

IOANNIS BAPTISTAE
MASCULI NEAPOLITANI
E SOCIETATE IESV

DE INCENDIO VESUVII

excitato xvij. Kal. Januar. anno
trigesimo primo sæculi De-
cimiseptimi.

LIBRI X.

*Cum Chronologia superiorum incendiorum ; &
Ephemeride ultimi.*

Ad Illustrissimum, & Reuerendissimum Dominum

D. PETRUM ALOYSIVM CARAFAM
Episcopum Tricaricensem, & Nuncium
Coloniensem.

NEAPOLI M. DC. XXXIII.
Ex Officina Secundini Roncalioli :

SVPERIORVM LICENTIA.

G O Carolus de Sangro Societatis Iesu Prouincialis in Regno Neapolitano, potestate ad id mihi specialiter facta ab A. R. P. N. Mutio Vitellesco Præposito Generali eiusdem Societatis Iesu, concedo facultatem, vt liber de Incendio Vesuuij à P. Io. Baptista Masculo nostræ Societatis Iesu compositus, & eiusdem Societatis grauiũ, doctorũq; hominum iudicio approbatus, in cõmunem, publicamq; vtilitatem typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas dedimus. Neapoli 30. Iul. 1633.

Carolus de Sangro Prouincialis.

R. Adm. P. Ioannis Baptistæ Masculi Vesuvius Mons deflagans, atque in cinerem ardentissimam resolutus, stylo describitur tã elegãti, tã lepidò, falsoq. vt, veluti proprio ex cinere exurgit rediuitus Phœnix florentior, ille viridantior reuiuiscat ex incendio, nitidior ex auctoris ingenio, atque ex flammis plus illi manarit lucis, & gloriæ, quàm Campanis detrimenti; extinctus enim ille sibi in Campania, viuet in orbe terrarum in Masculo, non minus in soluta oratione, quàm in claro in Lyra. Itaque imprimi, ac diuulgari posse censeo, atque plus ex eius lectione hauriri iucunditatis, quàm, dum deflagaret, incussit ferentis aspectu formidinis, ac timoris. Datum Neap. prid. kal. Octobris 1633.

Felix de Ianuario S. T. D. Dep.

Marcus Antonius Palumbus Societatis Iesu Dep.

Imprimatur

Felix Tamburellus Vic. Gen. Neap.

Abes tandem, erudite Lector, libellos, quos de vltima Vesuuij conflagratione conscripseram; qui quamuis agent de flamma, tamen diu caruerunt luce, quia splendore carebant argenti: abiolutum erat opus, sed pro typis soluendo non erat, quomobrem apud me latebant tecti eodem cinere, de quo agunt; quanquam constitueram eos dedicare ipsi Vesuuij, cum amicis dicerem, nulla ratione melius esse posse in lucem, quam si edendi traderentur igni; sed extorserunt opus e manibus, & eripuerunt, vt ipsi aiunt, Palladium e medijs flammis. iam si tardius ad te opus peruenit, memineris & Vulcanum esse claudum, & me alluetum in tangenda testudine. quid preterea? tam cito ne deleta est memoria eius calamitatis, qua Campaniam penes deleuit? an non adhuc extant vestigia recentia? sepulta oppida, squalentes agri, sulphuris teter halitus, terrae tremor in vicinia maxime, exacto licet biennio? ita ne isthaec oblitterata sunt omnia, vt nullus sit amplius literis locus? cur claudi debent ora dicentium, nondum occluso ore voraginis, adhuc fumantis? quid quod multa interim occurrebant, qua ad absolutionem operis magni erant momenti? certe praestolari oportebat rerum exitum, vt ea reijci possent, qua Pyromanta vaticinari non desinebant de direptione Italiae, de pestilentia Campaniae, de Religionis incommodis, ac ceteris exitijs; de multis etiam certiozem fieri, qua parum constanti fama nitebantur. denique huic mori debetur, si qua ad incendium pertinent, ea complexus sim fortasse cumulatius. *non congrue scribit aternitati, qui scribit ex tempore. sero perficitur, quod fit serio.* oportuit nitorem, & cultum dare multis, qua in physicis tractantur incultius. conanti vero mihi orationem comere, suffecit abunde cinerem ipse Vesuuius; stylus pro calamitastro fuit, quamquam tu ne hoc requiras, vt compe, ac venuste describatur ab arte tantus Naturae squalor? vt arrideat tibi oratio plena luctus? certe, si te minus delectauerit, nihil gratius Vesuuij feceris meo, quam si ipsum flammis restituas, ac reponas suis. Vale.

ARGUMENTA LIBRORVM, & contextus Operis.

Liber Primus continet descriptionem incendiij . narrantur crebri, & maximi terræ motus, horribilis fragor procul auditus; eructatio immensæ cineris longè, latèq; statim diffusi; lapidatio; scaturigines ignium; strages hominum, ac brutorum; aquarum eluuium, Campania vastitas, deletio oppidorum, consternatio Italia; tum ea, quæ subsecuta sunt, crebri per annum terræ motus, sulphuris subinde teter afflatus, ros sive liquor in Vesuvianam regionem expressus è cælo melliti saporis.

In Secundo libro ostenditur, quæ ratione Neapolitana Ciuitas Vesuuii proxima tot, ac tantis exitijs se subtraxerit. agitur de motu animarum, de pietate, ac religione in Deum, de liberalitate erga eos, qui ex incendio profugerunt. Deinde de singulari patrocinio sanctissimi Præsulis Ianuarij præcipui ex Apotropæis. ostenditur quanta vis semper fuerit eius sanguinis præsertim in restinguendis incendijs.

Tertius liber continet causam effectricem cum terræ motus, tum incendiij, expirationis vis incredibilis ostenditur, tum queritur causa resorpti maris, & eluuium. Deinde an subterraneum incendium excitent Sol, & astra; an fieri casu possit, an arte, an vi fulminis, an collisione lapidum, an alia quapiam causa. demum num probabile sit, communem humani generis hostem incendiarium fuisse.

In Quarto libra agitur de materia incendiij. constituitur esse in primis sulphur, ac bitumen. ostenditur utriusq; natura. queritur utri vis maior, præsertim in hoc incendio; reliqua item materia è Vesuuio egesta consideratur, genera cinerum, atq; lapidum. tum queritur utrum ille perfecta metalla contineat, an imperfecta. denique num sciri possit quandiu duratura sit Vesuuij conflagratio.

In quinto libro disputatur de Forma. utrum ignis subterraneus sit pars elementi, an alterius nature, ac distinctum quiddam in suo genere mistum; ostenditur, esse verum ignem, & cognatum etiam Aetherio, itemque Tartareo, nec tamen è Tartaro erumpere. agitur uniuersè de ortu ignis, de incremento, de interitu, de multiplici vi agendi, quæ oritur ex diuersitate

state materia, cui commiscetur; causasq; afferuntur de prodigijs effectibus
huius incendiij. Demum agitur de loco ignis subterranei, & eius loci profunditate.

Sextus liber, qui est de fine, traq; d'usq; continet. Ostendit .n. cum Natura
uniuersitatis bonum semper spectet, huiusmodi quoq; incendia ad commodum,
atq; ad ornatum facere. demonstratur utilitas, qua conferuntur in hominum
genus ex thermis, ac vaporarijs, quae non nisi ab igni subterraneo sint. Item
fertilitas agrorum ex cinere, agitur etiam qua ratione post incendium
excolenda sit terra, & vinea instauranda.

In Septimo libro agitur de arcano quodam fine, quod Deus humana sa-
lutis consultor prouidet peculiari ratione in his incendijs spectes, sine quibus
candens a flagitijs homines, expiandosue, siue ad imperitiam quodam res a se
conditas habet, ac maiestatem, vimq; Numinis indicandam, siue alio
consilio id faciat; ac propterea sparsim per orbem terrarum ignes huiusmodi
enarrantur, atq; numerantur.

Octauus liber continet eam praesensionem, tum maxime prognostica huius
incendiij; reijciuntur Astrologorum mina, aliorumq; Physicorum de hostilitate
in Italia, tunc solum, de religionis mutatione, de pestilentia, de peste, de
ceterisq; exitijs. in primis illa Mundi Catastrophe, quam in hunc annum recidere
minabantur, exploditur ostenditur, superiora quoq; incendia nihil horum si-
gnificasse, sed in ea exitia causa incidisse, communes esse tamponum exitus, atq;
euentus in utramq; partem, & mala commissa fere semper esse cum bonis.

In Nono libro Gellius ostendit huius incendiij cum superioribus; &
quid in quorq; tribus calamitosissimis; contigerit, expenditur. concluditur ex
coocursu aliorum exitiorum, cuiusmodi fuit ingens eluuius eadem tempore facta.
hoc inuolutum aut nulli ex praeteritis cedere, aut fuisse omnium calamitosissimum.

Decimus liber continet Topographiam ipsius Vesuuij, hoc est loci de-
scriptionem. antiqua in eius iugo delubra; Deq; cultum
tum mensura montis describitur. ostenditur Vesuuius alius vel magnitudi-
dine, vel venasitate, vel ingenio loci. Queritur utrum ibi mons, ut de
Aetna quidam suffivati sunt, primo exierit ex immerga, sive egresso,
atq; lapidibus; an potius eius ortus repetendus sit a cunabulis Mundi &
praeterea cur cum illo collati sint, sapientum iudicio, Aetna, & Athos?
Agitur etiam de subterraneis eius specubus. Demum queritur, utrum
sopito incendio, omnino restinguatur intestivus ignis, an semper reliquiae
super sint?

SCRIPTORES

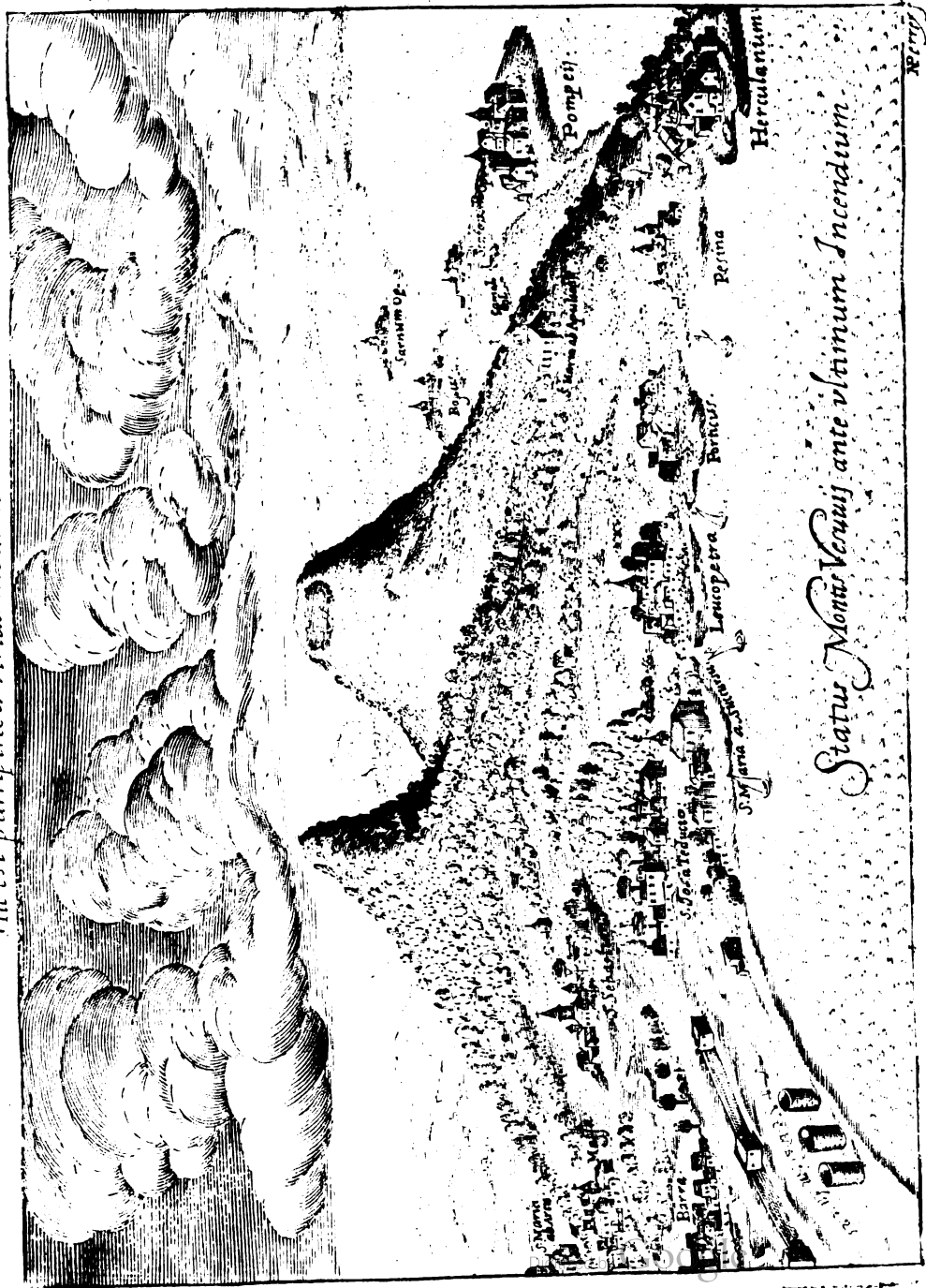
Quos Auctor in primis consuluit
in hoc Opere.

- P**lato
Aristoteles.
Pindarus.
Lucretius.
Theophrastus de igne, & de
plantis.
Vitruvius.
Diodorus.
Strabo.
Plutarchus.
Iustinus historicus.
Seneca Philosophus.
Plinius vterque.
Don, & Xiphilinus.
Apuleius de Mundo.
Galenus.
Procopius.
Cassiodorus.
Turnebus de calore.
Augustinus Niphus.
Albertus Magnus.
- Georgius Agricola
Vannucius de Pyrotechnia.
Cardanus.
I. C. Scaliger.
Gaspar Contarenus de Elem.
Andreas Baccius de Thermis,
& vinis.
Andreas Celspinus de Metal-
his.
Simon Portius de conflagr. agri
Put.
Andreas Libavius.
Ludouicus Septalius in Hip.
Gabriel Fallopius de bal. & met.
Michael Sauanarola de bal.
Reinerus Solenander de cal.
fon.
Stephanus Roder. Castrensis
de Microc.
Et complures alij tum Physici,
tum Historici.

1.6.1027 200-1-X

V

Hic est pannicis viridimodo Vernius umori.

Status Montis Verniij ante vltimum Incendium.

Vernij

cuncta iacent flammis et truci mersa favilla.

Statu Mors Vesuvii post ultimū Incendium

Mors Vesuvii post ultimū Incendium

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVI

Liber Primus.

C O N T I N E N S

NARRATIONEM.

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

Vid miramur (Præsul Illustrissime) turbari hoc tempore tā hostiliter in hominum vita, quando turbatum est tam immaniter etiā in Natura? versaris tu quidem istic inter incēdia Germanici belli, ac fortasse dū respectas Italiā, atquē hanc potissimum oram, nunc maximē felici-

em appellādam putas, tanquā ab ea flamma liberam; quid nos interea? viuimus? sed intermortui. spiramus? sed intercluso pœnē spiritu operti fauilla. ardet, ardet etiam Italia, vel mihi crede, vel cineri. conflagramus in huius regionis busto. euasimus ferrum deuoti flammis, effugimus campi puluerem reseruati Campaniæ cineri. funerata pene patria est propiore flamma quā Getica. hic accensa, subitō cum suffimentis ara est, apud quam hæc vrbs veluti victima vno ictu concideret; sed ne iugularetur, alterius è iugulo effusus olim pro religione sanguis effecit. parum abfuit, quin notior fieret Parthenope nostrum omnium sepulcro, q̄ suo. viui cineres vix supsumus inter flāmas emortuorū fauillæ. Sed, vt video, iā accepisti hæc ab alijs. (quæ n. gens, ac natio tātī ignara casus? aut cui nō auditus ille cō-

L. Florus Ve. suam arā vocat,

A cussæ

cussæ Naturæ fragor? quota pars Europæ caret nostro cinere?) accepisti, inquam, & qua es in patriam charitate, non modò exhorruisti, sed nostris ingemuisti malis: verum enimverò quoniam de his omnibus fortassè vberius, atquè distinctius dici voles, obsequar voluntati, atquè immanissimam flammam quibus potero verbis depictam mēti tuæ subijciam; nam quod cinis ipse, qui quolibet cursore velocior regiones quātumuis longis interuallis discretas statim peruasit, istuc calamitatis nuncium non attulerit, nec regionem istam foedarit, non est admodum mirum; quid enim æterno Cæsaris Imperio, & immortalis gloriæ commune cum cinere? Res autem ipsa me admonet, vt de his ad te potissimū scribā, nempè ad eum, qui diuinatum rerū cognitionem tenet, de Dei vi, ac potestate in commouenda, cum lubet, concutiendaquè Natura, & ad philosophicis disciplinis excultum de causis incendij, & ad ciuem de nostris incommodis. displicet quidem in re tanta me narrationis leges seruare vix posse; nam nequè breuis esse poterit, quæ est de tot malorum concursu, de fauilla longè, latèque diffusa; neque dilucida, quæ est de extincto die, ac Sole nobis erepto; neque distincta, quæ perturbationem Naturæ, & chaos quoddam continet indigestum, (quanquam omnia digerente flamma) igni, terra, mariquè confusis; neque admodum probabilis, quæ res tam prodigiosas, tam incredibiles, de atrocitate, de vi, atquè impetu flammæ, de vastatione oppidorum, de strage, de eluione, de inauditis exitijs refert; neque tenui, pressoque stylo, in qua nihil tenue dicitur præter celsi Montis cacumen tenuatum iam, atque depressum; quæ tamen ipsa tenuitas, ac paruitas cum magnitudine calamitatis est coniuncta.

Scilicet nimis felix videri poterat, ac rerum humanarū fastigium excedere tam prospera, tam æquabilis fortuna Neapolitani Regni. ardebat, & nunc ardet, vt vides, maxime

ximè prope tota Europa bello, at non modò funesta fax huic regioni non adhæserat, sed ne scintilla quidem tanti incendij ad nos peruenerat. pestis immanis florentissimas vrbes depascebatur, at nos incolumes præterierat; cū ecce improuisa calamitas. Vesuuius ille mons vrbi proximus, cui vni licet immortale sibi comparare nomen ex cinere, cum maximè sopita flamma quiescere videretur, excitatus, vt arbitror, classico Martis, quo nunc tonat in campo, & fragore, quo hic obstrepitur legendo militi, repente concussus immugijt primò, tùm immanem aperiens hiatum igni Campaniam est depastus; Italiam verò reliquam, ne dicam Europam, si minus hausit flamma, exterruit certè mugitu, fremitu, coruscatione, tonitruis, inuoluit caligine, obtexit cinere. nimirum vetera illa incendiorum quasi semina, quæ latebant sopita sub cinere, fortuna reflans, vel, ut verius dicam, diuina seueritas irritata nostro scelere suscitauit. obducta diù montis cicatrix bituminosam reuoluit saniem: quippe in magno vulnere, præsertim non semel repetito, interdum illa ipsa, quæ conseruerant, recrudescunt; sed ò rem miram; tanto vulnere non est alia, vti dicemus, inuenta medicina, quàm sanguis ex vulnere. Iam hoc incendium tantò clarius est, quanto fuligo tetrior, atq; obscurior. huius camini eò peruasit fama, quò fumus, quàmquam hic creuit eundo, non illa; minus enim fama fert, quàm nos tulimus. nostra calamitas non aliam requirit linguam, præter eam, quæ in teterrima nube micuit ignea, vibrās, trifulca; non aliam vocem, præter ingentem illum Vesuuij fremitum, quo percellens Italiæ vrbes intonuit longè. videt Vesuuius non æquè ab alio prodi posse se Mundo, atq; à se ipso, vel fragore, vel cinere. iccirco in illo incendio sub Tito, vti narrant, ex huius Montis vertice auditus est sonitus tubæ, vt ostenderet, se alieno non egeræ præconio ad famam; satis canorum se ipsum calamitatis esse præconem. iccirco tùm eum, qui de ipso scribere

Lib. 2.

Dio. in Tit.

NARRATIO

4
 voluit, extinxit; neq; .n. Vesuij memoria ita viueret in historia, vt nunc ab extincto viuít historico; maius ille sibi comparat nomen calamitate, quam calamo. aggrediar tamen ad scribendum, atque conabor in tanta licet elementorum permissione, & quadam confusione Naturæ, ordinem aliquem in narrando seruare. Ac primò quidem atrocitatem cladis, atque exitij magnitudinem ante oculos constituam; deinde quibus præsijs sit à nobis in hac vrbe itum obuiam flammæ, indicabo; quo in genere dicentur à me, quæ vel actione magna sunt, vel mira prodigio. tum causas ipsas inuestigabo, ac philosophiæ fontes aperiam, modò illos Vesuius non obstruat, vt ceteros hoc tempore obstruxit. præterea hoc vltimū cum superioribus incēdijs; quæ aliàs varijs temporibus à Vesuio excitata sunt, conferam; præfensiones quoque, ac præfagitiones Mathematicorum ad veritatis, ac religionis trutinam examinabo; postremò, cum primū Vesuius absterfa fuligine sui visendi copiam fecerit, loci naturam, formamquè describam. quæ vero dicentur, ea vel oculati vidimus, vel ab ijs accepimus, qui è medijs elapsi sunt flammis debilitato quidem corpore, sed integra fide viri; ac tantum abest, vt quicquā dicendo addam, vt multa consultò præteream, quæ cum videri possint incredibilia, rumore tantum, non constanti fama nituntur. nam quæ vniuersè de incendij magnitudine, de vastatione regionis, de ceteris exitijs dicētur, ea tam certa sunt, quā incerta fuit, ac dubia in tāto Naturæ conflictu nostra salus, ac vita. hac vna prope in re mentiri nemo potest, vt velit, teste Cœlo quod palluit, Mari quod arsit, Parthenope, quæ contremuit, Italia quæ cohorrui, teste in primis, nisi sepulta iam esset, ipsa Campania, vno tantum, qui certior esse solet, non teste calamitatis, Sole, qui latuit.

Propositio
 rerum di-
 cendarū.

Vastitas
 Italiæ.
 Annibali
 repræsen-
 tata.

Et quoniam mouetur interdum, ac vehementius pellitur animus imaginibus rerum, ecqua tibi specie repræsentare

tare melius potero Campaniæ vastitatem, quam ea, quæ olim est Annibali repræsentata, Italiæ. Narrat Silenus in Græca historia, Annibalem, cuius non modò vigiliæ, sed etiam ipsa quies hostilis populo Romano fuit, cum Sagûtû cœpisset, visum esse in somnis à Ioue in Deorum conciliû acciri, iussum autem Italiam delere, atque vastare, interim nullo modo respicere, quæ retro fierent; illum autem id diutius facere non potuisse, elatumquè cupiditate respexisse; tum visam belluam vastam, & immanem, circumplectentem serpentibus, quacumquè incederet, concitato impetu omnia arbuſta, virgulta, tecta peruertere, atque obuia quæquè protegere; postquè eam magno cum Cæli fragore erumpentes nimbos, lucemquè caliginosiss inuolutam tenebris; tum ipsum attonitum quaesisse de Duce, quidnam esset illud monstri, quidud portenderet; atque hunc respondisse, Vastitatem esse Italia. tum iterum præcepisse, ut pergeret protinus, quid à tergo esset, ne laborares. Ecquis igitur est, qui hoc tempore cum videat non modò arbuſta, virgulta, tecta peruersa, sed vastata tot oppida, atq; deleta, tâtâ brutorû, atq; hominû stragè, magnâ Europæ partem exterritam quâ tenebris, qua fragore, qua cinere, non multò tetrius, atque immanius sibi spectrum fingat, ac dehiscens Vesuuij flammam circumplectentem Campaniæ regionem, absumentem omnia, & vorantem, belluam dicat? apud Memphim certè ij, qui sapientes habiti sunt, ignem effingebant non alia forma, quam immanis belluæ hianti ore, atque flammanti. hanc verò ipsam belluâ effingas etiam licet circumdatam quasi serpentium spiris, nam & flammam non rectâ ferri, sed ingentibus voluminibus per agros serpere vidimus, vt Aetnæa dicitur anguis more proserpere, & in ipsa nube quasi draconum circumuolutas formas; linguasquè vibrantes; nec Vesuuius, præter ignem, Dracone caret suo, fluuiio scilicet eius nominis. hanc appelles licet Campaniæ Vastitatem, quanquam si Italiæ dixeris, quam multis affecit incommodis, magis for-

Cic. de Div.
Valer. Max.

Horns.

PaZZella

Procop. l. 2.
de Goth.

fortasse verum attigeris. Atquè illud accedit tot exitijs, quod non vno terrenur monstro, sed altero multò tetriore; est id quoque biceps, ne Vesuuio cedat, ex Luthero videlicet, Caluinoquè conflatum, & ipsum tot circumplicatum anguibus, quot impiæ sectæ sunt. hanc tam immanem, tetramquè belluâ Romanarū legū cōstitam catenis Cæsar tenet, quæ si posset hoc tempore (obruat Deus omen ipso Vesuij cinere) sæptis dissipatis, atque perruptis erumperet è cauea septentrionum, in nosque impetum faceret. Deus immortalis, quantum apud nos flammaram erupit, & adhuc ab ipsis niuibus Aquilonis timetur incendium. quantum vidimus cineris, & alio nos hostes impij terrent cinere; ac Vesuuiana quidem flamma multis delubris mirè pepercit, illa verò hostilis his maximè minitatur. Sed quoniam hoc monstrum, atque spectrum adhuc procul, & à tergo est, quod diris omnibus execratum breui spero fore mastrandum, possum quoquo modo, vt Annibali est imperatum, non respicere; hoc autem quod ante oculos est propositum, cuius vi, sæuitiaquè lacerata Campania ante pedes iacet, qui potero non intuendo perhorrescere?

*Martyr.
Roman.*

Nota de die
incendij.

Sed nè te longa expectatione diutius teneam, xvij. Kal. Ian. quo die in sacris fastis (est hoc plane dignum, quod animaduertas) tres illi adolescentes ritè memorantur, qui ob veri Dei cultum à Babylonis Rege in caminum iniecti sunt, hoc inquam ipso die, qui ob oculos ponit fornacem illam nō semel accensam, Vesuuus nobis multò maiorem, & horribiliorem accendit, in quam non tres tantum, sed tria millia, & amplius hominum sunt coniecta; qui Vesuuus iam sibi descripserat ad incendium etiam huius vrbis partes, nisi, vt tunc adolescentibus illis inter flammam imago visā numinis tuentis, ac tegentis, ita nobis inter cineres, quibus cooperti cramus, Ianuarius, qui præcipuus inter Apotropæos est, vel ipsa sui specie, vt nonnulli testantur, præsens, vel certè vi, ac potestate præsto fuisset.

quod

quòd autem Græci postridie quam Latini de Babylonia, Baronius Menolog. Græc. illa pyra meminerint, etiam ad rem nostram facit, quippe utroque die Vesuvius caminos protulit novos. Sed illud quantum habet admirationis, quod non nisi diuino nutu factum videtur. eo die Vesuvius exarsit, quo die stato annuum Ianuarij sacrum intermiserat obliuiosa posteritas, quod Maiores nostri memores beneficiorum, atque in primis restincti non semel incendij ritè decreuerant, sed sopitam memoriam hoc ipso die Vesuvius quâ terremotibus, quâ mugitibus, quâ nubis accensæ tonitruis suscitauit. Ineidebant in eos dies Saturnalia, quibus ætatis illius aureæ apud veteres memoria repetebatur, nos ferream viderimus, tanta vis quasi ferrei lapidis è Vesuuij, venis erupit. vidimus & ignis vi, qui obliquè ferebatur, tanquam Saturni falce demessum quicquid erat in Campania pulchri. Et parabamus tum inclinâte Decembri nostro Liberatori cunas, cum parabatur nobis à Vesuuiro rogus. Natalitia nè egimus, an Cinalia? hæc potius multò ante præuenimus, ordinemquè temporum planè peruertimus. nondum è capite absterfus erat cinis, quem Vesuvius ex ardenti cratere acceptū iniecerat, cum altera ritè Cinalia egimus. multum vero absunt prima illi nostri Vindicis natalitia ab his vltimis. non præluxit stella natalis, sed exarsit flamma fatalis; non purum splenduit Cœlum, sed pluit coenum; non vineæ germinarunt Engaddi, sed exusti agri, & vineta regionis; non nitidi fons olei fluxit, sed torrentes atru bituminis; quod item oleum vocant dimanans è petris; non Sole triplici illustrata nox est, sed vnum ipsum, quo fruimur, subito nox eripuit. agebantur ad Dei cunabula ritè adornanda dies nouem, cum egimus funeratæ Campaniæ nouendiales: denique nihil prima illa natalitia cum his habuere commune, præter necem (vt cetera nunc omittā) infantium.

Atque vt rem ipsam à capite accersam, nocte intempe-
sta

sta ante eum diem, quem initio dixi, commoueri Vesuuus in vicinia maximè visus est, deinde immurmurare etiam cœpit, & tanquã insufurrare auribus nescio quid ferale; motu mox concuti crebriore. metus is fuit, qui esse solet nemine suspicante grauiora. fragor primò fuit huiusmodi, qui fit mola trusatili, atquè versatili, quo videlicet indicare videbatur Vesuuus versare se machinamentum aliquod, atquè agitare secum illud, quod parabat, exitium; & sanè hic ipse postea inter incommoda cetera obstructis cinere aquæductibus, molas ipsas ad frumentum terendū inutiles reddidit; vt quoniam hanc urbem diuinitus testā incendere non posset flamma, certè incenderet fame, siue vt esse nobis tantum ille moerentium panis, qui est apud sacrum vatem, cinis. nec mirum; nam molares etiam lapides ingentes Vesuuus proiecit, quorum nonnulli forma molam ipsam præferebant. molere igitur quodammodo visus est, nec tamen ad vitam, sed ad perniciem. nobis verò illud de vindicis Dei seueritate ab antiquis scitè dictum reuocauit in mentem. *serò molunt superum mola.* nempe & sapienter ex ijs quidam, ac verè dixit. *lentò gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemquè supplicij grauitate compensat.* Iam summo mane malum peperit, quod nocte parturijt, quod sæculo superiote conceperat. horrendū in modū intremuit, infremuit, obijcem, qui primus occurrit, vi spiritus, atq; flammæ defregit, & fragmè, immo partem ipsam sui, egestasq; moles in altum eiaculatus est, quæ suoptè pondere collapsæ, & se comminuerunt, & subiecta, quæ per iugum erant armenta, obtriuierunt. Interea cernimus ex ea montis parte, quæ inter verticem est, & radices, nondam. n. ignis euaserat in cacumen, fumidam attolli nubem, hanc subito assurgentem, Solem, qui oriens purus affulserat, subito cadentem, inuolutus quippe fuligine primum nitorem sui sideris condidit, mox lucem omnem fœdauit cinis. attollebatur porrò nubes in pini speciem;

nam

Psal. 101.

Plutarchus.

Valer. Max.

Prima ignis eruptio.

nam longissimo veluti tractu enecta in altum quibusdam
 ramis diffundebatur, quia videlicet recenti spiritu elata,
 deinde paullatim senescente destituta, suo quoque victa
 pondere in latitudinem se se explicabat. cum pini for-
 mam vidimus, statim agnouimus Pliniana tempora; intel-
 leximus, ac præsensimus; quod genus fructus editura esset
 arbor ominosa; quippe nux ipsa flammâ imitatur lacunatis in
 turbinem toris, & reticulato opere circumductis. perti-
 muimus in primis significationem irati Numinis, & exitiû
 minitantis. venit enim in mentem Cræsi Regis, qui cum
 Lampfacenos haberet minus obsequentes, interninatus
 est, se illos in morem pini arboris extriturum; qui cum in-
 ter se quærent, quid tandem sibi eiusmodi minę vellēt,
 audierunt à peritis, eo enigmatè vltimum denunciari exiti-
 um, atquē cladem; propterea quod pinus semel excisa
 nunquam repullulascit. ita Lampfaceni exterriti statim
 dedidere se Regi; quæ morum commutatio, vti dicemus,
 & nunc facta, cedente Dei minis hominum peruicacia.
 porrò hæc pinus, vbi in immensam altitudinem excreuit,
 irrigata bitumine, vt visa per quietem Astyagi Cyri vitis
 obumbrans Asiam, ita ramis ingentibus occupauit Euro-
 pam; eadem vero impulsâ ventis, atquē conuulsâ, cum
 mortalium ceruicibus incubuisset, quas strages ediderit,
 quam multos oppræsserit casu, mox dicitur.

Nubis ena-
 scens, de-
 scriptio.

P. V. det.

Staphylus a-
 pud Dioge-
 nianum.
 S. id. et.

Receperat se hoc tēpore incommodę valetudinis caussa
 in Herculani agrum (oppidum esse scis apud Vesuuium
 satis amplum salubri Cœlo) Neapolitanus antistes vnus è
 purpuratis Franciscus Boncompagnus Gregorij XIII. hic-
 rarchæ nepos. pculsi metu aulici denūciant periculū. vidēt
 inuolui omnia fuligine, Cœlū obrui fumo, diē eripi. potuit
 hūc, quo flagrat amore ac studio sapiētię, cupido incessere
 propius accedendi (fretū p̄sertim innocētia vitæ) vt fontē
 ipsū spectaret incēdij, vel certè ex ipsis edibus, quibus pœnē
 vnīs pepercit ignis, rei exitum præstolari. Sed maior cura

B

coque.

Preceptis
Sigurdus.

Petrus Dam.

Nubis adu-
ltae descri-
ptio.

coquebat animum in Neapolim aduolat studio consulendi
suis: legerat in illo cinere Vesuuiano, qui olim etiam Bi-
zantium peruasit, purpuratum ipsum imperatorem Leonem,
postquam, quâ ferocitate nominis, quâ maiestate imperij è
regia in templum confugisse, ac se, suosque sanctissimi Ma-
mantis, qui, uti Ianuarius, pro religione profuderat san-
guinem, turela commisisse. legerat, quid accidisset, præter
historiæ scriptorem, flaminem cuidam olim hæc temerè ten-
tanti. is, cum Vesuuius suo more flammis euomeret, cum
ciuitas in summo esset exitij metu, atque luctu, quo tem-
pore à se, suisque deprecari calamitatem debuisset. I-
nec ab aris decedere, atque templis, aggressus est inuesti-
gare prodigium, montis iugum ascendit cum infulis, tra-
teroque ornatu sacrorum, relictaque ara propitius munus
accessit ad aram irati, quæ non arderet thure, sed sulphu-
re. quid tum? amisit usuram lucis, ut cerneret flammam
hac erumpente absorptus iam non sacerdos, sed uictima,
nec tamen ritè maectata.

Iam oppidani, ac pagani turmatim concurrunt Neapo-
lim, non ut uiuant, sed ut communi sepulchro condantur.
interrogati ecquid ostenti sit, responsum dant nullum,
prorsus attoniti malo, atque obstupesci prodigio. Interea
dies adoleuerat, vel potius decreuerat, occupante lætè om-
nia tetra fuligine. perpetui porrò globi fumi, ac cineres
turbines alij alios complectebantur. candidabat modò à
Sole nubes, modò maculosa, modò atra, fordidaque squa-
lebat, & quadam voluminum reciprocatione collecta hor-
rendum spectaculum edebat. cerneret quasi specus ingen-
tes introrsum recedere, aut in spiras conuolui dracones,
aut fluctibus collidi fluctus, aut montes imponi montibus,
aut in inmanem altitudinem excitari turrim, vnde esset
excidium, non quò perfugium, minabatur verò in primis
Græcanicæ turri, cui erat opposita. eadem nubes porre-
ctis, vibratisque discursibus rupta in longas flammarum
figuras

figurâ dehiscibat. videbantur inde ignei distringi gladij,
 linguâque micare flammantes, quæ diuinam denunciarêt
 iram; tum identidem fatifcente in rimas plurimas nube, &
 tâquam impactorum ignium plagis illisa, edi tonitrua, iaci
 fulmina, explendescere fulgetra; luctante videlicet intra
 nubem spiritu, aut erumpente, aut longiore tractu nitente.
 hæc deinde tam altè subuecta nubes in arenam, cineremq;
 confedit. Inter hæc montis murmur, ac fremitus increbe-
 scere, exaudiri è cauernis horreni mugitus, atque toni-
 trua. expallescere omnes, atque vnâ cum tellure commu-
 ni parente contremiscere. Egessæ impetu vi spiritus, atq;
 flammæ moles, ac rupes, cum in altum protruderentur,
 deinde suo pondere depressæ intercursarent alijs, atque
 inuicem se se colliderent, horribili fragore complebant
 omnia. vni scire cuiusmodi fragor ille fuerit? audiri potuit,
 dici non potest. tota pœnè in tonuit Italia. testor conster-
 natam metu Apuliam, Samnium, Lucaniam, magnam Græ-
 ciam; testor Veneras regiones, totamque Illyriam; quæ
 cum se timore belli contra hostes armavit, non vidit se ex-
 ardescere contra flammam; audiebant tanto licet locorum
 interuallo, tot dierum itineribus à Vesuuio discreti tanquã
 ex aneis machinis displosos ignis vi globos, coruscante
 Cœlo. existimabant classem nostram committi cum Tur-
 cica. nec mora. tributus contrahi militem iubet, arma
 capere, in procinctu esse, ad nutum paratum. progressuri
 propè iam erant in puluerem, vt dicitur, atque Solëm, cum
 extemplo tetra nube operiri Cœlum, fuligine totum ob-
 tendi. pluuio cinere omnia conspergi vident. poterat cer-
 tè miles prodire in puluerem, videlicet in cinerem, in So-
 lem vero non item; quid de illo factum esset, ignorabant;
 existimabant in Cœlo; quod erat opplerum fauilla, sepul-
 tum, &rox se eodem communi Naturæ busto rumulandos.
 suprefacti omnes prodigio, atque exanimati arma depo-
 nunt, alio se armorum genere tegi oportere rati. cum fer-

Fragor quã
 longè audi-
 tus.

rugineum vident cinerem, & quasi sparsam ferri scobem,
 ferrum abijciunt. exuunt loricam, accepiunt lora, quibus
 se cædant. qui tubas acceperant bellicas, vltimam nunc
 cõis exitij metuunt tubã. alia nunc cogitatio; non in campũ
 egredi, sed ingredi in delubra contendunt, non effundere
 sanguinem hostilem, sed lacrymas suas, & plagarum cre-
 pitu ipsũ sanguinem. quæ tunc illorum trepidatio maior
 fortasse, quam nostra; quanquam enim nos horroris pleni,
 at non ignari causæ. nos metuímus terram trepidam, illi
 Cœlum iratum, nos fractum, & collabẽtem in se Vesuuĩ;
 illi fractum, & illabentem ipsis orbem. deniquè tanta fuit
 suspicio de Mundo iam ruituro, vt existimauerint alicubi
 compendiaria, quod in subitis naufragijs sit, exomologesi
 expiari animos debere. Atquè hæc tanta cineris circum-
 quaquè diffusio qua celeritate facta? ipso die, paucis post
 horis, antequam urbem hanc incendio proximam cinis
 attingeret. quibus ventorum elatus alis tam subito tot
 millia passuũ peruolitauit? agebatur in primis halitu igneo,
 quo nubes omnes, & altitudine superabat, & cursu, diei
 respondit hora; quid quòd statim peruasit Ascruium, at-
 què Pannoniam? statim Adriaticum mare, statim Aegeum
 texit, canescente iam fluctu sine spuma. reportarunt na-
 ues nouam mercium genus cinerem, cuius, si mortales
 prudentes æstimatores essent, compendio nihil vtilius,
 viderunt tũ è littore maris Aegei, redire vela foedata cine-
 re inauspicarius, quã cũ atro colore infecta videns Aegeus
 Thesei pater, de filij morte suspectus, vt aiunt, in vnda
 actus est præceps, Euxinum ipsum mare eo perfusum se vi-
 disse nobis nauatã narrarunt. hic quid ego commemorem
 trepidas Italiæ vrbes, quæ se subito fieri busta mirata sunt?
 occurrebant sibi alter alteri viatores horribili specie tan-
 quam nuper è rogo excitati, pallidi, intermortui, semiui-
 ui, vel cinere perfusi, vel luto. stupebant, se de Cœlo, quo
 nihil purius, posse foedari, & vnde immortalitas speratur,
 inde

Cineris cur-
 sus, & copia.

inde sepeliri. præter hæc afflabantur odore teterrimo sulphuris velut ab ictu fulminis, tonitruis terrebantur, Cœlū ruere putabant. cum vero marinam etiam arenam depluisse viderent. metuebant in terra de Cœlo naufragiū. sparsa erat velut ad luctam arena, sed quis auderet cum nouis Naturæ mōstris tam tetrīs, atquē horrendis aliqua ratione luctari? iam cineris mira varietas, neq; .n. vnū genus erat, aut color; pallidus alicubi cinis, niger alibi, rufus, lucidus, hūridus, leuis, aut grauis, bitumine oblitus, ac ferè instar aheneæ scobis, aut ferreæ, quo etiam ad leuigandū chalybem vsi sunt. scilicet parum fuerat, tantum vulneris à Vesunio inflictum esse Campaniæ, nisi bellica quoque tela inde haberent, quo acrius ferirent. vidimus eius scobis massas conformatas in globos ingentis ponderis. quin etiā narrant in agro Melphitano pluuisse quasi ferro. ita cū plagam huic regioni Veluuius intulisset lethalem. ferrum ipsū, quo vulnerauerat, insolentius omnibus ostentauit. minus iam mirabamur, tam crudēlem esse Vesuuium, quem videbamus habere viscera ferrea. elucebant ferè in cinere tanquam laminæ eius lapidis, quem Arabes vocant Talch, quo item nomine stellam appellant, videlicet nitore pellucido, & quasi sidereo, quem is lapis imitatur; sed ominosum. id genus spectaculi erat, cernere quasi stellas squalentes in cinere, quo Cœlum ipsum pallefcere videbamus. ceterum, quid leuius eo cinere, qui tantum subito confecit itineris? quid contra grauius, quo insidite tot ædificiorum culmina desederunt, Nolæ maximè, præter ea, quæ comminuta sunt grandine saxorum. lapidatum verò est non vno die tantum, vltra centum millia passuum, nec tamen à fronte Neapolis, nimirum, quia ipsam vis lacrymarum, & pietas emollierat, nihil habuit commune cum saxis. immanis lapidatio bruta, & homines oppressit, arbores deiecit, tecta disturbauit; spoliatæ domus ruptis imbricibus patuere, vel imbribus, vel fauillæ, ita oppleti sunt

Cupidatio
immanis è
mon. c.

sunt foci cinere non suo . quasi glandes , ac pilæ è bellicis tormentis emissæ , ita saxa , & cætes cum impetu proturbantur , cum interim attoniti stupereant omnes , ac propè ipsi lapidescerent metu , nisi colliqueſcerent fletu : ignita erant saxa ; cumquè laberentur in terram , diffracta ignem latentem prodebant ; immania erant ferè , ac prorsus enormia , sequè cum ingenti sonitu inuicem collidentia . deniquè lapidum tam sæua tempeſtas , & grandinatio fuit , vt ipſe Mons diffringi , totuſquè collabi videretur . obruti tã multi , vt vulgò prodigioſè dicerèt , riuos sanguinis viſos inter lapides , cineremquè decurrere .

Sed redeo ad oppidanos : hi , cum attoniti rei nouitate Neapolim concurriffent , appetente iam nocte , parua ſuppellectilis , quam reliquerant , ſeruandæ studio ſuperante metum , regrediuntur ; ignari certè impendentium ſibi exitiohum , ac malorum ; reſtantabat ve ò Veſuuius , abſterrebat eos mugitu , fremitu ; abigebat fumo , ipſa commotione ſui à ſe remouebat ; ſed nimirum incenſi erant ipſi amore patriæ , antequam patria deſtineret . Nihil illa nocte tetrius , horribilius nihil . perpetua iactatione quaſſari ſolum , interquieſcere nunquam , nutare teſta , labare parietes . agitabamur velut in cunis , ſed metuebamus commune ſepulcrum . Mons verò ipſe magis , atquè magis infremere , tanquam funda ſaxa librare , euoluere fuliginem teterrimam , eiectare cinerem . cum nubes immànus horrere tonitruis , ardere fulminibus , intermicare fulgetris , atrollere alius fumidos vortices . ea nocte alij deſerta Neapoli conſcendiſſis equis fuga ſe tueri poſſe rati , ſed , cum fragore , ac oinere præſertim patens Cælum magis ante oculos inhorreſceret , ab itinere deſtiterunt . alij in planitiem , atquè campum concurrunt , tentoria figunt , ſubeunt rhedas , & currus , videlicet militari quadam ſpecie , & apparatu bellici ; ſed quæ generoſitas eſſe poterat eorum , qui Ducem habebant metum ? qui poterant in acie , & campo ſtare , cum

tota

totâ Campania nutaret? hic consternati equi mugitu Ves-
 suij, horrendum edere hinnitum, exhorrescere seiplos
 oppletos cuere, excutere iugum refractarij, agitare fu-
 gam inter tonitrua, atque fulgetra. itaque reditus fit in
 urbem. iam templa pro tentorijs sunt, atque aræ pro arci-
 bus. Estet hoc loco dicendum de incredibili motu animo-
 rum, de singulari pietate huius urbis, de patrocinio quoque
 Coelitus; sed quia hæc longiore orationem requirunt,
 singillatim postea dicam. Alter illuxit dies; illuxit ne, an
 exarsit? ita omnia iam cinis opleuerat noctu, nec defecit
 foedatæ etiam diem. non in vno urbis loco vidimus Par-
 thenopen sepulcrum. terra multo, & crebrius, & vehemen-
 tius intremiscere, atque infremere: quandoque etiam,
 licet non tam concito, quâ feruido, ac vibrante solo, ianuar
 domus, ac fenestræ in primis vitreæ acrius instreperet, tan-
 quam vi quadam, externoque pulsu essent adactæ; calami-
 tati, atque exitio fieri aditum diceret, & tanquam hostilem
 intra moenia, atque tecta ipsa irruptionem. quid inter hæc
 oppidani? vbi viderunt se circumfideri flamma, atque
 arctiora fieri omnia, multi se templis condunt, in fugam
 se dant plurimi.

Horret hic animus, ac reformidat retractare dicendo ca-
 lamitatem. obijcitur mihi. rursus terra illa caligo non sine
 meta noctis æternæ; ista conflictatio Naturæ luctantis, il-
 lud in omnium mœrore, ac luctu quasi cômune iustitium,
 denique ille squalor horribilis Mundi aut ruentis, aut certè
 nutantis. Igitur paulò ante meridiem repente immani cum
 fragore monte concusso, halitus ille igneus, vt liberius re-
 spiraret, in ipsam cacumen irrumpit, eluctatur, obijcem
 illum ingentem, quo tanti camini os claudebatur, effringit,
 euadit; tum copias effert, quibus erat instructus. Enimuerò
 septem, vt qui diligenter rem obseruarunt, narrant, sep-
 tem, inquam, ne Nilo, aut camino illi Babylonio septies
 accenso cederet, scaturigines, torrentesque flammaram

in

Lib. 3.

Altera ignis
eruptio.

Vulcano Ve
suuianæ re-
gionis

in præceptis agi, atque deuolui, pleni bituminis, pleni sulphuris, misti cinere, ignitisque saxis. quicquid obuium erat tempestate quadam, ac turbine ignis inuoluere; armenta, greges obterere; per subiecta spatia camporum latè diffundi; arbores, tuguria, domos, turres proturbare, protrudere. exijs ignis torrentibus duo rapidissimi; vnus Herculanum, alter Pompeios versus (renata quòdam è cineribus suis oppida, haud scio an reuictura) cum imperu ruunt; ædificia, substructiones, vicinias integras secum rapiunt; domi, foris, in delubris ipsis, quos inueniunt, obruunt; natos, (ò rem miseram) natos, inquam, in sinu matrum, matres in amplexu natorum opprimunt, atque contumulant. cæteri torrentes igniti cineris alij aliò varijs diuortijs deuoluuntur. ac de Herculano quidem, atque Pompeijs (sic oppidum appello vel illud vetus, vel iuxta ipsum) paulò post plura dicam; nunc, quoniã cum ipso torrente cõcitata fertur oratio, per reliqua nonnulla excurram loca. In Octauiani agros, ac domos effusa tempestas ignis nihil ferè reliquit intactum. oppidum id erat amplum, & frequens Medicei Principis, quod nunc tantum vulnus accepit, vt nulla ei possit ars mederi. Sebastianus pagus igneis è monte iaculis immissis ictus est, atq; confossus. in Georgiano apud Cremanum, infausti nominis locum, vastati agri, cremati coloni. Leucopetra à candore lapidis sortita nomen incanduit. Palma oppidum cineris ponderi cessit, & vi flammæ victa decubuit. alterum, cui à Lauro nomen est, quod certè vnum immune videri poterat ab ictu, saxis ignitis, tanquam fulminibus, percussum. Resinensis ager inauspicati nominis sulphure, resinaque obrutus. Locus est appellationem habens à passione, sed destinatus depascenti flammæ, nunc solitudo, & vastitas; ibi incolarum quidam cum alioqui satis essent opulenti, tamen casas inhabitabant, ac pœnè tuguria, non ædes. interrogati cur ita degerent, respondebant, se id facere more maiorum; nempe illi non

Βόσκω.
palco

igno-

ignorabant, hunc maximè locum obnoxium esse præcipitanti flammæ. Anastasium oppidulum non longè a Vesuuiio in altero cornu, quanquam immortalitati cognato nomine, tamen non sine metu interitus fuit, ac tum verè sibi visum est reuiuiscere: nempe munitum est delubro Virginis Matris, cui ab Arcu nomen; eius ope iacula omnia, quæ illuc Vesuuius è iugo tanquam ab arcu tendebat ignea, contempsit, atque elusit. Porticus oppidum est apud radices montis. enimvero, vt olim in illa Zenonis porticu Marathonica pugna, ita hinc miserima clades describi, ac depingi potest. quanquam ædibus nostris propè vnus igneus torrens pepercit; nimirum quas agrorum valetudini honestissimæ, nobilissimæque matronæ beneficentia nuper crexerat. sub illa Stoicorum principis porticu, horridiore, & asperiore quadam disciplina imbuebantur, contra sub hac dediticit Vesuuius naturam suam ex asperomitis. noluit videlicet, hac vna poenè in re pius, tumulante cinere, ac bustum facere perfugium vitæ. summisit quodammodo falces nostris foribus tyrannus ignis; proxima loca depopulatus hic substitit. tantò certius diuinum præsidium, quantò propius periculum. Finitimum pomarium est, delicia huius vrbi, cui nomen indidere mala Punica. in hoc nihil aliud relictum est præter speciem Punicæ vastitatis; nequè enim tantum Scipio in Punica regione vastanda sæuijt, quantum in Punico agro Vesuuius; deniquè omnis illa loci venustas euauit, Punica, vti dicitur, fide. cinis turrim ipsam operuit ad altitudinem palmorù quindecim, ac paulò post subitò. erumpens è cinere, atque è subiectis trabibus flamma reliquias ædium est depasta. fons, qui intra scenam argenteas fundebat vndas bullis scaturiens, & vagus more Meandri, nunc oppressus latet, nec iam aquarù, sed cinerum habet vnam: atqui tam sæuus hostis, cuiusmodi hic ignis fuit, proximas ædes nostras nõ est ausus attingere, nec agrè tulit agris cedere. licet sanè sub hac porticu,

*Volgò
Granatollus.*

C

vel

vel de huius incendij causis, vel potius cum de Dei sen-
 ritate, tū de eius in nos pietate philosophari. est hic locus,
 ac regio à veteribus cōmendata candido lacte, nunc apud
 nos materno Dei vberē. Prope Resinam quoq; fanum, ab
 Apuliano dictum, Virgini Dei Matrī sacrum immune à rui-
 na fuit nō sine admiratione omnium, præcipiti scilicet tor-
 rente cineris ignei occu. ante, ac devastante loca finitima,
 sed sanctissimum verente dilubrum. celebrari solet hoc to-
 tius Neapolitanæ Civitatis conuentu maximo, ipso die re-
 viviscentis Christi nimirum opprimi cinerē, & cadere mi-
 nimè par erat ædificiorū eius immortalis, & è tumulo sur-
 gentis lætitiæ destinatum. longum est ire per singula supra
 triginta censentur oppida, præter pagos, ac cetera loca,
 quorū ferè par exitium. At verò præter Herculaneon, Pō-
 peijs infinita prorsus mali labes. ingens vorago perstringit
 oculos, quæ excurrit in mare. Enimverò cum rapidissimus
 ille turbo, atque torrens bituminis, flammarum, cineris,
 arenæ, atque saxorum evertisset oppida, vastasset agros,
 tria ferè hominum millia diuersis in locis oppressisset, ma-
 ioribus illis quasi copijs auctus, elatus immani victoria,
 Campaniæ clade superbiens, validiorem hostem læcessit,
 latiore in campum prodit, in ipsum mare pronampit tan-
 ta cum vi, atque impetu, vt alicubi per longum tractum ad
 quadringentos, apud Pompeios ad mille ferè passus viam
 cōstrauerit, maritimamque plagam effecerit infinita mate-
 ria opplente gurgitem, idque vestigio pœnè temporis, vt
 ne Romanorum quidem opes tantum viæ intra pelagus tã
 subito moliri potuissent videatur. senserunt pisces æquora nō
 modo contracta (vt ille ait,) sed et exusta, assi & ipsi, vel po-
 tius elixi prunis inter vndas ardētib; nō tã mirū putaba-
 mus montē ardere, quã pontum. immensa vis fumi hinc et
 erumpebat, quo Coelum inuoluebatur. fremebant hor-
 rendum in modum fluctus non ventis agitati, sed flamma.
 intuebamur nō sine horrore in vno cratere maris (sic enim
 à for-

Vide lib 9.

Nova plaga
 maritima
 ex materia
 ingesta.

Horatius,

à forma hunc sinum scis appellari) multos crateres ignium, quibus effere scētib; atq; altè fumum agētib; suspicio nō modo vulgus, sed initiō doctos ēt inuaseras, mare quoq; incendiū concepisse. reuocabantur in mentem vetera illa prodigia, cum apud Cyclades eruperunt olim è mari flammæ, ac tantas egressere moles vi spiritus interclusi, vt recēs inde extiterit insula. & cum Herniæ vallem igni sulphureo depalcente mare ipsum ad quinque stadia exarsit, legēramus idem apud Vlcānias: insulas aliquando contigisse, discurrente flamma per pelagus; Thrasimenum quoquē lacū arsisse. præterea erat & ille metus iniectus, ne aut Vesuuius ipse molibus immanibus fractis, & soluta compage in semet rueret, eaque ruina Neapolis concussa concideret aut serpente, & bacchante flamma sub terra, spirituq; lustante, hiatu aliquo, (quod inusitatum nō erat genus exitij) funditus exsorberetur; deuorauit enim olim eo modo se condens terra Cybotum altissimum montem vnā cum oppido Curite, & Sypolim in Magnesia, & Tantalidē urbem, & iugum in Aethiopia celsissimum Phlegium; ita quō quisquē doctior, & eruditior, eō illi metus iniiciebatur maior. præsertim cum nō procul ab hac vrbe apud Pytheculas Epomeum montem cum aliquando repente flamma erupisset. cū planitie terremotus æquauerit. deniq; timebat quisquē, ne in abruptum iret, cum ædibus suis, & è viuētium numero viuus auferretur. sed nihil ad eō nos terrebat, cū imbri cineris perfūderemur, quā illa Dei cōminatio quondā improbis facta. *Descēdet super te cinis. donec cōteraris* Illud verò quā prodigiosum? repente mare resorberi, recedere visum, littusq; deserere, hærentibus in arena nauigijs. mox verò tanquam irati fluctus, ac se victos ægrè ferētes tanta vi se receperunt, vt proxima ædificia propè demerferint: quod prodigium non in nostro tantum littore, sed in finitimis, immouero longè positis accidit. tecum reputa quantum hæc flammæ tempestas nobis horroris attulerit,

Mare ardere visum.

Strabo.

Plinius.

Strabo.

Deuor. 28.
Mare resorberi, seu recedere visum.

Hypotyposis incendij.

Deodorus.

apud M. Tull.

lerit, quam pontus ipse gurgitibus armatus, atque vallatus exhorruit; non ignotas sinum huius maritimæ plagæ appellari à forma Craterem; tunc opposuit suum Vesuulus Craterem, sed ardentem; ex hoc transfusa flamma in eum est, ut vtrinque nobis propinaretur exitium. & fuerunt ex oppidanis non nulli minus prouidi, qui nullam præsentis rati à flamma effugium, in mare se coniecerunt, quod vix delictet sibi ipsi consulerat fuga. Hæc cum audiuntur tantum, aut leguntur (Petre Aloysi) non ne horrore perfundunt animum? quid cum subiiciebantur oculis? Pompeijs, ubi maximè vastata sunt omnia, relicta turris est opere, & situ satis munita, nec tamèn ideo relicta quasi imbecilliorè flamma, immovero, ut essent qui incredibilem eius vim testari possent. In hanc arcem, qui tuendi se causa tunc accesserunt, tanquam ex alta specula nafrant ea se intuitos, quæ verbis exprimere nullis queant. obiectum sibi spectaculum prorsus immane, tetrum, atq; horribile, imaginem quandam mundi ruentis. mons ipse vel à sedibus conuelli, vel colliquescere videbatur, in subiectas detonare vrbes, atq; oppida; excadescere totus, atque efferuescere in crateres, quos ignita materia diffusa per montem effungebat plurimos, intuebantur, quanquã præstrictis terrore oculis, scaturigines flammarum, volumina, torrentes, & quendam velut ignem Phlegethontem (phlega .n. Vesuuius iam olim dictus ab ardore incendij) in præceps è monte deuolui, absorbentè omnia, obruentem omnia; tum ingentes rupes, ac fragmina montis per aërem feri, ab ijs quicquid occurrebat obteritur, parietes, delubra, turres, mœnia; euelli è fibris, pceras arbores; cõuelli ipsa nemora, incendi p̄dia, domos, vicinias, integra oppida in mare protrudi, atq; puolui, deniq; deleri patriã, in cinerè labi vna cū suis. poterat quisquis hæc ex illa arce spectabat cum gemitu illud poëtæ vsurpare.

& illud in primis,

Fana

Fana flamma deflagata.

Ex hac igitur specula (Præful Illustrissime) subijce quodammodo tuis oculis spectaculum idem calamitatis . in ipsa cogitatione ardebis dolore , quanquam procul à flamma . intuere ex hac parte decolorem , & exanguem . metu Patriæ faciē , ex altera vastationem Campaniæ , totius regionis excidium , exustioneia agrorum , euerfiones oppidorum , ipsorum oppidanorum interitum acerbissimū . Quam miserabilis illa species fuit , cum parentes natos , nati parentes inter flammās , inter Vesuuij fremitus vociferādo requirerēt , atq; in ipso clamore igneus vapor afflatus spiritum intercluderet ; cum si quis apparebat elapsus , tanquā è rogo reuixisse putaretur ; cum Mons à summo præcipitate , ac ruerē videretur ; cum in miserō turbo ille Vesuuianus totis viribus incumberet graui odore sulphuris , torréte bituminis , iactatione terræ , fragore , fremitu , tonitru , globis flammarum , saxorum ignitorum telis , diluuiō cineris , quæ consternatio ? quæ perturbatio rerum omnium fuit & ardente terra , pallente Coelo , illa mugiente , hoc tonante , sepulta Campania , tremente Italia , obstupefacta Europa prodigio fauillæ , deniquè nutante , vti videbatur , Mundo . Serpebat porro ignis obliquo tractu more fulminis , siue falcis omnia demetentis , cuiusmodi flammæ deuolui solere dicuntur ex Aetna , quæ tortuosis voluminibus se se in Mare proripiunt . agri suis amissis arboribus impleti sunt alienis , quæ ferè de Monte deuolutæ iniectæ sunt tanquā in Cāpaniæ rogum quercus in primis ingentes duæ è iugo actæ præcipientes inter Herculanium , & Pompeios egere radices in cinere , occuparuntquè viam , misera tantæ stragis trophæa . quid quod prædij magna pars auulsa funditus aliò est mirè traducta ? quo item tempore apud Herculaniū puteus , (quod prodigij loco habitum) flammam edidit , elementis siuè inter sese confusis , siuè conspirantibus ad exitium . sed hæc & alia multa , quæ in hoc genere miranda inu-

Pazol.

inuisitata, prodigiosa contigerunt, tum pluribus prosequar, cum de huius ignis vi, naturaquè dicam. Quæ verò tunc oppidanorum strages facta & hic etiam illud antiqui poetæ vsurpes licet.

Lib. 5.

Sophocles.

O multa dictu gratia, perpeffu aspera.

Strages horribilis, & miserabilis.

Alios quântūvis abditos, atq; abstrufos in tēplis ipsis scruta-
tus ignis occupavit, ac victimarū more ante aras incendit, alios palantes est aggressus. metiti sunt poetæ, cū Vvltanū dixere claudum. fugientes insequeretur hostiliter ignis, affecutus vorabat. itaque omnia singultu, vlulatu, & incō-
dito clamore resonabant. alij quam breuiffimum iter petere, alij diuerfos saltus indagare, sed frustra. accensa erat arena vapore flammæ. luctandum cum feruido sabulo, quod præaltum, & vestigio sedens moliri pedes nequibant. quare omni præsidio destituti, & abiecta spe fugæ, obsessi vndiquè flamma inter mutuos gemitus, lacrymas, atq; amplexus opprimebantur. Ex ijs quidam adolescens in fuga exploraturus altitudinem cineris, vt vestigia poneret, cum mensurius calamus in promptu non esset, eius vice alterum immisit pedem. subito exanimatus expalluit. accurrit infelix pater, conatur extrahere. excoctus statim pes erat, atquè combustus. interim ille in complexu parentis extinguitur. cumulum Vesuuiani cineris, quem metiri voluit, auctiorem fecit suo. Quam misera fors alterius? hic ne faxis ignitis, quæ Vesuuius iaculabatur, opprimeretur in fuga, tabula pro galea, siuè testudine vsus, caput texerat; atqui ignorabat eam tabulam, qua se tanquam è naufragio enatare posse sperabat, sibi pro pheretro vliui fore. repente prouolutum è mōte saxū in subiectam incidit tabulam, illoque vertice, atquè fracto cecidit non modo saxo, sed ligno. extinctus, & elatus armis est suis. Inter hæc exitia præfectus ipse Herculansium Antonius cognomento à Luna perijt. amiserūt v3 oppidani in eius temporis caligine et, quæ quasi fatali nocti præerat, Lunā, qui iam vix

or-

ortum amiserant Solem . Requiere hic à me videris ali-
quod in filijs erga parentes pietatis exemplum. notum est
par illud fratrum, atque ipsa flamma Aetnae, per quam pa-
rentes traiecerunt, illustrius. cuius facti memoriã, ita poste-
ritas venerata est, vt eorum sepulcro inditum nomen sit,
Campus piorum. quid Vesuuius? illæfos nè abire fuit eos,
qui huiusmodi amore flagrant? facinus indignum. ac-
currerat ad matrem filius, vel vt eriperet flammæ viuente,
vel vt efferret extinctam. in ipso cursu ignitus cinis inter-
cipit, adurit intus calces, calceos non item foris, more
fulminis. Quod si in Aetnae incendio filiorum in parentem
perspecta pietas fuit, in hoc etiam matris in filios. relique-
rat hæc intra cubiculum natos, quinque. inundat subito
igneus torrens: irruit mater, atque irumpit aut pari, aut
maiori cum æstu pietatis, intra illum igneum vorticem se
conijcit, atque ita eos periculo femiusta ipsa subducit. bis
geruit, sed nunc vt luci redderet, pertulit flammam. Et illud
præstantius quiddam accidit in Vesuuius, quam in Aetna.
vtrum enim laudabilius, & præclarius, vnà cum parente
vivere, an vnà commori, cum possis euadere? decum-
bebat affectus podagra, confectus ætate parens, quem cum
filius asportare humeris omninò vellet, negavit ille, incensæ
patriæ se esse velle superstitem, maturum iam se rogo, quæ,
quando paratum inueniret, repudiare nollet. negat item
filius se extincto parenti superesse velle. in hoc pietatis
certamine positos impia occupat flamma. Multa sunt indi-
gna, acerbissima, sed quæ ad stragem infantium pertinet
acerbissima. Prima, ac præcipua Vesuuianae aræ (sic eam
appellatam lego) victima fuere infantes, quibus minus
præsidij fuit in fuga, & ætas mollior. quid autem illo igne
inmanius, qui è gremio parètum natos eripuit? Amplexus
erat puer paternas in fuga ceruices, hoc se præsidio satis
tutum ratus; cum ecce turbo cinereus subito hunc extor-
quet, atque è sinu diuellit; neque verò statim parens ia-
ctu-

Val. Max.

L. Florus.

curam sensit, sed aliquanto post, ad eum metus eum obstu-
 pefecerat. Inuentæ matres sepultæ cinere cum infantibus,
 vel in humeris, vel in sinu, quæ forsitan euasissent fuga, nisi
 cursum impedisset pondus amabile, sed miserum. Pater cum
 nati artus quæreret (diuisi .n. erant impetu flammæ, atq;
 dispersi) ut componeret, ac tumulo conderet, vix brachio-
 lum tandem reperit, idque iam conditum, ac sepultum ci-
 nere, enimvero hoc osculari, hoc aridum, & excoctum,
 igni lacrymis irrigare. illud maximè queri, quòd plus datū
 fuisset flammæ, quam relictum lacrymis. quanquam ea fuit
 calamitatis atrocitas, ut ipsæ lacrymæ, quæ mœrorem cer-
 tē leuant, non semper suppeterent vel volenti. Quidam &
 natis, & coniuge, & ceteris omnibus è familia oppressis,
 cum superfuisset vnus, inuentus est sanè mœrens, ac stu-
 pēs, sed mirabamur quòd parceret lacrymis. interrogatus,
 quì posset siccis oculis ferre calamitatem tantam, respōdit,
 deesse sibi lacrymas, quas vigiliæ, curæ, atque ingens mœ-
 ror exhauerant. Illud verò, quod quidam se vidisse testan-
 tur, omnino commiserationis est plenum. Inuenta mater
 in cinere iacens, quæ lacte sitim infantis restinguebat ex-
 stincta. admouerat hæc vberibus moritura natū, scilicet sui
 partem, ne certē periret tota. inhiabat adhuc infans papil-
 lis, ac ducere conabatur alimentum vitæ ab emortua, sed
 exaruerant mammarum igni, mædebat tamen ipse lacrymulis,
 easq; in mammas instillabat. ob id ipsum miserabilis, quòd
 nec suum sentiret periculum, nec interitum matris, quem si
 animaduertisset, nollet ali, ut viueret. infelix vero mater q̄
 pascere se ipsa hostilem potuit flammam, filium non item.
 sed hoc parenti fatale, non nato; quod verò addam, vtriq;.
 In oppido Leucopetra mulier erat prægnans, partu propè
 maturo. sed ò casum acerbum. deuoluitur è iugo montis
 subito flammæ globus, incendit, opprimit; latus haurit, vē-
 trem, quem ferebat, exsecat. eodemq; impetu infantem ex
 parte foras educit, non ut Solem spectet ereptū, sed ut spe-
 ctator

ator sit, vel communis exitij, vel certè materni. cum primum aspicere vellet lucem, inuenit flammam. legimus infantem ardente olim Italia bello, cum prodire cœpisset, tãquam exterritum fragore armorum se retulisse in vterum, abdidisseque; hic cum ardere nunc omnia cerneret, cum Vesuium audiret tonantem, quò se miser verteret? intranè matris cadauer abderet? at ibi viuere pietas vetabat, vt posset. an communem amplecteretur parentem tellurem? at vreret hæc, non foueret: altera illa parens asserat, hæc ardebat. dicam paucis. duplicem quantumuis paruulus natus est tumulum; qua parte latebat, vterum matris exstit; qua extabat, telluris vrentis. in vtriusque sepultus est cinere, denatus antequam natus; sed nimirum quas alias inueniret cunas præter bustum infans, qui prodierat obstetricæ flâma? potest nè his audiri aliquid immanius, aut indignius? certè potest. vidimus ex finitimis locis ad ambustorum cadauerum nidorem concurrere, & conuolare venaticos canes, omnia quam sagacissimè odorari, explete ingluuiem, vel insepultis artubus, vel erutis ex cinere, ita qui inter arbuta, & virides saltus venari erant soliti, didicerunt etiam venari in feruido cinere. nullum erat discrimen in præda. fuit enim vel hoc indignissimum, quòd vnus esset, idemquè rogas, & hominum, & brutorum.

Hic te (Petre Aloyfi) appello, quo tandem hæc animo legis? qui sensus est animi tui? quæ mens? cogitatio? expectas nè dum finem narrandi exitij faciam? facerem sanè libenter, nisi concursus esset aliorum exitiorum. datum satis, superquè bacchanti flammæ, datum concussæ terræ, datum caliginoso aëri. pacatæ nè tãtum erunt aquæ? quietæ se intra suos alueos continebunt? non ita, sed coniurant & ipsæ in Campaniæ vastitatem. ardebat recenti incendio terra, imbres Cœlum eo ipso tempore largius dedit, non vt illud extingueret, sed vt reliquias infelicitatis Campaniæ deleteret. nihil nè hic egit Vesuius? inmò plurimum. nam

Plinius.

Ingens elu-
uies conse-
cuta incen-
dium,

exustis licet visceribus sitiret, quidquid aquarû vel à coelo acceperat, vel in conceptaculis habuit, illud omne in subiectos campos effudit, tanquam nostram vnum sitiret exitium; in quo acciuit fœderatos quoquè finitimos Montes, siuè illæ scaturigines, vt in motibus terræ sit, essent novorum fluminum, quæ latebant, siuè veterum, quæ obstructis cinere, terraquè canalibus aliò fecere diuortia, siuè quòd duratum esset bitumine solum, atquè adstrictum; æquata etiam fossæ, atquè voragines, ut ebibere tellus aquas, ac resorbere non posset, tanta facta est eluuiò, ut, cum ab hominum strage decesseris, non multum hæc altera calamitas cedat incendio. Illud uerò quam horribile, ac simile prodigio? cum infinita materies esset egesta, ne inanitatè, còmunem uniuersitatis hostem, admittèret Natura, extruso aère, Vesuuus mare ipsum, quod per cauas specus, quas habet immensas, exorbuerat, ac tanquam per fistulam quandam, atquè siphonem attraxerat, statim unà cum exustis uisceribus euomuit, atq; ipso impetu nautantium gregè per arua diffudit, conchilia inprimis, ostreas, sepias extra pelagi septa. quid hoc in natura uel perturbatius, uel ærumnosius fieri potuit? Cœlum imbres deuoluebat maximos, ac perpetuos, Mons non modo ignis, aqua; umq; suarum fontes emittebat, sed ipsum pelagus exhauriebat. nulla erat iam terræ, marisquè discretio; unius fluenti alueo, nec tamen unius generis, Campania obruebatur. ac Mundo quidem duplex fatale diluuium metuendum esse didicimus, alterum, quo functus iam est, aquarû, alterum, quod imminet, ignis; hîc uerò noua timendi ratio, noua preuntis Mundi fata obuersabantur oculis, hoc est utrumq; diluuiû. mistim .n. ex eodè cratere montis defunde batur aqua, flammæq; omnia fluctus operiebat, fumabant tamen omnia interim, atquè ardebant. instabat torrens altè inundans, ferebatquè secum cinerem, ut significaret ad interitum se excurrere; efferebat se super ruinas

Mare de Mō
te uesufum.

ruinas domorum, atque oppidorum; glomerabat, secumque rapiebat non modo annosas, atque ingentes arbores radicibus euulsas, sed eius magnitudinis cœtes, quæ conuectari plaustris haud possent. quicquid erat obuium, hauriebat. innatabat omne ferè genus animantium siuè cicurum, siuè syluestrium; conuoluti etiam globi serpentium è latebris extracti; nec mirum cum multi existimauerint ad hanc eluionem confluxisse eum ipsum fluuium, qui è radicibus effluere, ac per arua serpere dicebatur, Draco. direpta item horrea; exhaustæ uinariæ cellæ; uastati, qui flammis superfuerant, agri; euerisæ domus, castella pagi, oppida integra demersa. in Marianum maximè, decepti, credo, nomine mari cognato, se se immisere fluuij, atque torrentes; nonnulli etiam oppidanorum, qui parum cautè iter faciebant, absorpti, quanquam mitior in multis uisa est unda, quam flamma. In oppido Titiano, quod est equitum Melitensium nõ procul ab Vrbe Nola, miro modo Pistor cum filijs euasit. prospectabat hic Vesuij caminum ardentem, simul & vim aquarum undantem, obiecta duplici mortis imagine, cum repente fit impetus torrētis intra domunculam. quod illi per fugium fuisse putas? caminum ascendit, ac subiit genitor; eò traxit secum filios, tignisque, quæ interposita erant, dedit, donec impetū aquæ remitterēt. quantum inter hunc, & illum Vesuij caminum discrimen? ex eo flammæ cum aquis eruperunt ad perniciem, in hoc salus procurata: ac verè caminus hic dedit ex fumo lucem, ut dicitur, cum domesticis profuit ad lucis usuram. uitalem hausere spiritum ex fuligine, ac fauilla. sed nihil omninò sine parte luctus. idem Pistor dum coniugem quoque ex aquis eò conatur attollere, subito illam eripit è manibus vis torrentis. erat ibi fortè alueolus panarius, hac se illa scapha tutam putauit, sed inde excussa miserè naufragium fecit; sustentare quidem mulieris uitam alueolus eiusmodi panificio potuit, sed eandem reseruare uitam deueniendo non

Protopius.

Puella mirè
ab eluione
seruata.

potuit . Felicioꝝ, ac iucundioꝝ puellæ cuiusdam fuit euentus, puellæ, inquam, non, vt rumor erat, pueri . rem nar-
rabo lepidam, sed periculo proximam . respiret hic tantisper à luctu animus . res est tā certa, vt nullus sit ambigendi
locus . conuenimus parentem, vidimus puellam ipsam la-
tentem . rapuit hanc inter cetera torrens vnà cum cunis ;
parentes cum demersam putarent, obruebantur in tanta
eluione profluuiio èt lacrymarū . cum ecce nuncius, in pa-
lude Nolana cunas substitisse cū infante narrat, q̄ adhuc vi-
ueret . vix habita fides . quis enim sibi persuaderet, torren-
tem, qui proceras arbores altissimis radicibus nixas extir-
passet, qui cautes enormes secum rapuisset, qui integra
oppida obruisset, pepercisse cunis puellæ? accurrunt tamē,
fecit amor, vt rem incredibilem explorarent . defixas in-
ueniunt cunas in cinere, ac limo paludis . ergo filiolum, quæ
a diluuiio ne madebat quidem, conspergunt lacrymis . ma-
ter mammis admouet; arripit illa auidissimè papillas poenè
enecta fame . viuit adhuc tanti casus ignara . Vincentia
illi nomen est vidtrici eius elementi, quo vastata Campa-
nia . viderat quondam prisca illa ætas in communi orbis
terræ naufragio seruatum mirè senem, nostra vidit infan-
tem . enatarunt ambo sine remige, sine gubernatore, sine
clauo, sed hoc discrimine, quod ille senior seruatus tunc
est in nauigio, quod tumuli, siuè pheretri speciem præ-
tulisse aiunt, contra nunc seruata puella est in cunis ;
quanquam & hæ tandem in concreto cinere, qui antea
pluerat, consistere . illius nauigium confedit in Armenia
monte, huius cunæ, quia montes suspecti nunc erant,
in Nolæ paludibus . ac certè commiseratione hæc mul-
tò dignior, non modo propter ætatem, sed quia ille clausus
vndiq; intueri non poterat, aut iratum cœlum, aut naufra-
gum animantiū genus, acerba spectacula; hanc verò puel-
lam cœlo expositam terrebant hæc omnia . ille vnà cum
liberis, vnà cum coniuge fuit, hæc ab omni bus destituta . ille

Ariad.
Montanus.

pui-

puiderat sibi ijs, quibus interim aleretur, hæc nihil habuit præter lacrymas. Atq; hoc in aquis pietatis spectaculum fuit, illud etiam religionis, quod spectatæ fidei viri, qui asserere, mihi narrarunt. Irruperat in oppidum torrens, atque inter cetera sacram ædem obruerat. dolebāt maximè, diuinæ dapis factam esse iacturam; fortè quidam ingentem quercum, quam eò prouoluerat vis torrentis, extrahebant. ò rem ab omni memoria inauditam. sub arboris radicibus argenteum vasculum inueniunt cum dape integra. opertum erat, vt ritè sit, serico velo. obsederant verò arborem, & radices ipsas aquæ, tamen velum nulla ex parte madebat; tam diligenter, & cautè arbor rem sacram texerat fibris. dices illam quasi dedignari terram, atq; in cœlo radices agere velle, ne viriditatè posset amittere, immò æmulā esse vitalis illius, quam initio amisimus, arboris, coniunctam videlicet, atq; inherentem auctori vitæ. Habes iam Campaniæ vastitatem. vna est nomine, sed re atque exitijs multiplex.

Vasculum
cum diuina
dape ab elu-
uione in-
tactum.

Verum enimvero quanquam ego perspexeram ab Vrbe Incendium; multa etiã audieram, tñ nõ ante admouere volui calamum, quam oculos calamitati. ergo vbi deseruescere cœpit Vesuuus, accessi, peragraui regionem; exhortui prorsus, obstupui, ac parum abfuit, quin abijcerem consilium scribendi, cum spe describēdi. sciscitatis quid se obtulerit. frustra querebamus Herculaneum, Pompeios, cætera oppida; nusquam hæc apparebant, ne vestigia quidem. duces erant Oppidani ipsi, nec tamen hi Patriam agnoscebant. reperta sunt tandem, (ò rem calamitosã,) tantorum cadauerum frustra quædam lacera, atq; conscissa. dispersos quasi artus dicerem per agros, si agri remansissent. sepulti erant hi cinere immenso. passim visebantur in via scrobes, è quibus effossi fuerant, quos occupauerat, atque demerserat igneus torrens, totum iter erat arena, cinere, saxis, stirpibus, arboribus, domorum, immo verò Oppidorum

Iter circa
Vesuuij re-
gionem.

Iter ad Ve-
suuium ipsū
vide lib. 5.

ruina constratum . incedebamus super ipsa viscera exusta
 Vesuuij, quæ euomuerat . cuncta horrorem ingerebant, &
 luctum, præter hoc, quòd calcabamus hostem . quanquam
 haudquaquã me in Vesuuiana regione versari putabã; quid
 enim tam diuersum, quàm alia montis facies, qui in semet,
 suosquè corruerat / alia maris, quod erat contractius; alia
 terræ, quæ eminebat altior. succreuerat humus, decreue-
 rant coloni; mons erat humilior, uia celsior, quæ alicubi
 adæquauerat tectã; quot domus, tot sepulchra. foris tumu-
 latæ, intus tumulus cumulo cineris . quanquam non sem-
 per vnus domus vnus tumulus, sed hic tectã, illic parie-
 tinæ, alibi scalarum gradus, partem obruerat arena, partem
 demerserat mare. ædes sacræ, vel semirutæ, vel deletæ. pa-
 tefacta sepulchra, & graui odore tetra horrore erant; ac no-
 uo quodam more sepulchra; subtus enim acerui cadauerũ,
 supra acerui cineris. templum erat Herculani nuper erectũ
 opere, situq; firmissimum, cui Rosaria dederant nomen. at-
 qui non tam faciliè huiusmodi flos euanescit, ac procella
 excutitur, vt hoc templum integrum illo Vesuuij turbine
 nescio quò distractum, atq; proreptum prorsus euauit; imi-
 tantum relictĩ gradus, perinde quasi gradũ ultra facere tan-
 ta calamitas minimè posset. maiorum porrò ædiũ ianuas
 ad cancellos vsque condiderat cinis, illosq; quadam quasi
 carceris specie reliquerat, nequa fortè fugæ spes esset, quã-
 quam, vt plurimã disiectis ædibus nouo more quacunq;
 ex parte, si ianuam excipias, erat aditus. tanta rerum omniũ
 perturbatio fuit. iam in ceteras domos, si quæ superfuerant,
 per fenestras, quas solum æquauerat, erat ingressus; hinc in
 officinas ipsas tanquam in cauas specus descendere oport-
 tebat. huc se receperant Oppidanorum nonnulli, ac Cimo-
 meriorum more viuebant procul à lucis, Solisq; conspectu.
 hoc certè de mœrore detrahebatur; quod Vesuuium, nẽ-
 pe ipsum exitij fontem cernere inde haudquaquam pote-
 rant. cæterum Oppidani, reliquæ tantæ calamitatis, inter
 cada-

cadauerum acruos positi, cadauerosa ipsi facie squalébāt. sedebant apud cineres intermortui, pallidæ potius ymbrae, ac luridæ laruæ, quam homines. & quanquam in hac Vrbe non deerant nobilissimæ Matronæ, atq; Proceres, qui eos excipere, vellent hospitio, atq; alere; amabant tamen fumantem adhuc patriam, & ardentem. inter feruidos Vesuuij cineres flebant suorum cineres extinctorum. ex ijs qui redierunt, nonnulli paulò post diem obierunt consumpti si minus flamma; certè lacrymis, pectore, situ, squalore, graui etiam odore cadauerum, deniq; ipsa mortis imagine, positi videlicet inter cineres. Quid de agris sepultis dicam? arborum aliæ radicitus euulsæ, aliarum coma tantum extabat è cinere, plerq; profus obruta vel terra, vel mari. ardentibus ruinis operata erant omnia, vasta, & deserta omnia. nulla vestigia prædiorum; nullæ sèpes, limites nulli; ipsi Heri, neq; terminos agnoscuunt; neque certè situm; ac Vesuuij quidem incendiùm spes est non multò post extinctum iri, verum alia supersunt incendia, nempe litium inter Heros, quæ, & diutius durant, & difficilior extinguntur. Huiusmodi igitur iter est ex ea parte, quæ Neapolim respicit à Leucopetra ad vltimos vsq; Pompeiorum fines, quod iter passum duodecim ferè millium totum erat arboribus consitum, hic nunc horribilis planè vastitas. Sed in primis obstupefactos nos tenuit recens plaga littoris, & via in mari constricta cinere, terra, faxis, arboribus, domicilijs, vicinijs, Oppidis integris, atq; pagis eò deuolutis, immò, quod horribilè dictum est, etiam cadaueribus hominum, denique euiscerato ipso Vesuuij; vidimus perturbatæ Naturæ prodigiū, minutū môtē in mare proiectū, mare ipsum resorptū, ac de môte profusum ad naufragiū Oppidorū. Quædam ex intima Barbaria gentes, vti accepimus, Monti cuidam, quo ciuitas in valle posita cingebatur, diuinos habebant honores, quòd, cum Oceano alluerentur, tanquam obicē se ille fluctibus opponeret, ne obrui cum ædibus possent;

vide-

A'lex. ab Alex.

videbatur in diuinæ naturæ proprium; hoc tuendi beneficium, ac tegendi; quid illi de Vesuio dicerent? aut quibus eum Diris execrarentur? qui mons non modo eos maris æstuantis, atq; intumescens iræ non subduceret, sed adiacentia oppida, quibus tempestates, venti, atq; gurgites ipsi nihil tandiù intulere damni, attractis, atque exactis è profundo fluctibus obruit, ac demersit. quid, inquam, hoc perturbatius fieri potuit, aut immanius? quam vt ad calamitatem, atq; exitium Campaniæ mons diffractus, ac solutus egestis molibus, atque ingestis mare occuparet, cõtra mare relicto alueo præceps è Monte decurreret. Athos olim effossus à Xerxis exercitu tantos gurgites implere non poterat. scopuli apud quos præaltum mare naues excipiebat, tam nunc absunt procul à littore, vt quingenti ferè passus numerentur, aut mille. æccedit, vt quoniam littus hoc recens gurgitibus caret, tãtundem, & amplius materiae longius excurrat, q̃ tegitur mari, præter infinitã, qua, & Aegæũ, & Adrianũ tectũ est, & vt narrant, etiam pontus Euxinus ardebat adhuc hæc plaga post menses quatuor, & fumum agebat. alebatur imbribus, ac multò magis mari. de recenti re loquor. obruerer infinitis testibus, si imponerem alicui, dum rem expono. hæc igitur facies regionis mare versus, eadem & in reliquis locis. vbiquè sepulcra oppidorum, atque pagorum occurrunt; vastationes agrorum, ac nemorum, noui colles ex cinere, nouæ valles, prærupta loca, horribilesque voragines. sed nihil miserabilius est visum Herculano, atque Pompeijs; in hæc enim oppida. sæuitum est maximè. ad quorum cladem apparatus bellicum integri sæculi destinauit Vesuius. huc copias omnes intulit, sulphur, bitumen, saxa, cineres, flammam. diruit oppida? an eruit ocellos Campaniæ duos? nodus Herculanus appellatur, quo veteres vsi sunt in obligandis certa quadã ratione vulneribus; existimabãt. n. eo vti solitũ Herculæ, ac vim habere ad curationes maximam. atqui hoc tem-

Herculani,
& Pompeiorũ
vastitas.
Plinius.

tempore tam immani vulnere Herculanum saucium videmus, ut auspiciū salutis uersum sit in omen interitus. obligari enim nec ab ipso conditore Hercule hoc uulnus potest, ex quo tanta manauit sanies, quantam uidemus effusam uim sulphuris, ac bituminis. Huc ferè eadem conferri possunt, quæ de Smyrnæ pulcherrimæ urbis casu, atquè incendio Cereris templo Græcus uictor est questus. O quam sunt omnia prioribus dissimilia. fuerunt iam illa, inhabitantes Neapolitani proceres, principes, antistites purpurati. ò templa, & aræ Coelitum. ò agri, vineæ, pomaria, ò marina oblectamenta, ceteræquè amœnitates, ò cuncta hæc iam somnia. ò funesta flamma, quæ talia ornamenta deleuit; ò atra nubes, ò torrentes ignei, qui in pulcherrimam hanc regionem inundastis; ò lusus iam Ilij cineres. Sed hæc Græcorum monodijis similia relinquamus, atquè institutum stylum prosequamur. Ac mortalium quidem cladem, & miseram ipsam regionis faciē paullo antè descripsimus; nunc non possum, quin demirer infelix fatum horum oppidorum, quo non semel defuncta sunt; atqui ambo Hercules condidit ex eorum Deorum numero, quos Græci ἀποροπαίτες, ἀλεξικάκους Latini Auerruncos, hoc est malorum depulsores dixere: ferunt Herculem hunc in pugna contra gigantes impetrasse à Ioue de coelo lapides, quibus illi sint oppressi. contra nunc quanta è monte lapidatio facta in hæc oppida? quam dispar euentus? lapides habuisse tunc dicitur Hercules ad auxilium sui; nunc ad exitium suorum. at quod genus lapidum? qui quasi è ferri uenis excussi, qui in aquis ardebant, quorum ignea vis diu extingui non potuit. Atqui à flamma certè nihil hæc oppida sibi metuere posse uidebantur; scimus, inter cetera monstra, Vulcani filium Cacus, qui flammam, ut Vesuius hic, euomebat ex ore, ab Hercule extinctum. sed nimirum idem Herculanum, quod Herculis fatum fuit. pyram hic tandem furore actus sibi ipse struxisse dicitur. combustus est in Oeteo monte

Aristides.

Lilins Gyrat.

E

qui

qui condidit, in Vesuuiano quod condidit. habuit olim Hercules in hoc ipso Vesuuij iugo delubrum, quod in illo Titi incendio deflagrauit. bis igitur arsit Hercules. primùm in Oeta. postea in Vesuuij. quinimmo ad hæc vsque tempora Herculani marmorea non nulla Herculis simulacra visebantur. arsit igitur ille sæpius. Quæres hic marmoreum illud monumentum Perifandi Riberæ, egregiæ nauatæ operæ testimonium in Herculani via purganda latrocinij infami, & Vesuuij conflagrati saxis impedita. æmulatus non est ipsum Hercule qui in hac ipsa regione latrocinia gigantum insigni cæde compescuit. ipsi nunc Herculani cineres Riberæ cineribus quodammodo supplicant, quem excitare vellent è busto, si possent, tantas refecturum ruinas. latet interim intra cinerem cum epigraphe marmor, sed immortale viuit factum mentibus insculptum. Iam quid ego de Pompeijs dicam? narrat, eundem Herulem victo Gerjone ex Hispania redeuntem prædam bouum apud Vesuuium tanquam in pompa quadam duxisse, hinc Pompeios appellatos. delectati sunt olim coloni ea bouum mugientium pompa, contra nunc non modo bicornis Vesuuij exterriti sunt mugitu, sed sine pōpa funeris sepulti sunt cinere, atque ex Annuntiata, vt nunc vocant, oppido vix relictus est nuncius calamitatis. nec tantam accepit olim sub Nerone cladem, vel cum iactatione terræ corruit, vel cum inter Nuceros, & Pompeianos, apud quos spectaculum edebatur, subita contentione orta saxis est, ferroque eertatum, & atrox facta cædes. at ipsi nunc Pompeij spectaculum sui dant. & verò miserum. itaq; non est cur vetera vulnera numeremus.

Hic certè terminum exitiorum, Petre Aloyfi, expectas. nouem ipsi dies, quibus continenter terræ motu vehementiore iactati sumus, atq; horrendo aspectu caliginosæ nubis exterriti, igni, & fauilla operiente omnia, atque eluione vastante, satis multi videri poterant, qui essent tanquam
sepul-

Solinus.

sepultæ Campaniæ Nouendiales; sed tanti funeris diuturnior fuit luctus; nam cum annum cursu d. functum suo, & quasi capularem tumulo composuissemus, iniecto puluere, quem Vesuius sparserat, cū spe duceremur deinceps meliorum euentuum, auspicatorum iam annum alterum ineuntē, cuncta potius habuimus ominosa, atq; infausta; quippe nascens annus subito funeratus est. prima nocte post Kalendarum diem, ac postridie tenuissimo cinere Vesuius omnia cooperuit, hanc Urbem in primis; videlicet strenas de more largiri voluit, ne illiberalis videretur, si strenæ dicendæ sunt, non *θρήνοι* potius, quæ luctum, & gemitum excitarent. Iam, quid hinc ego commemorem, quot, & quantis toto anno terroribus perculsi simus? cum Apotelesmatici, Astrologi, ac ceteri Physici horribilia denunciarēt in dies; iterum exarsurū Vesuium, funditus absortum iri patriam, pestilentiam ex mephiti grassaturam. neq; ea, quæ præcinebant fata, fabulæ omnino videri poterant, cum subinde terra se commoueret, ac viciniam grauis odor afflaret. Consequēta sunt Bacchanalia, bacchatus est etiam ignis inuolutus fuligine cum nouo motu, atque vt ita dicā oestro, & nocturna quasi saltatione terre. post ipsa Ceneralia pœnē iterum ~~meruimus~~ cinerem. canduit deinde Mons niuibus, quarum frigore lacessitus incanduit intus flamma, quo maxime tempore se ipse tumulauit abruptis supernè molibus, atque in præceps actis, iam adultus annus etiam inquietus fuit. Aestas ipsa, quæ expirationes absumere solet, terræ motus habuit, Autumnus verò crebros non sine sulphureo halitu. inter cetera incommoda, imber subitus cum ingenti procella effusus reliquijs agrorum, oppidorumque supremum attulit exitium.

lege Ephemer. in fini

Sed finem narrandæ calamitatis faciam, vt ad cetera progredi possim, si prius in tam acerba rerum commemoratione rei gratissimæ fecero mentionem. cum Vesuius tot, ac tantis affecisset Campaniam malis, temperare

Mellitus fucus pluit circa Vesuu.

quodammodo visus est amara dulcibus. qui tandem? nempè cum afflatus ille calidior sulphuris aërem tenuiorem, siccioremquè reddidisset, ut physici norunt, pagani, oppidaniquè nec opinantes matutino tempore in agrorum reliquijs frondes arborum animaduertunt concretiore quodam succo madere. accedunt, degustant, suauitate quadam incredibili se affici sentiunt. videlicet Cœlum, quod antea tam triste, tam horridum flamma, cinere, nube, imbris, procella fuerat, nectar illud eliquauerat; quid ni dicas Vesuuu propinasse mortalibus mœrore oppressis pharmacum illud, malorum omnium obliuionem inducēs, quod apud Homerum Helena, fax illa patriæ (hæc enim in utero ipso matris arsit) propinasse dicitur.

Helena crater,

Homerus

Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἴωνον.
 Νηπενθὲς τ' ἀχολόντε, κακῶν ἐπίληθοι ἀπάντων.
 Ὅς τὸ ματαβρόχην ἴπῳ κρητῆρι μίγειν.
 Οὐκ ἂν ἐφημερίος γέ βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν.
 Οὐδ' εἰ οἱ κατὰ τεθναίνῃ μήτηρ τε πατήρ τε.
 Οὐδ' εἰ οἱ προπάροιθεν ἀδελφὸν ἢ φίλον υἱὸν.
 Χαλκὸς δὴ πύον.

Itaque Vesuuus, vel loci venustate cum Helena, vel face meritò conferendus, cum antea ex crateris propinasset flammam, postea mellito succo, ac suauissimo nectare demulcere visus est suos, quo calamitatis tantæ obliuisci possent. sed nihilominus de illo verè pronuncies.

Isonealis.

Plus aloes, quam mellis habet.

37

IO. BAPTISTAE MASCVLII
DE INCENDIO VESVVII

Liber Secundus .

Qui est

DE PIETATE NEAPOLITANAE CIVITATIS,
AC DE PRAESIDIO COELITVM.

AD PETRVM ALOTSIVM CARAFAM.

Longius me, Petre Aloysi, prouexere, secumquè in dicendo rapuere torrentes, quibus obruta Campania est, siuè flammaram, siuè aquarum. enatabo tandem, atquè emergam; ad alteram partem accedam, in qua videndum, quibus auspicijs Neapolitana hæc ciuitas exitio, quod ante oculos erat propositum, quod imminebat proximè, se subtraxerit, quibus præsidijs texerit. sanè duobus; cùm votis, ac nouis viuendi rationibus initis, tum maximè patrociniò Cœlitum; in primis eorum, qui Apotropæi, siuè Auerrunci dicuntur; quam item laudem religionis, atque pietatis cum ceteris ciuitatibus volo esse communem; pro se enim quæque studuit hoc. maximè tempore præclara virtutis argumenta præferre, sed hic maius propositum est theatrum. Atquè vt primum illud attingam, videtur ideo felicitatis orbis esse conuersus, et de huius vrbs pietas constaret omnibus; quicquid enim Vesuius protulit ad perniciem, virtus contulit ad salutem. nihil vtilius fuit flâma, cine-

cinere, arena; lapidibus, bitumine, sulphure. emicuit profectò ex illa flamma, vibrauitquè splendor quidam virtutis. extitit ex illo cinere flos reuirefcens pietatis; cinis, inquam, ille non ante protulit fruges, quam homines frugi. descendimus noui pugiles in arenam, quam more veterum Vesuuius sparferat tanquã in funebri ludo sepultæ Campaniæ, & quia luctaturi cum flamma, non oleo perfusi; sed lacrymis. nusquam firmitus fundamenta sunt iacta pietatis, quam in hac arena; ædificiumquè ipsum ferruminatum, est bitumine. iam sulphure lustrata quodammodo ciuitas est. illa verò terræ commotio maiores excitauit animorum motus. certarunt cum flammis lacrymæ, cum Dei seueritate inflit a corpori nō tam verbera, quam vulnera. flagrat Vesuuius, nostris oppugnetur flagris. prætendit vibi funalia, contendatur funibus. dorsum montis igni perustur, perurantur dolore humeri. crepitant flammæ, opponatur plagarum crepitus. cineris afflatu spiritus intercluditur, nouum sit remedij genus, suspensamè collo restis anore reorum constringat guttur. Ante omnia propositum in sacra mensa diuinum libum. supplicationes etiam indictæ. instituta nudipedalia in magno cœno, & inclementia cœli; sed ita clementem reddidimus Deum. inscripti ritè parietes veteri amuleto, quo in terræ motu iussi stare presenti cum Numine. Antiochiam nobilissimam urbem diu eo malo iactatam, cum tandem diuinitus stetit conciliato precibus Deo, Iustinianus Imperator deinceps Theopolim appellari iussit; quanto igitur æquius esset, Neapolim dici Theopolim? quam urbem non modo creberrimis terræmotibus, sed immanissimo quoquè incendio Dei pietas commota ciuium lacrymis eripuit; nisi fortè ob nouas vitæ rationes initas nunc maximè Neapolis appellanda videatur. iniectus quidem supernè puluis est, tanquam tumulandæ huic urbi, sed tumultata potius improbitas est. cruditor fuit hic puluis, quam ille Matheseos. in hoc enim plu-

plurimi rectè uiuendi duxere lineas. non tam uirgines no-
 uenæ lustrarant urbem, quam nonariæ foeminae lustris, ac
 lupanaribus egressæ spectaculo fuerunt. hæ initiatæ antea
 Veneri spineo seruo caput obtexerant. abiecerant videli-
 cet iam Veneris florem, referuauerant sibi dumos, quibus
 retractato consilio se compungerent. præibat agmen ve-
 xillifera pendentis è cruce Dei signum gestans, huius cla-
 uo detonsum capillum appenderat pluuiò aspersum cine-
 re, quem scilicet antea componere solita erat, atq; viurare
 opere cinerarij. iam eiulatu omnia complere, fateri se pa-
 lam patriæ paridas, se actas Furiarū tēdis ardentibus ad-
 mouisse faces, sibi adscribi debere conflagrationem regio-
 nis, quippe libidine flagrantibus. his deinde septa consti-
 tuta, & sacrum gynecæum ad tutelam pudoris. quo in ge-
 nere satis laudari non potest Emmanuelis regni præsidis
 consilium. is ea nocte, qua continenti motu iactabatur ter-
 ra, qua Vesuuus mugiens, ac cineres eiectans cum flamma
 huic etiam vrbi casum, atquè exitium minabatur, ad auer-
 runcandam iram Numinis edicit per præconem, ne quis eo
 tempore incestæ Veneri det operam. indixit hoc edicto
 quodammodo turpitudini bellum, eaque tuba quasi classi-
 co signum dedit pugnae. solitus erat antea Vesuuus in in-
 cendijs tubæ sonitu huic regioni vastandæ quasi præcinere,
 nunc aduersus illum tubarum fuit vsus. vnus inuentus me-
 retricijs amoribus illigatus, quibus quia solui noluerat, cō-
 iectus est in vincula, atquè è prostibulo raptus ad carcerē.
 ò edictum, inquires, in summa illius noctis caligine præcla-
 rissimum. imminet funesta flamma, incestum ignem nè ac-
 cendito. iaculatur Vesuuus ignita saxa, tela Cupidinis frā-
 gito. vbi nunc illa Vesuij Venus? illa, inquam, à priscis ce-
 lebrata in hoc Monte Venus? miraris, Petre Aloyfi, cur
 hanc appellem. reuoco te ad huius vrbis annales, ad monu-
 menta vetustatis. legimus olim in hoc ipso iugo Vesuij
 cultum quemnam putas Deorum? Bacchum dices ob vi-
 tiferos

Martialis, tiferos colles, aut, quemadmodum in Aetna, Vulcanum, ;
eius Scholast. aut certè Vestam. non ita; sed, præter Herculem, qui sub-
 iecta oppida condidit, Venus est culta. hic illius ara, hic
 delubrum fuit. nimirum & hæc exæstuat flammis suis. sed
 utra Venus? Libentina nè, ob illecebras loci, an potius Li-
 bitina ob cinerum vrnam, & mortalium luctum? scis in Li-
 bitinæ Veneris templo seruari solitas urnas siuè ad colligē-
 dos emortuorum cineres, siuè ad excipiendas moerentium
 lacrymas. en. cur Venus in Vesuuio coli voluerit, quem-
 videlicet locum satis accommodatum videbat rogo, cine-
 ri, lacrymis. quid igitur aptius fieri potuit, aut consultius, q̄
 ardente Vesuuio, qui olim, Veneri fuerat sacer, per præco-
 nem edici, ne quis interea Venere deflagraret. quantam
 vim hoc habuisse putamus ad extinguendam etiam iræ di-
 uinæ flammam?

Quanquam quid miramur in hac ciuitate, quæ propen-
 sa est ad pietatem, tantam hoc tempore morum commuta-
 tionem esse factam? cum hic idem Vesuuus paullo ante
 quam sub Tito ignesceret, per uisum tātum oblatum specie
 illa flammanti quendam non modo cōtumaci, & præfracto
 ingenio, sed Barbarum, & veræ religionis ignarum ad bo-
 nam frugem reuocauerit; mirum enim est illud, quod hoc
 in genere legimus. Thespeus Solensis, qui sub Vespasia-
 no vixit, cū prima ætate occupatus esset illecebris, ac rem
 omnem familiarem perdidisset, tandem misit ad Apollinē
 sciscitatum, an reliquum vitæ ducturus esset integrius; re-
 sponsum est, tunc à vitæ corruptela recessurum, cum de-
 cessisset è uiuis; mox de sublimi loco delapsus in præceps,
 absq; vlllo tamen vulnere, mortuo similis est visus. deinde
 post triduum reuiuiscere. recuperatis igitur viribus, cum se
 collegisset, incredibilem quandam vitæ mutationem insti-
 tuit; nam neque iustiore in rebus contrahendis vllum ea
 ætate nouerunt Cilices, neque maiore in Deos, quos tum
 vènerabantur, pietate. cum omnes admirarentur, & causā
 scisci-

Nota de
Thespeio.

Plutarchus

sciscitarentur noui consilij, narrabat, simul ac mens è corpore excidisset, principio id sibi accidisse, quod gubernatori cuiusdam è nauì in profundum mare deiecto, ac paullo post emergenti. itaque visum sibi esse, ducem viæ nancisci Genium, cumque oculos circum tulisset, plurima sibi oblata fuisse spectacula mira, prorsus, atq; antea inuisa; craterè in primis ingentem, apud què in trigoni formam considerent Genij tres, tum vocem acutam se audisse fatidicæ mulieris, quã Genius Sibyllam esse dicebat; ac pauca se percepisse, è quibus fuit etiam *Vaticinium de Monte Vesuio, & Dicæarchæa conflagratione.* p̄cinebat igitur breui fore, vt hiatus montis huius facto, torrentibusq; igneis in præceps actis tota Campania vastaretur, celeberrimæ vrbes delerentur ereptum mortalibus diem, Chaos alterum, & mundi collabentis imaginem ante oculos constituebat. Romã, Aegyptum, Syriam cinere longè, latèq; diffuso sædanda prædicabat. ipsum etiam Imperatorè Titum paullo post è viuis excelsurum. secundum hæc vaticinia, ad spectanda impiorũ supplicia se conuertisse Thespesius hic affirmabat, atq; his de causis tantum formidinis, atq; horroris animo cõcepisse, vt alias instituere decreuerit rationes vitæ. tantum habuit virium in edomanda, & frangenda flagitiosi hominis peruicacia prouisum solùm, atq; prædictum Vesuij incendium. quid ageret visum? quis ferreo esset ingenio, duraque mente hoc tempore, cum veluti ferrati lapides liquecerët flamma? què non commoueret ille terræ creberrimus motus? què non perterrefaceret ille fragor horribilis, ac mugitus? cuius oculos non perstringerent; aut cui non persuaderent, iratum Deum esse placandum, linguæ illæ, quæ vibrabant in nube igneæ? Vidimus vtrumq; craterem ardentè, & maritimum, & montanum; tantis .n. hic ignibus exundauit, vt, cum eos continere non posset, in illum alterum cratera transfuderit. contra vero montanus exhaustum, mare in subiectos campos ingèti cū strage, atq; exitio euo-

Incendium
Vesuij præ
uisum Ethni
ci hominis
mores com-
mutat

muerit. & miramur tantum potuisse Vesuuium ad mutandos in melius mores rebus ipsis, atq; damnis, qui potuit solum Sibyllæ carmine decatus, ac prouisus barbarum, atq; impium hominem ad bonam frugem, virtutemq; traducere? præsertim cum vltimum hoc incendium non tam Sibyllæ præcinerint, quam Furia ipsa, ac pestes, quæ miserorum inuaserant corpora, interminatæ esse dicantur. quid igitur ageremus in tanto Naturæ vulnere? tot ac tantis percussi prodigijs? quid ni quæ supplicationibus ritè cõceptis, quæ supplicijs spontè susceptis, vltimam à nobis calamitatem, atq; exitium deprecaremur?

Quantò hæc meliora consilia, quam quæ ineunt in hoc genere calamitatis exteræ nationes, veræ Diuinitatis ignare? Ardent etiam hoc tẽpore in Peruana regione Montes crebris incendijs, & maximis. occupauit ea superstitione Barbaros, vt putent, diuinum aliquid inesse in eo igni, qui tam mira, tam inusitata moliatur. itaque attoniti prodigio indicta supplicatione, statim ac flammæ impetus paullulum refedit, montis cliuum ascendunt, eum septis circundant, & clatratis aris, supplices igneum illud Numen adorant, vt remittat furoris æstus, tum ex igni, qui è cratere profunditur, tẽdas accendere, circumlustrare iugum, vota facere, victimas adolere, iratũ ignem sibi conciliare, orare vti suos intrà fines se contineat, cum mortalibus versari nolit, quos longè inferiores sciat. habeat sibi Olympum sempiterna luce splendentem, ac flagrantem. Nequero hæc superstitione peruasit tantum hoc tempore Barbarorum animos, sed ab antiquitate repetitur. Ardebat apud Aethiopes, ac fortasse nunc etiam ardet incendio maximo iugum, torretesq; vnà cũ Solis ardoribus flamas egerebat. hunc môtẽ accolæ Theon ochema appellabant, hoc est Deorum iugum, quod arbitrarentur, diuinitatis expertem eum ignem esse non posse, cuius tanta vis esset, ac potestas, vt cælum, terramq; misceret. sed his institutis, ac moribus Barbari viuãt, nostri

non

Bassius.

Mos Barbarorum in reprimendis incendijs.

Plin.

non item. an verò hic ignis, qui tot, ac tanta importauit incommoda, atq; exitia Campaniæ, fatalis Italiæ, vel potius Europæ, horrendus cinere, caligine, terræmotu, fragore mugitu, & quadam mundi ruentis imagine, hîc, in quâ, ignis .s. uano, aut Aethiopum, aut Peruanæ gentis errore diuinis honoribus honestabitur? aut qua ratione potest esse immortalitatis auctor, qui uersatur in cinere? sed uide, quæso, hac in re diuersa hominum studia, atq; ingenia, imò prorsus aduersa. Ciuitas erat Iuhonum socia populi Romani, ab hac nō lōgè terra repente ignē edidit; uillas, arua, uicos passim corripiebat, ferebaturq; in ipsa iam moenia, neq; extingui poterat, non si imbres caderent, nō si fluuijalibus aquis, aut quo alio humore niteretur; cū ignorarent quid consilij caperent, tandem inopia remedij, & ira elati agrestes quosdā contra ignem armarunt. hi saxa iacere tanquā ulturi dānū, deinde residentibus flammis propius aggressi, ictu fustium, alijsq; uerberibus imminentes ignes, ac minantes tanquam feras abstertere, atq; fugare; & q̄ in mari ausus est Xerxes, qui, propter classem tēpestare afflictam, atq; collisam, mari ipsi uerbera infligi, ac stigmata inuri iussit, hoc isti aduersus ignem odio inflammati eum intrā mēnia excurrētem, atq; impetum facientem lapidatione, ac fustuario infecuti sunt, ita male affectum deniq; extinxerunt. num hoc exemplo nuper in Vesuiij usi sumus incendio? atqui ille potius nos lapidibus, ac saxis immanibus occupauit, quibus arbores, ac tecta disturbauit, atq; disiecit. nostra nē timeret uerbera, & plagarū crepitus hic ignis? qui ingentibus molibus egestis, uerberatis oppidis, & comminutis Italiam totā fragore, ac tonitru uel montis, uel nubis exterruit, itaq; meliore cōsilio, cum sciremus hęc Deo scelerum uindice nonnunquā agi, in nos potius iram uertimus. hinc illi crepitantium flagrorum ictus, atq; humerorum laniena nostrorū piē instituta. In incēdio illo ueteri *Solem in terram cadere, terram uerò in calum ascendere* putabant; quid in recentis alia est eorū dē

Tacitus.

Dio.

verborū significatio, nēpè ipso quasi repētino Solis occasu illustrata mēs est, & mortales vt quibusdā gradibus, ita cōtemplatione iratæ Diuinitatis, accendere in cælum visi. & quanquam interea conflagrationem ædium, casum vrbis, interitum omniū, nonnulli ex Mathematicis præcinebant, spem tamen, fidemq; in Dei clementiam, vel in tanto terræmotu firmissimā labefactare nemo potuit. Ferunt, Indos, ac Babylonios olim diem ita in horas superstitosè partiri solitos, per Lunę cum Sole cōgressum, vt quatuor diei horas appellaret Combustas, quibus nihil ardui aggredi quēquam iubebant, in primis congredi cum hoste vetabant; ac verò in hoc incendio, cum diem ipsum integrum cōbustū, ac sepultum cinere ciues uiderent, tum maximè operosi fuerunt, atq; armati pietate contra flammam feliciter dimicarunt. Dicit sanè vix potest, quam non modo pia, sed ingeniosa etiam fuerit in omni virtutis genere Patria. valuit in hoc plurimum Antistitis purpurati religio, assiduitas, sollicitudo, largitas etiā; quanquā .n. in Herculani excidio annui reditus iacturā fecerat magnā, tñ ita largiter egestati consuluit alienæ, quasi opulentæ cōpendium fecisset suæ. Itum eo dante potestatem cum à ceteris ordinibus, tum à nostro ad colligendas naufragij reliquias. missi non vt incendij scōtem curiosius indagaret, sed vt instrumentum sacrū tēplorum, atq; ararum è ruinis eruerent, vt in sepultorū cadauerū dispersos artus cōmitterent, vnaq; conderent. eos comitati nonnulli nobiles uiri, atq; primarij, quos non puduit (ò singularē pietatem) esse libitinos, ac pollinctores. octingenti ferè vix tandem apud Herculani, & Pompeios è cineribus extracti, semel elati, bis tumulati. ceteri quā plurimi tam altè defossi latent, ferruminato solo bitumine, & ferramentis imperuio, vt crui nequeant. satis constat in ijs cinerum aggeribus sepultos etiam esse vnā cum aurigis, & consternatis equis currus, vt nō modò fabula, sed historia Phæthontes haberet suos. hoc in itinere Patres solari miseros,

Lucas Gualt.
cns.

Expositio
ad Vesunij
regionem.

ex

ex quibus erant semesi flamma non pauci; accendere alio igni, quo viuerent. quanquam non erat necesse eos multa loqui, & multo cum æstu; clamabat .n. adhuc ardens ipse Vesuuus, significabat iratum sceleri Deum. videbatur ille flagrantibus linguis verius, quã de Pericle dictũ est, fulgurare, tonare, permiscere orbem terræ; nec mirum quod persuaserit; seruatum est .n. illud, quod præcepit huius artis antistes. *Ardeat orator*. Itum igitur ab illis est penè inter flamas, tremente adhuc solo, & fumante. iter erat per ruinas oppidorum, per vastitates agrorum, per fragmẽta euerfarum domorum. quatiebatur humus motu, non animus metu. reliquerunt in illo cinere vestigia impressa cuiusdam æstuosæ pietatis. meminerant qui erant ex ijs patribus eruditi; apud hunc ipsum Vesuuum, olim Decium se pro suorum salute deuouisse, ex cuius vulneribus, atq; sanguine insperata Romanorũ salus emerfisse dicitur. legerãt visũ illi per quietem esse cum maxima gloria cadere, ac prædici sibi à quodam, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum Dijs Manibus, Terræq; matri deberi; vtrius autẽ dux copias hostium aggrèderetur, superque eas se se ipsum deuouisset, victoria potiturum. Pugnabatur aduersus Latinos apud huius Vesuii radices, hìc excitatum belli erat incendium. impressione igitur à Latinis facta, cum trepidarẽt Romani; Decius sumpta prætexta toga, velato capite, manu subter togam exerta, super telum subiectum pedibus stare iussus, præeunte verba Põtifice, cum Ianum, Iouem, Martẽ, Quirinum, Bellonam, Lares, Diuos Nouensiles, Deos Indigetes patrios, atq; Manes esset precatus, cinctus ritu Gabino, armatus in equum insilijt, ac sese in medios immisit hostes, omnis (vti putabant) Deorum iræ piaculum, tantus videlicet eum pietatis, in suos æstus abripuerat, quẽ deinde sequutus exẽplo filius. hæc apud Vesuuum acta versabant animo Patres. habet igitur nõ modo Roma, sed hæc vrbs Decios suos, qui se maiori cum laude pro cõi salute deuoueant,

M. Tull.

P. Cr. Max.
Linus
Sabellicus
Boccacius

P. Decij deuotio apud Vesuuum

46 DE PIETATE, ET PATROCINIO.

ueāt, quāquā hos siue verita, siue venerata flāma nō attigit.

Liberalitas
Neap. Ciu.

Consultū verò est non animis modò, sed p̄terea inopiā. nūquā antea vel pietas, vel munificētia huius vrbis eniuit magis. pr̄iuit exemplo Regni Pr̄ses, qui cum Tito, cum Theodorico de liberalitate, de pietate certauit, quorū alter post incendium ad Campanos Consulares viros misit cum grandi pecunia; alter eos onere tributi leuauit. illius sanè prouidentia in alenda Ciuitate nūc perspecta vt cum maximè. confugerant ad nos ex vniuersa Vesuuij regione ferè triginta millia hominum, qui ex incendio elapsi videbātur posse incendere hanc vrbem famè. quid tum nū certè res venalis contractior fuit? immò eadē propè annonæ vilitas. nobilissimi quoq; Ciuitatis Proceres, ac matronæ in omni genere humanitatis, beneficentiæq; certarunt; exceperunt miserorum gregem etiā domi suæ, quorū nemo erat, quin, & suos lugeret extinctos, & euersas domos, & paruam ipsā supellectilem, & patriam deletam; his illi non modò alimēta sufficere, sed et ancillari, ac famulari. Mons est inter ceteros nostorum opera excitatus (sic appellant grandē pecunię cumulum) in quem ad sustentandam inopiam patritij huius vrbis, ex quibus est Excellentiss. Princeps Tiberius ob eximiam pietatem, & splendorem te fratre dignus, partē pro se quisq; contulerunt. Monti Cōmisserrario ipsa indidit nomen. ex huius montis venis effossa, atq; eruta hoc tēpore plurima vis auri, & argenti, quo consistit non modò vitæ, sed, quod charius est, pudicitia. Numerāt in prodigijs, visos aliquando in agro Mutinensi montes duos inter sese concurrere assultātes, & tanquā se inuicem lacescentes, ex quo conflictu flamma extiterit, quæ multa colonis importarit incommoda. concurrerunt quodammodo etiā hoc tēpore montes duo, sed euentu valde dispari, cum flamma nūc sit excitata pietatis, magno cum commodo miserorum; altera montis oppositi superata. ardebat vterq; hic furore; ille pietate; hinc erat fuga, illuc effugium. hic scobem ferri de-

Mons misericordiz.

Plin.

prom-

prompsit; ille aurum, argentumq;. confer pretia metalloꝝ, iam cōtrouersum non erit, vtri montium cedendum fuerit. trium hominum millium Vesuuius stragem fecit, quinque millium, & amplius vitæ mons alter piè consuluit. Tuditana regio est Naturæ muneribus locuples. aurum in ea non effoditur modò, sed flumina quoq; illud, torrentesq; deuoluunt. montes ipsos vulgò Naturæ thesauros appellât. apud hanc regionem glebulę inueniuntur similes prorsus materis vberibus. diceres, tellurem ipsam auri feracem, amantissimæ parentis instar alere suos incolas mammis aureis: quid igitur? minus nè ingeniosa, vel amans hominum erit virtus, quam Natura? non ita. certè virtus alienam miserâ egestatem, huiusmodi montem ex aggesto auro hic excitauit, vt quasi nutrix vberibus aureis alat inopiam. dispositi verò erant per vrbis cōpita multi, qui profugos omni ope leuarent, pecuniam largirentur, sustentarent cibo, semiustos nosocomijs committerent, aut exciperēt domi suæ. ita pietas quædam incredibilis exarsit in ea vrbe, quæ à Vesuij flamma fuit immunis. Mirabantur hæc oppidani, & nostras lacrymas confundebant cum suis. extabat nuper lapis antiquus cū epigraphæ, in qua Herculaneses L. Munatio ciui, ob frumentum ipsis munificè, largiterq; donatum, statuam collocandâ decernebant, q̄ testimoniū amoris sincerissimi vocant; quas igitur ijdem nunc erigerēt Neapolitanis statuas, si possent? qui eos extorres è patria, ac rerum omnium egenos non modò aluerunt, sed familiarissimè complexi sunt, immò èt iisdē famulati. Quid q̄ hoc ipso tēpore Sapientia quoq; noluit, vel immisericors, vel illiberalis videri? Amplissimum, non ignoras, Neapoli excitatū est illi apud mœnia domicilium, ingentibus substructionibus, laxissimis ædibus, q̄ & Lyceum habet, & Zenonis Pœcile, & vtrāq; Academiam, & Museum, & quodquid iactat Græcia, cuius illa est, vel germana, vel æmula. hinc excepit Sapientia profugos à flāma. complexa miseros est extorres simul, ac torridos;

semius

Strabo

Mōs auri ferax cū gleba instar mæmillæ

Summone

Volaterranus

semustulatos suis fontibus irrigauit, absterfit cinerem, ac fuliginem. & videbatur certè illa memor accepti olim a Vesuuiò incòmodi exclusura Vesuuianos, qui tandè, inquit quia in eo incendio, quod sub Titò accidit, non modo Sapientia ipsius amantissimus cecidit scriptor, sed Neapolitanum quoq; Lyceum, ac domicilium disciplinarum corruisse accepimus, siue iactatione terræ, siue cineris pondere id factum fuerit. quin etià eodem tēpore Persei Satyrici Poëtæ magistrū Cesium Bassum Philosophum, itemq; poëtam, conflagrasse vnà cū villa legimus; vt mirari possis Vesuuiū quāuis biuerticem, ac Parnasso simillimum, ad eò fuisse ἀμείωρον, literis, ac Musis infestum. quanquam eam specie altero vertice iam amputato amisit. res certè nunc illi non cecidit ex sententia; immortalis quippe Sapientia Regia, nihil habuit cōe cū cinere; tantumq; abest, vt hoc incendiū literatos extinxerit, vt potius incenderit ingenia multorum, qui de eo philosophati sunt; quantū. n. cāpū aperuit doctis etenim cum hi cernunt intra ipsum Lyceum profugos, in quorū nonnullis sunt flammæ vestigia, tum certius, ac facilius de natura eius ignis, de bituminis, de sulphuris viribus disputatio instituitur. Ciuitatis igitur & pietas, & mœror, & verò meliora cōsilia suscepta diuinæ seueritati, vt arbitror, extorsere telum, & q̄ erat in nos pæne iam fulmē intortum.

Verùm nihil tam efficax fuisse dicendum est ad auerrundandam irā Numinis, atq; tegendam hanc patriam, quam Cælitum patrocinium. exposita igitur sacrorum corporum analetha; oppositi eorū extincti cineres feruidis Vesuuii cineribus, certarunt cū his illi, & planè vicerunt. Neq; verò hac in re villo modo audiendus est Hippocrates, qui in ijs, quæ accidunt à Natura incòmodis, diuinam opem implorare non oportere dicit. inuehitur maximè contra Scytharum Principes, qui cum quandoq; de sterilitate quærentur, Deo supplicabant, & quod Natura fit, à se deprecabantur. influxit hinc Medicus quantūuis præstans eo dicto lu-

cu-

culentam religioni plagam, enimvero Naturam moderatur Deus, æ téperat, & quò vult quibusdã quasi-habentis agit. preces, ipsæ bonorum interdum arbitrae Mundi sunt. nihil est in Natura tã arduum, tã infestum, quod favor Cælestium non perueniat. Est hac ætate in Iaponia mons editus, ac præruptus, qui subinde ignes euomit, instar Aetnae, aut huius Vesuij, hic cum primùm mugire occœpit, & cinerem eiectione cum flâma, Barbari conceptis votis, falsum Numen placare aggrediuntur. Sponte se macerant inedia, & supplicij acerbissimis corpus diuexant, tum demum ijs Numẽ illud apparet circumfusum ad inanem speciem luce flammanti (malus sine dubio Genius) suã pollicetur opem, nẽpe is, qui, Deo sinente, fortasse caminum ipsum accendit. hem nos licet diuinitus instituti, tamen Barbarorum ipsorũ exemplis in incendijs ad pietatem accendamus. at vero inter cruciatus corporis sponte susceptos, & vota præsto nobis est Ianuarius, solitus sæpe hanc urbem cinctam periculis explicare.

M. Apph. in hist. Indica

Atq; vt apertius constet, nullis armis validius contra flammam, quam pietate pugnari, rem paullo altius ab antiquitatis memoria repetam. Fuit hoc semper in more positum, vt in incendijs, non tã funderetur aquæ, quã preces. viderunt in primis hoc illi ipsi Romani veteres; nã cũ Nerone, vti vulgo ferebatur, consilio, ac furore, urbem flâma depalceretur, aditi sunt libri Sibyllini, ex quibus acceptum diuinã implorari opem oportere. petita igitur à Dijs impijs piacula supplicatũ in primis Vulcano, ppitiata Iuno p Matronas in Capitolio; deinde hausta è mari aqua, qua templum, & simulacrum illius prosperum. leætisternia, & peruigilia celebrata; quæ quanquam ab ipsis superstiosè sunt facta, non tamen contemnenda videtur Sibyllarum auctoritas, quæ in incendio diuinum Numen, ab ijs tamen minus intellectum, placandum putabant. Quid cum in mari medio Hiera, vna ex Aeolijs Insulis, cum ipso mari arsit in So-

In Incendijs opem diuinam implorare. soliti ipsi Ethnici. *Iulius Obsequ. Lycosithemes*

ciali bello, nonne legatione Senatus piatum dicitur? At verò cum auis illa inauspicata, quam vocabant Incendiaria, se in conspectum dedisset, lustrabatur statim vrbs supplicatione, atq; suffitu, quod in primis accidit Sergio Galba, & M. Seuero Coss. tunc .n. ea volucris visa, metu incendiorum per triginta ingenuos patrimos, & matrimos, totidemq; virgines sacrificatum est. quid tandem hoc tempore fieri debuit, cum flammam ipsam volitare videremus? Iam Posthumio, & Sp. Furio Coss. cum cælum visum esset ardere, statim feræ indictæ, per quas omnia delubra pacè Superum exposcētium virorum, mulierumque turba impleta esse dicuntur. quid igitur nunc erat agendum? cum arderet terra, cælum verò & in igneam excādesceret nubem, & in horribilem squalesceret cinerem. L. quoq; Posthumio, & Sempronio Coss. cum mare arsisset, ac lapidibus pluisset, Nouendiale sacrum institutum, accuratèq; prodigia expiata. Præterea cum Gn. Cepione, & C. Lælio Coss. mons Aema igni abundaret, quadraginta maioribus hostijs sacrificatum. Quid quòd P. Africano, & C. Fulvio Coss. cum Anagninæ tantum seruo tunica sine flammæ vestigio arsisset, atq; Ardeæ terra pluisset, virgines ter nouenæ canente. lustrauere urbem? Iam C. Mario, & C. Flacco Coss. cum Sole repetè velut extincto, flamma in agro Vulsiniensi è terra erupisset, seq; altius extulisset, supplicatum est, ac duo signa oleagina statuta. Deniq; (vt cetera omittam) cum in Auentino aliquando luto pluisset, atque apud Tuscos lapidibus, Aricinæ verò puerum ingenuum flamma comprehendisset, licet innoxia, nihilominus lustrata vrbs, & victima cornibus ardentibus circumlata, supplicatio indicta, & pompa à Magistratibus ducta. quid igitur hoc incendium Veruij requirebat? in quo, præter lapidationem, imbremq; cinerem, ac limosum, tot millia hominum cum ipsa Campania conflagrarunt. Atq; hæc iccirco à me commemorata sunt, cum vt constet, hoc fuisse èt exteris persuasum, in incendijs ex-

tin-

tinguendis nihil tam valere, quam religionem, atq; pietatē
 tū vt perspectū sit, hęc nostra tēpora collata cū priscis mul-
 tō maioris, ac solidioris, immō veræ pietatis fama pcellere.
 pcati igitur fumus Cęlites, & depcati à nobis exitiū. deplo-
 rata Neapolis esset, nisi eorū opē, & patrociniū implorasset.
 Sunt igitur, quæ de huius vr̄bis pietate diximus, actione
 magna, ea certē quæ sequuntur de horum præsidij, mira
 prodigio. neq; tñ omnia confectari libet, quæ vulgo iactan-
 tur. quæ an vera sint, ij decernant, ad quos ritē spectat. me
 certē non quælibet commouet aura rumoris. ea narrabo,
 quæ ciuitate vniuersa teste nituntur. & quoniā satis dictum
 de cratere ignis, transeo ad craterem sanguinis, quan-
 quam & hic exæstuat.

Est huius vr̄bis, quod te minimē fugit, patrona, Byzātina
 quæ dicitur delubri titulo, Dei mater. sunt Apotropai, &
 Auerrunci Cœlites multi. Ianuario maximē aditus ad pro-
 pitium Drum fit. vita ciuium eius viuio viget in sanguine.
 hæc Neapolitanæ Ciuitatis Ancilia sunt; hoc Palladium,
 quod non vt Iliacum aliena ope à flamma ereptū est, sed
 nos eripit sua. hic vnus est, qui, vt cum Romano scriptore
 loquar, *Omnia incēdiorum vestigia sanguine deieuit suo*. Dabi-
 tur hæc mihi venia, vt ad ciuem scribens, de patriæ vindic-
 ce, ac patrono plura dicam, nec parcam atramento, quādo
 sceleri nostro eius parcitur sanguine. præsertim cum sciam,
 te in Ianuarium singulari esse pietate. neq; verò ille sanguis
 vllō in cratere asseruari melius potest, quam in cognomen-
 to tuæ familię præclarissimo. Nihil igitur efferuescenti Ve-
 suuio tam infestum, quā ebulliens hic sanguis. res & vete-
 ri experimēto constat, & recenti. liquefcit cruor, nè lique-
 facta saxa voluantur. soluitur Ianuarij sanguis, ne metu co-
 gatur noster. concrefcit hic in spumam, vt illius decrefcet
 furor. feruet hic, vt deferuescat ille. mouetur, ac fluctuat, vt
 fluctuare motu desinat terra. pollicitus olim post cædem
 fuerat sanctissimus tutor, sibi fore curæ ciuitatem, nunc cum

De patro-
 cinio in pri-
 mis S. Ia-
 nuarij.

Florus

Vis eius sę-
 guinis in re-
 stinguendis
 Incendijs.

sanguinem soluit, et fidē, quā obligauerat, soluit, ac nos pariter soluto animo esse iussit, ac libero. hoc idē in se receperat post necem Romulus; sed Roma non semel incensa testata mendacem est; nempe eius patrociniū nitebatur, qui fratrum fuderat sanguinem, non qui piē suum. Solet hic sanguis aduerso capite solui, quod si forte concretus persistat, ac durior, id in omen vertitur, quod non semel factale huic urbi fuit, hoc verò tēpore non modo statim colliques factus est, sed nondum obiecto capite inuictus est iam solutus; nulla fuit in beneficio mora, æstare statim cœpit vnā cum Vesuuiō, vel etiā præuenit hostem. vix ille bitumen effervescentes è venis cepit effundere, cū hic profusū è venis suis tanquā feruidum opposuit sanguinē. colliquescere vnā cœperunt, & Ciuitas lacrymis, & Ianuarius sanguine. Displicuit olim Dijs (vt acutē ait Poëta) tantum sibi licuisse ad Vesuii incendium excitandum; cōtra placuit Ianuario, tantum se potuisse ad extinguendum. non perijimus inter flammās, scilicet eius ope, qui flammās olim subijt, nec perijt. tuti fuimus non loco, sed auspicio. si ventis agitata commouisset se tantū hanc urbem versus teterrima nubes, prorsus obruisset omnem flagranti, & graui cinere, tecta disturbasset, sempiternam noctem offudisset. denique ex eo, quod transmarinæ ipsæ regiones sunt passæ, assequi coniectura licet, quid exitij nobis potuisset inferri; cum videlicet motus cacumen erumpente spiritu patefactum, atque perruptum tantam vim lapidum, atque saxorum ardentium efferret, ac iaceret, vt libero cœlo dissilirent, & quocunq; inciderent, exitium afferrent; cum formidabiles mugitus, immania tonitrua mari, terraque longè audirentur; cum, tanquam in oppugnatione hostili urbium ictibus tormentorū, omnia fragore complerētur; cum deuolutum incendiū voluminibus flammarum tam latè flueret, vt flagranti agmine agros omnes, arces, substructiones, delubra, oppida, & quicquid occurreret, incenderet, deuastaret, deleret, in mare prouolueret,

Plutarchus

Martialis

ret, deniq; cū iam torrens ille cineris, atq; ignis vltra Leucopetram excurrendo impetum faceret etiam in hanc urbem, qui metus est iniectus omnibus? quæ poterat spes esse viuendi, quando hunc ipsum aërem, quem spiramus, hūc Solem, quo fruimur, videbamus sepultum cinere? obriguimus metu quanquam propè flammam; stupentes hæsimus quanquam in utraque terra. In tanto igitur Martis otio posita, magnum tamen accepit Campania uulnus, ac mirum, cui speriendo defuit gladius, cui sanādo profuit sanguis. illustri victoria, licet tāta sub caligine, potiti sumus; tamen, ut dici solet, nec citra sanguinem, quo protecti, nec citra puluere hoc est cinere, quo cōtacti, vulneratus est Vesuuius alieno vulnere. mirū dictu, timuit crudorem sui hostis; terruit olim Romā visus in Vulcani area sanguis, eamq; specie in omen Linus vertit; nihil contra nobis auspicatus accidit; quam in Campania, quæ & propter Phlegræos campos, & propter Vesuuium area quædam Vulcani est, obiectus flammæ Ianuarij sanguis.

Sed quodnam, inquires, est istud genus præsidij aduersus ignem, sanguis? refer animum ad vetustatis memoriā. Ferūt, Aegyptios, cum in sacris apud ipsos literis prædictum haberent, Aegyptum aliquando conflagaturam, parum fisis immēsis ipsius Nili, quem diuinis honoribus prosequēbatur, aquis, possessiones suas rubro colore illinere solitos, & tanquam sanguineis guttis inspergere; quod persuasum haberent, nihil magis aduersus ignem valere, quam sanguinē. experta hoc est Neapolis, quæ se ab incendio tutata est, nō simulato, sed vero Ianuarij sanguine; & quod maioris est prodigij, æstus ignis restinctus est æstu sanguinis. quāquam quid miramur Cælites tātam habere vim aduersus nostratē hunc ignem, quando possunt, ut quidam eorum dixit: *ipsas flammam, & ignes gehennæ glorioso cruore sopire.* Atque; S. Cyp. ut clarius constet, quantarum uirium aduersus ignē sanguis sit habitus, etiam apud exteros, rem accipe in eo genere sanè

Dion Anton.

fanē miram, & ad rem nostram satis accommodatam. In illo Romanorum aduersus Quadtos inito prelio, cum ad nostræ legionis, quæ κεραινοβόλος. est dicta, preces, contra hostes Cælum exardesceret, ignemq; iacularetur, & fulmina, cumq; unā imbrem effunderet mistū bitumine eius naturę, ut quidquid tangeret, statim exureret, nec secus inflammaret, atq; oleum, hostes intolerando dolore affecti, incertum an ex Medicorum consilio, an alio auctore, *influxerunt sibi vulnera, quò ignem sanguine restinguerent.* ad eò illis persuasum fuit, nullum esse præstantius aduersus bituminosum ignem auxiliū, quam ex vulnere sanguinem. cur igitur non diuinitus factum putemus, vt contra Vesuuianum ignē bitumine flagrantem, ac fulminis more furentē opponeretur. profusus ē vulnere Ianuarij cruor? illo, illo, inquā, sanguine viuimus; hoc nostris medemur malis. Ac diuinitus ēt iniecta mens est, vt aduersus eundem ignem flagris acerrimis multi sibi humeros cruentarent.

Nota.

Ian. sāguis
in pōpa pro
ductus con-
tra Vesuuiū

Ergo educitur extra urbē Ianuarij sanguis; procedit iterum, atq; iterum pompa, contra Vesuuium sistitur. mirum spectaculum vtrouis te vertas. ambo perpeffi ignem, sed in illo Ianuarius cum suis vixit, in hoc cum suis Vesuuius perijt. ambo vertice diminuti, sed alteri Barbarus, alter est ipse sibi licitor. amobus certē tunc maxima vis est, cū intereūt; tunc robur integrum, cum debilitantur, ac minuuntur; ille sanguinis venas aperit, hic bituminis, habent. n. & montes uenas suas. efferuescit hinc sanguis, illinc bitumen, sed Vesuuij crater licet durus, ac ferreus diffingitur, huius crater vitreus persistit, & quod in primis admirare, bitumini liberius excurrenti sanguis, qui clausus adstringitur, vim facit. restinguit aut ignem non infusus, aut impositus, sed propositus tantū. Fuisse dicitur olim in Græcia exercitatio quędam ludicra, à pueris vsurpata, qua illi gladiolis, aut fustibus armati, coniuratique aduersus ignem, vulnera conabantur infligere, vel inurere igni ipsi stigmata, & verberū notas, & cruo-

Plato de Legi-
bus

& cruorem ipsum, si possent, elicere, alieni videlicet à Pythagorę disciplina, cuius est illa vox, *ignem gladio us ferias*. eo ludo veteres indicare voluerunt, inanem quorundam operam in rebus, quę fieri non possent. apud nos hæc pugna seriõ committitur, qua non hoc contendimus, vt exprimat ex igni cruor, sed vt cruore comprimatur ignis. nec victoria caret auspicio. Obsederat urbem Tyrum Alexander, ac viribus omnibus oppugnabat, cum ecce prodigium. iniectum erat fornaci ferrum, quod excudi oportebat. admotis follibus Tyrij suscitabant ignem, è vestigio sanguinis rivi sub ipsis flammis visi rubescere, tanquam extinguere ignem parari. hinc orta inter Tyrios, & Aristandrum vatem de omni vertendo contentio; Macedoni certe auspiciam victorię fuit; quoniam enim liquidus cruor fornaci videbatur affusus, in qua ferrom conflagratur hostile, interpretati sunt, nihil sibi metuendũ esse à belli flamma. habet & hæc Vesuvij fornax quasi ferri glebas; ardebat, æstuabat; cũ ecce inter flammam Ianuarij sanguis. accepimus igitur omen victorię, abiicimus metum. ac fuit quidem hic olim cruor liber à flamma, nunc etiã liberator, vt recte possis hunc appellare, quod quidam elegãter alteri tribuit, *sanguinem triumphalem*. Equidem mirabar antea, cur statim post cædem tanta cura esset iniecta sanctissimo Præsuli de amputato sibi digito colligendo. significavit enim ipse cuidam per visum, quo ille loco projectus lateret. noluit colligi sanguinem sine digito. cur ita? scilicet hoc vti quasi calamo voluit ad inscribendũ trophęum illo ipso cruore, quem fuderat. præuidebat sepẽ sibi cum hostibus huius urbis, cum ferro, cum ipsa flamma fore certamen, sibi que vincẽdum etiam extingito. legimus Orthyadem fortissimum ducem, qui pro amplificandis patrię spatijs strenuè cecidit, scaturientem è vulnere accepisse sanguinem, in eoq; digitum tinxisse, tum arrepto clypeo victorię titulũ illo veluti calamo inscripsisse. Ianuarius igitur cum in sinum patrię cruorem suum deferẽdum

Curtius

S. Max. de
S. Cypr.Cur collectus
Ianus sanguis cum digito

Valer. Max.

dum curauit, carere noluit digito, quo cruentum trophæi titulum etiam post necem posset inscribere; Atque, Hebræorum quidem Ducis prodigia ita olim Aegyptus est admirata, ut eum Dei digitum diceret; nimirum iccirco, quia in aërem effudit digito cinerem, quem calamitas est consequuta; at quantò Ianuarius admirabilior, qui exitiosum huiusmodi cinerem iam per ceteras Europæ regiones effusum ab hac urbe amouit, ac depulit? Hoc ego tam singulari prodigio (Petre Aloysi) magis afficior, quam alijs multis, quæ vulgo narrantur, quanquam non pauci affirmant, & verò fide digni aiunt, testari se posse iuratos, cum è templo principe pœpa vnà cum sanguine progredetur, è fenestra templi vitro pellucida exorto repente Sole, qui latebat, oblatam sibi speciem insulati Præsulis cum pontificio lituo erectis prioribus digitis ritè fausta omnia pollicētis; eam verò speciem clarissimi videlicet Præsulis nō alio penicillo depictā, quam Solis radijs fuisse visam. certè hoc ipsum significauit aureum illud os, cum dixit de ijs, qui pro religione ceciderunt *riuos sanguinis ex eorum corporibus diffuentes croceis radijs Solis exorientis esse simillimos*. Addunt, cum purpuratus noster Antistes extra urbis mœnia progressus craterem sanguinis manu acceptum aduersus Vesuij craterem intētasset, statim teterrimam nubē, quæ imminere videbatur huic urbi, tanquam sensisset vim sanguinis, ab altissimo vertice inclinasse se se primū, deinde iter mare versus, cursūq; deflexisse, mox ne venti vi potius, aut casu, quam diuinitus res acta videretur, abeunte sacra pompa ad statum redijisse priusinum, quasi defunctam iam honoris, ac venerationis officio, cum satis apertè significatum fuisset, cuius maximè opernitendum esset, ut in dies languidior flamma moreretur. hoc quia confertam multitudinem habet testem, facile adducor, ut credam. certè ab illo congressu sanguinis cum Vesuio mitiora ceperunt esse omnia; huic uerò tantū illud permillum, ut quando huic urbi officere non potuisset, se se ipse

a. Chrysost.

Ipse cōficeret, linore absumeret, atq; corrodere. Præscripti sunt illi termini, intra quos fureret, crater; propinaret modò pestem sibi ipsi, præterea nemini; æstualet quantum vellet; sibi rogam, sibi sepulcrū extrueret; in sese corrueret; deniq; suo se tegetet cinere. ceterum Ianuarij lege illud est cautum. Lapidatio deinceps nulla esto, extra montem flāma ne excurrito. Neapolim turbare metu desinito. viuidū sanguinem ignis, breui moriturus, veretor.

Neq; vero aptior q̄sq̄ inueniri poterat, q̄ in hoc quasi certamine cū igne pugnaret, q̄ Ianuarius; nō modò q̄a dū uideret, ardētem pyram, in quam est iniectus, extinxit, sed quia cum Vesuuus amphitheatri speciem referat, desidentibus in caueæ formam medijs ex incendio veteri, & cum arenā etiam, quam è mari hauserat, sparserit plurimam, Ianuarius p̄fecto in huiusmodi amphitheatrū produci debuit, solitus in amphitheatro pugnare, & vincere. legisse te puto, Petre Aloyssi, illum solim in Puteolano amphitheatro fuisse impij p̄sidis iussu ad leonem petitem, atque ad ceteras bestias. quid tum egit Ianuarius? qua magnitudine animi? qua fronte? quo vultu in arenam descēdit? quibus bonorū plausibus est exceptus? cum immixtæ feræ ieiunæ ad eius pedes acciderunt, nec ausæ sunt illum exorbere sanguinem, qui reseruasbatur huic vrbi ad vitam ciuium. celebratum erat antea Puteolanum illud amphitheatrum magnificentissimo spectaculo, quo acceperat Nero Tiridatem Armenia Regem, qui è superiore loco tauros immanissimos duos telo traiecerat; sed quāto dignius hoc spectaculum fuit? cum ibi Ianuarius *ἄγιστος μάχος*, ita cum belluis pugnarit, vt vicerit, ita vicerit, vt feritate etiam exarmauerit, cum blandissimè illi lenocinarētur leones. an verò mitiorem putamus ignem hūc Vesuuianum, cum tātam ab illo stragem factam esse doleamus? cum sciamus ab Aegyptijs hoc elementum belluam immanissimam, ac voracissimam appellatam? igitur in theatro Puteolano Ianuarius petitus ad leonē, in amphitheatro

Dvo.

In actis Ianuarij.

H

Vesu-

Vesuviano expetitus ad flammam; in utroque victor, eoque, vel illustrior victoria, quia de igne, vel admirabilior, quia parata sanguine. scetetur igitur indagando prodigia qui volet, satis magnum, immò longè maximum prudentibus viris est visum, in tanto non modo Italiae, sed Europæ metu, in conflagratione Campaniæ, nos incendio proximos interfuisse periculo, abfuisse calamitati. Iaculabatur longè Vesuvius ingentia saxa cum flamma, infinita vis cineris omnia operuerat, ædes oppresserat, inuolutum erat Cœlum fuliginè, transmarinæ quoque regiones cohorrerant, Dalmatia fragore quasi bellici pulveris ad arma penè concurreret, interea nos finitimi tanti tonitruui vix susurrum audimus, vix delibauimus crateris cinerem; quid tam incredibile, quam hic elidi fulmen, aliò ferri fragorem? quid tam inauditum, quam penè domi esse ignem, foris cinerem? apud nos caminum, apud exteros fuliginem? quid tam admirabile, quàm è remotissimis locis huc remitti fauillam tanquam ad focum suum? plus enim de vi, de natura, de generibus eius cineris cognouimus ex eo, qui apud alios diuersus pluit, quam qui in hac vrbe simplex. mittebāt videlicet exteri ad nos cinerem, qui apud caminum ipsum versabamur in flamma. illo ipso die, quo Vesuvius exardescere cœpit, cum incredibili celeritate fuligo, tenebræ, cinis iam occupassent Europam, adhuc apud nos nihil horum. exterriti quidem sumus crebro motu telluris, at ne vnà quidem collapsa domus est, cū plurimæ sint vetustissimæ, parietinis vix stantibus, quantum ne labè quidè fecit vlla; atque vt maior esset prodigio fides, nonnullæ huiusmodi domus in quiete ipsa corruerunt, quæ tantis terræmotibus restiterunt. iam cinere bis raturum beuiter aspersi sumus vltimi omnium, quem etiam consequutus imber statim diluit, nè fortè vel paullulum huius vrbis tecta laborarent, non modò nè ruerent, vti multis in locis est factum. Conatus est etiam multò post Vesuvius inferre iterum exitium, & quasi ex insidijs nec opinantes est aggressus,

cum

Ex enditur
magnitudo
beneficij.

cum omnia iam tuta. putaremus. appetebat dies Agathæ Virginis facer; cum non multò ante lucem repente procel-
 fa inuolui Cœlum, permisceri imbrì, grandine, tonitru; tunc subito motu vehementius quassari terra, nutare testa: ex-
 cussus sopor, incussus iterum metus. flamma quippe oppres-
 sa imbrì, cum aspirare nõ posset, intus fremebat spiritu elu-
 stante. nimirum videbat quodã modo ignis, eo die, quoniã
 tegebatur patrociniò Agathæ, in Aetna (quò hinc iter esse
 creditur per ingentes sub mari specus) furere haudquaquã
 se posse, in Vesuuio igitur sæuire conatus est; nec sensit v-
 trobiq; sibi paratum hostem; hic se cruētari Ianuarij sangui-
 ne, illic reprimi Agathæ velo. Magna certè vis, ac prouida
 diuinæ pietatis consulentis mortalium bono. imitatur sanè
 Aetnam Vesuuus flamma, sed vtriq; frænum est iniectum,
 atque illi quidem velum Virginis tanquam murus obtēdi-
 tur; nã profecto vereri debuit ignis tegumentum illud pu-
 doris, qui rubescebat olim in genis accēsis. cum candentes
 forcipes accendit ignis, non vidit se vim potius præstare, ac
 multò expeditiorem aduersus se facere, quoniam ambusta
 mamma fecit Amazonem. veretur Aetna nuptiales illas
 faces pudici thalami, quibus summittit suas. quid mi-
 rum? quando, & leonis impetum non alia ratione
 cohiberi aiunt, quam igneis eius oculis obiecto velo. mi-
 rata non semel Catina est, non alia re flammam extingui
 posse, quam flãmco. quoties ea vrbs hoc velo explicato e-
 natauit ex illo ignis gurgite? quoties eius vulnus, quod in-
 sanabile videbatur, huius veli fascia est non obligatum mo-
 dò, sed sanatum. iaculatur in eam urbem, ac reliquam Sici-
 llam Aetna ignita plerumq; saxa, sed hoc velum oppansum
 est, vt aberret à scopo. ac licet quidem Agathæ multò æqui-
 us, quam Palladi, in eo peplo pugnam gigantis inscribere,
 qui Aetnæ subesse dicitur, à se deuicti: hic verò alter,
 qui Vesuuio subesse fingitur gigas Alcyoneus, Ianuario det
 potnas, qui vnus docuit hostē posse vinci non tã hostis ipsi-

Georg. Agric.

Velum S. A.
 gathæ restin-
 guit Aetnæ
 Incēdium

L. Florus

Valer.

us victi sanguine, q̄ uictoris. hic ille est, cui obtēperare didicerūt cōiurata in nostrū exitiū elemēta. quoties metuimus, ne uentis ad nos ageretur è Vesuuiο nubes? at cuiusmodi nubes? nempe in altitudinem immēsam euecta, intumescēs, grauida cinere, armata fulminibus, corusca fulgetris, terra fuligine, linguis horrenda uibrantibus, imminens huic urbi, ac nostris propē ceruicibus incumbens. obsedit non semel urbem, circumtonabat, fulgurabat. aggredi potuit, ingredi nunquā licuit, ita uel excantata uotis, ac precibus uidebatur, uel potius tanquam diuina uirgula definitos haberet limites, ac Ianuarius Pontificio illo lituo tanquam augurali hanc nostri Cœli regionem, ac Templum descripsisset, in quod nec auspiciatū aliquid caderet, nec obnūciari posset.

Nescio quis me (Petre Aloysi) æstu abripit, ut de huius æstu sanguinis, quo æstare Vesuuius desijt, susus loquar, atq; illud addam, quod etiam mirum uideri possit. quæret enim quispiam, cur sanguis ille restitutus incendium ferat secum paleas, quod nutrimentum potius ignis est? scis innatare in sanguine stipulas, cum quibus primum est collectus è terra. sanè de Chimæra montē mirum quiddam narrāt. eiecat hic mons flammæ Vesuuij more. incolæ, nè agros incendat, craterē ignis circumstituunt, fœni manipulos confertim stipāt, circundant ignem paleis. diceres, eos uel accendere caminum uelle, uel, si restinguere conarentur, insanire. quid tum? horrere ignis. protinus, abhorre-re ab apposito fœno, statim cedere, immò optimi, ac profusus extingui. est hoc in Naturæ prodigijs. habet uerò ille mōs in cacumine quidem leones, è iugo medio eructat flāmas, ad radices dracones serpūt. hinc datus fabulæ locus, ut mōstrū diceretur. nihil ne Vesuuiο est cū Chimæra cōmune? est certè nō nihil. est illa pdē *Prima leo*, nostri Poëtæ carmen. nempe immanem aperuit hic quoque hiatum, quod, & Campaniā deuoraret, & se ipsum. *postrema Draco*. profusus ita. fluuium. n. è Vesuuij radicibus tanquam è latibulis profer

Cur in Ianuarii sanguine stipulæ innatent.

Plin.

Lucretius.

serpentē appellauere veteres Draconē. *media ipsa Chima-* P. ocepins
ra. hinc certè primò ignis erupit. quid igitur? quādo Chi-
 mææ in multis simillimus est Vesuuus, à Ianuario nē paleis
 extingui debuit eius flamma? ain tu? at non nihil videretur
 detrahi de prodigio Natura illud fit, hoc diuinitus. non ex-
 tingui videretur foeno Vesuuus, sed accendi, notum illud est
 de Pandulpho Capuæ vrbis Principe. populabatur hic Cā-
 paniā; relinquebat vbiq; vestigia scelerum, cū vir quidam Petrus Dam.
 religione præstās videre sibi visus est deformes Aethiopes
 vibrato capillo; qui festinanter; ac sedulo manipulos fæni
 plurimos alligarent; interrogati, quid agerent, quouē per-
 gerent, responderunt. Genios se esse malos, & certè vultu
 ipso, atque oculis præferebant igneis, colligere verò se non
 pabula iumentis, sed exarsuro Vesuuio fomitem ignis; in-
 horribilem eum rogam, Deo ultore, Pandulphum conijci
 oportere. exhorruit ille dictis, mox nunciatum est de huius
 morte. statim Vesuuus ingenti ore patuit; exarsit, & tāquā
 iniecto multo foeno, inuoluit omnia fuligine, atq; fumo. ali-
 tur igitur stipula (si spectri ratio habeatur) Vesuuus flamma,
 non extinguitur, vt Chimææ, quid igitur sibi volunt illæ,
 quæ in Ianuarij sanguine innatant? .i. paribus pugnatur ar-
 mis. Ingerant ergo quantumlibet foeni Cyclopes impij in-
 tra Vesuuus caminum; vna, vel altera Ianuarij stipula resperfa
 sanguine restinguet, ac nouo quodam prodigio, incendium
 fomes ipse ignis eludet. eiaculatur Vesuuus ingentes mo-
 les, vt quidam scripsit, *leuium palearum more consputas.* has Cassiod.
 iacere in nos desijt, cum primū uidit in Ianuarij sanguine
 paleas; ac mirè factum est, ut cū hic ignis omnia corripere,
 atque absumeret, paleas tñ, in quas fortè incideret, exhor-
 resceret quodammodo, ac transiliret, ita eas relinquebat
 intactas, veritus fortasse, quas didicerat in Ianuario formi-
 dare.

Neq; verò passus est Sanctissimus custos Vesuuus igni-
 tos eiaculari lapides in hanc vrbem, cum in cetera loca, et cen-
 Cur Neap. à
 lapidatione
 immunis
 fuerit,

centum ferè passuum millibus discretæ, immanis lapidatio defæuerit. nimirum hoc tempore illa in eius magnificentissimam ædem exædificandã, atq; ornandam munificè, ac splendidè incubès, magni pretij lapides, & fulgore cõspicuos comparat. ceteri montes nunc effodiuntur ad pietatẽ huius vr̄bis declarandam, excari se sinunt, latomias ostentãt, .s. Vesuuius contrã ad eius perniciem saxa cum flãma deuolueret. Excitatur ad latus Principis Templi eides, exẽplar veteris magnificentiã, quã fortasse quispiã, Rhetorũ more, inter orbis terrẽ miracula numerandã diceret, nisi prodigiũ illud viuidi sanguinis, cui dedicatur, magnitudine sua faceret, ut opus tam egregium nõ habeatur mirum. sumptus est ex arario Ciuitatis ductorum, & amplius millium aureorum. augusti potius Templi est, quam ædis opus. parietes omnes quæstorum lapidum crustæ operiunt. quot marmora, tot specula, in quibus, & magnificentia simul, & pietas huius vr̄bis repræsentatur. non est cur Alexandrina marmora, cur Numidica, ac cetera, quæ antiquitas est admirata, magno opere desideres. omnia candido, varioq; lapide distincta. in his miraludentis Naturæ spectacula videas quasi fluminum lapsus, ac meandros; dum currit vnda, moratur; dum fluit, stat. spumãt quasi colliũ fluctus, & scopulus ipsũ marmor est. maculosa sunt multa, sed nihil purius huiusmodi maculis, ipsa labes decus est. intercurrunt quasi per artus venæ, & quædam puniceas habent veluti guttas, quæ omnes Ianuarij deseruiãt sanguini è venis effuso. nonnulla candidis, & quasi lacteis Zonis præcineta sunt, & ob venustatẽ, si fas est dicere, quasi Veneris cesto. colore sunt vario, sed in vnum redeunte concentum, suauitate inenarrabili. color his subniger est, sed tamen lætus; pallidus alijs, sed pallor eximiam habet gratiam. in nonnullis viriditas est, nec euania, nec fenescens. dos omnium est in imitatione gemmarum, iaspidis, pyropi, hæmatitæ, smaragdi, & aliarũ. quocũq; incidunt oculi, gratissima est eorũ refectio. in prato te, hor-

Ædis S. Ianuarij descriptio

to-

toque versari credas, quo nomine sanctissimum illud, pul-
 cherrimumq; delubrum in Palestina olim appellatum legi-
 mus, lapidum quasi florum varietate distinctum, in quo aliū
 admireris puniceum, hunc viridem, illi Natura, perinde
 ac pictor egregius, contrarijs etiam coloribus conciliauit
 gratiam. Idem in columnis decus, & species. quadraginta
 intra ædem sunt, complectuntur quaternæ Patronorum sta-
 tuas, quæ intra marmoreas veluti cõchas inclusæ sunt. nihil
 est q; in colūnis non admirere. non modo Nature laudabis,
 sed artis decus; epistilia, scapos, spiras, stylobatas, in astraga-
 lis hypotrachelia, in Zoporis metopas, volutas nem, sine
 helices, strias, siue canaliculos. omnia mira arte perfecta.
 non modo nitor ijs, sed splendor quidam vibrans. deniq; diē
 sibi ædes ipsa facit suam. quid cū & Sole illustrabitur suo?
 cum, inquam, Ianuarij simulacrum in ara principe statuetur
 cum aurea amiculo, & illuminata gēmis tiara, Soli, qui Mi-
 tras est dictus, quam simillimus? qui tum fulgor erit tanquā
 reciprocantium radiorū? tota ædes tanquā τὸ ὕψους ἀνά-
 θημα, futura sit. habent & reliquæ aræ plurimum orna-
 menti, atq; splendoris. supernè veluti Genij è cādido mar-
 more corollas, aut aliquid simile gestant. quatuor odeæ sibi
 respondent cum septis itē marmoreis? Porro ceterarū par-
 tium dignitati pavementum quoq; respondet distinctum, ac
 tessellatū emblemate vermiculato. Eminent verò supernè,
 atq; incumbit operi ingens hemisphæriū aureum. extremus
 hic labor est, imago quædam illius cęlestis, nisi quod figuris
 differunt, in stellifero namq; Perseus, Hercules, Cepheus fa-
 bulis inclyti, immò verò Cętauri, atq; eiusmodi mōstra vi-
 suntur; in hoc uerò hemispherio Patroni huius Ciuitatis cū
 rebus præclare gestis expressi. Jam ante fores præcipua ma-
 gnitudine, & specie admirandæ colūnæ sūt due, tribus milli-
 bus aureorum cõemptæ, ut fores ipsę magnificētia sua ædē
 ineuntibus significare uideantur, quale spectaculum sint a-
 dituri. cõputet in hac æstimatione, qui uolet, substructionē
 ædis,

ædis, pretia marmorum, opera Picorum, impendia Ciuitatis, nihil vel mole magnificentius, uel ornatu ambitiosius dicet. hoc unum fortasse quispiam è trāsmarinis regionibus aduena mirari possit ignarus rerum, æternum propemodum hoc opus, & immortaliter uicturum de feruire sanguini; sed mirari desinet, cum hūc immortalem sciet, & uiuidum. Noluit igitur amantissimus tutor, hanc urbem ignitis Vesuij lapidibus obrui, quæ in æde magnificentissima substruenda & ornanda lapidibus hoc ipso tempore, tãto cum sumptu, ac pietatis significatione, uersatur. Ramesseu Aegypti Regē ferunt, pulcherrimam molem marmoream Soli excitasse, Cambysem uerò, cum eam regionē igni uastari iussisset, ubi proximè ad eam molem incendio uentum est, siuè reuerētia Numinis, siuè pulchritudine operis commotum, flammā longius serpere uetuisse; quid igitur mirum, cum incendiū excurreret in hanc urbem, ubi magnificentissima hæc moles Ianuario excitata est, statim substitisse flammam, vel locum reueritanti, vel Numen loci? multi à me, quæ rem tantam testaretur, epigraphen efflagitabant; mihi nulla magis uidebatur idonea, quam quæ non humano ingenio elaborata, sed diuinitus inuenta in Agathæ sepulcro marmoreo, quo tempore ueli obiectu Catina præcipitantē ignem ex Aetna compescuit. ea fuit. *Mentem sanctam, & sinceram, honorem Deo, & Patriæ liberationem.*

P. 22. M.

Dion.

Dij Olim
culti à Nea.
polit.

Atq; habuit quidem hæc ipsa Ciuitas cum nondum omnino superstitio esset abolita multa Numina, quæ in eo incendio, quod sub Tito fuit, inuocata esse dicuntur, quorum tñ ad extinguendum incendium nullum esse posset idoneum. Apollini, hæc est Soli, diuinos honores tribuebat, quem v3. Astronomi, quia paullò ante, quanquã non sub nostro finitore, defecerat, in hoc incendio culpant. colebatur hic idē Neapoli Mitræ nomine Perfico habitu, ambabus manibus bouis cornua retentans, ac premens, neq; tamen Vesuium ille bicornem, mugientemque reprimeret. Quid Lucina, si-

ue

ue Diana in hac eadē vrbe culta. obstetricaretur .s. parturienti Vefuuiō. quid educeret Lucina nisi flammam? Diana verò, quæ incenso Ephesino delubro, arisque suis consulere nequirit, præsto esset huius vrbis incendio? in illius fundamentis, nè fortè motu concussæ terræ posset everti, legimus *Elimius.* substratos fuisse carbones. præclarum omen. nempe postea iniecta flamma combustum est, atq; deletum. Ceres item hic culta, sed hæc suspecta, facem præfert, dum filiam quaerit. cultus & Bacchus, nempe is qui à matre genitus exusta. Herculem ἀλξικακον Neapolitani venerati sunt, qui ne Herculaneum quidem suum vindicare vnquam à flamma potuit, qui & se ipsum in pyram furens iniecisse dicitur. an Tyndaridæ, marina Numina, præsto essent? at hoc tempore arsit & mare, nec vertex eorum est sine flāma. an Fortuna, quæ huius vrbis olim tutelaris fuit? ea scilicet terræ motum susteret, quæ volubili rotæ incūbit instabilis? an Orion? nā hūc quoq; est venerata Parthenope, at huic alterū genus calamitatis debetur, eluuiēs. Gratijs certè referēde grates erūt; nā & illis Ciuitas hæc affluēs omni venustate, & gratia honores olim exhibuit, quæ cū tres fuerint, infinitas potius Ianuario debet. an verò Vestam implorarent, cuius adhuc rotundum templum hic visitur in Nili, quæ dicitur, regione. illa, videlicet, cui sacer ignis est perpetuus, extinguet incendiū, cui obruendo vix sufficiat ipse Nilus. omitto ceteros Deos tribules, ac patrios; sunt .n. omnes hac in re maximè inter se pares. & sanè cum postea hæc urbs eorum omnium simulacra, atq; delubra succēdit, satis ostendit, non ipsos admittendos esse extinguendis incendijs, sed Ianuarius, qui dum uiueret, integerē medijs flammis euasit. Ostentabat olim Neapolis, ut narrat Philostratus in Heroicis, Alcionei cuiusdam ossa immania, unius è gigantibus, ad miraculum; multos enim hic gigātes ab Hercule interemptos dicebāt, & Vefuuium super ipsos flagrare. quantò nunc maiore prodigio ostentat uiuidum Ianuarij sanguinem, quo eius mon-

tis effervescens ignis extinguitur ?

Aliorum
Coelitem
auxilium
imploratum

Quamquã nõ modo Ianuarij , qui ex Apotropæis præcipuus est, sed aliorum quoq; patronorũ, atq; Coelitem auxili-
um est hoc tempore imploratum . eductus in pompa etiã
eius, qui Assertoris nostri prodromus fuit, sãguis. quippè &
hic, & si multis ab hinc sæculis effusus, tamen mirũ in mo-
dũ solui solet, & colliquescere . habet hoc Neapolitana ci-
uitas propriũ, ac singulare, ut concretus multorũ , qui san-
ctissimè ceciderũt, sanguis hìc effervescat, pindè ac si recès
missus è uenis. quamobrem efferant se licet Roma, ceteraq;
urbes, ac iactent, quòd eorum occisorum sanguine madue-
rũt, Neapolis gloriatur, alibi occisos suo sub Coelo quodã-
modo reuiuiscere. ita nescio qua dulcedine latus micat, at-
que exilit cruor. exiljit olim, hic, de quo loquor, adhuc in
matris utero positus. utrum illud admirabilius, an quòd uel
interfecti uiuidus exiliat sãguis? est sanè hoc immortalitatis
cuiusdam exemplar , ac propterea immortaliter hæc urbs
laudanda in qua quodammodo mori nesciunt Coelites, a-
pud quam uiuunt in ipso cruore post uulnera. Supplicatum
itè magno Thomæ ciui, patronoq; Ciuitatis inter horrèdos
Vesuuij mugitus. ueniebat in mentem, cum olim in hostes
religionis, magno cum huius bono, utilius, uti de eo loque-
bantur, mugijse; ereptum uerò nobis à fuligine Solem re-
quirebamus ex eius pectore, vbi inter clarissima uirtutũ side-
ra pulcrius, quam in Signifero, splendet. Habet etiam inter
ceteros hæc Ciuitas Iacobum à Piceno Patronum, quem
paucis ante annis sibi adoptauit; huius corpus, q̄ temporis,
æuiq; legibus minimè paret, integrum in pompa nũc primũ
est eductum; atq; extra moenia ad Vesuuij cõspectũ propo-
sitũ, Magistratu, ac Prorege, uniuersaq; poenè Ciuitatè pro-
sequente. sentire uisus est Vesuuius infensum sibi hostem ,
ac minas remisit ; quem enim sibi magis aduersum habere
poterat, dum cinerũ uim egereret, quam eũ, qui nouo pro-
digio post mortem nõ est dilapsus in cineres? interea urbis
arces

arces æneis tonare machinis, fulgurare, & cū ipso Vesuio certare quā fragore, quā flamma. fuit hæc significatio quædam lætitiæ, tãquam hoste deuicto. Exoratus etiam Agnellus signifer, & Agrippinus, ac nè Patronos huius vrbs omnes numerando percẽseam, laurea Beatitatis ornatus Andreas è Theatinorum familia fuit & hic viuido mirus in sanguine, qui licet gelidus morte, aliquando tũ efferbuit. Nos quoq; composito agmine argentea simulacra sanctissimi parentis Ignatij, ac Francisci cum corporum analectis in pompa duximus, in quam Sodalitates à nobis institutæ cõuenerũt cū acri fustuario, ac laceratione humerorum, atq; Ignatij quidẽ non modò nomine, sed factis valuĩt olim virtus in incẽdijs. expertus est is, qui cum deuouisset illum flammis, mox vnà cum domo conflagrauit. Xauerius verò apud Barbaras gẽtes, vbi montes eiusmodi sunt infames incendijs, hæc frẽna solitus inijcere sceleri, ac dicendo vnà cum flagrantibus tonare montibus, ac vibrantibus fulgurare cum flammis. Pari etiam ordines ceteri pro se quisque pietate certarunt. Atque his præsidijs tecta Neapolis sedet inter ipsum Cumanum, & Vesuvianum cinerem mirè perennans; sibi que vendicat ex vtraque flamma splendorem, non æstum. Ciuitates porrò reliquæ eodem communis exitij metu percussæ ad Tutelares item confugere suos. quarum singularum quàm eximia pietas extiterit, dicendo prosequi longum esset. hoc tantũ non omittram, Barium, quæ vrbs admirabili prodigio liquoris è Nicolai ossibus scaturientis maximè insignis est, hoc se præsidio munijse. in eam urbẽ se nimbus ille cineris largius effuderat, ac plus tenebrarũ, plus etiam arenæ sparferat, quo videlicet, & Nicolai victoria, quã nomine præfert, esset illustrior, & theatrum apparatius. inter cetera, pietatis ergo, rei educi è carcere, atque in libertatem asserti; quanquam horribiliores extra carcerem nacti sunt tenebras. hoc certè halitus ille Vesuij è profundæ voraginis carcere liber attulit commodi, quòd

alios quoq; liberos fecit. deinde aduersus fauillã sacrum liquorem expressere aëri. mox & caligo discussa, & cinis repressus. eadem ope quidam hic in Vesuuiana regione ab agro, domoque procurrentes flammæ auertit. ita extinctus ignis quã fonte uiuo, quã sãguine uiuido. & miramur, quòd Vesuuius ipse, cum igneo halitu aërem digessisset, suauissimum illum rorem eiusdem nominis paulò post in arborum frondes expresserit? Multa alia de Cœlitum præsidio mira narrantur, mihi certè nihil tam diuinitus factum, tam prodigiosum, atq; mirandum est uisum, quam ut in tanta strage Campaniæ tunc Patria desierit metuere vulnera, cum protulit sanguinem.

69

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVI

Liber Tertius.

Qui est

DE CAUSSA EFFECTRICE.

AD PETRVM ALOTSIVM CARAFAM.

Athenus, Præsul ornatissime, cum voluptate nos tenuit viuidi sanguinis, & emortuę flamme spectaculū, nunc quoniam & calamitatis magnitudinem ex incendio acceptę descripsi, & præsidia ostendi, quibus se Patria textit; Vesuuium quippe flagrantis animę spiritu vaporantē,

Solinus

& nobis exitium minitatem in primis Ianuarius sanguine, ac Parthenope lacrymis exarmarunt; nè quid prætermittere videar eorū, quę ad rem faciunt, huius incendij causas philosophia duce indagare aggrediar. sanè de his ad te scribere non oporteret, quę hęc non semel audiui in Academicis de Naturę arcanis, ac ceteris Sapientię partibus summa cum laude ingenij philosophantem; sed quoniã, vt dixi, hoc tempore Sapia eos, qui ab incendio semiusti profugerunt, suarū ædiū hospitio, hoc est Lyceo ipso, humaniter excepit, ac fouit, fas erit hac de re paucis disputare, te Iudice.

Cum verò huius incendij nō modo comes, sed prodromus terrę motus fuerit (quę certè non sine quadam benignitate Naturę factum dixerim, tanquam excuteret oppidanos,

danos, aliòq; migrare cogeret, antequã ille turbo ipsos opprimeret) operæ pretium videtur eius præferre causam; præsertim cum Sapientû sententia sit, eandẽ ferẽ esse, quæ sit incendij, nã idẽ spiritus, qui terrã concitatus excutit, eãdem inflãmatus etiã exurit. Quanquã agrẽ adducor, vt de hoc maximè genere calamitatis verba faciam. quid ita? quia exulceratur animus memoria præteriti tẽporis; nã, vt omittam quæ nõ multis ante annis in Magna Græcia horrenda, atque misera terræmotu contigerunt, verantur mihi ante oculos exitia, p̄fus immania. perhorresco. n. in Apulia, non longè à Garganò Mõte, insignis, ac frequentis vrbis à S. Seuero dictæ fata nõ modò seuera, sed sæua. cerno tot oppidorum sepulcra; exanimant me insepultorum acerui cadauerum, eorũ quos immanis domorũ casus oppressit. audio gemitus, & vlulatus; cum vero infantium, parentum, coniugũ interitum cõtẽplor, tum ab ijs commemorandis ipsa cogitatione abhorreo. quis fuit illius diei turbo, atq; tẽpestas? cum repente mugitu edito terra intremisceret, inhorresceret, subsidèret; cũ domus aliæ super alias inclinatæ corruerent, reclangentibus cunctis sonitu ruinarũ immenso, cum strage tanta, quantam multis prælijs nõ fecisset hostis. fleuimus duo pœne millia hominum extincta non in Germaniæ campis, non apud Thraciæ Bosporũ, sed intra mœnia, non alio hoste, quã Patria: traxit, in quã, secũ Patria, dum rueret, in idẽ exitium suos. tantò durius, quãtò minus formidatum malum; quis. n. èt è sapientibus terræmotũ præsertim tã horribilem timeret, æstate iam prope adulta, in Apulia maximè, cum expirationes è terra tenuari, diffuari, atq; absumi solent? quo tñ tẽpore tanquã instructis copijs ad perniciem coijere. Iam quid Oceani vitamus æstus, quando èt procul à mari terra fluctuat? quasi satis nõ sit ad eã nos appulisse, tanquã è naufragio in litrus eiectos; at verò quid bellicas in castris perhorrescimus machinas, quando sit èt sine externo hoste domestica in tectis arietatio

Anno 1617.

tio? an non rectè terram appellari dicamus brutam, quæ hostes suos domi recepat? admittit illa intra specus aëre, quo quatiatur, ignem, quo conflagret, aquarum fontes, quibus effusis obruatur. fontes dixi? sed quid hoc prodigij est, quod nuper vidimus? Mōs euomuit ipsū mare, & cū culmina montium in eluuiionibus ascendere tutum sit ad præsidium, hinc nobis fuit inundatio ad exitium. parum ne est terrā quasi fluctuare motu, nisi etiam veris fluctibus, quasi naufragium faciat? antiquatæ igitur sunt Naturæ leges, nec iam aliena præscripti limites mare arcent, quando & arena, & mare à montibus resorbentur. ceterum quis deinceps dicat terram suis librari ponderibus, quando stipulæ instar tam facilè vibratur? quis admiretur tanta soliditate cōcretam, quando compage laborat sua? Cuius animum hæc prodigia tam immania non percellerent? et quis erit, qui nostrum reprehendat metum, atq; huius Ciuitatis propriam animi magnitudinē desideret? consulat verò sapientiæ magistrum; nèpè immanitatis arguit, ac rationis, sensusq; dicit expertes eos, qui vel in terræmotu, vel in procella, atq; naufragio, quæ ambæ res in primis horrendæ natura sunt, minimè commouentur, ac Celtas redarguit, qui tremente terra, tanquam in chorea quadam, & orbe saltatorio versarentur, ita gestiebant; intumescens item maris fluctus audacter, nec sine tumore animi aspernabantur. negat vir ille sapiens hanc dignam esse laude constantiam, cum stupor potius, & immanitas dici debeat; inhumanum quippe videtur, cum humus, hoc est parens omnium tellus cōtremiscat, hominem Naturæ vulnera nō perhorrescere. aut in medijs fluctibus durissimam præstare se caudem. atqui nos quanto maiora terebant exitia? cū eodem tēpore, & terræmotibus iactaremur, & marinis fluctibus è monte profusis obrueremur, nouo prodigio in continenti ipsò naufragi, vt omittam funestam flammam, quæ circumsidebat urbem. profectò nō commoueri nemo potuit.

Arist. 3. Moral

In terræmotu non commoueri stupor est.

Homerus

Οὐδ' εἰ κ' ἄρα δ' ἰν γῆ σιδ' ἠρῆν ἰνδ' οὐραν ἦεν

quid

Alex. ab Alex

quid? an nō apud Romanos ipsos, quorū incredibilis fuit in periculis adeundis animi vis, atq; robur, cautū fuit, nē quis semel vno terremotu enunciato, pro quo feriæ indictæ, cōceptæuē erant, alterum eodē die factum enunciaret? quod foedum prorsus habebatur, & ominosum; quis igitur esset nostrū omnium sensus, quorum non aures huiusmodi nūcij pulsbantur, sed oculi nutantis vrbis aspectu perstringebantur: certē vnica nocte quinquagies trepidatum est. nec antea nobis paullulum respirare à metu licuit, quam Vesuij spiramentum fieret laxius. Insisterem hīc in dicendo, nisi firmum, ac stabilem de se haberi sermonē ipse terrę motus vetaret. Venio igitur ad causam. neq; verò hæc tam in aperto est, quàm vulgus putat. quid .n. de naturalibus in hoc genere causis cōstituas certi, vbi alterno motu Natura ipsa dubia est? sanē quænam causa sit, quamobrē terræ motus fiant nō modò his cōmibus sentibus. opinionibusq; compertum non est, sed ne inter physicas quidem disciplinas satis constitit. Ventorum ne vi accidant, subeuntium specus, hiatusque terræ? an aquarum intra terrarum cavitates vndatium fluctibus, pulsibusq; ita, vti videntur existimasse antiquissimi Græcorum, qui Neptunum *ἐννοσίγαιον*, *καὶ σειρήθονα* appellarūt, an cuius alius rei causa, alteriusuē Dei vi, ac Numine, nondum, inquā, erat pro certo creditū. p̄pterea veteres Romani, cū in omnibus alijs vitę officijs, tum in constituendis religionibus, seu potius superstitionibus cautissimi; vbi terrā mouisse senserant, nunciatūuē fuerat; ferias eius rei causa edicto statim imperabant, sed Dei Nomen, vti solebāt in ceteris calamitatibus, cui seruari ferias oporteret, statuere, atq; edicere non audebant, nē aliū pro alio nominando, falsa religione populum alligarēt. idque ita in decretis Pōtificum obseruatum esse, M. Varro dicit: quoniam, & qua vi, & per quem Deorum, quorū apud ipsos frequens populus fuit, terra tremere, incertum esset. Sed eorū sentētia maiores in Lyceo plausus videtur exci-

Amnianus
Marcellinus.

tasse,

tasse, qui terræ motum fieri dixerunt, dum alterna vis cur-
 fat, & vtrò, citroque spiritus com meat. cuius motus æstu
 tenuatus, atque laxatus, cum ampliora quærat spatia,
 nec facultatem euadendi habeat, intercluso meatu, fre-
 mit, ac tumultum ciet; proxima quæque remolitur, ac
 iactat; siuè tellus crispante crepitu ædium vibret, siue in-
 tumescat assurgens, alternatimq; resideat; siue concurrentia
 tecta contrario motu arietet; siue vndantis sit inclinatio
 quædam, & fluctuum more volutatio; siue in vnam partem
 totus impulsus: atq; hæc sententia ex Aristotelis, ac Theo-
 phraستي fontibus defluxit non modo in Lyceum, sed etiam
 in hortos Epicuri. quæ quidem à doctis in quatuor distincta
 sunt genera, siuè formas. aut enim Brasmatix dicuntur, cū
 humum intus halitus illi suscitantes, sursum propellunt im-
 manissimas moles, vt in Asia Delos emerfit; & Hieræ, &
 Anaphe, & Rhodus, Ophiusa, & Pelagia prioribus seculis
 distitata aureo quondam imbri persusa, & Eleusin in Boeo-
 tia, & apud Tyrrenos Vulcani, insuleq; plures; aut Clima-
 tix, qui motus limes ruetes, & obliqui vrbes, ædificia, mō-
 tesq; complanant; aut Chasmaticæ, cum grandiori motu pa-
 tefactis subitò voraginibus terrarum partes absorbentur, vt
 in Atlantico mari Europeo orbe potior insula, & in Criseo
 sinu Helice, & Bura, & in Ciminia Italiæ parte oppidum.
 Succinienſe profundo hiatu absorpta æternis tenebris oc-
 cultantur. inter hæc genera terræ commotionum Myce-
 matiæ sonitu audiuntur minaci, cum dissolutis elementa cō-
 pagibus vtrò adſiliunt, vel relabuntur cōsidentibus terris;
 tunc enim quasi tauri mugitus audiūtur immanes Huc per-
 tinent illa tot monstra quot nomina, quibus alij terræ motū
 distinguunt in agitantem, subuertentem, scindentem, perfo-
 rantem, tremulum, ruinosum, impellētem, vehētem, euehē-
 tem, deprimentem; Sed nemo breuius, ac sapientius, quam
 Aristoteles in duo genera collegit; docet. n. alterum esse
 motum terræ nō abſimilem tremori, cum videlicet spiritus

Varia terre
 motus gene-
 ra

Georg. Agric.

Βρασματός
 Concussio

Amnicus.
 κλίνο.
 Inclino
 Euerto

χάσμα
 Hiatus

Μυκάω-
 μάι
 Mugio

Albertus.

Arist. 2.
 Meteor.

plurimus terram, longè latèq; peruadit, eamque non in profundum, sed in latera ciet, ac modo ad hanc, modo ad illam partem vibrando agitat, alterū esse instar pulsus, cū ex imo terra concutitur, ac sursum, deorsumque iactatur spiritu rectà ascendere conante, quo pacto se habet in animātibus pulsus, eo si quidem arteriæ nūc se se efferunt, nunc concidunt; atq; hoc longè periculosius esse dicit, cum vno in loco infernè spiritus vnà conspirant, vnde existit tanta illa commotio, atque eruptio, quæ omnia ruinis operiat; hinc quippe accidere ait, vt aliquando magna vis cinerum, lapidum, atq; saxorū tāquā è lebetibus, subiectis prunis, ebulliētū efferuecat; atq; hoc modo terræmotu factō euerfa esse quæ circa Sipylon, & qui vocatur Phlegræus Campus, & quæ circa Ligusticam regionē sunt. Animaduertere igitur facilè quisque potest, cuiusmodi motus hic Vesuij fuerit, ex quo eruperit materies cineris, atque lapidum tanta vi, tantaq; copia, vt agros, maria, ac transmarinas etiam regiones opleuerit. Sunt. n. halitus illi, vt vniuersè loquar, natura non modo citi, ac loco maximè mobiles, sed, vt ita dicam, impotētes sui, quos si vis inimica obsideat, compellat, atq; in arctum agat, postea quam peruagati excurrerūt, nisi potestas abeundi detur, tum verò,

*Virg. I. Aen. Illi indignantes magno cum murmure Montis
Circum claustra fremunt.*

quæ claustra cum diū pepulerunt, si fortè perlustratis omnibus euadere nequeāt, inde quò maximè impacti sunt, refiliunt, & aut per occulta diuidūtur loca, ipso motu fatiscēte terra, aut per nouum vulnus emicant; quod sua ætate accidisse idem Aristoteles narrat in Heraclea ponti Herculi sacra, quo nomine, & Herculæum hoc Campaniæ Strabo vocat. est quippe hoc fatum Herculis, vt non minus mortuus, quam viuus varios in labores, ac varia incurrat in monstra. cohiberi igitur spirituum vis tanta non potest, nec vlla cōpage constringi; laxamentum sibi parant indomita quadam

Arist. ibidem

Ἡράκλειον

dam Naturæ potentia liberi, carcerem indignantur, ac sibi ius suum quodammodo vendicant; quòd si agitatione illa inflammati nacti sint materiam idoneam, qua pascantur, tunc ipsi viribus sumptis omnia depascuntur, montes ipsos.

Illud nunc quærendū videtur vtrum hic Vesuij terræmotus solito more, an alia quapiam ratione contigerit. fortasse enim non deerit quispiam, qui hūc non tam spiritibus delitescens, quam flammis prodeuntibus tribuendum putet; sed cum ea nocte, quæ præcessit eruptionē incendij, terra, in vicinia maximè, non semel mouerit, profecto à luctu spirituum, qui inclusi latebant, terræmotum factum, neminē latet. deinde primo, qui occurrit, obice diffracto (ictus quidem verticem petebat, sed aberrauit in latus) statim illi

velut agmine facto,

Qua data porta, ruunt.

Virg. Æneid.

armati flamma, ignitaq; instructi materia. sed dum vnà omnes sine mora euadere conātur, angustiore ostio præ tantis copijs, vehementius quati mons cœpit, atq; conuelli. igitur, & qui adhuc tanquam ira quadam perciti claudabantur ignei halitus, & qui iam cum impetu prodibant, terram quatiebant. hi verò cum erumperēt, circumfusum aërem impellebant, voluminibusq; flammaram protrudebant, ex qua rarescētis aëris collisione horribilis ille tremor in fenestris, præsertim vitreis, fuit; porrò terræ commotio, perpetuaq; vibratio in hac vrbe, ac finitimis locis, non nisi ex consensione continentis cum Vesuio, vti reor, accidebat; partibus videlicet inter se nexis, & communi coagmentatione compactis; quapropter toto fere biennio vicinia cōtremuit, etiam cum Neapoli quies erat. Non absimili ratione fulmen, cum è nube emicat, intra quā cogi non pōt, nube ipsa fracta, collisoque aëre, aures fragore percellit, ædificia commouet, & quatit. quod item in bellicis machinis, æneisq; tormentis, quæ fulmen ipsum aut æmulantur, aut vincunt, experimento discimus, intrusus .n. sulphu-

K 2 reus,

Cardanns

reus, ac nitrosus puluis in machinam, & glande obducta, admoto ab ima parte extrinsecus igni, illico intus acceditur, ac maius quam centuplum spatium occupat, qui cum in arcto sit, magna vi primò concutit machinam, tum non aliunde faciliorem exitum nactus, quam vbi conclusa glans est, eam toto impetu elidit per canalis spatium, inde eadè vi foras exturbat; tum omnia tumultu miscentur; consequitur tectorum commotio, atque concussio; quod ita fieri necesse est, cum ignis ille affatim tanta cum lucta, atq; conflictu ex angustijs erumpat, aëremq; repète diuerberet, atq; feriat, ipsa quoq; glande, dum hunc findit obiectum, obstreperante, ac stridente: & sanè ita hæc inter se similia fuerunt, vt, qui procul aberat à Vesuuiò, alterius imagine delusi sint. Ceterum, quòd antequam Vulcanium illud amplù antique voraginis ostium pateret, vehementiores fuerint motus, postea mitiores, nemini mirum videri debet, eductis videlicet magna iam ex parte copijs, & in liberiorem aëris campum effusis; quem nisi vis tâta spirituum inuenisset, futurum erat facilè, vt magna Campaniæ pars horribili labefactata motu concideret, aut cum reliquis vrbibus hanc maximè hiatus aliquis resorberet; neque enim his casibus orbis terræ obnoxius aut nūquam, aut rarò fuit. At verò mirari quispiã hìc iure possit, quid sit, quòd post laxatas Vesuuij fauces, atque immensæ voraginis os illud immane patefactum, adhuc per interualla terra mouerit, æstate præsertim, quo maximè tempore philosophia nos ab hoc metu liberabat, ac securos esse iubebat; quippe tum tenuantur calore spiritus, atq; disantur, quod causæ est vt AEGYPTUS calida regio, rarò contremiscat; sed nimirum reliquiæ, vt ita dicam, coniuuatorum sub cuniculis delitescebant. in primis animaduerti mouisse tellurem vehementius semel in maximo imbri, ac procella noctu cõcirata, iterũ paullo post imbrẽ subitũ, qui rursus agros eluuiõne vastauit; atq; hæc fieri dicerent Peripatetici, tum quia intercipitur halitus, neque potest euadere

Cur mitiores terremotus fuerint post eruptionem ignis.

Cur postea non omnino destiterit moueri terra.

dere terræ meantibus frigore constipatis, quam obrē & noctu frequentius tumultuatur, tum quia occupata sede ab aquis, contineri nequit brevioribus septis. certè illum ipsum immanem in Apulia terræ motum paucis ante annis factum imber præerat post ingentem æstum. his addo aliquid Vesuvij proprium; cum enim expiratio hæc bituminosa sit, scimus bitumen aquis ali; unde illa non ficta, sed vera spectacula Chimææ mōtis, Nymphæi crateris, aliorūq; locorum, quorum ignis imbribus adolescit. accedunt ingentes ruinæ montis, quem dum ignis exedit, necesse est immanes collabi moles, atq; corruere, quod Anaximenes Milesius sensit; quanquam in hoc erravit, cum non aliter concuti terram diceret, quam cum labefactata in præceps ageretur; quò spectat illud Poëtæ nè an Philosophi?

Terra suporne tremat magis concussa ruinis,

Subter ubi ingentes specuncas subruit atas;

Quippe cadunt toti montes, magnaq; reponit

Concussu late disperpunt inde tremores.

Lucretius

Cererum mirum videri non debet, intra Vesuvium tantam contineri vim posse spirituum, cum cauis locis, ac specubus abundet maximis, in quibus illi hospitari, vel potius ponere castra possint. præterea cum subinde materia sulphuris, ac bituminis propageretur, novos gigni halitus necesse est, atq; instaurari copias. Nā quod nonnulli ex Astrologis sentiunt, idcirco iterari terræ motus, quod eadem congruentium siderum veluti coniuratio redeat, id non facitè sapientes admiserint; neq; enim Mars in Leone, in quo signo primùm stationem habuit, ultimos huius anni motus concitavit, cum iam aliò diuertisset.

Alserniata

lapsos.

Lege August.

Nipum

Videris hic à me quærere cuiusmodi signa ex ijs, quibus terræ motus præsentiri solet, hunc præcesserint; tantum .n. in hoc ipso mali est, vt eo imminente inhorrescat ante Natura; in primis verò lineam ex nubecula tenuem in longum spatium per cœlum protendit, quæ conditis ventis diffla-

Signa terræ motus.

Plinius.

Augustinus
N. plus

ri nequeat, qua linea ducta quodammodo futurum adum-
bret incommodum more Pictorum, aut significet malum,
tanquam à linea incipere, vt fit in stadio, exarsurum sæpe ad
urbium vastitatem. Præterea intumescit mare, atq; exūdāt.
illi ipsi qui nauigant non dubia coniectura nituntur intu-
mescente fluctu subitò, aut quatiēte icti, intremiscūt verò
etiam in nauibus posita æquè, atq; in ædificijs. Quid quòd
puræ in puteis aquæ turbidiores fiunt? quæ scilicet pertur-
batæ Naturæ indicia sint, ac dissidentium elemētorum tu-
multum, pugnamq; testentur: quod certè signum hoc tem-
pore nōnulli animaduertent. Solent & bruta nescio quo
Naturæ stimulo concitata, huc, illucq; diffugere, ac signi-
ficare mortalibus, aliò esse migrandum; quin etiam Ana-
ximenes ex volatu auium terræmotū prædixit, nam & vo-
lucres ipsæ non impauide sedent. quo igitur præsidio nitā-
tur homines, cum nec volucres fidant pennis suis? Ardēt
etiam aliquando ante motum aër, ac faces prætendit tan-
quam indices belli, quod animaduertisse dicitur Callisthe-
nes. Nonnunquam verò Cometa præit nuncius calamita-
tis, quod accidit in Achaia. Antecedit, & Lunæ defectus,
vel potius, vt Aristoteles cēsuit, ea deficere incipiēte solet
tellus quasi cōmota prodigio intremiscere. addūt aliqui &
Solis deliquiū, quasi exhorrescat ante Cælū, & clarissimos
quos habet oculos claudat, ne intersint exitio; atque hoc
certè tempore vtriusque planetæ defectus præcessit, Lunæ
vero etiam subsecutus, quanquam sub altero finitore. Nam
quid ego dicam, neq; Coelum ipsum cum maximè placatum
est, atq; tranquillū, sine aliquo metu cerni posse? nempe
cum Coelum filet à uentis, tunc immurmurare, atq; mu-
gire solet tellus, illis videlicet cōditis in cauernas; & quod
magis mirere, hæc accidere aiunt Mathematici vi siderum
congruentium, maximè vero circa quadrata mundi. at quid
magis aduersum quadratæ figuræ, quā motus? adè in hoc
tempore calamitatis perturbata sunt omnia. Denique, vt ce-
tera

tera, si quæ sunt alia, terræ motus omittam indicia, illud nõ modò oculos, sed aures horrore implet, immane murmur è terra, fremitus, mugitus, interdum etiam quasi pulsantiũ fragor armorum. quid ego nunc de mugitu, quem Vesuuius hoc tempore edidit dicam? quid de fragore, ac tonitru, quo exterrita, & consternata Italia est? quis auctor illius, nisi is, qui Ætæabatur sub specubus, igneus halitus, dum exitum eluctatur, qui fragor subinde varius in terræ motibus esse solet pro materia excipiente formas specuum, per quos meat; rauco in recuruis resultante; in vuidis, atq; stagnantibus more fluctuum murmurante; aduersus dura, atque solida mugiente, fremente, tonãte. hunc porrò, grassante iam igni, augebat collisio saxorum immanium, quæ uis illa spirituum iaculabatur; quæ moles egestæ, deinde collapsæ, atq; collisæ cum alijs horrendo tumultu cœlum omne complebant. hinc olim sub Tito auditus dicitur è flagrantis Vesuuii vertice quidam horribilis tubarum veluti clangor, bellum veluti indicens, atq; ad vastitatem Campaniæ ignitorum, spirituum copias euocans; hoc vero tempore initio quidẽ tanquam trusatilis molæ, atque versatilis strepitus, deinde tanquam missilium è tormentis æneis globorum, immo tonitruum fragor. atq; hoc nõ in incendijs tantũ accidit, nã & mugitũ aliquando editum à Vesuuiio legimus sine flãma; & in paludibus ipsis secus flumina subterraneos fieri solitos accepimus sonos, qui Bucentauri dicũtur siue Bomugi. fabulantur eos esse sacros Deo tauros; quia videlicet ita sonus ad aures accidere solet, ac si sit tauri boantis, seu mugientis. quin et aliquando, cum contagio maxime sequeret, non semel voces auditæ dicuntur è terra humanæ similes; quas emittere Oxoarcham putabãt. vulgò Græco nomine Oxoarchã vocant spectrum quoddam, atq; laruam anilem, gracilem admodum, atq; oblongam, quasi gracilẽ dominã dixeris. ab hac prædici eo sonitu pestem arbitrãtur; reapse magna vis illa est halituum, qui afflantur è terra, sub qua

per-

Vnde in terræ motu mugitus, & sonus varius

Diø.

Procop.

Augusti.
Niphos

perstrepunt; qui deinde, vt eruperunt virulenti, ærem inficiunt. immo verò aliàs auditum narrant ex ima humo quasi verberatæ mulieris gemitum, qui adeo perterruit audiētē, vt semianimis prodigium referre voce vix posset, cui metus excussus p̄ductis è philosophia naturalibus caussis; fracto .n. aëre, vti dicebam, in cauis terræ specubus, pro illorum forma, naturaq; varij eduntur soni, quãobré & hinnitus velut equorum, & catenarū strepitus, & armorū fragor, & alia multa sonorum genera non semel audita dicuntur; sed hæc silentia potius Naturæ sunt, si cum ingenti Vesuuij mugitu, ac fremitu cōparaueris, qui non modo nostras, sed exterarum quoq; gentium aures compleuit, ac percudit.

Quò spectēt
signa terræ
motus

Deniq; ut hæc, quæ de terræ motu à Philosophis fusè disputantur, breuī complectar, hoc agunt halitus illi, ut nobis spiritum ducere sine interitus metu non liceat. cum lineas obseruarūt in cœlo, tum se longius è terræ cœtro proripiūt, ac superficiem pellunt. perturbant in puteis aquas, Camellorum more, dum bibunt, ne uidelicet foeditas appareat tanti monstri, q̄ Natura tunc parturit; quanq̄ eam tegere interdum quoquo modo conātur, cū associant se Comete, ita qui orbem terræ foedant exitijs, pulchri .s. & comati uideri uolunt. calamistrum ipsa calamitas est, nec aliunde accipiunt cinerē, quàm ex incendijs. montes ipsi sæpe cinerarij sunt. Intempesta maximè nocte tépestatē cient, ac mortaliū quies eos inquietos facit. nocturna quasi saltatione debacchātur ebrij, sub Vesuuio maximè uitibus referro. quãquam & meridies eorū aliquando insidias detegit, quoties meridiana ipsa lux sempiternam urbibus offudit noctē? occurrūt & orienti quãdoq; Soli, tãquã eum salutarum, nec tñ salutē mortalibus, sed perniciē allaturi. plaudūt illo motu malis nostris, atq; in tanto Naturæ uulnere soli tripudiant. novos fontes aperiunt, etiã oculorū. Solis, Lunæq; defectus opperiantur, ut immanissimum facinus oculatissimis careat testibus. sūma hiems eos arctissimis uinculis

culis ita colligatos tenet, ut nos metu soluat. sūma æstas eisdem ita conficit, & absumit, ut nos reficiat, recreet, & cura æstare non sinat. cum tanto cōcitentur æstu, tāq; sint natura feruidi, vt incendia ipsa excitent; calidissimas tñ regiones vitant, & cum nos obrigescere metu cogant, rigidissimas minimè quatiunt. Coeli clemētia eos facit immittes, vbi maxima téperies est, ibi maximè agunt eos intēperitiæ. in Campania immanius sæuiunt, nacti v3 amplū, & satis idoneum ad instruendā aciem campum. cū purū est Cælū, tū terra labem facit. cū tranquillū mare, tū fluctuat terra, ne felicitas sit omni ex parte constans; cū sedata sunt omnia, tū seditio viget. in montium se latebras abdunt ad damna, vt Spartacus ad latrocinia. nati sub montibus, ipsos demoliuntur, ac tumulant: nisi per rimas, ac meatus pateat ostium, præfracto ingenio claustra perrumpunt, montes lacerant; aut exitus sit, aut exitium. quā tenuium dominorum imperio, ac tyrannidi tam ingens terræ moles paret? eorū nutus est, nutare terram; iactet nescio quis Mathematicorū posse se extra terram positum tātā molem vertere, hi intra terram, ipsam possunt euertere. saxa, mōtesq; diffringūt, atq; cōminuunt; interea nos obstupefacti lapidescimur metu, prodeunt ipsi è carcere iam soluti, vt nos formidinis vinculis colligent, atq; constringant. anhelitus illi terrænè dicēdi, an nostri, quibus quatiur ægri mœrore? nihil certius, quā dubium illum motum tendere ad perniciem. mugitum è terra edunt sæpè cū flāma, nō cōni supplicio desint Phalaridis tauri. opprimimur casu ædium, vt exprimatur sāguis, quo halitus alantur. hiatus illi, quos aperiunt immanes, satis ostēdunt, quid tam auidè sitiant, quid uè inhient; spē & acula illa, q̄ hostiliter in vrbium excidia conspirarint. per vulnera parentis telluris aditum sibi faciunt ad natorum mortaliū stragem. sed nullum è præsidium? dabo. dum arietant ædificia, horum testudo tutissima. mira res. robur, & vis eorum summa vbiq; p̄ter q̄ in campo fugimus in campū, vt

Spiritus quor
sum terram
moucant.

Plinius.

L
eorum

eorum pugnam vitemus; nullibi salus certior, sed caue, nam
 iidem præliantur ardentius in Campania.

Terræmo-
 tus incom-
 moda.

Postremo loco cōmemorāda sunt, q̄ terræmotus impor-
 tare solet incōmoda. certè illud non est exiguum, q̄ tantū
 incusserit metum ipso murmure, atq; mugitu; quē subinde
 metū augebant tectarum crepitus, parietū mutatio, ac pē-
 nē, q̄ verebamur, debūscens solū, cū omnia præsentē ostē-
 tarent interitum. adde, quæ præcinebāt Mathematici fata,
 fore, vt repentē terra latè diffusa recederet, vt profundis
 urbem hāc faucibus resorberet, quod. s. factum legeramus.
 aliquando non modo in Phœnicia, atq; Thracia, sed in Eu-
 boea, atq; in hac ipsa proxima nobis Insula AEnaria. quan-
 quam Neapoli diuino beneficio. nulla prorsus hoc tēpore
 corruit domus, quāuis ruinosæ non paucę essent, cum tū in
 illo, q̄ sub Tito fuit incendio, terræq; motu, nonnulla ædi-
 ficia, in primis verò gymnasia corruisse dicātur. Interogas
 num nouæ sint factæ, vt nonnunquā accidit, aquarum sca-
 turigines? etenim scis ipsa agitatione, & conuulsione
 telluris novos aperiri solere meatus, & cuniculos, per quos
 latices foras erumpant; veteres cōtra fontes, fluuiosq; cōdi,
 vel aliò certè decurrere; id planè nunc factū, nec sine ma-
 gno incommodo Ciuitatis, cū farinacæ molæ diu vacau-
 rint, q̄ aliò fluuij diuertissent, oppressis terra camalibus; no-
 uis contra fluentis patefactis eluuiio agros, oppidaq; vasta-
 uit. confluxerunt .n. partim marini fluctus, quos mons re-
 sorptos euomuit, partim fortasse aquæ (neq; .n. salæ oēs
 erant) quæ intra Vesuuium cōtinebantur, ex quibus Draco
 fluuius esse putatur, è Vesuuij radicibus effluere solitus,
 quasi flāma solū, atq; incendiū ipsum. satis non esset ad de-
 uorandā Campaniam, nisi ét in hanc immaniter Draco sæ-
 uiret. æquatis igitur vallibus immēso cinere, obstructis sul-
 cis aquariis, quos Elices vocant, durato ét solo, q̄ bitumen
 adstrinxerat, cū maximi quoq; & creberrimi accessisset im-
 bres, qui per eos dies perpetui fuerunt, cum terra tantam
 aqua-

aquarum colluuiem resorbere non posset, in mirā altitudinem excreuere effusi latè torrentes, qui cautes immanes, ac rupes potius, qui tuguria cum armentis, & gregibus, qui villas, pagos, atq; oppida ipsa demergerent. p̄ter hæc frigida, q̄ antea erant aquæ, nonnullę concaluerunt, quæ .l. per feruidum cinere iter excurrerent, quod aliàs terræmotus efficere solet cōmutatis aquarū venis. Ac ne omnia perfectar, extremum illud est, ac maximum terræmotus incommodum, vel exitium potius, ignis eruptio. nam cū expiratio illa, vti diximus, ad concipiendum incendiū suo pte ingenio idoneam vim magnam sulphuris, ac bituminis, aut vtriusq; nacta semel incanduit, ilicet diffracta ingenti motu tellure erumpit; cælum, maria, regiones et transmarinas cinere, saxis, caligine, fumo, fragore horribili cōplens. plenæ sunt historiae, quæ cum terræmotibus incendia sæpe coniungunt; nam & Marco A Emilio Lepido, & C. Oreste Coss. ad insulam Liparam terra cum mouisset, ignes euomuit, & L. Martio, & Sex. Iul. Coss. in AEnaria cū terra desedisset, exarsit, & L. Fabio, & L. Q. Guidone Coss. in agro Caleno ex concussa terra flamma prorumpens, ac per triduum exæstuans agros exussit. Cōmodo verò Principe post terræmotū ignis emicans ex imo tēplum Pacis hostili more incēdit. in agro quoq; Mutinensi cum Montes duo vehementi motu inter se concurrissent, ex ea quasi pugna inter Martios conflictus subita flāma Vulcanus exarsit. nā quid ego dicā, superiore seculo ab Auernum lacum post crebram terræ cōmotionē tantum exortum incendium, vt ex cinere, vti dixi, montem extulerit? Ferrariæ verò, paucis post annis, cū terræmotus multas demolitus esset ædes, tandē subito hiatu facto, eruperunt è terra sulphurei fontes ardētes; cum magna pisciū Padi fluminis strage.

Iam me terræmotus ipse à se quodāmodo excussit, atq; ad incendiū propulit. ingeniosè, vt solet, philosophatus est in hoc Aristoteles, eo, quod attingi, exemplo, vt quæ admodū

Terræmotum cōsequi aliquando solet incendium.

plinius Obscq. cyclosthenes.

Anno 1538.

Anno 1570.

Causa effatrix Incendij.

Arist. 2. Meteor.

Agust. Niphus

in hominis ægri corpore & tremor est, & pulsus, qui cum inæqualibus spatij solito magis salit, ac micat, febris æstû indicat, ita in hoc amplo telluris veluti corpore & terræ motus sint, & incendia. quis non antea Vesuuium admirabatur montium omnium pulcherrimum? at quanto nunc in squalore conspicitur? quæ horribili tremore concussus, quam feruido quasi pulsu ardens? nec mirum, cum venas habeat plenas sulphuris, ac bituminis; quæ postea quæ tanquam è venis sanguinem misit, leuari visus est. bilem pene oëm iam euomuit; nam bilè huius artis antistes sulphuri similè facit, ambo .n. facilè exardescunt; quanquàm in hominis corpore & tremoris, & feruidi pulsus facilè est inuenire causam, in Vesuuiio non item. enimvero in hoc incendio, quod neminem latuit, solum latere videtur auctor incendij. Atque Sol quidem, ne quis ipsi tanquam auctori, ac reo diè diceret, diem ipsum abstulit, seque statim in noctem abdidit. halitus verò igneus sibi temperare non potuit, quin sese proderet, palamque confiteretur ingenti fragore, ac murmure, à se esse incendium excitatum. nam alij quidè alias afferunt causas, vti videbimus. flagrat igitur Philosophiæ forum suspicionibus varijs, necdum à iudicijs refrixit.

Bilis cum sulphure comparata. Hippocrates.

Non ignoras hoc in genere illud inter Sapientes maxime controuersum esse, vtri tanta vis tribuenda sit, Solinè vnà cum certis alijs astris, an potius efferuescenti spiritui. sanè Chaldæi in primis, qui diuinos honores igni tribuebant, auctorem Solem putarunt; alij contra dant quidem nobilissimo Planetarum, vt sua munia præclare, vt facit, exerceat, temporum vicissitudines immutabili, ac rata lege dispenset accessu, recessuque; ac tota illa peregrinatione Signiferi. foueat, inquit, calore, non exurat èt terræ viscera; nihil de Solis viribus derogamus, sed nihil illis arrogamus. expone coram Sole quantumuis ardente bitumen, aut sulphur, rapacissimam ignis materiam, num hæc concipiet flammam? non ita. qui poterit igitur ille eandem abditam, ac penitus abstru-

Bassius Fallopius. Raynerus

sã in specubus inflãmaret latices in terræ venis clausos ca-
 lefacere Sol nequit, venas verò ipsas accendet interponi-
 tur, ac resistit tantæ molis cõpages. durissimeq; cautes, ac ru-
 pes obiciuntur, quæ vim Solis obtundunt. quidquòd Sep-
 tentrionum tractus, quos longissimè distans Sol obliquè
 tantũ aspicit, calidis abundant fontibus; cũ cõtrà q̄ feruen-
 tissimo Solis æstu torrentur loca, cuiusmodi sunt q̄ vtrunq;
 Tropicum interiacèt, aut vix, aut paucis caleant thermis. iã
 si Soli ea vis, & facultas tribuenda non est, certè multò mi-
 nus ceteris astris. Neq; verò eos audierim, qui putant vim
 quandã igneam marinis aquis ab astris tribui, q̄ illæ terræ
 viscera subeuntes deferant, atq; inde fieri, v̄ alicubi tellus
 ardeat, & fontes efferuescant. quæ si vera essent, mare ipsũ
 astrorum radijs repercussum exardescere oporteret. habet
 mare potius pingue quiddam, & crassum, q̄ materiã sufficit
 ad incendium, q̄ illud tenue igneum ab astris acceptum.
 videtur hi quodammodo idẽ velle, q̄ Zoroaster, quẽ aiunt,
 scintillas ab astris excudere conatum, eodẽ fuisse igni cre-
 matum. Nam illud, q̄ veterum quidam de Atlante cõmeti
 sunt, cœlestium rõnum periti non admittunt. cum ij dice-
 rent, quoties cœli axis ab illo sustollitur, atq; à terris abstra-
 hitur, inusitatã vim frigoris consequi; contra verò cum de-
 mittitur, ac deprimitur, magnos excitari estus, & quandoq;
 ipsa incēdia, q̄ aberrare à vero nemo in Mathematicis eru-
 ditus ignorat, cum cõpertum sit, Solẽ numq̄ aberrare à viã,
 q̄ est inter utrumq; Tropicũ, ut uocant; diuersitas aut ascē-
 sus, atq; descēsus, quẽ in alijs planetis epicyclo fit, nulla sit
 in Sole, ut obseruarunt Astronomi. eos igitur potius audia-
 mus, qui hac de re seriò, & grauitè philosophati sũt. enim-
 uero Aetnæ ignium in primis, & Aeoliarum Insularum hæc
 fere ratio à Sapientibus traditur: cum illæ ab ea parte, qua
 Eurus, & Africus spirant, plenas sulphuris, ac bituminis spe-
 cus ad mare usq; habeant, pelluntur pelagi fluctibus, pulse
 halitum gignunt, qui motu ipso agitatus tenuatur, sulphu-
 riq;

Sebastianus
 Bassonis epi-
 us

Cardanus

Iustinus
 Baccius

riq; miscetur, tum accenditur, & inflāmur, neq; uero hęc in re fabulę ipsę poetarum philosophia uacant, cum Typhœum gigantem huiusmodi locis ardentibus subesse dixerunt; Typhœum .n. Papias significare dicit eiaculantem flāmas. quo indicare uoluerunt ignem, siue spiritum ignitū in terrę uisceribus clausum; cum aut eundem gigantem se cōmouentem, atq; erigere conantē describunt, terremotus, atq; incendij causam ostendunt. halitus .n. siccus, & calidus sub terra conditus, uti diximus, calore solutus, atq; laxatus, ac gigātea magnitudine, quasi seipso maior effectus, non fert angustias, exitū sollicitē quærīt, agitatione atteritur; fremit, terram quatit, ac si materiam incendio aptam, quasi pabulum fuerit nactus, sumptis uiribus exardescit; tū diffractis, ac dissipatis obicibus fumū attollit, torrétes ignis euomit, cinerē eiectat, saxa iaculatur Atq; hoc illud est, q̄ summus philosophus docuit, cum dixit: *ignium, qui sub terra latent, causam esse collisi spiritus accensionem, aëre prius in exigua frustra discripto*, quod enim tenuatum est, facillē incalēscit. Ex hac igitur Aristoteles uoce, tanquam ex Augusto quodam fonte nostra disputatio manet.

*Arist. 2.
Meteor.*

*Georg. Agric.
Simon Portius*

R. J. J. J.

Pleni sunt libri, plene Sapientium uoces, ex hac mole telluris excitari expirationem quādā disparilem, cuius humidior portio vapor, siccior uero, & calidior, propriē expirationis, siue halitus appelleretur, qui siue frigore lacescit, siue motu, & agitatione collisus accendatur, atq; exardescat in flāmas; est .n. Peripateticis flāma sicci spiritus feruor, qui spiritus, ubi luctando diffregit obices, flāmam ipsam foras euoluit. Sed hęc tantū qui ita disputant in Lyceo, haud scio an q̄stioni faciant satis, cū adhuc q̄ri possit, cuiusmodi expirationis illa sit, siue halitus, & unde gignatur, neq; .n. omnis, quouis ēt magno motu, est ita prōptus ad flāmam, sed quidā certus halitus ex certa materia eductus; nā alius ēt si calidus sit, & siccus, attenuari quidē poterit, & subtilior reditus, diffari citius, q̄ inflāmari, alioquin cur nō omnis ha-

li-

litus, cū vbiq; locorum excernatur, offeraturq; , haudquaq; tñ in quibusvis locis accenditur, neq; .n. existimādum est, eum aut nunq; frigoris pugnam pati, aut nō sæpe, multūq; exagitari, & graviter cōmoveri, cuius rei argumenta certè terræmotus sunt, quibus tñ motibus ille halitus nec sēper, nec vbiq; in flāmas euadit, & si eum admodum tenuari nō dubitauerim; q; iccirco fit, quia .f. peruenire nequit ad eum caloris, ac siccitatis terminum, vt prorsus ignescat, nimirū ex non satis idonea, atq; ad incendium prōpta materia extractus est. quōbrē propriā eius generis expirationis materiē ipsam contēptari oportet, q̄ cōflagrationis causa esse possit; exspiratio .n. seruat naturā corporum, vnde excernitur, atq; effluit, q̄ quō magis aërea sunt, atq; pingua, eō id, quod afflatur, & abundantius est, & verò flammæ rapacius. itaque eos rectius philosophari censeo, qui de expiratione distinctè loquuntur. Nā multa sunt et calida corpora operta humo, quæ tñ non leue discrimen admittunt; nā ex quibusdā, q; expirat, non est omnino ad ignē excitandū idoneum; aliorū exspiratio aliquanto acrior, ac paratior est ad flāmam, vt Antipigmenti, atq; Sandaracæ, q̄dam vero corpora magnam, ac mirā habent cum igne cognationem, q; aërea magis sunt, & obtineant cum calore pinguedinem, quæ alimento esse possit igni, cuiusmodi est bitumē, ac sulphur. quicquid igitur ex his potissimum expirat, enimvero facilè exardescit; id aut duplici illa rōne contingit, aut pugna frigoris conatu obnitentis aduerso, quēadmodū frigida nubes exprimit fulgur, atq; elidit, aut iactatione, atque motu, cū spiritus in antris impulsus, præsertim vicino mari constrictus, circumstantium corporum attritu quodā se torquens exardescit; habet .n. motus facultatem nō modo segregandi, attenuandiq; spiritum, sed et accendendi; ac tum ille ingenti mole telluris oppressus, si omnino iter offenderit obstructum, vbi semel incāduit, multo præsertim fomite auctus infremere, vim facere, excutere quicquid obstat, donec

Quis halitus
promptus ad
incendium.

Incendium
quot modis
excitetur

nec effracto carcere cū impetu profiliat, euadat, erumpat, obuia quæq; deuastet, ac perdat. quæadmodū .n. feræ caueis inclusæ, si forte septa perfrerint, magnā stragem occurrantium faciunt, ita ignitus halitus, vbi telluris claustra perrupit, téperare sibi nō pōt, quin impetu & furore quodā indomito omnia demoliat; q̄ eleganter expressit ille, cū de spiritibus intra nubē inclusis, carmine philosopharetur.

Lucretius.

. *magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caueisq; ferarum more minantur;
Nunc hic, nunc illinc fremitus per nubila mittunt,
Quærentesq; viam circumuersantur; & ignis
Semina conuoluunt è nubibus, atque ita cogunt
Multa, rotantq; cauis flammam fornacibus intus,
Donec diuolfa fulserunt nube corusci.*

Aristoteles certè eadem fere ratione in terræmotu (quod multò magis, ad hunc cum incendio coniunctum pertinet) philosophatur, ac tonitru, quippe cū sicca, & calida expiratione in densa, crassaq; nube cōcluditur, fit vt intra eius quasi specus huc, illucq; diffugiat, ac tã agitatione, motuq; q̄ frigoris lucta magis incalescat, tenuetur, ac p̄inde locum postulet ampliozem. tum verò dum nubes magis, magisq; in vnum colligitur frigore, atq; cogitur, spiritus concitato impetu libertatē quæritās fuga, impulsu magno, & quasi verberare in nubis densæ corpus impingat, discindat illud, atq; concerpat, q̄ vehementis illius fragoris est causa; quo etiã modo conditus sub terra spiritus, præsertim ignitus, foras exilire nitens, sed inuento obice retroactus, inseq; reuolutus quatit terrā, donec immaniter claustra ipsa diffregerit. atq; hoc quidē tépore, paullo ante incendium, cum magni æstus præcessissent, repente inusitata in hac certè regione vis frigoris ineunte Nouembri nos occupauit, quo irritatus ille halitus, cum pœne infinita subesset ad alendum ignem materies, facilè potuit exardescere. Ad hæc non parum facere viri docti autumant, q̄ non multò ante acciderat. Cō-

Proxima
causa huius
incendij.

cep-

ceptacula quædam latentis ignis habet intra se Vesuvius; unde illa vaporaria sunt, ad quæ Medici per æstatem ægros, nostra èt ætate, mittere soliti. iam paucis ante hoc incendiū mensibus aliquot terræ iugera, atq; rupes fortè dirutæ, vna cum parte armenti, in subiectam voraginem conciderunt. qui rem ignorabant, intumuisse Vesuvij quodammodo vterū mirabātur, quasi gravidū eo foetu, quē postea maturū edidit sibi, acerbum Cāpaniæ, immo verò vtriq; igitur cū oppressus terra expirare, feruidus ille halitus haudquaquam posset, primò excanduit quodammodo ira, concussitq; tellurē, deinde incanduit èt incendio. atq; hoc causæ esse potuit, cur nō statim eruperit ea tēpestas ex vetere hiatu, qui videlicet superiniectis molibus erat obductus; sed antea irrupit in latus. Equidem eos, qui putant antea Vesuvium intumuisse vi spiritus, vt de historiæ veritate non omnino constaret, libenter interrogare, qui potuerit tanta montis moles, sine vlla profus commotione telluris, sine mugitu Vesuvij, spiritibus intra specus exitum eluctātibus intumescere, narrat quidē Aristoteles, in vna ex Vulcanijs Insulis, intumuisse primū partem telluris in gibbum, at non sine sonitu quodam, tum factō hiatu plurimum halitus erupisse, qui & favillam, & cinerem eiecerit in Liparam, atq; alias itē Italiæ regiones foedarit. ita igitur Aristoteles hæc accidisse narrat, vt cū intumesceret terra, sit fragor auditus, ac mugitus inde editus; mox verò cinis effusus; tumor autē ille Vesuvij aliquot ante mensibus, quam ignesceret, & sine terræmotu, & sine vilo sonitu frementis, & erūpere conantis spiritus fuit; de rupe verò abrupta, ac præcipitante intra voraginē tam certa fides est, q̄ certa narratio eorum, qui affuerunt. quippe in more positum est apud Oppidanos, vt si forte pecus in præps ruat, bos in primis, non aliter bubulco fides habeatur ab hero, nisi auulsum attulerit cornu, q̄ tunc factum ab Oppidanis audiui. iā tūc igitur, cū bos ille intra voraginē vna cum rupe cadens in mugitū homē dedit eius

Tumor in Vesuvio ante incendiū vnde acciderit.

Arist. 2. Meteor.

M

mu-

mugitus, quē Vesuvius itē bicornis postea immanē edidit; atq; auulsum illud cornu præbere potuit buccinę vsum, qua signum daretur paullo post deuastrandæ Cāpaniæ. inde igitur ille tumor, ex rupe v3 collapsa, vt sit, non ex vi spiritus propellētis, q̄ in tanta mole vix credibile est fieri potuisse repente sine vlllo motu telluris, aut sonitu; p̄sertim cum in Puteolana quoq; conflagratione (nē longius abeam) cum superiore seculo tellus intumuit, ac montem extulit nouū, ingentē terræmotum per dies multos p̄cessisse narrent. at nihil horum in Vesuuiō contigerat, vt vicini testantur. Itaq; vt instituta contexā, illa ratio, quę à Sapientibus de Aetna, & Vulcanijs Insulis est tradita, non contēnenda videtur, vt certis quibusdā vētis proximos fluctus intra specus cōpellentibus halitus exciteretur, qui vbi motu tenuatus incaluit, atq; in venas sulphuris, ac bituminis incurrit, ignita materia pastus, sumptis viribus omnia depascatur, deuolutis in præceps flāmarum ē cratere torrentibus. Tria igitur potissimū conspirant ad incendium, vt Sapientes docent. primò quādam materia idonea, vnde excerni expiratio illa possit eius naturæ, q̄ facillime ignē concipiat, cuiusmodi est bitumen, & sulphur, de qua materia suo loco dicā; deinde subterranei cuniculi, atque specus, in quibus inclusi spiritus castra ponere, aciem instruere queant, quas v3 specus efficere solet, vel terra magno motu dehiscens, vel aqua per montiū viscera decurrens, ac sibi viam aperiens, ac mare in primis terram arrodens, vel expiratio ipsa ignea, quæ lapides vrit, exedit, absumit; quāquam Poëtæ fabulātur, Vesuij specus gigantum opera montem olim effodientium excisas fuisse; Ventos quoq; ad excitandum incendium quasi folles quis neget vim habere maximā? hac .n. de causa Vulcaniæ Insulæ AEolię dictę sunt ab eo, qui ventorū teneret imperiū. Et sane constat, certis flantibus ventis eas insulas magis ardere; immo sine illorū flatu vix suscitari posse videntur incendia; iccirco .n. & subterranei mugitus antecēdūt, & ia-

statio;

Simon Port.

Quæ requiri soleant ad incendium.

Vnde specus subterranei
Agust. Niphos

Dio in Aug.

Ambr. Nol.

Baccius.

Stationes concussæ telluris; ac tùm denique factis hiatus
 fumus euoluitur; consequitur tetra caligo, postremò flâma,
 atq; vnà cinerū globi, & cautes ingentes in sublime iactan-
 tur. Accedit & mare, vel incitamentum incendij, vel nutri-
 mentum; hoc .n. perpetuo allisu in subterraneas cauernas
 aperit vias, crassum èt, pingueq; fomitem subministrat ad
 materiæ propagationem; certè pleriq; montium, qui eru-
 ctant incendia, vel circumfluum habent mare, cuius flucti-
 bus diuerberantur, vt AEtna, Vulcaniæ Insulæ, AEnaria, &
 vna Cycladum in AEGæo mari, & in Islandia apud Hyper-
 boreos altera, vel certè littoribus finitima sunt, vt hic Ve-
 suuius, & Chimæra in Lycia, & Mons quidam in Achaia.
 Quod aut̄ insit in mari pingue quiddā, fomentum ignis, sa-
 tis declaratum est in Achiaco bello. cum .n. Cæsariani vn-
 diq; ad hostilē nauē accedentes iacula ignifera emitterent,
 faces manu conijcerent, ollulasq; carbonum, picisq; plenas
 cominus tormentis eiacularētur, Antoniani marinam aquā
 hauserunt, vt flammam extinguerent, sed auxilium in per-
 niciē cessit, ac vires malo addidit. aqua .n. marina flammæ
 infusa non multa, eam potius exuscitat. proinde etiam ma-
 ris præsidio destituti, centones, & cadauera in flammam
 iniicere, quod aliquandiu ignem inhibuit, sed mox ven-
 tis irritatus magis exarsit. itaq; alij fumo necabantur, alij
 etiamsi circumfuso pelago cincti, torrebantur; alij ar-
 mis ignem concipientibus colliquabantur, marinis aquis
 accēdentibus rogam. Præterea mare ipsum compingit pe-
 nitus in cauernas flatus, qui in sulphuris, aut bituminis ve-
 nas incurrentes irritare possint incendium. viderunt hoc èt
 ex Poëtis quidam de Natura philosophati, ex quibus Lu-
 cretius imitatus Empedoclem de Aetna monte, quem
 mulari dictus est Vesuuius, causas complexus incendij sic
 loquitur.

Mare incē-
 dio fomitem
 sufficit.

Dico.

. *Primum totius subcaua Montis*
Est natura serè siliicum suffulta cauernis.

M 2

Omnibus

82 DE CAUSSA EFFECTRICE.

Lucretius
lib. 6.

Omnibus est porro in speluncis ventus, & aër;
 Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër;
 Hic ubi percaluit, calefecitq; omnia circum
 Saxa furens, quâ contingit, terramque, & ab ollis
 Excussit calidum flammis velocibus ignem,
 Tollit se, ac rēctis ita faucibus eijcit altē,
 Funditq; ardorem longē, longēq; sauiillam
 Differt, & crassa voluit caligine fumum,
 Extruditq; simul mirando pondere saxa.
 Nec dubites, quin hæc animas turbida sit vis.
 Præterea magna ex partē mare montis ad eius
 Radices frangit fluctus, æstumq; resorbet.
 Ex hoc usque mari spelunca montis ad altas
 Perueniunt subter fauces. hæc ire fatendum est,
 Et penetrare mare, & penitus se cogier alto,
 Atque efflare foras, ideoq; extollere flammâs,
 Saxaq; subiectare, & arenâ tollere nimbos.

Cur Italia
tâ obnoxia
incendiis
subterr.

In Helicone nē, an in Lyceō eamē hoc cudit? igitur mirū
 videri non debet, cur in Italia non modò Vesuuius, sed alia
 multa conflagent loca, nēpē à Natura maxime parata, atq;
 instructa est ad incendiū, nā & situs angustia, quibus intra
 duo maria assidue diuerberatur, & subterraneæ causæ
 igni pernix, atq; ventis, & infinita vis sulphuris in venis la-
 tens hoc pstant accedit tēperies Cœli, & mira clemētia, q̄
 facit, vt, extractis halitibus plurimis, inclemēte sæpe cœlo
 vtamur ob fulmina; terra vero desæuiat, quâ motu, qua flā-
 ma. Iā tota pœne Cāpania antiquę conflagrationis vestigia
 retinet, solo passim cinereo, pumieibus, & carbonibus viuo
 saxo cōclusis. Hinc Ariciæ capi tā prōpti ad incendiū fuisse
 dicuntur, vt si carbo decideret, cōciperet statim tellus ignē,
 Testatur hoc Ciminus mons sulphureis fodinis, & feruidis
 aquarum scatebris abundans; spiraculū itē ignis ad Petrā q̄
 meritò Malā appellāt; vbi aër noctu scintillat, interdū velut
 ardenti subtus fornace caligat, & fumat; ac circa balneas

Plinius.

Baccius

Apo-

Aponi loca cinereis falebris horrida, Thermis ipsis carbones interdum emittentibus, & fauillâ; feruentes quoq; passim lapides occurrunt, qui exarsisse olim regionem ostendunt, ac minentur iterum exarsurâ. Atq; vt cætera omittâ, quid paratius ad incendium, q̄ Vesuius, cõspirant certè omnia, infinita vis sulphuris, ac bituminis in venis abstrusa; specus ingentes, qui spiritus exceptent plurimos, venti ipsi, qui sopitum ignem exsuscitent; nã iidem ad radices loco indidere nomen, vbi intra specus audiuntur murmurantes, ac fremetes. deniq; pximum mare, quo tã auidè pascitur, atq; ita se hoc tempore ingurgitavit, vt illud etiam euomerit.

Vesuius
maximè pro-
ptus ad in-
cendium

Sed quoniam in hoc incendio cum multa inusitata, ac similia prodigio contigerunt, tum maximè illa quatuor; fragor horribilis, pcul auditus; cinis infinitus altissimè euectus, longè, latèq; diffusus; mare resorpti, atq; è montis cratere profusû; torretes bituminis, qui agros, q̄ domos, qui pagos, atq; oppida integra à fundamentis eruerunt, obrueruntq; tantorum exitiorum causas indagare aggrediar. Ac de vario quidè mugitus subterranei genere satis disputatum est, cum de terræmotu diximus, ingentem verò hunc Vesuii fragorem, vt in tormentis æneis, & machinis bellicis fit, sulphurei spiritus, ac nitrosi efficiebant, quibus cū pœnè infiniti essent, tã amplum voraginis ostiũ erat angustum. Lucta igitur illa, & confusione spirituum ex angustijs erumpentium, displosi deinde aëris, quem in exitu propellebant, saxorum èt immanium, q̄ ab imo sursum protrudebantur, collisione, dum sibi inuicè intercursarent, seq; diffringerent, tantus ille ruinæ sonitus audiebatur. Ceterum horredus hic fragor, qui vti dicebam, iactus fulminum, aut pulueris è tormentis excussi sonitum imitabatur, sine nitro vix fieri potuit; nã hoc intumescens in sulphure, in ventum soluitur, Vesuii porro viscera, cum rãquã in calcaria fornace magna ex parte soluta sint, sal, ac nitrum abundè sufficiunt; nã Geber, qui τὸς χημείας peritissimus est habitus, salis, atq; aluminis mate-

Vnde rãtus
incendij
fragor.

Cardanus
Balloppius.

riam

Cur in ali-
quor loca
delatus fra-
gor tantum
cinis non ic

riam calcem constituit. Sed cur in Samnium, ac Picenum, aliaq; loca nonnulla delatus fragor tantum, cinis non item? sunt qui putent per latentes specus, atq; cuniculos altè sub terra defossos sonitum ad eas oras excurrisse, Apènnini mōtib; Vesuuiio proximis continenti tractu sibi inuicè respōsantibus; verum p̄ter q̄q; Vesuuius ab Apennino seiungitur quāobrem cœlebs est dictus, fragor ille apud exteros non tā quasi mugitus è terra, quā fragor è cœlo, què çnea tormēta pilis exturbatis edunt, est auditus. alioquin oportuisset Siciliam eo fragore percelli, cum, vt à Sapientibus accepimus, hæc sibi inuicè loca, Vesuuij, Cumarū, Aenariæ, Acoliarum Insularum, Aetnæq; respondeant; atqui Sicularum aures eo perstrictæ non sunt. nubes igitur ipsa in immanem altitudinem excitata, grauida spiritibus igneis; cū hi motu, atq; agitatione magis, magisq; accenderentur, sulphore inflārentur, eluctante quoq; nitro, acrius irritarentur, fragorē illum horrifonum in ipso cursu, tonitruorum in morē, & machinarū bellicarum edebant. quāobrem aiebat Asclepiodorus, q̄uis sudo, ac sereno cœlo, cōcursu ipso corporū, atq; conflictu edi posse quasi tonitrua, cuiusmodi aliquādo edita, atq; audita esse dicuntur puro sub Sole, cum Aetna, ingentem exustæ arenæ vim eructasset. dicendum .n: videtur, propter impetum spiritū è cauernis erūpentū, sulphure exardescēte, nitro rixante aërem crepuisse, q̄obrem Paracelsus sulphur veluti corpus, nitrum spiritū esse dicebat, quo tantus in Natura tumultus excitatur. igitur ex nube cinerea ignitis, nitrosissq; spiritibus armata, ille fragor erūpebat immanis, qui apud exteros èt lōgè audiebatur; apud nos verò & nubis accēsæ fragor, & proximi montis fremitus, subterraneusq; mugitus fuere. q̄ satis apertè declarauit scriptor eius incendij, q̄ sub Tito accidit, cum dixit, intus, forisq; Vesuuiū obstrepuisse, quā mugitu, quā tonitru. Neq; verò illud est magnopere mirandū, q̄ latius sit auditus fragor, q̄ diffusus cinis. quia hic ea tantum loca peruadit, eòq; rectà,

Vide tibi q.

Dion.

rectâ, defertur, quò vêtus rapit, nec per alias quasuis disper-
gi regiones pôt; aër aut cum tenuissimus natura sit, percul-
sus, atq; collisus ita fragorê excipit, vt eû ceteris partibus
sibi colligatis, et longo interuallo discretis impertiri possit,
quanquâ in hoc ipso venti multum agunt. idê fere accidit
in pcella; fragor .n. ac tonitrus, qui editur ex nube collisa,
multò latius, ac longius fertur, q̄ ipsum nubis corpus graui-
dum aquis, & accensis spiritibus concitatum. Quæret aut
hoc loco fortasse non nemo, cur cinis hic Oriêtem versus,
ac Meridiê excurrerit maximè? quidam putant iccirco fa-

Cur cinis
Orientem
versus, ac
Meridiem
excurrerit.

cum, q̄ ignis ille conceptus esset intra eas montis specus,
quæ ad has potius, q̄ ad ceteras mundi plagas spectent, ita
vt cinis ad latera montis impulsus, & ad partem voraginis
Occidenti expositâ, ab hac Oriête versus retroactus, in-
star impactæ pilæ reuolarit: sed hæc fortasse acutius exco-
gitata, q̄ verius, p̄sertim, cum cinerea nubes initio nō obli-
què, sed in modû pini se rectâ sustulerit: certè veteres Sa-
pientes ita de Vesuuiano cinere philosophati sunt, vt eius
cursum ventis tribuerint. ex ijs vnus apertissimè scripsit:
Vesuuij cinerem eò deferrî, quò procliuior ventus abstulerit, in

Pro copios.

longinquâ plerumq; delatum regionē illabi: Orientem igitur
versus, atq; Meridiê Natura ventorum vi nuper hunc cine-
rem detulit, in has potissimum plagas se ater ille turbo cõ-
citauit, ac cinis effudit; vt videlicet disceret et Oriens, se
cinere posse fœdari, nè pertinere tantû ad Occasum vide-
retur cinis, atq; vt Meridianus ipse splendor disceret, se ob-
noxium esse caligini. quid igitur est in hominum vita, nisi
caducû, ac mortale, nisi squalidum, & obscurû? quando vel
Oriês pallefcit in bustum, vel Meridies horrefcit in noctê.

Verùm me hac de re disputantē, ac plura dicere paran-
tem ad sese trahit, ac rapit illud Nubis cineræ immane
spectaculum, quæ non fulguratione modò perstringit ocu-
los, sed altitudine prodigiosa poenè et effugit. Obseruarunt
è Mathematicis quidâ hac arte præstantes, nubē hanc quâ
altit-

88. DE CAUSA EFFECTRICE .:

Nubis alti-
tudo mira

Vide Claviū,

Vnde tantū
egestæ ma-
terix acce-
ptum,

altissimè elatam, ac diligenter instrumentis adhibitis con-
tēplati sunt. animaduerterunt in primis illud, exacta iā no-
ctis hora ferè cum quadrāte, adhuc nubis verticē illustrari
à Sole, ac radijs ornari ab eo v3, q̄ vix ortum extinxerat
ipsa fumo, atq; fuligine; repēdit tñ lucē vel indēbitā tēpori.
est pfecto ēt apud nos illustre quiddā, eos à q̄bus malè sis
acceptus, afficere beneficijs. Quæris quātū se ex eorū sen-
tentia nubes extulerit? in altitudinē sanè mirandā, & prodi-
giosam, hoc est trigintaduūm ferè millium passuum, quod
incredibile dictū, tñ eius artis periti apertè demonstrant;
ac si montis ipsius, quasi machinæ cuiusdā immanis ma-
gnitudinē, longitudinēq; perpenderis, facilè persuade-
bit tubus, aut tormentum æneum tam longè ignita, nitro-
saq; materia factum riaculans globum. porrò minabatur ea
nubes inde orbi terrarum, fulgetris ardens, fulminibus ar-
mata, fuligine horrida, cinere grāvida, impendens vrbibus
ēt transmarinis. despectabat Europæ regiones, nec propter
caliginem tantum sempiternæ cuiusdā noctis horrore, sed
propter cineris etiam vim infinitam, interitus, & quadā cō-
munis sepulchri terrebat imaginē, confundens omnia tene-
bris, atq; permiscens. quid mirā igitur, nubem tā altè sub-
uectam quolibet ventorum impulsu, cum se explicasset in
latera, regiones. ēt longissimè disiunctas occupare potuisse,
ac fauilla cuncta cōplere? Apuliā vniuersam, Dalmatiam,
Ægæum mare, Euxinum quoq; pontum; celeritate verò
tanta, vt cū in incendio, q̄ sub Tito contigit, tertio demum
die cinis peruaserit Romā, in hoc regiones, quæ longius di-
stant, cuiusmodi sunt Salentinæ, atq; Illyricæ, eodē ipso die
paucis post horis exceperint cinerē. Sed vndenā Vesuuus
tñ hausit materię, vt & Cāpaniā altis aggeribus sepelirerit,
& mare contraxerit, & pœnè totā Europæ faciē contexerit
pulvere? certè hic in tumulos congestus, & si vis, iterū cō-
strictus in lapides, Vesuuos excitaret multos, quapropter
dubitari non potest, quin è penitissimū Vesuuū carniis,

immo

immò verò ex immensis illis specubus, quæ sub terra, marique; longissimè protenduntur, tantū materiæ sit acceptum. quò magis assentior viris doctis, qui Vesuuium putant, per occultos meatus in Trinacriam vsq; porrectos, habere cum ipsa Aetna commercium.

Venio ad prodigium tertio loco positum, quanquàm hoc ipsum triplicè habet euentum & quod mare retroactum, siue resorptum sit, & quod mox cū impetu regressum præter littus excurrerit, & quod ex ipso altissimi motis cratere feruido (notum perturbatæ Naturæ portentū) cum flâmis vnâ defusū, atq; deiectum subiectos agros, & oppida latè demerserit. acceptū erat à Maioribus, in cōflagratione agri Puteolani, quæ superiore seculo contigit, mare passibus ferè ducentis recessisse; quidam iccirco id factū putarunt, quod ignei halitus terrâ reddidissent laxâ, ac fatiscentē, quæ veluti sitiens aquâ per suas rimulas hausisset; atq; ita pars illa telluris, quæ mari abluébatur, exaruisset. existimarūt nōnulli nuper recessisse mare, quod intumuisset vicina Vesuuii loca, quæ vndas in mediū regerent, atq; hæc deinde cū impetu in littora recurrerent, vt factum legimus aliquando amnis in contrarias partes terræ motus causa fluentibus, quod vix extollerent se vi spiritus, intumescerent verò dorsa telluris aquâ sustentis eam partē versus, ad quæ prius aqua defluebat, vt in Liguria bello Punico secūdo accidit, ac proximo seculo Tagus, diffugiētibus in vtrâq; ripâ vndis; sicca in medio ostendisse dicitur vada, verū qua nunc ratione philosophandum sit ostendit euentus, cum Vesuuium vidimus.

Mare vt resorptum, & profusū fuerit è monte.

Simon Per.

Plinius.

... *salsos reuomentem pectore fluctus,*
siue id ingenti spirituum vi factum, qui vt enormes cautes, ac rupes ipsas extulerunt, in sublime, ita & marinos fluctus, qui per cuniculos influunt in radices; siue potius vt expleretur inanitas; quasi minus prodigiosum esset mare cum terra confundi, atq; ex altissimo monte defundi, eoq; viscera montis impleri, quam Inane illud hostem Vniuersitatis ad-

Virg.

N

mitti

mitti. excluso igitur aëre, accurrerunt fluctus, quos siphonis instar mons mari proximus excepit; mox relapsi resumpto aëre. Neq; .n. ignoras varios esse attrahendę aquę modos, nã si rô quędam cõnis, & ordo Naturę spectetur, profilit aqua vel ut genus ppaget suũ; quapropter, cũ intromittitur sicci corporis dimidiũ, effert se illa ad reliquũ supernè humectandum; vel ad inahitatem explendam; hinc excogitata ingeniosè multa, vt aqua humilior ad editiora loca trahatur; sin propria eius natura spectetur, vel ideo ascēdit, quia comprimitur, vt cum lapidem inieceris; vel vt æqualitatem seruet, vt cum aquę aquam infuderis. Ceterum istiusmodi prodigia, quę iure magna putantur, non profus ignota sunt eruditis viris. nam in Apamea Phrygię vrbe simile quiddã contigisse legimus, quę vrbs multò longius à mari distat, quam Vesuuius. ibi ter æmotu factõ, non sine admiratione, atq; horrore viderunt repentè incolę marinos è terra fluctus erumpere, qui conchyliã, & natantium gregem, ouium oppresso grege, reliquerunt in pascuis; quod ipsum Natura spectaculum hoc tempore nobis exhibuit, sed horribilius multò, & quia è celsi montis vertice defusi fluctus, & quia vnà cum flamma.

Sed haud scio, an quidquam in hoc incendio aut admirabilius, aut immanius acciderit, quàm vis illa torrentium ignium, & ille flagrantis cineris fluuius immensus, sulphure, ac bitumine mistus, q̄ impetu factõ potuerit domos à fundamentis euellere, domos dixi / immò villas, pagos, oppida integra è sedibus eruere, atq; in mare deuoluere, nè vestigio quidem relicto. Nimirum nihil est in Natura concitatus spiritu, nihil acrius, ac uehementius; hic potest dissipare magna spatia terrarum, hic montes subruere, aut nouos subrigere, atq; extollere; Insulas etiam inuisas antea in mari medio proponere. hic non domicilia solum, aut familias, aut urbes singulas, sed gentes totas, populosq; subuertere, & modò ruinis operire, modò in altam uoraginem conde-

Aug. Niph.

Aquę quot
modis attra
hantur.

*Nicolaus Da.
masceus*

Quanta sit
vis concita-
ti spiritus.

condere. testentur id duodecim Asiæ urbes, Achaia item, & Macedonia; ac ne nimis antiqua repetam, longèq; posita, testentur paucis ante annis in Apulia euerfa repentè oppida, urbesque deletæ. quo in genere haud scio an quidquam magis mirādum potuerit accidere, quam illud, quod à viris doctis accepimus. Ferūt olim ingenti motu cōcussa tellure integram regionem in mare delatam, & cum impetu deuolutam vnà cum hominibus, ac brutis; & quod superare fidem videtur, in mari aliquandiu supernatasse; mirabantur incolæ tanquā nauigium à littore, sic Patriam à cōtinenti solutam, atque abstractam, insulamque factam iam Oceano circumfundi; demum ferè post mensem tota defedit imis demersa gurgitibus. causfam eius prodigij eā Phisici afferunt, quod infinita illa vis spirituum, quorum acerima vis est, cum fuisset inter duas terræ veluti tunicas inclusa; cumq; vnde erumperet, non haberet, impetu maximo secreuerit, atque extulerit primam illam tunicam, seu superficiem regionis, eamq; ad mare transmiserit: quæ cum plurimum aëris concēpisset, principio leuior supernatare potuerit, donec humore attracto, suo pondere, ac mole defederit. cui prodigio simile illud est, quod sua ætate contigisse narrat Timæus; apud nos in AEnaria insula, collem, cui nomen Epomeo, terræ motu cōcussum igne meum misse, & quod inter ipsum, ac mare in medio erat, rursus ad mare pepulisse, terramq; in cineres versam iterum vehementi turbine, (Typhonem appellant Græci) ad insulam appulisse, paullòq; post more fulminis cū impetu rediisse, marisq; flexu inundasse insulā, nec aliter ignem extinctum. Adeo vis illa spiritus mira moliri potest, quæ .s. potuit aliquando motu ipso in orbem versare tellurem; quod contigit supremò Neronis anno, pratis, oleisq; intercedente via publica in contrarias sedes transgressis; qua etiam vi factum quidam putant, quod prodigio aliquando verterunt, vt capita Deorum in templis conuersa reperta sint. quāta igitur

Mirū de regione in mari reui spiritus proturbata.

Agust. Niphus

Strabo.

Plinius

Iulius Obsequ.

vis illa sit, quæ Deorum etiam capitibus afferre vertiginem potuit, antiquitas ipsa iudicet, quæ eos coluit mente non sana. Quidquod idē spiritus edito ex ima tellure murmurare, atq; mugitū tanq̃ classico montes ipsos aliquando euocauit, atq; inter sese commisit ad pugnam? q̃ olim in agro Mutinensī contigisse diximus, in quo montes duo concurrere visi, crepitu maximo, sese alternō pulsu quatientes, incurfantes, & quodammodo arietantes; ex quo conflictu tāquā belli flāma inter ipsos erupit, ac vicina sunt loca vastata. quid? an non mare ipsum vis illa spiritus prodigijs impleuit? nā, vt cetera omittā, in eo tractu, qui est inter Euonymum, & Hieram Insulas, marini fluctus adeo intumescere, vt præalti montis speciē exhibuerint, qui postea ad continētē profusi Tryphonis nec opinantis exercitū oppresserunt; sed quātō maiore nuper sumus horrore perfusi, cum maris fluctus resorptos vidimus, atq; è cratere montis in subiectam planitiē effusos, in eūdē quoq; maris craterē, vnde erāt accēpti? montē verò ipsum poenē conuulsum, atq; diffractū; prædiorum itē partes in alia loca vi spiritus deuolutas; templa, domos, pagos, oppida à fundamentis eruta per aërem caliginosum in mare protrusa. Hæc si secum reputasset Phauorinus ille, siue Philosophus, siue Grammaticus, fauisset non minus Maroni, quam Pindaro. Ausus est is Mantuanum Poëtam reprehendere, quasi tumidius, atque insolentius de Aetna, quem mōtem Vesuuius incendijs imitatur, locutus sit

Plin.

Strabo.

Georg. Agr.

A. Collins

B. Florus

Virg.

..... *Horrificis totat Aetna ruinis,
Interdumq; atram prorumpit ad athera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,
Attollitq; globos flammaram, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; viscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exaestuato imo.
putauit Phauorinus Maronem in strepitu, cōkursuq; verbo-*
rum

rum conquirendo inaniter laborasse; atram nubem turbine piceo, & fauilla fumantem crasse, & immodicè congefisse; & autè saxa, & scopulos eructari, & erigi dixerit, immo verò liquefieri, & glomerari sub auras; nec vsquam fando auditū, & omniū, quæ monstra dicuntur, mostrosissimū esse; itaq; Pindarū potius laudabat, & veritati magis esset obsecutus, *Pindarus in Pythiis.* eaq; tantū scripsisset, quæ sensibus hauriuntur; constat enim interdiu Aetnam fumare, noctu flagrare, ignes itè eructare, & fluere amnes fumi, flāmarumq; fulua, & flexuosa volumina in plagas maris ferre: luculentè igitur, & moderatè dictum putat.

Τὰς ἐρδύονται μὲν ἀπλά-
 τει πυρὸς ἀγνόταται
 ἐκ μυχῶν πασαι. ποταμοὶ
 δ' ἀμέρισι μὲν προχέοντι ρόον καπνῶ
 αἰθρὸν ἀλλ' ἐν ἄφθαισι πύτραις
 φοίνισα κυλινδομίνα φλόξ ἐς βαθῆ-
 αν φέρετ' ὄντε πλάκα σὺν πατάγω.
 καὶνο δ' Ἀφαισίῳ κρωυῆς ἐρπείον
 δεινότητος ἀπαπέμ-
 πη. τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
 σθαι, θαῦμα δ' ἐκ καὶ παριόν-
 των ἀκούσαι,

Quid igitur? hancine prudentiæ laudem Maroni præripiet Pindarus? cautiornè hic loquendo? effusior ille, ferocior, & impatiens stœni? ardentior certè, quā par erat, in incendio describendo? non ita. ecqua .n. oratio ignis Aetnæi torréti par? sed nimirū Phauorinus, vt Philosophus, aut sub porticu latere solitus incendia nunquam viderat, aut Pythagoricè lyræ assuetus, Pindaricā quoq; lyrā p̄posuit tubæ, & *Virg. defensus.* Maroni erat implenda, heroica vsq; qua magno illi personādū erat ore; quocirca tubam sic implet, vt Pindaricū monstrum per tonitru, ruinas, turbine piceum, candentè fauillā, eiectos scopulos, auulsa viscera, liquefacta saxa ad sydera, *Ionis. Pont.* vsq;

vsq; sustollat;intonet verbis;& aures,oculos,animos admira-
 ratione simul,atq; horrore cōpleat.vbi verò insolentia?vbi
 tumor? vtrū in re, ac sētētia, an in oratione? tonat Aetna,
 nat & Vesuuius, quēadmodum & nubiuū conflictus tonitrū
 facit, & puluis pyrius fragorē. quid? nonnē & atram ipsam
 nubē,prūpere in altitudinē immēsā nuper vidimus,horridā
 fumo,voluminibus cōplicitā, tanquam spiris ingētibus in-
 tortam? viscera verò montis auulsa,atq; in cinerem soluta,
 vel arenā? immania itē saxa, ac rupes ipsas in aērē libratas
 quis nostrū non exhorruit? vt parū dixisse videatur Pinda-
 rus, cum tanquā riuos è fornace profluere dixit materiam,
 quā tanto cū impetu in sublime iactatā vidimus,tumultuā-
 te Natura, ac poenē nutante Mundo. itaq; nec Philosophū
 egit Phauorinus, cū rerum Naturā ignorasse videatur, nec
 Grammaticū,aut Poētā, cum figuras,ac lineamenta, & qd
 carmini conueniat heroico non satis aptē discreuerit.reui-
 uiscat hoc tēpore,existat ab Inferis, accedat,atq; inspectet
 sepultā cinerē Campaniā,euisceratum Vesuuium,exustorū
 lapidum passim erectos cumulos,vastatos agros,deleta op-
 pida;ac tum se potius impudentiæ,atq; inscitiae damnet;fi-
 dem vero summi Poētæ accusare non audeat.sanē & in in-
 cendio, q̄ sub Tito contigit, *Mundum in Chaos redigi* puta-
 bant, & in eo q̄ olim restinctum est Ianuarij sanguine, sup-
 plices procubuisse dicuntur.in humum ardentem, *cum re-
 rum Natura periret*. quid dici horribilius potest? nec tamē
 quisq; nostrū aliter nuper est suspicatus. Quo in genere
 desinant quidā temerē falsitatis arguere nobiles historiarū
 scriptores, qui narrāt Vesuij cinerem aliquando Byzantiū
 usq; delatum. existant & ipsi hoc tēpore,audiant testes na-
 tiones exteras,ac transmarinas gentes cinere perfusas. co-
 gnoscant quid Natura possit,cum se concusserit, ac uim in-
 flāmati spiritus perhorrescant; Scriptoribus minimē cre-
 dunt.parumnē luculentus,ac fidus testis erit orbis terrarū?
 meritò dictum, *quemadmodum non credamus incolis, quod*

Phauorinus
 reprehensus

Dio.

Boetius

Cassiod.

te-

testimonio potest uniuersitatis agnosci? Imitaturnè Vesuuius Aetnam? an uerò hic tantò notior est, quantò mugitus immanior? ecquã igitur huic parè orationem inuenias? quando æquari Aetnæ ulla uix potest. Elegans, ac plenum carmen est illud Callimachi, quo pulchrè describit in pugna Martem, memor u3 sui nominis. qui Mars dum quasi signo dato lancea scutū ferit, tantū pœnè fragorem excitet, quātum Aetna dum deflagrat; tunc .n. uertente sese in latus gigante, qui subest, euerti unà uideatur omnia Vulcani opera, resonare lebetes, ac tripodes sese inuicem collidentes.

Ὡς δ' ὑπὲρ Ἀθηναίῃς ὄρεος περὶ Τυφομήνοιο

Σείονται μυχὰ πάντα, κατουδαίωιο γίγαστος

Εἰς ἐτέρῳ βριαρῆες ἐπωμίδα κινιμένοιο

Θερμαυσραὶ τε βρέμουσιν ὑφ' Ἡφαίσιοιο πυράρης

Ερσάθ' ὁμοῦ, δ' ἄνδ' ἐπυρικμητοῖτε λέβητες,

Καὶ τρίποδες πίπτοντες ἐπ' ἀλλήλαις ἰαχιῶσι.

Τῆνος ἔλεντ' ἄραβος.

Callimachus:

Fragor incendij cum fragore belli collatus.

Hæc ille de Aetna; nec alienū est à re nostra, quod eius incendij fragorem conferat cū illo, quæ æneū scutum Martis lancea percussum edebat; ne quis nostrā calamitatem iccirco eleuet, ac paruifaciat, quod hic à Marte feriat simus. atqui fragor incēdij simillimus bellico est. testati sunt id nuper Dalmatæ, qui huius Vesuuij, militarium tormentorū fragorem rati, concurrerunt ad arma, tanquā inituri cū proximo hoste certamen. quàm pleno igitur ore dicendum est illud os immane profundæ uoraginis? quæ tã sonora uerba, fragorē Vesuuij referant? quæ tã profusa, copiã cineris longè, latèq; diffusū? quæ tã rapida, torrentes, ac uortices igniū? quæ tã significantia, incensionem agrorum, excidia oppidorū, brutorum, atq; hominū stragem? quis in cōmemoratione tot, tantorumq; exitiorum, ne quid nimis elatè dicat, metuet? quid veremur, ne in tãto tumultu Naturæ nobis obstrepat, aut Phauorinus, aut Bodinus? libenter hunc in primis excitem, si possem, ab exiguo ipsius cinere, ut infinitum hūc, quem.

Bodinus reprehensus.

quem nuper Vesuuius eiecit, quo tot regiones, ac maria operuit, cinerem intueretur. tandem oculis credat nostris, qui in tā tetra licet caligine, nonnullā tñ hausere lucem ex immani flāma, horridisq; fulgetris. Ac si exteris, ac profanis Scriporibus fidē isti nō habent, audiant, & admirentur è nostra disciplina homines nō modò præstantes ingenio, sed veritatis amātissimos. q̄ amplis, ac sonantibus verbis à Gregorio Nazianzeno Aetnæi vis incendij perinde, quasi Vesuuiani describitur? cū impiū Iulianum euertētem aras, incēdentemq; delubra Aetnæ flagranti similem facit

Αλλ' ὡσπερ τὸ Αἰτναῖον πῦρ λόγος τοῖς πυνθῆσι τῆς Αἰθνης ἐγκρύπτεσθαι κάτωθεν πλημμυρωῦν, καὶ βία κρατούμενον, εἰτέ τι ἄλλο τυτόεσιν εἴτε ἄσθμα κολαζομένη γίγαντος τέως μὲν φοβερόν ἔπιχεῖν, καὶ καπνὸν τῆ κακοῦ μὲνμα τῆς κορυφῆς ἀπερδῖσθαι εἰ δὲ πῶς πλεονάσαν ἴχθιοι καὶ δυσκάθεκτον γένοιτο, πᾶν οἰκείων κόλπων ἀποροβαθῆν, ἀνὸ φερόμερον, καὶ ὑπὲρ τοὺς κρατήρας χερόμερον, ἔσιν αἰ καὶ τῆς ὑποκφμηγῆς γῆς φθάραι ἀπίσω, καὶ φοβερώ ρέματα. Aetnaeum, inquit, ignem narrant sub Aetnæ radicibus delitescere infernè exundantem, violenterq; re- tentū, atq; cōpressum (siue hoc aliud quippiā est, siue anhelitus excruciatu gigantis) de more quidē horrendū ex imo sonitum edere, fumumq; propinqui mali indicem è vertice fundere; q̄ si fortè exuberantiōr fuerit ignis, vt intra viscera cōtineri nequeat, tū verò è claustris æstu vehemēti extrusū, fursūq; tēdētē, ac sese è cratere latius diffudentē multa sub iacentis regionis loca incredibili illo, atq; horribili ignium profluvio deuastare. Hæc ille. Vides quam plenè de Aetna loquatur? quā grauibus verbis, atq; sonātibus? immo verò ad ipsos philosophiæ fontes digitū intendit Theologus. q̄ d hic de Vesuuiο dixisset? qui ita Aetnā sibi proponit imitā- dā, vt eam vel igniæ materiæ scaturigine, vel copia, cursuq; cineris, vel fragore horribili vincat. sed Aetnæ potius me- minit, q̄ crebrioribus efferuescat incendijs. Iam illud q̄ de fluxu flāmarum dicit, est diligentius animaduertēdū; qui p-

Greg. Naz.

Iulianus cū
Aetna colla-
tus.

pē non nulli putant profluentem illum igneum, ac cinerēū nuper è Vesuuij cratere profusum cursum habere non potuisse sine aquis immistis; cum cōtra quidam ex ijs, qui adfuerunt incendio viri non vulgari doctrina, negent primò torrētem illum igniti cineris prouectum aquis; licet negā- dum non sit, montem sub idem ferè tempus aquas, immò marinos ipsos fluctus defudisse; q̄ arena, & recentes ostreæ testabantur, sed nimirum scaturigines illæ ignium, atque cinerum liquatum deferebant secum bitumen in fluminis morem; q̄ de Aetna inter ceteros narrat interpretis eiusdē Gregorij Nonnus vir grauis in primis, cū ait, *huiusmodi ignes* Nonnus.
*adeo non unquā exundare, ut fluminis more feratur, & cū mate-
 ria illa ignea, quæ sursum emicat, instar aquæ fluat, q̄ èt à nobili
 scriptore dictū est de hoc ipso Vesuuijo, videas illic quosdam
 quasi flumines ire puluereos. nā quid ego de Pindaro dicam?* Casiodorus.
 quo huiusmodi scaturigines appellātur *αυρός πυρῶν, πυρῶ-
 ποι.* quanq̄, vti dictū est, bituminosū ignem aqua præsertim Pindarus
 maris accēdit potius, q̄ extinguit. Atq; hæc de ignito halitu
 terræ dicta sint satis, quem effectorem incendij putamus.

Sed qm̄ quædā non ex vna tātū causā profluere solent, queramus, nū humana quoq; arte, vel casu in sulphureis, ac bituminosis locis excitari possit incēdiū? sanè potest. paucis enim ante annis apertis fodinis quibusdam, quæ sub Monfestino oppido sunt, cum lumina à lapidicidis imprudenter fuissent admota, succensa repente materia alios flamma, prorsus absumpsit, alios miseris modis affecit. egesta vis infinita cineris, auditi mugitus, & quasi tonitrua, cuiusmodi ænea tormenta glandibus emissis edere solent; exteritæ finitimæ Vrbes ingenti fragore; nec statim sopitum, est incendium. Alibi quoq; fossiles carbones eruuntur è venis, qui cum ferro feriuntur, interdum exardescunt, ac nisi opprimerētur, obruerenturq; bituminis fomite pastus ignis adoleret in incendium. In eo etiam colle qui Villa magna dicitur, locus est Gagare abundans, lapide bituminoso,

An Incen-
 dium subter-
 raneum ca-
 su excitari
 possit.
 Baccius.

qui cum à pastoribus non multis ante annis succenderetur, ignis extingui postea nulla vi, nulla arte potuit; inficitur aër fumo, ac fuligine; eruuntur ardentes prunæ; imbres ipsi augent incendium; imò verò si quis fluvium, qui non longè abest, deriuarit, magis exardescit, flagrante intus lapide, ac fumum altius extollente. simili arte factum putant aliqui, quod in prodigijs superstitiosa numeravit antiquitas, vt in Mutinensi agro, qui abundat bitumine, statis Vulcano diebus è terra repente ignis existeret, quanquam id ipsum & fraude mali Genij fieri potuit. Nam quod de Petro Abelardo homine audacissimo quidam vir alioquin non ineruditus nuper literis prodidit, quia luculentum eius historiæ testem non producit, non planè assumo. narrat illum aliquando in hoc ipso Vesuio incendium excitare conatum: nēpè idoneā materiam detestabili quadam arte confectam, atque in arcula conclusam in hanc voraginem iniectam, vt, cum aliquando ille ignis exardesceret, sulphuris, ac bituminis venis correptis, similem excitaret tragediam ei, quam nunc tãto cum horrore, luctuq; spectauimus, sed immanissimi hominis, atque audacissimi voto, & conatui, obtitisse Deum. quæ si vera essent, ecquod tantum facinus excogitari potest, quod cum hoc conferri posse videatur communis omnium paricidæ? neq; vero minus perniciofa fuisset hæc arcula, quam illa, quæ olim Babylone cum in Apollinis templo auri spe reclusa fuisset, tantam vim corrupti aëris afflauit, vt non modò finitimas regiones cōtagione infecerit, sed cum is aër à ventis delatus esset in Græciam, atq; Romam, humani generis magnam partem absumpserit. atqui hæc, quæ vel casu, vel arte aliquando excitantur incendia, in ijs locis contingere possunt, quæ superficiem tantum habent bituminosam, aut sulphuræam. Certum quæ possit hominis, vel imprudentia, vel audacia, profundissimas illas Vesuij specus, ac penitissimos sinus peruadere, ac penetrare, ibiq; ignem accendere? Quapropter

Plinius
Baccius.

An arte
excitari possit
incendium
subterraneum.

Cardanus.

pter satis mirari non possum, quod aliqui sibi persuaserunt, incendia huiusmodi in subterraneis locis uel fulminis excitari posse; atque hanc ipsam sententiam principi Peripateticorum ascribunt, tametsi huius verba de sulphuris facultate quidam interpretantur, quippe quæ propria fulminis est, ut propterea sulphuris nomine quædoque fulmen ipsum apud poetas intelligatur. Apollodorus certe id apertissime sensit, existimavit enim Aetnam montem iccirco tot ardere spiraculis, quod frequenter fulminibus feriat, unde orta sit fabula de Gigæte, qui fulmine intra Aetnam sit adactus, verum quis credat, fulmen tam profundos montium specus subire posse, cum constet, illud intra pedes quinos terram nunquam subire, at qui non nemo Philosophorum existimavit, subterraneos ignes tam altè defossos latere, ut triginta millia passuum ab imo ad superficiem recensentur, quam sententiam suo loco examinabimus. quæ vis igitur tanta fulminis esse potest, quæ tot, tamque duros saxorum obices perfringat, ac superet? excitata aliquando vi fulminis incendia sunt, nec tamen in profundis locis natura sulphureis, nisi forte in ijs, quorum superficies plurimum haberet sulphuris, aut bituminis; ut de Ariciæ aruis diximus, in quæ si fortè carbo decideret, statim tellus solebat ignescere; Quæ etiam modo potest casu fulmen in subterraneas cellas incidens incendij materiam inflammare. Nam in eius montis, siue collis, qui Neapoli imminet, arce, quam vocant Hermitem, non ignoras quid superioribus annis acciderit. xvij. enim kal. Ian. hoc est pridie eius diei, quo nuper Vesuvius deflagavit, arce de Cælo tacta, cum fulmen in tormentarium pulverem incidisset, coccussa statim immani fragore tota Urbs est, & consternati metu ciues; quassata ædificia, non nulla etiam diruta; saxorum, ac cineris magna vis per aërem deuoluta; foeda strages facta, multis militum præsertim, qui in arce erant, exanimatis. ita montes huic Urbi fatales semper fuerunt. Sed ut illud, quod de Aetna sensit Apollodorus,

An incend. subterraneum excitari possit fulmine.

Arist. in Problem. vide Scythium.

Perfius. Apollodori opinio improbat.

Plinius. Id. de Dondis.

Anno 1587.

Apollodori sententia rejicitur.

urgeam, negari omninò debet, ea loca, quæ uenas sulphuris, ac bituminis abstrusas in ima tellure habent, à fulmine posse succendi, cum ipsa terræ moles ingens se se opponat, cuiusq; uim frangat. quanquam, ut uerum sit id fieri posse, eo certè tempore, quo hæc in Vesuuiò acciderunt, serenum fuit Cælum, & quietum, ut nulla de fulmine possit esse suspicio. Video & alias causas incēdij à Poëtis, dū de Aetna philosophatur, assignari. siue, inquiunt, cōcipiunt flammam bitumen, ac sulphur, quod & nos sentimus.

Ouid. 15.
metam.

*Siue leues imis venti cohibentur in antris,
Saxaq; cum saxis, & habentem semina flammæ
Materiam iactant, & concipit ictibus ignem.*

excutitur quidē ignis attritione, & collisione lapidum, sed hæc incendia montium alteram illam potius agnoscunt causam, & si narrant, Vesuuij saxa tam grauida fuisse igni, ut in altum missa, cum deciderent, & casu fatiscerent, flammam euouerint, atq; arbores, & quicquid aliud occurreret, exusserint. his igitur constitutis, effectricem incendij causā dicamus oportet ignitum illum spiritum incidentē in sulphureas, ac bituminosas Vesuuij uenas, qui tantis prodigijs Cælum, maria, terrasque compleuerit.

An incendium subter rancū excitare possint Sol, & astra.

Quoniam uerò quæ infra Lunam sunt arcano quodam nexu cum Cœlestibus Natura commisit, atq; contexit; q̄ aurea illa apud Homerum catena indicat, ac de Sole potissimum Plato interpretatur, propterea libet etiam audire, quid de huiusmodi incendiorum causis Mathematici sentiant. Babylonij quidem motus terræ, atq; hiatus, cæteraq; huiusmodi vi siderum fieri existimabāt in primis trium, quibus etiam assignabant fulmina, meantium cum Sole, & cōgruentium, & maximè circa quadrata Mundi; præsertim cū terræ motus ipsi, qui & præierunt, & consecuti sunt incendium, accersitas è Cælo habeant causas. eas enim Apotelesmatici rerū scriptores constituunt, tū eclipses, tū planetas Martem, Mercurium, Saturnum in primis. nec mirum.

deuo-

deuorauit enim, vt aiunt, Saturnus pro Ioue lapidem, deuorat nonnunquam terræmotus Vrbes. Itaq; cum huiusmodi eclipticæ constitutiones, aut ceterorum planetarum congressiones acciderint, & aliquis illorū trium vel plures, vel simul omnes constitutionibus præfuerint, tum iactationem illam telluris aiunt posse prædici, vbi signa vel ecliptica, vel nexa, vel dominantia præierunt, præfertim si dominatrices, vt vocant, stellæ in aëreis signis constitutæ sint, quæ omnia illi pluribus disputât: ac certè Aristotelis est illa vox, sub Lunæ defectu aliquando contingere terræmotus, cum enim deficere lunæ incipit, tum calor etiam, quo aër afficitur, restinctus tranquillitatem parit, spiritu videlicet subeunte terris, quæ antea calore extraheretur, atq; emergebat foras, quo interius recepto, atq; suppresso interdum terra concuti soleat. Lunæ meminit, quæ quia citima terris est, mira vi pollet. id verò alij Soli maximè deficienti putant tribui oportere eadem de causa; quod videlicet tellus lucis calore, cuius in Sole vis maior est, destituta velut obriegescat; obstructis igitur meatibus, atque rimis, cum halitus vnde se efferat non inueniat, fremitu intus, atq; luctatur: defecerat sanè paulò ante hoc incendium, motumque terræ, quâquam altero sub finitore, Sol; defecerat, & Luna proximè, atqui illud tamen velim animaduertant, qui hanc causam assignant, Aristotelem hæc referre ad Lunam, antequam omninò deficiat; quanquam non ignoro, Ptolemæum negare, ultra vim exercere suam ante quam sint in ipso congressu. quam litem Mathematici dirimant.

Cur terræmotus sub Lunæ defectum.

Albertus

Arist. Meteor.
Augustinus
Niphus.

Iam incendia ipsa non aliunde excitari Chaldæi putant, quam ex octauæ orbis aberratione, dum extra orbitam ab Oriente in Occidentem, iteratq; ab Occidente in Orientem accedit, receditq; supra verticem Arietis, atque Libræ, duobus paruis circulis descriptis; cum enim motu accessus, & recessus ad eius circuli parui cardines peruenitur, si cardo aspiciatur à sideribus imbriferis, cuiusmodi sūt Hyades, Orion,

Incendia vnde oriri Chaldæi putent.

Orion, Hædi, Scorpio, eluiones effici aiunt; sin à sidereo afflatu igneo, conflagrationes, atq; incendia, modò abundè suppetat igni cognata materies, hoc est magna vis bituminis, atq; sulphuris; alijs verò in locis, quibus horum vis minor inest, exæstuationes tantum fieri. vidit hoc Plato, qui putat, ea quæ de Phaëtonte Solis filio dicuntur, non esse extra omnem prorsus historię fidem; cum dicitur ascendisse currum Solis ardentem, aberrasse cum equis aurigam, excitatum inde orbis incendium; fieri enim quandam cælestium orbium aberrationem, quam conflagratio consequatur, necesse sit; quo loco diuinus ille Plato æquationē, atq; motum, quo acceditur, ac receditur, videtur appellasse aberrationem illam; cum quia hæc sola circumductio sit. longissimo tēporis tractu, vt ex eius motu, & æquatione constat, tum præcipuè, quia extra omnem circumductionem aliorum orbium, atq; siderum, quæ in longitudinem ab ortu ad occasum semper protenditur, hæc orbita etiam per latitudinem, & altitudinem vndiq; circumagitur. Excitari igitur huiusmodi incendia Chaldæi dicebant, cum locus aliquis bitumine abundaret, ac sulphure; diameterque circuli parui aberrationis cum ignei sideris afflatu solùm eam regionis longitudinem repercussisset. huiusmodi motum Mathematici Trepidationis appellant; vt mirum non sit quandoq; humana trepidare, cum continenter trepident & cælestia. Huc, & illa pertinent ex eorundem disputationibus deprompta. quadripartitum esse consensum astrorum; vnū Igniferum, quod exustiones, atq; incendia; Imbriferum alterum, quod eluiones gignat; tertium Motiferum vocāt, quod agitatione telluris ædificiorū substructiones, vrbesq; demoliat, vltimum Portētificum, quod Cometas, & alias in aëre formas prodigiosas accendat; quod nouos et Vates (vaticinantur verò ipsi potius, & insaniant, qui hæc dicunt) nouas disciplinas, ac leges excitet. horum porò directio radiorum, profectioesque stellarum cum ad loca definita per-

Plato
Annus.

peruenerint, tum miras in orbe terrarum cōuersiones rerū fieri putant. hæc verò profectioes omnes astrorum olim sub Sparteto Rege fuisse dicuntur, nam eodem ferè tempore Thessaliam partim terræmotu, atq; incendio, partim diluue obrutam, atq; vastatam accepimus. quæ omnia ita in nos hoc tempore coniurarunt, vt illas Sparteti ætas ad nos reuoluta esse videatur. quanquam vt maior esset calamitas, in vnum locum, hoc est in Campaniã confluxere ad perniciẽ, atq; exitiũ illa omnia; nã tellus intremuit, immò exarsit; ær ipse si minus arsit formis igneis, efferbuit certè cinere, horruitq; tetra caligine. Ad hoc quoq; incendium excitandum vim habuisse aiunt Trigonum illum igneum, ad quem superioribus annis factus est gradus vti dicemus. In primis verò Solis defectum, qui paullo ante quam Vesuuus conflagraret, contigit, quanquam sub aspectum nostrum haud quaquam cecidit, in causa fuisse putant; in eo defectu Martem aiunt in mediuo Cœli fuisse intra Leonis signum, gradu septimo; ibique vim, potestatemq; omnem exercuisse. itane verò ab extincto Sole Vesuuũ accendi potuisse dicamus? cū in alio ille Ferrarũ orbe defecerit, nobis iustitũ fuisse indictũ. hic arsisse funalia? alibi extinctum, apud nos sepultum eo cinere, quo Cælum est omne contactum; quin etiam Lunam ipsam, quæ paucis ante diebus defecerat, facẽ illam, quam gestare fingitur, Vesuuio subiecisse dicunt; cuius in defectu idem Mars adfuerit, deinde eodem tẽpore, quo Vesuuus se commouere cœpit, eundem Martem in Horoscopo cum Leone fuisse, & cum Scorpione Saturnũ in angulis, vt vocant, certis quibusdam gradibus; quorum alter, incendia, atq; excidia, alter portendat eluuiem. Equidem non ignoro, hæc non modò in terræ motu, sed in alijs etiam incendijs obseruata; nam in conflagratione vltima Puteolani agri fuit Martis cum Saturno congressus in Virgine proximo Solsitio, à quo huiusmodi halitus gigni, terraq; cieri consuevit; fuerunt & eodem, & superiore quoq; anno Lunæ dese-

Mathematicorum sententia de hoc incendio.

Simio Fort.

Franc. Fabrice.
Stephan. Castrensis.

Sententia de incendio in terre centro vi siderum.

Probabilior sententia.

An malus Dæmon incendiarius puper fuerit

defectus. neque verò, inquit, iccirco Sol, & Astra incendium excitare non possunt intra telluris viscera, quòd in ipsa superficie positum bitumen, aut sulphur minus accendat. multa quippè Planetæ intus operantur, foris non item; cuiusmodi gemmæ sũt, aurum, ac cætera metalla, more pictorum, qui oppasso vela lineas ducunt, exprimunt vultus. immò verò nonnulli veterũ sapientũ in hac fuere sententia, vt dicerent, siderum radijs in ipso terræ centro incendium penitus excitari; immensam enim corporum coelestium magnitudinem, virtutem, atq; motum hoc efficere, vt omnes omnium siderum radij Terræ molem, quæ veluti punctum est, momento temporis, facillimè que vsq; ad centrum recti penerent, id quod Astronomi pleriq; astruunt; ibique, vt Platonis placet, fortissimi sint, tum quia recti vndiq; cẽtrũ pertingant, tum quia in angustum collecti sunt cuncti, quorum vis maximè vehemens materiam ibi nacta in terræ sinu procul ab humore secretam, profus accendatur, accensa verò extendatur, ac dispergatur; inde per meatus vndique incendia efflet; quod cum de loco ignis subterranei agemus, diligentius cõsiderabimus. Sed quidquid hæc de re disputent Philosophi è Pythagoræ disciplina, atq; Platonis, mihi certè eorum potior semper est visa sententia, qui vti antea dixi, huiusmodi incendia excitari putant ab inflammato halitu terræ, cui abundè subsit bitumen, ac sulphur, qui halitus siue frigore laceffit per pugnam, atque conflictum, siue dum impulsus cursat, ac recurvat exitum, quærens, ipso attritu, & conflictione tenuatus ignescat.

Reliquum nunc est, vt suspitioni cuidam occurram, quæ multis est iniecta, qui Vesuio malos dæmones faces subiecisse sibi facillè persuadent; nimirum hi vetusto, atque insito quodam in nos odio perpetuò ardent, quibus nihil aliud est propositum, nisi communis interitus. vñtatũ est illis in mortalium strage grassari; neq; id nunc primũ in Vesuio factum; accenderunt enim aliàs hunc caminum, in quæ

Prin;

Principes scelestissimos coniecerunt Pandulphum, & Ioānem; quippe hīc horribiles illi Cyclopes pyrā extruxerūt, rogam accenderunt, qui Theodorico impio Regi antea in Lipara succenderant; nempe lictores sunt, ac potius Furie armatæ tædis ardentibus, quibus non modò scelestos exagitant, sed sulphureis in locis ignem quandoque fuscitent ad poenam. quid quòd ijdem non modò Vesuvianum, & Liparsensē, sed Aetnæum etiam incendium visi aliquando sunt excitare? quanquam alia specie, atq; habitu, neq; enim vnum illis est fraudis genus. centesimus prope annus est, cum Siculus negotiator Messanam profectus apud Taorminium diuertit; occurrunt quidam quasi coemētarij Fabri cum ferramentis suis. interrogat hic quò tendant; respondent, Aetnam se petere, ibi iussos ædificiū quoddam excitare, mox adfore architectum. his dictis ad constitutum locum pergunt. paullo post consequitur is, qui architectū se fingebat. hispida erat barba; horrida supercilia, statura supra vulgarem, color prorsus Aethiopsis. Vulcanus videri poterat, nisi cursu corripere gradū. sciscitatur Siculus, qui tandem in Aetna monte inter flammās, ac niues ædificiū possit extruere? his ille subiicit, sibi & vim, & artem esse perficiendi non modò ista, sed multò maiora; nec in Aetna calcariam deesse fornacem; breui se opus absoluturum. post hæc ex oculis repētè euanuit. tam ingēs horror incessit negotiatoris animum, vt, cum vix in oppidum concessisset, ac rem Sacerdoti vnà cum animi noxis aperuisset, eo ipso die animam exhalauerit. statim post huius obitum, & Solis occasum, tellus concuti, Aetna mugire, tonare, tum è vertice, qui Oriētem spectat, vis immanis ignis erumpere, & Catinam versus cū impetu ruere; obruissetq; totam, nisi procurrenti Agathæ velum tanquam murus fuisset oppositus, ita ille impius, & vaser sceleris architectus tum se ædificij fundamenta iacere dicebat, cum Urbem conabatur euertere. Hæc igitur, quæ uel à Sanctissimis uiris, uel à fide dignis Historicis narrantur, indicāt, incēdiū Vesuij

Petr. Dam.

Gilibertus:
Anno 1536.

P

ab

Arist.

ab huius generis Cyclopibus excitatū; p̄sertim cum constet paullo ante, cū ex ijs vnus ritè Diris vrgeretur, vt ex obfesso corpore abiret, minatū esse, mox se p̄enas de accepta contumelia repetiturū; ipsū diē nominabat, quo hæc postea acciderunt; cumq; qui aderant risu minas exciperent, addidisse, mox ijs flētibus se risurū; scimus aut̄ à Veteribus flammæ crepitum dictum Vulcani risum, quanquam alij rectius dixerunt minas. Et sanè à malis huiusmodi Genijs sæpe domos incensas legimus, quod Sagæ ipsæ fatentur. domos dixi? immò verò integra oppida. horrendum quippe dictū est, quod superiore seculo non multò ante quam hic Cumanus ager deflagraret, accidisse accepimus. oppidum est in Heluetia nomine Schiltach. hic malus Genius palam ex edito quodam loco, primò quasi belli signum daret, sibilū edidit, deinde in fastigio fumarij visus vnà cū Saga; cumq; interrogaretur à Flamine, quid tandem moliretur, respondit in animo sibi esse oppidum diruere; tum ollam feruenti pice, ac resina inuertit; statim concepta flamma tecta flagrare, inuolui omnia fumo. ne multa. infra horam arces, domus, cuncta ædificia exusta; denique oppidum ipsum totū infinita cū strage prorsus euersum, atq; in cineres dilapsū; quod non ita mirum videbitur illis, qui sciant, hac etiam tempestate inuentos esse homines peritissimos, non dico pulueris inflammādi, aliorumq; eius generis *εμπυρευμαίων*, quibus ædificia citissimè conflagrare, & conuelli videmus, sed arcana alia ratione, ac via incendij excitandi. certè profitebatur quidam, vti narrant, habere apud se artificiosi cuiusdam ignis semina, quæ si per domos aliquot sparsisset, eam, in qua esset, Urbem, multis etiam postquam inde excessisset diebus, vniuersam esset incensurus, atq; inflammaturus. equidem scio Naphthæ tantam esse cum igne cognationem, vt flamma transiliat in eam vndecumque visam, verum hic, quem *πυρπολητής* ille dicitabat esse apud se, ignis fomes, tantarum erat virium, vt cum per aliquot dies sine vlla nota iacuisset, mox immani flamma cuncta corri-

Nicolaus Re
migijs nar-
rat.

corripere; oppida, Urbesq; deleret; quid ni igitur communis hostis ista moliri possit, qui multò peritior est huius artis? quoties ille immane aliquod se monstrum finxit, vastitate, formaq; teterrime belluæ non absimili, cuius os enorme fumo permittas euomeret flammam? Narrant etiam in aëre visa nonnunquam quædã veluti dolia arcanis ignibus referta tranuersim per nubes ab eodem impelli, ac voluari tantisper dum ei loco immineret, qui ad excidium, & calamitatem notatus erat, ac designatus; tum verò illa dirupta euoluisse flammarum, saxorumq; globos, quæ repente impetu præcipitarèt, atq; obuia quæq; immaniter attererent. nimirum igni maximè hic hostis vtitur ad perniciem, qui igni vtitur immortalis ad pœnam. Iam quibus alijs armis instructi Pyromantæ illi militant? à quo quasi Furia tedas accipiunt Sagæ? est enim illud genus præstigiatarum in primis horrendum, cum è cadauere resectos digitos adhibent aliquid nefarium molituræ, qui digiti flama sulphurea, ac violacea tetro spectaculo interim ardēt, nec absumuntur. insidere creditur ignita illa specie hostis. Quid quod ille, qui à philosophis ignis dicitur Fatuus, è palustribus locis, sæpe etiam è sepulcris emicans, ac viatoribus occurrens, ab hac suspitione omninò non abest? præsertim cum viatores in stagnorum, ac fluminum voragine, aliaq; abrupta loca ducat, quò præcipites agat flammæ splendore pellectos, vt propterea sint qui putent, vix ista fieri sine fraude insidiantis vaserrimè hostis, qui mortalibus quasi fatalem ad exitium, atq; interitum hanc veluti præferat facem. Age porrò, refer nunc animum ad illud, quod in fulmine sapientes, ac religiosi viri animaduertunt. habet. n. fulmen maximam cum hoc ignè Vesuij cognationem, vt plurimis effectis nuper est declaratum. iam nonnulli, qui fulminis motum, atq; impetum contemplati sunt, existimant illud ab eodem hoste nonnunquam quasi telum contorqueri, atq; immitti; vsu enim venire obseruatum est, vt

Vnguis vestigia à fulmine relinquit solita.

quæ fulmine sunt afflata, parietes, pauimenta, arbores, ac cetera multa sæpe mirum in modum vestigia quædam. veluti vnguium ostentent; nimirum quos immanis hostis feræ instar impressit, quippe qui non semel hamatis, vincinatibusq; manibus, aut pedibus offerre se soleant. non ignoro à Peripateticis hæc in Naturæ causis posita censerī. expeditum siquidem, ac promptum esse aiūt fulmini in eas partes sua se volubilitate diffindere, quæ speciem obliquorum præbeant radiorum, vti flammæ, cuius plurimum habet admistum, proprium est virgatis notis ea, quæ lambit, inscribere, quod & in Ephesni templi incendio animaduertisse se dixit Aristoteles, & passim in ædificiorum, quæ igni cõsumpta sunt, reliquijs obseruare licet; verum si quis existimet, ideo à communi hoste id fieri non posse, q̄ ab experite corporis nulla possit esse actio huiusmodi, quæ notam, ac vestigium relinquat impressum, næ ista ratio facillè conuellitur, cum possit ille, Dei nutu, ac voluntate, permiscere se fulminibus, multaq; efficere, quæ aliquo modo videntur aliena ab ijs, quæ anima carent, veluti cum sursum, deorsumque meant, ac remeant quasi aliquid scrutentur, atq; inuestigent, vnde, & nomen illis *σκηπτα*, aut cum obuia aliquando declinant, vel peruadunt innocenter, aliquando contra proterunt, ac pessundant, vt hic èτ *ἀντιπυρίσματα* adijciam, quibus licet Aristoteles naturalè attribuat causam, tamen admirationem habent magnam, atque aliquid fortasse nonnunquam præferunt arcanum. ceterum in his hostem suam aliquando præstare operam quis negabit? cū præstigiatores ipsi, ac Sagæ testentur, solere malos Genios, cum furunt, atq; bacchantur, vnguibus maximè digladiari; fatetur certè vir apprime doctus, ac prudens, qui publicus Quæstor fuit, ac Lotharingæ Duci à cõsilijs interioribus, vidisse se huiusmodi fulmen, quod vniuersas ædes vicinias peruagatum, ad extremum eam porticum, quæ id se foras eiecerat, inscriptam profundis, frequentibusq; vnguū vestigijs

Nicolaus Remigius quæstor.

stigijs reliquerit, quod multi etiam, qui accurrerant ad spectaculum, non sine magna admiratione, atq; horrore perspexerint, hamatas videlicet notas vncinati pedis, quasi belluæ cuiusdam cum sulphuris odore teterrimo. iam quis ignorat, immanissimum illum hostem non modò ferina forma sæpissimè visum, sed in Diuinis quoque litteris belluam dici? quæ licet vngue tantum aliquando se prodat in fulmine, possis tamen, vt est in parœmia, agnoscere ex vngue leonem, hoc tantum discrimine, quod hoc animal ignem timet, contra verò huius timetur ignis. Itaque cum ignis hic Vesuij fulminis naturam odore in multis expresserit, quis non iure in suspicionem veniat de hoc Incendiario monstro? cuius in tanta strage etiã si vngues impressi minus appareant, quòd sciam, Campaniam certè horrendum in modum quasi conscissam, ac laceratam videmus. vtrum verò putamus interim illum fuisse ab inferendis damnis feriatum, an potius telis igneis occupatum feriendo? Quæris, Petre Aloysi, quid nam hac de re sentiam? equidem non ignoro, in hoc maximè elemento furere solitum malum Dæmonè, Deo ita sinente. De inauspicata quadam aui Veteres meminerunt, quam Incendiariã vocabant, propter quam sæpe lustratã Urbem annales nar- Plinio.
 rãt. ea prunas è foco acceptas rostro aut ferre, ac diripere solita, tum huc, illucq; discurrens tanquam incendium tentis minitari. quæ si quando se in conspectum dedisset, vt L. Cassio, Mario Coss. accidit, eã tanquã immane piaculũ Romani execrabãtur. vides pfectò cõmunis hostis imaginè, quẽ verè Incediarium dixeris; scimus quo aspectu, quo habitu illum sacre littere nobis describant. expressit ad Iob. 40.
 viuum is, qui bonis omnibus spoliatus, cum eo nudus de more luctatus in puluere, atq; cinere, sanie perfusus sui corporis, vice olei, multa cum laude se gessit Olympionicen-
 an non tibi videtur graphicè Incendiarium delineasse? de cuius ore procedant lampades, igniteq; veluti tede, de naribus

ribus quoque fumus erumpat sicut ollę succensę, atque ferientis, cuius halitus prunas accendat, quę tamen ita adumbratę dicta esse censendum est; quęadmodum ea, quę olim in hunc Vesuuium ad Pandulphum principem comburendum fœni materies iniici est visa, cum ad hoc Natura bitumen potius, ac sulphur abundę suffecerit. verũ huius tanti, quod in Vesuuiio nuper exarsit, incendij, tum malos Genios auctores fuisse dicam, cum constiterit, vt alijs, id non cuilibet, sed spectata pietate viro significatum esse diuinitus, quanquam aiunt, illos ex obsessis corporibus hoc fatum paullo ante incendium præcinuisse, inuolutę tñ; ac certę vix illi videntur admouisse rēdas, cū tot delubris, ac tēplis mirę pepercerint, tametsi hęc omnia à Deo summo imperatore facily tēperari potuerint. at verò magnopere verendum est, ne perturbationes animi potius, atque cupiditates, quibus nos incendimur, Furie illę sint, quę hunc ignem excitarint, ac Naturam ipsam tot mōstrorum genibus perturbarint.

IO. BAPTISTAE MASCVLI DE INCENDIO VESVVI

Liber Quartus.

Qui est

De Materia, seu Fomite ignis subterranei

AD PETRVM ALORSIVM CARAFAM.

Ggredior nunc dicere de Materia,
pastuq; ignis sub terra latentis. liber
igitur in immanem illum montis
hiatū adhuc flagrantis cogitatione
certè descendere; inspectate ingē-
tes specus, antra, voragines immē-
sas, tum infinitam vim bituminis,
atque sulphuris non sine horrore

inter flāmas inspicere; venas etiam rimari ferri, atque auri,
ceterorumq; metallorum, si quæ fortè sint, penitus abstru-
sas. hinc verò conceptacula aquarum, ac tacitos fluminum
lapsus, haustos etiā è mari fluctus; illinc ignium largissimos
fontes; ad hæc halituum ignitorum excursiones, atq; con-
flicus ad libertatem aspirantium, excutientium quandoq;
ferreum montis iugum, effringentium carceris vinctes, atq;
repagula, frementium, furentiū, omnia deniq; permiscētū.

Ac primū statuendum illud est, quod à Sapiētibus ac-
cepimus, intra telluris sinum, immensum quoddam esse, ac
numquam deficiens promptuarium ignis, ex quo tot spira-
menta, quæ cernimus, perennitatem accersunt: nimirum
heroica, inquirunt, magnifica, atq; stabilia par est opera esse
Naturæ, ac propterea ingentes, atq; immensas habere qua-
si pe-

Plato.
Aristoteles.
Pindarus.
Strabo
Vitruvius.
Apuleius de
Mundo
Georg. Agric.
And. Baccius

si penus earum rerum, quæ ad Vniuersitatis, aut commodū, aut ornatum pertinent. viderunt hoc Philosophi, qui Naturæ arcana scrutati ex ijs, quæ apparent, ratiocinati sunt; affirmaruntq; sub toto maris tractu, qui à Cumis, atque vt rectè quidam sentiunt, ab ipso Vesuuiο ad AEnariam, ad Vulcanias vsq; insulas, AEnamq; protenditur; imò sub toto pelago maris Ionij in Achaiam vsq; continuas subesse specus ingentes inter se peruias, & continenti conterminas. Quod ipsum viderat Pindarus, qui propterea toti isti regioni immanem illum gigātem Tiphoeum subiecit, quem Cumanā littora, quem Sicilia pectore hispidū arceat; columnaue Cælestis Aetna niuium nutrit inter flammās mirè compescat.

ὅς τ' ἐν αἰνᾷ τὰ ρά τ' ἀρω κεί-
 ται θεῶν πολέμιος,
 Τυφῶς ἑκατοντακίρανος, τὸν ποῖε
 Κιλίκιον ὄρβ' εἰ πολυώ-
 κυμον ἄτρον· νυῦ γέ μαρ
 ται θ' ὑπὲρ Κύμας ἀλιερκέτες ὄχθας,
 Σικελία Τ' αὐτῆ πειζέει
 σίγῃ λαχναίειτα· κίον
 δ' ἕρανα σιωπῆς,
 κφόιας Αἴτῃ παύστες
 χιόνος ὀξείας τιθλόα.

ὁ ποῦτα egregium, etiam philosophantium aures attemperatis lyræ chordis tenentem, ac subterraneos ignes non tam cinere, quam immortalī fabulæ inuolucro tegentem. Appellat Aetnam Cœli columnam, qua videlicet terræmotu concussa Cælum ipsum ruere uideatur. Videamus & alterum, qui philosophiam carmine alligauit.

*Principiò tellus habet in se corpora prima,
 Vnde mare immensum voluentes flumina fontes.
 Assiduè renouent; habet ignes vnde oriantur;
 Nam multis succensa locis ardent sola terra;
 Ex imis vero furit ignibus impetus Aetna.*

Cui

cui consonat & illud Astronomi carmen, in quo sequutus Lucretius.
est Empedoclem Manilius

*Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui grauidas habitant fabricantes fulmina nubes,
Et penetrant terras, Aetnamq; minantur Olympo,
Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas.*

Nec sine consilio factū esse dixerim, vt terram ipsam Veteres appellauerint Vestam, cui custodes immortalis ignis sacrarunt. nempe nō ignorabant, sub terra perennare ignē.

Ac si poētæ minus faciunt fidem, faciat certē Plato, qui perennes huiusmodi fontes ignium sub terra constituit. faciat Aristoteles in primis, vt eum nos iudicem sequamur, quem philosophia præscripsit. hic cum obseruasset, fontes nonnullos efferuescere præter aquarum naturam, quæ frigore, atq; humore cōstant, id non aliundè oriri posse existimauit, quam ab intestino, ac subiecto igni. & cum de ventis ageret, docuit ignis plurimum contineri sub terra. in quam sententiam Vitruuius postea, & alij viri sapiētes venere, in primis Apuleius in libello de Mundo, qui ab ipso, vt aiūt, est satis ornatè compositus. eius scriptoris illa vox est.

Terram in se non aquarum modò fontes habere, sed spiritus, & igni esse secundam; etenim occultos inde spiritus efflantes incendia euoluere, vt Lipara, vt Aetna, vt Vesuuius etiā noster solet; ab iisdem verò ignibus prætereuntes aquas vaporari; prodere verò longinquitatē flammæ, cum tepidiores aquas reddunt, viciniam cum feruentiores. Atq; hæc, quæ de communi sub terra ignium promptuario dicimus, facilè intelligi possunt, si magna cum paruis conferamus. Traiicitur ex perenni illo Igniario calor in Thermas, atq; aliâ loca terrarum ardētia, quēadmodū vapores familiaris igniculi ex cōmuni quodâ hypocausto subiecto perducuntur per exiguos tubos fistiles ad omnes ædium partes sub vijs ipsis, Xystis, ac viridarijs. efformabant enim Veteres illi æneas quasdam fistulas in gyros obuolutas, orbefq; plures referētes Draco-

Q

num

num spiras, quamobrem & Draconum nomen sortitæ sunt, tùm per foramen à summo immittebatur aqua; sub spiris aut fistularum ignis accēdebat, quo aqua primæ spiræ vix incalecebat, deinceps aut magis, ac magis effervescebat.

Et quoniam Natura solertis instar artificis quæcunque ad opus perficiendum idonea sunt apparare non desinit, iccirco non modò vias sub tellure effecit fuliginosis anfractibus accommodatas, sed fomitem etiam subministrat vberimum. delitescit hic ignis in ingenti camino, & communi illa orbis terrarum foco, ac tum erumpit, cum accēsus spiritus abundanti passus alimento viam sibi facit perruptis obicibus. est autem hoc Igniarium Naturæ multis vsibus: accommodatum, vti dicemus, siue ad calorem balneis inducendum, siue ad multarum rerum procreationem; vt omittam quæ spectant ad arcanum quendam finem, atq; consilium. quibus constitutis videndum est, quis tanti sit fomes ignis, quo passus genere inexplibilis hæc, vt ex Aegyptiorum sententia loquar, bellua nutriatur. haud dubium quin sit in primis bitumen, ac sulphur; necesse est enim id esse ignis alimentum, quod pici, ac resinæ haud multum sit ab simile; quod tenue, rarum, aëreum, pingue, facultate calidum, deniq; maximè cognatum igni, cuiusmodi ambo illa sunt. hinc illud Poëtæ.

Herodotus.

Materia Incendij bitumen, ac sulphur.

Ovidius

*Siue bituminea rapiunt incendia vires,
Luteaq; exiguis ardescunt sulphura fumis.*

vt rumq; latentem habet igniculum, & occultæ flammæ semina, vtroq; Vesuuius abundat. est hic Mons, vt eleganter quidam, & comptè dixit, nempè è comata Gallia scriptor, velut Ara quædam; in qua, vt alter ingeniosè ait, nempè è Græcia θυμιάματα, hoc est *suffimenta omnis generis adoleantur*. cuius Aræ scilicet victimæ nuper non modò tot armenta, tot greges, sed tot etiam hominum millia fuere. At quinam præcipuè suffitus est huius Aræ? thurisnè, vt fit, similiuque, qui iucundè afflantur, odorum? immò potius

S. Florus.
Dio.

tius

tius teterrimi sulphuris, ac bituminis. quam diuersum huiusmodi thymiamata est ab eo, quod Orpheus Vulcano tribuit? cum eum ita commendat, vt inter ceteras laudes immortalis flamma viuendum dicat, & ignis florentem, auris, & Soli, Lunæ, Stellisque cognatum. hoc igitur apud Orpheum est

Ἡφαίστου θυμιαμάτω.

Orpheus in
Hymnis

Ἡφαίστ' ὀβρημόθυμοι, μεγαθύνοις, ἀκαμάτων πῶρ,
λαμπρόμοι φλογιαῖς αἰθέρις φαίσιμβροτε δαίμον,
Φωσφόρε καρτεροχέρε, αἰώνιε τεχνολαίετε,
Βεργαστήρ, κέσμοιο μέγας, σοιχεῖον ἀμομφές,
Παρμόγαγ, πανταμάτωρ, πανυπέρτατε, παντοδύλατε,
Αἰθέρος ἥλιος, ἄστρα, σελεύη, φῶς ἀμίαντον.
Τῶτα γὰρ Ἡφαίστου μόνη θνητοῖσι προφαίνει.

Πᾶτα κῆρ οἶκον ἔχεις, πᾶσαν πόλιν, ἔθνη πάντα.
Σώματα ἱεθνητῶν οἰκῆς πολύολβε, κραταίῃ
κλυθι μάκαρ, κλήζω πρὸς δὲ ἱέρου ἐπιλοισθαί.

tum petit à Vulcano, vt ad aram ipsam accedat plaacidus, ignem vitæ necessarium largiatur, implacatam verò flammam, atq; Incendia vel auerruncet, vel exinguat.

Αἰὶ δ' ὅπως χαίρεσιν ἐπ' ἔργοις ἡμερος ἔλθοις.
Πᾶσον λυσῶσα μάστιγαν πυρὸς ἀκαμάτωιο,
καῖσιν ἔχων φύστωρ ἐν σώμασιν ἡμετέροισιν.

his Orpheus laudibus Vulcanum tanquam thymiamate, ac suffitu quodam vaporare se dicit, at quænam suffimenta Vesuuij bitumen, ac sulphur. quamquam vt à sulphure incipiam, cuius in hoc incendio teter halitus totam hanc regionem affluit, quemadmodum & in illo, quod sub Tito contigit, fuisse dicitur *prænuncius odor sulphuris*. mirari sanè licet, rem tam diuam, tamque tetram, à Veteribus tamen accepisse tantum auctoramenti, vt, cum mundi conditorem θεὸν appellarint, sulphur ipsum θεῖον cognato diuinitati nomine honestarint. neq; aliam ob causam thermas dixerint sacras, nisi quod fulminum flammâ in deflu-

Plinius:
Sulphur eue
diuinum di-
ctum.

Aristot.

xu, ac sulphur elambant; quasi eadem causa sit locorum ardentium, atq; fulminum, quæ à loue mitti dicebantur, vt eodem ambo quasi numine incalescât. quid, quòd in religionibus eius vsus præcipuus fuit, & quibusdam in sacris pro thure sulphur adoleuerunt? scilicet vt sibi similes haberet falsa, ac foeda illa diuinitas odores, atque suffitus. Accedunt Chimici patroni sulphuris, qui vnà cum argento viuo illud principium metallorum esse contēdūt, eo maximè argumento, quòd hæc eruta à terra, si arte soluantur, sulphuris halitum, dum comburuntur, emittant. est autem odoris eius tanta vis, vt minima quæq; portio etiã vnguentis delibuta se prodat, itaq; sibi persuadent, fore vt si parua sulphuris portio, quod sit purum, atq; album, ac sincero colore rubescat, cum multa argenti viui portione permisceant, existat aurum; sin album æqua portione, tum argenti naturam induat, ac similiter de alijs metallis philosophantur multa, ipsis tantùm cognita inter arcana. & quãquantum plurimi sunt eorum arte delusi, non desunt tamen, qui hæc argenti viui sanie infecti sint, & sulphuris virus oleant. quid? an putamus idcirco Vesuuium tantam vim sulphuris emisisse, vt immanem iacturam bonorum, quam nuper ex incendio fecimus, sulphurea horum arte reparemus, ac viui argenti spiritu semiuui nos opib: consulamus? certè pallor ille luteus, qui est in sulphure, non æquat etiam, quo nos infecit periculi metu. quanquam nõ vnus semper eius color, nam in Peruana regione aureo fulgore se comit, splendetq; pellucidum, aliàs nitedulæ more nitet. quoniã n. vniuersa natura terrestrium, singulæq; eorum species confusæ ferè, atq; indigestæ reperiuntur in principijs suis, fit, vt non vnus, idemque sit color. plerunq; tamen pallet, splendet in luteo, fumumq; cæruleum euoluit, squallet in cinere. iam dum incenditur, videas totum in vaporem solui naribus grauem. ex valida enim compositione partium, absolutaque mistione congruentis adeo natura

Chimici
quid de sulphure sciant
Georg. Agric.
Fallopius.
Samaricola.

Vi de Georg.
Agric.

turæ

turæ est, vt vix altera diuidi possit, quin hanc exhalantem altera non consequatur. nec mirû quòd oleat tam iniueundè, cum impura terræ sit portio, quæ vnà cum reliquo habitu excernatur. affine verò ad eò igni est, vt prunis admotum statim ad se pertrahat flammam. validissima quippe res est in natura; certè fulmen, ac fulgur maximè sulphur olent; quamobrem apud poëtas idè est sulphur, ac fulmè. iã terræ motus, euerfiones, incendia subterranea ex eo potissimum fiunt. hinc instrumenta illa bellica, quæ hominum excogitauit audacia, concipiunt flammam; pulueris enim compositio, quæ momento temporis vehementissimè ignè arripit, quo globi ferrei, aut plumbei imitatione fulminis impelluntur, ex sulphure in primis còstant. est autem genus duplex, vnum quod Græci vocant *πυρροειδές*, quod scilicet ignem est expertû; alterum *ἀπυρρον*, non item. quidam sulphuris florem dicunt, tenuissimam scilicet eius partem, at cuiusmodi florem? nempe eum, quo deflorata Campania est. purpureas ipsas rosas suffitu sulphuris pallefcere aiunt; vt mirum non sit, florentissimam hanc regionem, ac pulcherrimam ipsius Vesunij faciè, qui olim sacer, æquè ac rosa, Veneri fuit, expalluisse. nascitur purum, solidum, globosum, effossum translucet, ac nitet, nisi quod argento nitorem aufert, vt hic Neapoli experimur ex vicinia Vulcanij fori; tametsi hoc tempore, quo vndiq; obsidebatur à sulphure, argentum maximè resplenduit, cum tanta ciuium largitas se se in egenos effuderit: genus est quoddam viui sulphuris pallidius, Virgineum vocant, quod eius vtantur suffitu Virgines, vt rufo colore capillos afficiant, quo potius, vti sentio, Virginitatis ille candor inficitur. salubre quoq; ex sulphure expriment oleum oculis, è quibus tamen hoc tempore sulphureus ignis expressit lacrymas. suspiriosis quoque prodesse aiunt periti; contra hoc tempore vnde tot gemitus, ac suspiria? vnde luctus de incensis agris, atque oppidis, de deleta Campania, nisi

ex in-

Sulphuris
natura, vi-
res.
Dioscorides
Matthioli.
Suauiarola
R. ynerus.
et alij.
Persius

Dioscorides

ex incēdio, cuius maximè fomes est sulphur excitare quoq;
dicitur lethèo sopore grauatos, atq; auribus morbo affectis
præsens esse remedium; scilicet, vt horribiles illos Vesu-
uij mugitus, atq; horrenda tonitrua attentius audire posse-
mus. deniq; suffitum sulphuris obliuiosis plurimum confer-
re Physici aiunt; quasi verò calamitatis tantæ vlla nos ali-
quando capere possēt obliuio, nisi memoriæ consuleretur
sulphure. Atqui tanta cum sit in sulphure dīritas, artem ta-
men in eo aliquādo lusisse legimus. ferunt enim Anaxilaū,
cū in mēsa sulphur in cratere subiectis prunis circumtulif-
set, exardescētis repercussu colorē dirum veluti Laruarū,
cadauerumq; pallorem offudisse cōiuiis. quid ergo? lusitnè
Vesuius nuper, cum ex ardenti cratere per Campaniam
circumtulit sulphur? an potius in nostro funere crudeliter
est bacchatus? Iām illud superstitionem redolere puto,
quòd Veteres putarunt, accēsi od rem sulphuris aduer-
sus præstīgias magnarum esse virium; quò spectat illud
Poētæ.

Saxanarola.

Plinius.

Ouidius.

*Ipseq; ter circum lustrauit sulphure puro,
Carmine cum Magico præcinuisset anus.*

quāquam hoc tempore nullæ præstīgiæ tantum intulissent
mali, quantum exitij sulphureum hoc incendium Campa-
niæ intulit.

Sed quid tam amaris verbis sulphuri obtrectamus, quod
nobis nuper è Cælo suauissimum illud nectar expressit?
Iam initiò dixi, aërem circa Vesuij regionem sulphuris ca-
lore, ac fīccitate, vt Physici docent, ita fuisse digestum, ac
tenuatū, vt mirè dulcedinis succum in superstites arbores
eliquauerit; q; à viris spectatæ fidei, atq; doctrinæ, qui il-
lum degustarunt, accepi; atq; idem in Pureolano agro apud
Vulcanium forum eandem ob causam factum esse consta-
bat; vt illud vsurpare possis, quoniam de mellito liquore
agimus, Poētæ Lyrici, eius inquam, in cuius infantis orē
apes confedere.

Causa mel-
lei liquo-
ris aërei in
Vesuiuo.

Prafanol.

TAV.

παυ-
 ἀάφης δ' ἀπρίκτων κακῶν
 γλυκίτι δα μασώμεθα
 καὶ μετὰ πόνον.

Eidarus,

ita aër ille, qui fragore horribili perstrinxit aures, tandem se soluit in mella; & qui caliginosus inhorruit oculis, liquidissimus blanditus est faucibus.

Iam alter pinguis etiam succus oleaceus cognatus sulphuri à Græcis ἀσφαλτος, à Latinis bitumen dicitur; aut concretum est, aut liquidum. mira huius quoque in ignem, & magna propensio. nec minus illud mirum, quòd tam prodiga fuerit in alendo igni Natura, vt propterea tot bituminis genera illi tanquam vberrima nutrimenta suffecerit.

Bitumen
 ignis nutri-
 mentum.

Naphtham, Maltham, Thracium lapidem, aliosque multos; etiam eos, qui numerantur in gemmis, cuiusmodi inter ceteros Gagates est; tam pretiosum Natura passu igni sufficere voluit, quod semel vnione ab Aegypti Regina factu miramur. Quæret aliquis, quod maximè bituminis genus sit illud, quo Vesuij nutriatur, atque adolescat incendium. liquidum est, quod vulgò Petroleum vocat, quippe è lapidum fibris emanans, atque scaturiens. vt mirum non sit tã crudelem, ac durum in deuastanda Campania fuisse Vesuuium, cum è faxis ipsis incendio alimenta sufficiat. effluit verò è montis radiibus, atque in mare deuoluitur, in quo supernatat; ac nos illac præteruecti iam antea odore tetro afflari solebamus. Neque hìc prætermittendum est illud quod Aristoteles quoque scribit, tepida tempestate mare velut exudare oleo quodam ἀπὸ γὰρ τῶν ἀχῶν ἔλαιον ἀφαιρῆται. oleum item subsidere salsis idem affirmat. τοῖς ἀπασίφιν ἀμύρον τὸ ἔλαιον. Atque ad hoc bituminis genus è petris scaturiens facit illud Poëtæ cuiusdam.

Vesuij bi-
 tumè quale.

Aristoteles.

Gratinus apud
 Tornebum.

*Vulcano condita domus, quam subter eunti
 Stagna sedent venis, oleoq; madentia viuo.*

alij oleum incendiarium vocant, quod etiam arte fiebat.

Varia bitu-
 minis gene-
 ra.

Na-

Naphthæuis

Flutarchus.

Naphtham Babylonij vocant, in quam etiam è longinquo positus ignis insilit; tantum verò virium habet semel accensa, vt miraculo fuerit Alexandro in Ecbaranis, vbi terræ hiatus ignem perpetuo tâquã ex fonte subuehebat, & scaturigo eius bituminis non longè ab ipso hiatu stagnabat. Erat illi tanta cum igne cognatio, vt antequam contigeret flammam, interfusum aërem solo splendore circa flammã collucēte succēderet. Barbari vt vim eius, & indolem ostēderent Alexandro, iter, quod ad illius tentorium ducebat, eius Naphthæ guttis aspersere, tùm in extremo faculas admouere; intempesta nox erat, vbique tenebræ; cum accenso capite flamma puncto temporis reliquum corripuit, cōtinuòq; ad alterum percurrit terminum, ac demirante Rege totum iter subito igne colluxit. aderat Athenophanes Atheniensis, cui Regij corporis inungendi cura erat; hic facultate à Rege accepta, vt in puero, cui Stephano nomē erat, eius bituminis periculum faceret, pollicitus à flamma non æstum emanaturum esse, sed lucem, cum puer ipse annueret, statim atq; inunctus est, admotaq; facula, tam ingens repente se circumfudit corpori flamma, totumq; occupauit, vt Alexander ipse prorsus exhorruerit. accurrerunt statim cum aqua, imperiti certè naturæ bituminis, quod aqua magis exardescit; eaq; alitur; nam puer, & si tandem Naphthæ fuerit absterfa, tantum tamen accepit incommodi, vt malè deinceps semper habuerit; ita Stephanus, qui flamma illustrem facere coronam sui nominis posse putauit, pœnè sempiternæ nocti addictus interiit; Existimarunt verò, qui se sapientes profitebantur, hoc illud esse à Poëtis decantatum Medæ medicamentum, siuè venenum, quo pellicis flammeum, & coronam inunxit, qua concipiente flammam, cum ad aram sacra perageret victimas immolatura, ipsa potius est victimæ more combusta. Instituta deinde inter Philosophos, qui cum Alexandro aderant, disputatio est de Naphthæ vi, naturaq;, cum dicerent, non his ipsis, neq;

neq; vitrò emicuisse ignem, sed flammam appositam ab his tanta celeritate, vt omnē sensum falleret, collectam, & propagatam fuisse; ignis .n. radios, atq; fluxus, cū in reliqua corpora incidunt, lumen tantum ijs, & calorē impertiri, at verò vbi siccus halitus, humorq; pinguis, & igni alendo sufficiens inest, illa tam collecta, ignisq; auida celerem materiae mutationēq; afferre. In hanc quoq; venire sententiā, vt putarent, humorē eū quasi ignis alimentum effluere ex eiusmodi terrā, cuius natura pinguis, ignisq; sit ferax; Babylonem esse admodum feruidam; vel eo argumento, q̄ hordei grana in humum proiecta mouerentur, ac subsultarent, quasi terra præ feruore pulsum quendam obtineat, q̄ Harpalus in plantarū viribus dignoscendis eruditus hederæ experimento confirmabat, quæ cū frigida natura sit, in Babylonis solo innasci nō poterat. ita tūm Naphta Philosophorum exercuit, atq; accendit ingenia. Quid Persæ? quibus potissimum armis in capiendis urbibus vti soliti? tela illi bitumine oblita, atq; ignis intra incensā in hostiū testa mirebant; cōcepta flāma repente omnia conflagrare, peruertere, antequā conferrent manus, ac stringerēt gladiū, pascebāt oculos exoidijs urbium. sæuiebat, & multo acrius bitumen antequā ferrum; serpebat latè flāma, attonitis proflus incolis, ac demirantibus ardere urbem, absente hoste. Præterea bitumen liquidum traditur in Atragantino innatare, q̄ oleum Siculum vocant. simile quoq; in Italia, in agro Mutinensi, q̄ stillat è petris odore validissimo, colore rufo, aut candicante. in Germanico mari & rufum, & fuluum, & meliei coloris innatat; ita bituminis sæuitem aliquando Natura tegere uoluit, q̄ autem in Iudææ lacū supernatat, id uerò præstantissimum semper est habitum, ualidum odorē uibrans, ac purpuræ modo splendens, ut uidelicet esset igni elementorum principi quasi regius cibus. aliud in Apollinæo Epiri est; q̄ πρισάσφαλτον uocant, quia picem redolet; deuoluitur hoc impetu fulminis ex Cetaunijs montibus;

Perfarum.
mos in bello

Amianus;

R

qui

qui fulminibus feriuntur, & in litore coguntur glebas
ita enim sibi quidam persuadent, ea loca, quæ fulmi-
num crebros patiuntur ictus, maxime abundare bitumi-
ne, in quo præpot de fulmine ipso interpretatur illud Ma-
gicianum &

*Ecloga 8.
Sernius.*

Volacerianus

Malthæus

Plinius.

Succinum.

Ambra.

Camphora.

hoc est igne diuino, fulmen autem, & sulphuris visus soler,
& non nihil continere videtur bituminis, ac Vesuvius quidē
nullis alterius Divis, & excretionibus, sed suo pte furore
inflamatus, lauros verò bitumine incendit suo. Oesium in
Bassum Philosophum, eundēq; Poetā laureatum, & Perfici
Satyrici Poetæ Magistrum, olim dicitur incendisse. Jam &
illud bituminis genus, quod Babylonij Maltham vocant,
quæ rapax quæ tenax ignium, flagrantem præsefort limum,
in Comagenes Vrbe Samosatis, stagnū ea bituminis abundat,
quicquid attigerit, adurit, tæstum murea in modum
sævit, insequiturq; fugientes hostiliter, sic defendere olīm
muros oppugnantes Lucullo, flagrantēq; miles armis suis,
obstupescens prodigio, ac Vesuvij quidem bitumen quæ
cum impetu vidimus excurrere in oppidanos, qui à flama
fugiebant insequeretur more hostium, atq; immaniter op-
primebat, aquis ipsis accenditur Maltha, quemadmodum
& bitumen hoc nostrum, hostem ipsum non timet, à quo
ceteri ignes opprimi solent. Iniecta terra sæuire desinit,
quasi cōmūnē vereatur parentem. Adde Succinū, nō dico
arboris sudorem, sed ignis alimentum, quod è frons in
Germanicum mare influere, atq; ibi duritiem contrahere
narrant; effunditur etiam in quadam maris littora, atq; à
fluctibus quasi è naufragio eijcitur, accumulatur Oceanū
accessu, arenaq; obruitur: accessit antea neglecto pretium
in terris ei, q̄ expuitur à mari. At Arabes Ambram vocāt
q̄ ex liquido bitumine coloris è cinereo candidi concretū
est; huic verò cognata videtur Caphura, siue Camphora,
quandoquidem & odor, & color candidi bituminis sobolē
esse

esse testatur. hæc amicissima ignis vel in adversis, quippe sub aquis ardet, tùm maximè gignitur, cū terræ motus sūt crebri, & cum inter pericula nascatur, & quo maximè tempore trepitant corda mortalium, tū cardiacis prodesse dicitur, si merum hauserint, in quo hic lapis inflāmatu antea sit extinctus; statim .n. reuiuiscit intermortuus ægri vigor, arteriæq; motus iterum excitantur, ac micant, Est & illud bituminis genus acerrimum, q̄ Ampelitis dicitur terra, inde fortita nomen, q̄ olim vsui esset enecandis, & abigendis bestiolis, quæ teneras vitium gēmas infestant; Ad Ampelitā verò pertinet fossiles carbones, qui eruantur ad ignem alendum. Porro præcipuum bitumini decus affert Gagates, qui accensus ardet, odoremq; latè fundit, & quò citius accēditur, eò p̄fectior, quæ si aqua asperferis, acrius, ac luculentius, exardescet; sin aut̄ insuderis oleum (mira res, & in areanis Naturæ posita) protinus extinguetur; in colle quodam, qui Villa dicitur Magna, incolæ hoc lapide pabulum sufficiunt igni. eo in loco, vti antea me dixisse memini, cū ignem casu aliquando pastores accendissent, statim Gagates exarsit, deriuatoq; fluuio, qui haud procul excurrit, magis, magisq; flagrabat, q̄ in imbre item accidit, vruntur eo in Germania carbonum vice ad fundenda metalla. immo verò ex Gagatæ oleum quidam per ignē extrahere soliti, ægris vtilissimū. q̄ autem eum lapidē Nicander indomitum vocet, id periti sic interpretantur, vel q̄ intra terram, vbi semel ignem conceperit, perpetuò ardeat, vel q̄ Magi negarent eo peruri, cui res successura esset ex voto, adeo hoc genus hominū ignem ipsū elementorū purissimū præstigijs maculat, cū sint ipsi multò acriore digni. Iam ad Gagatē pertinere videtur, vti rerum periti docent, lapis, quæ Obsidianum vocant, auctore quodam Obsidio, à quo primū sit inuentus; non ab obsidendo, q̄ potius egit bitumen hoc nostrum obsessis agris, atq; oppidis, immo verò vastatis hostiliter, atq; deletis. Samoethracia

Ampelitis.

Carbones fossiles.

Gagates.

Obsidianus lapis.

R 2 quoq;

quoq; gēma nigricans, leuis, ac lucida expolitus. Gagates
 censetur, cui cognatus lapis est, quem Thracium vocant.
 hic inpersa aqua mixtum in modū efferuescit; contra oleo
 iniecto, vt de Gagate diximus, hebetatur emoriente flāma;
 cū aut exardescit odoris tam acris est, vt serpentes deter-
 riti fugiant. At vero Aromatites dicitur gemma, quæ ab
 odoris præstantia nomē accepit, largita .n. Natura est igni
 pastum, non modò ad pretium, ac decus eximium; hoc est
 gemmas ipsas, sed et ad delicias iucundum, vt cū flagraret,
 vnà fragraret. is lapis in Arabia gignitur, eratq; olim Agy-
 pti Reginis in primis exoptatus. Bituminosus quoq; lapis
 est Anthrites, qui cū vritur, myrrhā redolet. huic Myrrhites
 ipse simillimus est bituminoso suffitu; quo myrrhæ nomē
 haud scio, an vllum accomodatius esse posset. Vesutiano
 bitumini, q nos luctu affecit amarissimo. sed illi honos est
 gēmæ. habent .n. amara ipsa decus suum & pretium, & ce-
 dunt quandoque in delicias igni, elemento auidissimo, ac
 nobilissimo.

Thracius
 lapis.

Aromatites.

Anthrites.

Myrrhites

Bituminis
 vires.
 Plinius.
 Dioscorides.
 Baccius.
 M. S. ANAND.

Ac ne longius singula bituminis genera persequar, cer-
 tē admirari licet vniuersè vires ei à Natura tributas. nā cū
 serpentes nidore fuget accensū, tamen, cū torrentis instar
 nuper excurreret, obliquo tractu Anguis more serpebat, vt
 in Actnçis quoq; incendijs circumuolui dicitur, imò verò;
 vt nonnulli putant, hoc tēpore vnà cū Dracone fluuio pro-
 serpsit ad Cāpaniam deuastrandam. Ad suffusiones oculo-
 rum bitumen à Phisicis adhibetur, quos tñ oculos nuper
 lacrymis ita suffudit, vt pœnè consūpserit. Babylonis qui-
 dem muri, vt inexpugnabiles essent, illiti sunt, ac ferrumi-
 nati bitumine; contrā nunc impetu factò bituminosi torrē-
 tis euersa non modò mœnia, ædes, ac turres, sed oppida
 integra. supernatat aquis bitumē liquidū, nec demergitur,
 sed idem cum impetu excurrens, quicquid occurrit deuoluit
 in mare, atq; demersit. Emendare item dicitur bitumen cū
 vino potum ægrorum anhelitus, quos tñ nunc maxime pa-

uor,

ndr, ac moeror in nobis excitauit, non sine magna vitium-
 iactura; quid multa? eo glutinari aiunt neruos, atq; ipsa vul-
 nera colligari; at verò nunquam antea hæc regio est quasi
 conscissa vulneribus, quæ curari non queant, vt hoc tēpore
 saucia iacet. Atq; Aegyptij quidem suorum cadauera in-
 corrupta seruabant, non alia re magis, quã bitumine, q̄ illis
 pro balsamo fuit; hoc igitur more nos Campaniæ cadauer,
 bitumine oblitum, adhuc flemus sepultum. iam Arabes, ac
 Sabæi cum nimio telluris odore, qui à floribus, atque ar-
 boribus effluit, se grauari sentiunt, bituminis suffitu fra-
 grantiæ vim temperare dicuntur. quid igitur de Cāpania
 dicam? quæ tanquã amoenissimus hortus, vndiq; fragabat;
 idcirconē quasi suffitum quendam bituminis, atq; sulphuris
 fuisse factum, vt odoratissimæ regioni moderatio quædam
 adhiberetur? Sed de bitumine illud sit extremum, q̄ Ger-
 mani narrant; non absimile huic olei generi, quod è Vesu-
 nij radicibus manat, quo tot agri, tot oppida sunt exusta, ex
 montibus quibusdam effluere, qui noctu sæpissimè videā-
 tur quasi sagittas quasdam ignescētis coloris cœruleo mi-
 sti ex imis visceribus emittere, atq; in subiecta loca intētas
 eiaculari, demum in proximum mare proijcere; cui specta-
 culo certè similia nuper vidimus in Vesuuio, q̄ quo tēpore,
 exarsit, tanquã ignea spicula, ac potius fulmina, ita est eia-
 culatus in mare, vt hoc ipsum exusserit, & exhausserit,

Quamquã illa bituminis laus cetera omnia vel emolu-
 menta superat, vel detrimenta diluit; quòd ita pinguedine
 terram alat, vt hæc alumna mortalium dici verè possit. de-
 sudare saxa dicuntur, vnde illud effluit, quasi laboriosa in-
 prouidēdo Natura, ne intestinus ignis, non minus ad mul-
 tarum rerum molitionē, quã ad montium demolitionem
 accommodatus, alimento careat suo. nēpè non ille macie
 squaler ager, qui bitumine affluit. hinc generositas vino,
 vnde nobis est metus. quid querimur de strage facta siue
 hominum, siue brutorū? an non illud nauigiū, q̄ olim vtrūq;

Bituminis
 laus.

ge-

genus, ne omnino periret, excepit, oblitum fuisse, Deo iubente, legimus bituminē demersū nuper sint agri, non sine dispendio, torrente bituminis, at eius ope aliquando factū, ne orbis terræ compendiū demergeretur. Iā quantarū virium illud est, q̄ à dānis ipsis vires ducit, q̄ imbribus, q̄ marinis fluctibus, vt Chimæra, ceteraq; multa loca, atq; hic ipse Vesuuus testatur, nō modò non obruitur, ac perit, sed adolescit, incenditur, quantæ porrò æstimationis est, q̄, vt diximus, interdum concrefcit in gemmam, & cui tellus pro alimento sibi suffecto, hoc maximè rependit pretium, vt sit pretiosū, quantæ deniq; nobilitatis putamus illud, q̄ principi elementorum adeo est amicum, vt in ipsum vndecūq; visum protinus insiliat, sed quantum bitumini debeamus, tū certius constabit, cū de fine agam, quē Natura prouida consultrix, & nutrix Vniuersitatis in incendijs, & in cinere diffundendo spectat.

Vtrū validius in incendijs bitumen, an sulphur.

Fallopins.
Baccius.
Façzella.

Galenus.

Nunc bituminis, ac sulphuris vires inter se conferendæ sunt, ut intelligi possit, utrū ualidius sit in incendijs excitandis. est hac de re inter uiros doctos non parua dissensio; multi .n. pro sulphure pugnant, pro bitumine non pauci; ego quæ ab harū rerum peritis accepi, in medium proferā. Est quidē utriq; cōmune, ut oleosū quiddā habeāt, & pingue, vt insit aër, & ignis, quapropter facilè accenduntur; sūt tñ, qui sulphuri primas tribuūt, q̄, vel minima scintilla exardescat in flāmas, secundas vero bitumini; & sanè ferè calidi fontes plures occurrunt sulphurati, quā bituminosi: adde manifestos ipsos ignes itā multis in locis prorūpere, vt maxima horum pars ingenti flāmarum vi sulphur potius euomat, atq; eius virus naribus offundat, pauciora verò loca bituminis materiam eructare videantur. certè apud nos in Vulcani foro, & Leucogæis collibus sulphur maximè ardet, ac Physici quidem vel ex eo sulphuris vim colligunt, q̄ lapides ipsi, si quis illos sulphure illeuerit, statim flāmā edāt, tā prōptum est ad incendium, tam amicum, atq; cognatum igni;

igni; contrà verò, qui primas bitumini tribuant, constituunt antè oculos mira illa spectacula Nymphæi crateris, Hephæstiorum montium, & Chimære, vim quoq; Samosatani limi flagrantis, quæ Malthâ vocant; & Thracij lapidis, ac cætera propè dicâ prodigia; quibus ignibus infusa aqua târû abest, vt obsit, vt eos èt magis inflâmet; oleo potius nonniquâ extinguuntur, ac sêno: ac verò sulphur aquæ cedit, qua iniecta vigor ille flâmæ, qui accerrimè exardescibat, hebetatur, ac languor: Mihi cerè in hæc sententiarum varietate dicendû videtur in Vesuuiò mistam ex utroq; materiam ignescere: Nam & sulphuris odor sæpè nos perculit, & liquidi bituminis, cuius è faxis effluit magna vis, quæ viciniam totam sæpissimè nauseabûdam odore ingrato cõpleuit: ex ipso porò Vesuuij cratere vidimus & flâmâs erumpere, & maximâ vim aquarum, cû mare ipsum exorbuisse, euomi; quæ societas in incendio ignis, & aquæ propria bituminis est, vti diximus, ut ad Campaniæ vastitatem, atq; exitium elementa impetu ualidissima coniurarent; quamquâ quia igneæ illæ scaturigines, atq; torrentes flagrantis cineris, qui cum infusa materia primò eruperunt, bituminæ immisti erant, q̄ solû ipsum quasi ferminatum, atq; adstrictum satis apertè ostendit, iccirco tanta vastitas agrorum, atq; oppidorû bitumini maximè tribuenda est, præsertim quia pinguedine sua præstat igni diurniorem fomitem, & quia cum aquis ipsis foderatum nihil serè habet, q̄ sibi obsistat, Quamobrè qui artificiosos effingunt ignes, ut in aquis ardeant, bitumen admiscunt.

Sed unde nam, & ex qua matrice noua deinde progenies sulphuris, ac bituminis existit, quæ iterum, atq; iterum alat incendia; de hoc sanè ita quaeritur, ut de cæterarum rerû ortu, atq; sobole; nimirum prouida Isis. Natura est, ac materiam mira quadâ ratione propagat. Hinc ille perpetuus rerû orbis, & perennis in elementis quaternarum virium cõpensatio, certis quibusdâ terminis vices suas dispensantium, quæ

admo-

Georg. Agric.
L. Bauins.
Jo. Langius.

Vnde perpetua propago materiz ad incendium promptæ.

B. Bauins.
Jo. Langius.

admodum .n. anni circulus quaternis distinguitur vicibus; alijs partibus post alias succedentibus, & per eosdem ambitus vsq; recurrente tēpore; pari modo & elementa vicissim sibi succedentia mutantur, & q̄ incredibile videri possit, dū mori videntur, persennāt, remetiuntur idem stadium, & sursum, atq; deorsum per eandē cursitant viam. hęc .n. velut accliuis incipit à terra, quæ liquescens in aquam mutatur; aquæ portò vapor in aërem, hic in ignē extenuatur; at decliuis altera via deorsum tendit à capite, igne per interitū subfidente in aërem, hoc verò se densante in aquam. huius liquore crassescente in terram; sic naturis his, ex quibus corpora constant omnia, sursum, deorsum, vltro, citroq; commeantibus, Mundi partium coniunctio continetur, & quadā reciproca vicissitudine cuiusq; dāna refarciūtur. Expirat autē ex immensis illis, profundisq; voraginibus caloris uicōtinentē fuligo quædā, quæ fomitē uegetat. propagatur igitur bitumen, ac sulphur per singularū partium incrementum, vt cetera genera fossilium, nouū subinde alimentū sufficiente Natura; præbet nerò & alteram huius propagationis causam circumfluum, vel proximum mare. aperit hoc, vt diximus, dilatatque vias; nam ubi vis ignis potestatem expirandi, atq; expatiandi non habet, extinguitur. sufficit item mare pinguem sui partem radicibus primis; deniq; cōpingit penitus in cavernas flatus, qui excitant in præiacentem fomitem flāmas, q̄ maximē in Vesuuiο fieri putandum est. Atq; hinc intelligi pōt, qua ratione verum esse possit illud; q̄ Sapientes docent, respondere sibi hęc inuicē loca, quæ conflagrant, Aeoliarum Insularum, Aetnæ, Aenariæ, Cumarum, atq; Vesuuij. mirabitur .n. fortasse quispiā, cur, cū tantum materiæ sit hinc egestum, nullū ferè illic decrementum ignis sit animaduertitū. sed nimirum non est in prouidendo parca Natura; neq; ita vni fomitem subministrat, vt illum subtrahat alteri; habent Aetna, ceteraq; loca flagrantia satis alimenti, perenni quadā propagatione materiæ, præsentim;

vt

Plato.
Philo.
M. T. de nat.
Debr.

Boetius.
Cardanus.
FaZZella.

Julius Obf.
Georg. Agric.

vt dictum est, vicino mari; atq; in sociali quidem bello Vulcaniæ insulæ, tanquã societate inita, vnà omnes conflagrunt; tantumq; abest, vt vnà reliquis fomitem furripuerit, vt potius communione flammæ conspirasse ad incendium viderentur. Iam & Aenariam sub Tito conflagrasse legimus; & Thespesius ille dicitur à Sibylla simul audiuisse vaticinium de monte Vesuuio, & Dicæarchæa conflagratione, Aetna vero anno antequã Puteolanus ager vltimò conflagraret, exarsit. quid verò nuper? nonne apud Strongylen aliquid incrementi ignem accepisse aiunt? ac non multis ante mensibus, cum hæc scriberè, oppidum, q̄ est apud Aetnam, cū vicinia repente contremuisse dicitur, arx à fundamentis euerfa, librati tanquã è funda, sic ex imo lapides, nò sine ædium, & incolarum strage. Locorum igitur ardētū inter se affinitas, q̄ à Sapiētibus accepimus, teneatur; ita singulis largiter p̄vidente Natura, vt, cum vno in loco eruptionē illam igniū efficit, locum alterum non exhaustiat; sed cum suum cuique fomitem, tūm è communi illo prōptuario materiã incendij affatim subministret; atq; eam magna ex parte antea cumulatã intra specus, ac diurno tēpore collectã fuisse vero simillimum est, quẽadmodum de humano corpore medicinæ dixit antistes; morbos paullatim cōparari, demū aceruatim subito apparere. quòd autē modò sopitæ quiescant flāmæ, modò conflagent; nec eadē vbiq; vi seuiant, vario earum caussarum concursui, & consensionī tribuendum; præcipuè verò materiæ non semper eodē tenore dispositæ. facit verò id ingenium loci, quia nimirum is à promordio eam tēperationem sortitus est, alter non item, siue id oriatur ex densis obicibus, vt peruadere Solis vis nò ita faciliè possit, siue potius ex halitū inopia, quia sulphuris, ac bituminis nò vbiq; eadem soboles, sed alibi sincera est, calori concipiendo satis accommoda, alibi verò perexigui fomitis, aut vi frigoris torpens; nã, vt cetera omittam loca, prope maris castrū, siue Stabias apud Aequam (Vicium vulgò vocāt) oram amoenis-

Tasolinus.
Plutarchus;

FaxZella;

Pindarus.
Georg. Agric.
Baccius.

Hippocrates.

S

simam

simam sulphuræ aquæ scaturiunt, nulla tñ vestigia sunt incendij, neq; .n. tam exuberantem fomitem, prōptamq; materiã semper nanciscitur exspiratio, vt tantus ille concitetur in Natura tumultus, cuius argumēta vel maxima sunt terræ tremor, fragor ingens, flamma vibrans, scāturigines ignium, immanis lapidatio, cinis infinitus. quãobrem illud firmum, fixumq; sit, materiã propriã, qua sub terris conflagrationes fiunt, qua ignis alatur, & adolescat, esse bitumen, & sulphur.

Cū verò in hoc incendio etiam fragor ingens sit factus, & audita immania tonitrua, & quasi tormentum bellicorum ictus, qui longè, latequè horribili tumultu personuerunt, ac metu maximo, vel classis hostilis, vel potius Mundi ruentis, Italiã perculerunt, rectè Sapientes viri nonnulli docent, id sine nitro, aut sale Ammoniaco, quarum rerum copia facilè intra Vesuuium gigni potuit, resorpto præsertim mari, fieri vix potuisse; quamobrem cum fulmineo cognatus hic ignis fuerit, qui etiã sulphureus, ac nitrosus est, licet eadē ratione in vitroq; philosophari. est autē nitrum, vt periti docēt, haud multum à salis natura distans, nãm & decoctione, & insolatione nitrosarum aquarū perinde conficitur, ac sal è falsis; atq; in Macedonia certè calastrico nitro salis vtuntur vice. eius igitur vsus in bellicis tormentis frequens, quibus vana iam est reddita maiestas ipsa, siue potius superstitio tonantis Iouis. Iudi sunt Salmonei fulmina, & Claudij tonitrus. quippe horribili huius pulueris impetu, ac fragore dididit Titanicus huius seculi furor. non inuicta solum Urbium propugnacula demoliri, sed omnia repagula quantūuis munitissima, ac durissima quæq;, siue artis, siue naturæ claustra perfringere. iã montes sibi ipsis timēt, ne subruantur. Nouū, ac prodigosū balistæ genus in oblongum tubum, & æqualiter teretem ex aëre fusili turbinatur, atq; effingitur in cylindrum; nec indiget neruis, quibus intendatur, vt vires accipiat, sed incognita priscis Mathematicorum ingenijs ratione, ad applicitos à tergo per foramen igniculos, cum incremento multi-

Cardanus.
Vannoccini

Fragor incendiij ex nitro, & sale Ammon.

Tormenti bellici descriptio.

tiplici rapiendos, certa primū attemperatione nitri, sulphuris, ac salignei carbonis, quæ in puluerē tenuantur, infertos deinde in os illud imane globos ferreos, catenasuè fulminis instar flāmis eluctantibus cū horrendo fragore, ac tonitruo spicula contorquentur. quò etiā illa noua monstra, atq; inuenta fatalis artis pertinent, mortaria, quæ improuisò mortē accersant, falcones, qui celerrimo lapsu prædentur vrbes, & quas colubrinās vocāt, siue quòd edant sibila, dū globos extrudunt, siue quòd perniciosū illud virus effundant. Deniq; ne persequare dicendo cetera igniaria; puerilia iam illa Romanorum tormenta vidētur, Phalarica, q̄ telū missile fuit hastili oblongo, ac cetera tereti; præter quā ad extremū, vnde ferrum extabat stupa circumligatum, atq; illitum picē, q̄ cum aliqua ex parte accensum mitteretur, conceptum ab ipso motu maiore ignē ferebat, verū quantò hoc monstrum immanius, q̄ cum ignē fragorem quoq; habet horrendum? obsoleuerunt quoq; iā Balistæ, Onagri, Ericij, Tellenones, Vineæ, Helepoles, Ambulatoriæ turres. minus feriunt Scorpiones, Arietes debilitati cornibus incurfare non audent, deniq; vt reliqua tormenta prætereā, tardiores sunt ad excidium Testudines. adeo bellicum hoc tormētū postea excogitatum, sulphure, carbone, nitroq; armatū peruincit omnia, vel fragore, vel vulnere. Efflorescit autē è terra nitrū, ac bullas attollit, est quippe in eo tenuis quædā pars, quæ dum ardet, cogit terrenas dissipari partes, ideoq; subsidet sal, & halinitrum in igne positum, ac magno impetu crepitat, quāobrem in falsuginosis plerumq; nascitur locis; ac vetera potissimum ædificia, & parietinē huiusmodi falsuginē expuunt. in tumulis èt quandoq; gignitur, nec certè aptiores fortiri debuit cunas id, cuius opera tot cædes, stragesq; mortalium, tot excidia oppidorū, atq; Urbium fiunt; nec verò tā ardet nitrum ipsum, q̄ diffunditur repentē in vehementem spiritū intumescens; conflagrat igitur propter fomitē, arripiēte ignē sulphure, igne in nitro excitante flatū, hoc vrgente, atq; la-

*Vegetius.
Ammianus.*

Nitri natura, & vis.

Cardanus.

xante incendiū, ea vi fit impetus, crepitus, fragor; cōstrictus .n. ignis, ac loci obsessus angustijs, dum spatia quæritat, negato exitu, vim omnē conuertit in ipsum tormenti globum, quē tanto cum impetu proturbat, vt fulminis more ruat, ac tonet. Ergo cū in hoc incēdio Vesuij horribilis sit per Italiā auditus fragor, simillimus ei, quem tormenta huiusmodi bellica excitant, rectē dixerim philosophari eos, qui præter bitumen, ac sulphur, nitrū addunt cū Ammoniaco sale; harum quippe rerum fomitē plurimum sufficere Vesuius potuit, concepta præsertim ex resorpto mari salugine. Atq; ex hac salis, nitriq; societate cū igni factum nonnulli viri docti putant, vt ille ignitæ materiæ torrens non rectā ferretur, sed obliquē serperet, distracto videlicet igni nitrosi spiritus violentia; q̄ et fit in fulmine. Aetneus quoq; ignis dicitur obliquo cursu deuolui, atq; vel Anguis more proserpere, vel instar Lunæ curuatis cornibus ferri; nos certē vno, eodēq; tēpore vidimus, & ignē obliquē serpentē, & vt quidā putant, Draconem ipsum fluuium. ita verò ignis excurrens, præter illum Anguis tractū, curuabatur in Lunę speciem, ut Mathematicis fidē quodāmodo facere videretur, qui ad Lunę defectum hoc incendiū referebant, quo in incendio & is, qui Herculano præerat, Antonius cognomēto de Luna defecit.

Neq; verò mirū videri debet, q̄ intra se Vesuius eiusmodi ferē materiā contineret, quæ fit arte in extrudendis pilis è machina. narrant .n. apud Barbaros in Peruana regione, materiā sulphureā, atq; nitrosā è terra tanquā ex officina depromi, cuius pulueris vsus sit, sine vlla prorsus artis industria; in tormentis bellicis; ne videlicet ars videretur hanc laudē præripuisse Naturæ; si laude dignum est, q̄ militaris virtutis infregit gloriā. Atq. harū quidem rerum periti existimant, nō ex alia materia nisi huic simillima extitisse olim illa, quæ dicebam, Claudiana tonitrua, & Salmonei fulmina,

Dum flammæ Iouis, & tonitrus imitatur Olympi.

curruum .n. rotas æreis canthis obmunitas super pontem

æneum

Cur hic ignis obliquē ferretur.

Faſſella.

Baccius.

Virg.

æneum agitabat, quo artificio tonitrus imitabatur, & ex sulphurea materia faces in homines iaculabatur, quo fulmina exprimebat. quamquã & alij simili ratione Βρομτῆϊον excogitasse dicuntur. sed illud memorandum in primis, q̄ quidam Mathematicis disciplinis instructus Arthemesium nomine, aliquando molitus legitur; hic vt Zenonẽ inimicum, in quẽ immãni odio xardelcebat, exturbaret è domo, ac patrijs foris, clã cuniculis sub terra extructis, ac dispositis per certa loca tubulis, mira quadã arte edes illius terrã motu vibratas subitò concutiebat; tũ sulphurea, nitrosa q; materia fulguros quosdã radios in illũ more fulminum distringebat. obstupefactus Zeno, vnã cum familia, immani prodigio, diuinũ Numen sibi iratum putabat; mirabatur qui fieret, vt cum in reliqua vrbe omnia pacata, & quietata essent, vna ipsius videretur domus euerti, atq; in summa Celi clementia tãta vnũ in locũ procella sæuiret. itaq; Furias ipsas contra se, suosq; concitatas ratus, confestim vnã cũ domesticis fuga se proripit. demũ artificio cõperto, ita inimicũ est admiratus, vt ipsius ore ἰνοσίχθων, καὶ τερπικέραυνος dictus sit, Neptuni, Iouisq; illius terræ quassatoris, huius fulguratoris epithetis. Iã tum igitur olim ars tormentis, ac machinis nostris bellicis præludebat. Quæ cũ ita sint, fateri oportet, in incendijs subterraneis concipiendis sulphur, in alendis bitumen vim habere maximam. Ammoniaco verò sale, nitroq; in primis distrahente ignem, ac diserpente aërẽ, fragorẽ illum horribilem excitari.

Ceterũ p̄ter bitumen, ac sulphur haud facillẽ quicquã inueneris, q̄ subterraneum ignem alere affatim possit. nã qui potius halitum calidum, atq; siccum, qui expirat è terra, solũ pastum constituunt, non video qua ratione inexplẽbile ignis ingluuiem, quẽ ea de causa appellarũt. Veteres belluam, tã tenui cibo exsaturare possint. Nec eorum sententiam sequi libet, qui putant Terrã ipsam in nutrimentũ ignis cedere, ea ratione, q̄ in solido corpore possit ignis diuturnius immora-

Tonitruum
fulguratoris
rationes ar-
te factæ.

Eustathii
Agathius.

Halitus nõ
est sufficiens
pastus ignis.
Septalij opi-
nio impro-
batur.
Herodotus.
Alumen nõ
est nutrime-
tũ ignis sub-
terranei.

ri.

Vitruntij opinio impro-
batur.
Vide Rod. ricu

Phoenia.

Raynerus.
Baccius.

Auctor libri
de Aetna.
Molaris la-
pis non est
alimentum
ignis.

ri. sed quis cōmuni parenti nō metueret exitium breui con-
secuturum? nā q̄ aiūt, in quibusdā Belgicæ Gallix locis ge-
nus quoddā inueniri glebæ, ad ignem concipiēdum prōptē,
qua incolæ, qui lignis destituuntur, vtantur, id prouidæ Na-
turæ beneficio illis accidit, ceteris omnibus non item. quā-
quam illud ipsum genus glebæ, de quo loquuntur, nonnihil
habet bituminis, q̄ cum vritur, odore declarat. iam tantum
abest, vt terra sit ignis subterranei fomes, vt potius alicubi
caussa sit, cur intereat. nā in Comagenes vrbe Samofatis sta-
gnum esse dicitur emittens flagrantē limum, cuius ignis tã
hostiliter sæuit, vt fugientes insequatur hostiliter; atqui si
terram in illum inieceris, non modò emoritur, sed eo quasi
puluere de more iniecto tumulatur. Neq; illi reprehensione
vacant, qui Alumen inter præcipua huius ignis nutrimenta
reponunt. quippe ignis alimentum, aut oleosum esse oportet,
ac pingue, aut siccum, tenue, laxum, aëreum, quarū facul-
tatum vix vllā reperias in alumine, nisi forte aliquid sulphu-
ris sit admistum. expertus est id Archelaus aliquando præ-
fectus militum sub Mithridate, qui turrim ligneam in Pyreo
Athenarum obliuerat alumine, quam Syllæ exercitus nulla
ratione incendere potuit, frustra ignibus admotis. Nec mi-
nus errasse putant harum rerum periti eum, qui Aetnam lō-
go carmine descripsit, cum dixit, molarem lapidem esse
incendij fomitem.

quibus custodia flamma
Vera, tenaxq; data est, sed maxima quippe molaris
Illius incendi lapides. sic vindicat Aetnam.

atqui molaris lapis exucto humore, in arenam soluitur. quā-
quā non inficior, cum iam vires sumpsit incendiū, quicquid
occurrerit, auidè depasci; nam ēt in caminis crudos ipsos la-
pides ignis torret, ac metallum contumacissimum ferrū eli-
quat; quæ tamen propriè ignis nutrimenta non sunt. q̄ mira-
mur igitur illi sub terris, vbi immaniter auctusexarsit, quodā
modo in pabulum cedere durissima saxa, immo vero mon-

tes

tes ipsos? Vidimus Vesuuij viscera, quasi ferrea quadã durtie cõpacta, tñ exuri, atq; in puluerẽ, cineremq; dilabi. Fuit aut non vna, atq; eadẽ natura, color, & sapor cineris, vt initio dixi; alibi .n. nigricans, hic pallidus, ibi cõmistus. in primis verò eius lapidis, quẽ Talch vocãt, magna vis est exposita, cuius laminulẽ tãquã specula quãdã pellucida nitebãt, quibus videlicet in speculis imaginem intueri possemus. deuastratã, atq; deletã Cãpaniã. Talch igitur Mauri vocant lapidem ex tenuissimis bracteolis velut argenti, quamobrem nonnulli scissilem dixerunt. eius glebã ponderosã, nec tñ igne funduntur. quãquã Chemicã artis professores industria soluere se posse dicunt in liquorẽ olei, spe quadã ducti, fore, vt argento auri splendorẽ concilient. sunt qui putant, hunc illum esse lapidem, qui à veteribus Argyrodamas est dictus, tãquam argentum indomitum, q̃ in igne perseveret inuictus. eius micã stellarũ modo micant, vnde barbarum nõmen deductum videtur, quippe apud Arabes Talch stellã significat, q̃ tñ stellã genus è terra multò verius, q̃ quodlibet è cœlo astrum esse creditur, fatale Cãpaniã fuit, atq; ijs terris, in quas se cũ infinito cinere, saxis, ac reliqua materia effudit. in Lupiensi maximè vrbe, cũ caliginosum esset nube teterrima Cælum, tellus tñ huiusmodi stellis, vnã cũ cinere micabat; vt videri posset sepultum quodãmodo humi Cœlũ. Fuit aut hoc genus cineris letale pecori, atq; armentis, nam & quia virulentus, & quia huius lapidis laminulẽ infixẽ ventriculo, atque faucibus hærebant, magna strages est facta, cũ in herbis, & fontibus cinis hauriretur, pastu, potuue. præterea magna vis ẽt lapidis Pyritã, quẽ Marchesitã vulgò vocant, è Vesuuiio erupit, non vna specie, sed intermicãtib; velut auri, aut argenti micis. Nec minor vis eiecta lapidis plũbo similis, q̃ σίμμι Græci vocãt, Latini Stibium, vulgus Antimonium, quod Plinius dixit lapidem spumã candidã, nitentisq; , quo Chيميци conficiunt oleum illud rubicũdũ, q̃ prædicant eximiè accõmodatum ad auri, argentiq; fucũ.

Reliqua materia eiecta ex Vesuuiio.

Talch quid sit.

Cesalpinus.

Pyrites quid sit.

Fallopianus.

Cesalpinus.

Georg. Agric.

Stimmi quid sit.

Plinius.

Dioscorides.

eodē, inter ceteros vsus, Medici sanari testantur tremorem cordis. .s. hoc maximè tēpore id remedij erat opus in tātō, vel telluris motu, vel terrore mortalium. illiniri quoq; solēt hoc puluere oculi ad ornatum, quos tñ oculos eiusdē pulueris, atque lapidis cum igne effusa tempestas foedauit lacrymis. Erupit etiam magna vis punicum, quos ignis exederat: ceterum & arena ipsa limo, bituminequē confusa, & lapides maximè ferè immanis fuere ponderis, ac tāquā quædam ferri massa; cinis ipse tā grauis, vt non multum abesset à plumbi scoe.

An Vesuius cōtineat perfecta metalla.

Quæ terra gignēdis metallis aptas, & eius signa

Cardanus.
Georg. Agric.

Iam ex aspectu lapidum quorundam spes erat ostentata multis, Vesuium metallis abūdare, habere venas in primis auri. ostendebant pyropum inter cineres inuentum. qui tñ, vti reor, cuipiā ex profugis interciderē faciliè potuit; aut ēt in hoc crudelis Vesuius, qui vnū & paruum obtulit pyropum, tot vero pyras, quot arua, quot pagos, quot oppida incendit. ego verò peritioribus assentior, qui metalla hæc imperfecta esse dicunt. diligenter n. consideranda est, & cognoscenda natura locorum, quæ metalla gignunt, q̄ vt deprehendi possit, non paucis opus est coniecturis. Ac primò quidē certas quæsdā puñcias Natura ditare voluit suis opibus. Montes ipsi, quò propter altitudinem ad eruendū difficiliorēs, eò ad largiendū liberaliores plerūq; sunt; in primis eorū cacumina, quæ ad meridiē tendunt radicibus ad Boreā spectantibus, argumentum metalli præbere dicuntur; ex quoq; fodinæ feraciores, quæ recta ex Oriente in Occidentē pcurrūt; cum tñ mortalium auiditas nunquā spectet Occasum. at qui montes in calidis regionibus eminent, hi gēmis potius abundant, q̄ in meridie humor magis attenuetur. Porrò sterilis gleba montes metallici, plerūq; sunt, tum quia humore intus absumpto plantæ progigni nequeunt, tū quia expirationes ex huiusmodi terra vitulente, ac perniciose herbas, & quidquid est viride necant. quis igitur metalliferum putet esse Vesuium, cuius agri tā vberes, tā fertiles sunt.

sunt. siquidem aurum foecunda mali materies in foecundo gaudet solo. itaq; aurū nec fruges amant, nec homines frugi. quāquam id in Natura perpetuum esse alij negant; nā in vltima Aethiopia montes esse ferunt, quibus effossis, nocte *Scaligeri* sublustris detectum scintillet aurū. quod si auro in foecundū solum tribuimus, multò magis id de gēmis dicēdū; quippe q̄ purissimo succo, liquidissimoq; concrefcunt, q̄ splendor ipse testatur. succus .n. ille posteaquam à calore digestus, frigore est cōstipatus, exsiccatuq; , euadit in gēmā. neq; .n. Empedocli habenda fides videtur, qui ad calorē tantum id refert; *Pallopius* cum vt plurimū hæ aut frigore conseruētur, vt de adamāte constat, aut in gelidis antris, ac specubus inhaſcantur. Ad hæc addunt, colore ipso montium, atq; lapidum argui metalli genus, q̄ subsit; viridem .n. reddi ab ære, nigrum ab argento, auroq; , purpureū à pyrite, liuidum à plūbo, atq; ferro, luridum à chalcantio, & eiusmodi succis, cinereum, ac subobscurum à sulphure. Indagant etiam & odore metalla; duos enim eiusdem montis simul atterunt lapides, qui, si metallum monti subsit, sulphuris nō parum olent. Ad hæc terra grauior, q̄ ratio postulet, metallicæ materiæ argumentum est non leue; Ac lapides ipsi quādoq; vel soliditate, vel splendore se produnt, sed ignis optimus est, vbi cōspici quaueris, & index, & iudex. Præterea confluentes aquæ nō nullā eius rei afferunt coniecturā, nā si colorem, aut odorē referant inusitatum, ac peregrinū, haud dubiè metalla subesse pronuntiabis. fundus ipse aluei diligenter exploratus, non semel metalli partem obtulit, aut certè vestigium. Mōtes quoq; , qui rimas agunt propter expirationes acres è terra, continent nonnunquā metalla, hi verò aut nullas proferrunt plantas, vti diximus, aut certas quasdā, quæ metallorū societate gaudent, cuiusmodi sunt infrugiferæ arbores, aut exigui fructus. hinc iuniperus, caprificus, pinaster, & aculeatarum pleræq; . folia ipsa arborū, aut pallida, aut decidua, trūci exiles, deniq; marcescunt omnia. quid mirum? cū eiusmodi

T tellus

tellus veluti prægnans nutrix sit, quæ lactenti puero facere fatis nequit; nã metallis, ac plantis cõe est alimentũ humor, præsertim cum plus huius hauriant metalla, quã arbores. cũ igitur multa desint Vesuuiò, vt ferax metallorũ sit, nõ est cur cupido animos incessat eius effodiendi. siquidẽ, si illa, quæ protulit, perfecta fuissent, non potuissent tanto incendio nõ liquari. vidissemus pfectò decurrere auri, atq; argenti riuos, vel certè ferri. nẽpè hoc erat in votis, vt auri, argentiq; venis inuentis, hæc vrbs reiecto ipso blandissimæ Sirenis nomine, deinceps Argyropolis, aut Chryfopolis vocaretur. ac Vesuuius quidẽ libèter, vt ita loquar, his rebus abundaret, si posset, vt Ianuarium quantumuis hostè, què reueritus tandè est, ornaret. sineret, sibi à lapidicidis infligi vulnera, vt sanguini deseruiret. offerret dura marmora, vt inter ea pulchrius colliquefceret sanguis. non esset tanti fœcunditas soli, quã amitteret humore in metalla transfuso, quanti cultus Neapolitani patroni. At contendet aliquis, latere abstrusas, atq; abditas opes; habet, inquit, Vesuuius apud radices Draconem quasi thesauri custodè. sic appellant flumium inde manantè. fuisse aut vulgò persuasum thesauris excubare Dracones, non modò profani meminere scriptores, sed summiorum decreta Pontificum, q̄ ijs similem faciunt Auarũ. audio. magnopere tñ vereor, ne effosso Vesuuiò tandem isti delusi cogantur dicere, vel q̄ est apud Lucianũ, *thesaurus carbones erant*, vel q̄ est apud Alciphrontè, *omnes thesauri cinis erant*. quãquam hic ipse cinis, vti spes est, ad diuitias pertinet prouentu frugum. nẽpè oës Vesuuij opes foris sunt, quæ certè maximæ sunt. saltem propter hoc laudandus, q̄ promus potius sit, q̄ condus. minus vero perniciosus est cõtinent ignè, q̄ si contineret aurum; illius .n. cinere virescunt cãpi, huius cupiditate rubescunt. Faceffat igitur ista cupiditas euiscerãdi Vesuuij spe metallorum, cum præsertim satis delusos videamus multos, qui ex illius visceribus rursus igni subiectis nihil, ex seipsis sudoris plurimum expresserunt; & quid mi-

rum

Procopius.

Constitat. Clementis.

Lucian. in

Theox.

Alciphron. in epist.

lum, cum tā immania illius viscera sint, eliquari nō potuisse? ostentabant tñ quidā ex oppidanis in ipsa calamitate ppter obiectam lucri speculam lētiores, egestos è Vesuuiο lapides aureis quibusdam micis interpunctos; at qui tantum abest, vt quisquam ijs ditatus sit, vt potius Heri, quorum in agros huiusmodi lapides inciderunt, ex opulētis facti sint inopes.

Iam cum & ipsius incendij fomitem, & reliquam materiā è Vesuuiο exturbatam considerauerimus, quærendum superest, quandiu probabile sit duraturum hoc incendiū, & qui eum consequitur, terræmotum. Atq; huius quidem terminū scimus solere constitui quadragesimum diē; quē si forte trāsfiliat, in alterum annum, ac nonnunquam in tertium excurrat. enimvero quidā terræmotus breuius, alij longius terminantur. quidam continenti tractu, alij intercisi, & per spatia quædā recurrentes morborum more, quorum quidā chronici vocantur tardi, alij acuti per breues; hi perpetui, illi per interualla, nonnulli erronei, ac vagi; quidam homotoni, atq; fixi. Iam obseruauit nō nemo ex ijs, qui statim post incendiū in vicinia montis cōmorati sunt, quosdā veluti morbi periodos in Vesuuiο; q̄ppe Mercurij maximè diebus (is dies fuit, quo in subiectam regionem ex antiqua voragine se scaturigines ignium effudere) tellurem quati solitam, tanquā reuoluto quodā dierum curriculo; vt satis aptè, ac sapiēter Aristoteles hæc, quæ in terræmotu fiunt, cum ijs, quæ ægri corpori accidunt, comparauerit, vt in superiore libro dictum est. duo .n. eius genera constituit; alterum simillimum tremori facit, hoc est, ut quidam interpretantur, horri, & cōcussioni mēbrorum, quæ fit initio febris ob violentiā acrium humorum, atq; inter se dissidentium impetum, ubi maximè bilis est concitata, qua ratione vis spiritus terrā longè, latèq; in latera ciet, eamq; motu uibrante percellit. alterum uerò ex terræmotibus pulsui comparat, arterijs se attollētib; & concidentibus; συστολήν, καὶ διαστολήν uocant; qua ratione tellus è profunda sedē cōcussa sursum, deorsumq; attollitur,

Quandiu duraturum sit hoc incendium.

Terræmotus duratio.

Arist. in Met.

Similitudo in his ab ægri corpore ducta.

ac deprimitur. sed hanc ipsam, quæ in hoc genere Aristoteles affert ægri corporis similitudinem, physicus Poëta quæ elegantè expresserit, uideamus : de Aetna .n., de terramotu, ceterisque; huiusmodi prodigijs ita loquitur .

Lucretius.

Num quis enim nostrum miratur, si quis in artus

Accepit calido febrim feruore coortam ?

Et satis hæc tellus nobis, calumq; mali fert,

Vnde queat vis immensæ procreescere morbi.

Sic igitur toti cælo, terraq; putandum est,

Ex infinito satis omnia suppeditare,

Vnde repente queat tellus concussâ moueri ;

Perq; mare, & terras rapidus procurrere turbo,

Ignis abundare Aetneus, flammescere calum.

Testatur hoc planè nunc ipsius Vesuij macies, squalor, illuuiæ. ceterum hæc tã similia inter se sunt, ut nō defuerint

ex Physicis sapiētes uiri, qui cū homo paruus quidā Mūdus sit iure dictus, ea quæ in hoc accidunt, in eo èt se quoquo modo reperire posse confidant . itaq; præter alias, hanc ipsam

Steph. Roder.

Ignei morbi
in microcos-
mo respōdēt
incendijs.

summi Philosophi, & Poëtæ philosophantis similitudinem.

sequuti aiunt; quæadmodum in Mundo incendia quandoq; contingunt, quæ ipsa, unde oriuntur, loca depascuntur; ita in

homine febres, ac morbos quosdā igneos excitari, quæ uelut quædam incendia sint artus depascētia. nam & Latini

Germius.

febrim à feruore dixerunt; & apertius Græci eā πυρετὸν nominarunt ab ipso igne, tanquam igneam affectionē dicerēt,

quo item nomine ab eius artis antistite non semel appellatur. & alter ille eiusdem disciplinæ princeps, *immodico ignis*

Hippocrates.

a. Epid. sec. 3.

c. 3. sec. 1.

Galen. lib. 9

anim. c. lib. 1

de simp.

incremento animal febrī corripī, dixit. eiusdemq; est altera illa

uox, *si cor semel accensum sit, facile totum corpus incandescere, quemadmodum ab ingenti camini flamma reliquam domum.*

Neq; uerò quia huiusmodi ignis se minus prodit aspectu, ideo eū à corpore abesse existimabimus. latet .n. inquit,

in ægri corpore; cuiusmodi experimēta sumuntur, uel è ferro, uel è fumo igni proximo, unde sulphur, aut ellychniū ac-

CER-

cenditur. certè mēbra huiusmodi morbis igneis correpta, in primis eo, quē Latini sacrum ignem, Galenus πυράγνον appellat, hoc est ignem ferum, uideas intumescere ampullis quibusdam, perinde atq; externo igne combusta; cuiusmodi sunt, quæ πυρώδες dicuntur ignea ulcera, quanquam non ita later ignis huiusmodi, quin aliquando se prodat; nā ut Alexandrinus medicus asseuerabat, Philatei testimonio, è uertebra coxæ cuiusdā, qui ea parte corporis laborabat, æstuatque, cū detecta fuisset, repente ignis exiit, atq; in eius, qui inspiciebat, oculos insiliens, eos cōbussit, ac luce priuauit. contra quō in Ignatio nostræ gentis auctore factū uidetur. exarsit aliquando illi crus ictu bellici globi postridie eius diei, quo diuinus ignis è Cœlo lapsus in terras ritè commemoratur, nec tam uisus est ignē accipere, quā arcana quadam ratione reddere. atqui tantū abest, ut ex ignescentis cruris uulnere fax extiterit oculis noxia, ut potius & ipsius Ignatij diuinitus illustrata mens sit, & se ueritatis luce perfusū gaudeat ipse Oriens.

Gal. de defn.

Steph. Roderi

Ignis ex ægri coxamitè exiliens.

Habet igitur sua et paruus hic Mundus incendia, ut propterea sapienter illi locuti sint, qui terræ motus, & conflagrationes ipsas, cum ijs, quæ in ægri corpore fieri solent, contulerint. quanquam, sicut qui ex graui morbo conualuit, incrementum bonæ ualeitudinis solet accipere, ita spes nos tenet, fore, ut Vesuuius, atq; adeo ipsa Cāpania ex illo squalore, ac macie cōualescat, atque bituminis largi pastu pinguescat auctiore prouentu. Interim uerò affirmare quandiu ille sit exarsurus, & fumidam nubē elaturus, diuinare est. cū quāta uis fomitis lateat ignoretur, tametsi quemadmodum in humano corpore morbi quidā sūt, qui syntrophī, hoc est, connutriti uocantur, qui per statos circuitus, certasque periodos, & interualla sæuiunt, cū nō sēper uenæ materia turgeant, nec effectrices, impellentesq; causæ subsint, eadem ratione nōnulli de subterraneis incendijs philosophati sunt, præsertim cum Xenophanes scribat, Liparense incendium sep-

septimo quoq; anno instaurari solitum . at uerò & superiores Vesuij conflagrationes non oēs certæ sunt, & earū durationes ignotæ multæ; vt non modò ea caligine, quæ tunc excitari solet, videatur eripi dies, sed anni quoq; confundi, atq; ætates. dicam verius; parum diligens in his rebus cōmemorandis fuit antiquitas. de illo, q̄ Tito imperante exarsit, incendio, post triduum mirum silentium; quamquā deinceps, *hæc serè quotannis fieri solita*, dicantur; mitius tñ, & quasi leues quædā velitationes. Quid in hoc incēdio, q̄ illi non faciliè immanitate cedit; èt nè quotannis? mirum est, Petre Aloysi, q̄ dicam, & singulare; q̄ insignis huius vrbis Medicus mihi affirmavit. Ex ijs, qui ab incēdio semiustulati fugerūt, Hyacinthus est, cognomēto Peregrinus, vir honesto loco natus, hic cum esset tum in pago Leucopetra domi, ac torrentem igniti cineris inundantem, iāq; in ædes ipsas inuadentē cerneret, è fenestris ira saltu euasit, vt vim hostilem non omnino vitaret; dexterum .n. brachium ignitus cinis excoxit; nèpe vt dextera ipsa fidem faceret, quanta vis esset eius ignis. curatus demum est medicamētis, in primis lactis adipe, atq; oleo amygdalino, q̄ videlicet oleo illi incendiario ad radices montis è petris scaturienti ars opposuit. Iam cum reliquo anno tempore nullum vestigium eius exustionis appareat, incunte tñ Decēbri mense, cum anniuersarius incendij dies appetit, statim homini dexterum prurire brachium incipit, mox rubescere, efferuescere, flagrare tanquā ex incendio recenti. tertius hic annus agitur, cum eadē periodo in eundem morbum rēcurritur. ijsdem remedijs succurritur. ter in illum hæctenus sæuitum est. & quasi non satis sit semel Vesuii furori fuisse obnoxium, annuas dat poenas innoxius. quis vnquam id egit in Scythia tyrannus? vereri illum dicas, ne forte memoria tanti aboleatur incendij, nisi eam vlceris ignei pruritu refricet. peregrinari quodammodo videtur interea ille Peregrini morbus, ac demū in idē se recipit hospitium, atq; recolligit brumali tēpore. cinis iam-

pri-

Plinius.

Dio.

Franc. de Nola.

Mirum de
annua perio-
do vlceris i-
gnei ex incē-
dio.

pridem refrixit, cineris plaga non item. habemus igitur in hac vrbe flāmæ licet emortuæ viuum simulacrum. hanc singulis annis dat nobis Vesuius sui tragœdiam minimè fabulosam. & quâquam suis oppressus molibus tumulatus est in seipso, tñ viuit in altero. hic nisi palam in vrbe degeret, ac rē omnibus testaretur, nisi obsidē fidei exustam eius dexteram teneremus, cui tandē fidem faceret? quis non à naturis rerū alienum putaret, aut in excocto mēbro posse morbi vim recrudescere, aut vlcus ex cinere reuiuiscere? quantam putas fuisse vim eius ignis, qui licet iā in suo foco, & camino pene sit extinctus, foris tñ inaudito prodigio exardescit, ac sæuit? aut q̄ feralē illum ipsum incendij diē, cū is, qui succedit anniuersarius, ipsa sui cōmemoratione quasi igneo quodā afflatu sopitam in humano corpore flāmam exsuscitet? quâquam in hoc ipso agnoscere aliqua ratione licet Naturæ benignitatem; nā cum illud incendium sub Tito excitatum, aliquandiu singulis fere annis instaurari solitū fuisse dicatur, maluit pārens optima id in paruo Mūdo iterari, q̄ in magno, vt cōi parcat exitio. Cetera porrò superiora incēdia Vesuij quādiu durauerint, scripsit fere nemo. tantū legimus eū aliquādo intra triennium ter exarsisse, at vero dierum numerus, & interualla mensium omnino silentur. Sub Innocentio quidē per diēs quadraginta, & iterum anno post per diēs octo eūdem montem conflagrasse, & ineunte superiore sæculo per triduum æstuassee accepimus.

Vide in nostra Chronologia.

De vltimī verò huius incendij duratione quid dicā, nisi miram sub initia præsertim fuisse apud Astrologos maximè diuinandi varietatem nē, an vanitatem, & garrīendi licētiā? Alij .n. ex Lunæ motu, quē habet in epicyclo, multa vaticinati sunt. alij vero ita philosophabantur, vt dicerent, cūm metallicā materies inueniri soleat instar arboris, quo habitu à Natura gignitur; nam & veluti truncum habere videtur, & ramos, cumq; id, q̄ similitudinē trunci habet, iā esset absumptum, quasi ramos tantū superesse, quibus aleretur in-

Mathematicorum opinionones varieg de duratione vltimi huius incendij.

Fallopianus.

cen-

1. 10. p. 1. d. 11.

cendium (quas tñ in lapidibus fibras, ac reliquas arborum
 formas alij non admittunt) ac proinde breui extinguendū.
 alij ad ventorum, quæ vocant Ostia, se conferebant: quorum
 claues p̄nes Solem sint, qui vnà cum Marte eos, qui à meri-
 die spirant, euocet, à quibus in igneis signis halitus quoq;
 gignantur ignei. ab his igitur, atq; ab ipso Sole cum iã Mars
 secessisset, iuebāt, nos sine metu esse. Nec deerāt qui Tau-
 rum spectandū dicerent, in quo, cū primū mugire Vesuuus
 cœpit, vnum erat è centris, vt vocant, duodecim Lunæ, atq;
 Astorum, in primis Pleiadum. Visum est, alijs tēpus incēdij
 ex eius Planetæ, à quo primum excitatū est, circuitione, aut
 ex triplici Martis cursu p̄dere, quorū qui maximus dicitur,
 ad ducentos sexaginta quatuor dies protenditur, quos limi-
 tes si fortē incēdium transiijisset, ab eccentrici circūductio-
 ne circuli trecentos, vnum, & viginti dies, aut ab hemicycli
 ambitu annos ipsos duos, & dies quinquaginta cōflagratio-
 nis enumerabant. Atqui irridere visus est hæc quodāmodo
 Vesuuus, & vt Astrologos luderet, ijs nec opinantibus im-
 prouisò identidem exardescebat, quarebatq; tellurē. Equi-
 dem mirabar, cur isti tam exploratum haberent, quandiu ille
 cōflagraturus esset, cū quid intus lateret, quantum in venis
 abderetur bituminis, atq; sulphuris ignorarēt. itanē Lyncei
 sunt, vt acie oculorum eò penitus subeant. scio esse quoddā
 genus hominum, qui iactant, sibi hoc à Natura tributum, nō
 tam vt exeuntem è Chartaginis lictore Punicam classē,
 numerūq; nauium ex Libycana specula notēt, q̄ de Lynceo
 quodam scribit Varro, q̄, q̄ multò difficilius est, vt penitissi-
 mam humum subeant visu, ac subterraneos amnes, non ex
 vapore, aut herbarum genere subnascentium conijciant, sed
 nullo prorsus argumēto cernant, sola vi, potestateq; Naturę.
 cuius vnus superioribus annis, & si ab Occidente Sole huc
 profectus, tñ tam clara oculorum acie se à Natura dotatum
 dicebat, vt apud huius Vesuij radices, in profunda tellure
 se liquidissimos amnes apertissimè intueri affirmaret; locus
 est,

Simon Portius

est, cui Venti ipsi dedere nomen, murmur ibi perpetuò, atq; fremitus audiuntur, incertum vtrùm decurrentium aquarũ, an perstreptentium intra specus Vëtorum. res erat plena lucri, quippe aquæ illæ accõmodatæ ad frumentum mola terendum fuissent. versabar ego tũ sub Autumnum haud pcul inde in Sossiana villa tantisper feriatas à literis, cum quidam spe magni cõpendij ductus Lynceum hunc conuenit, grandẽ pecuniam pollicetur. hic polliceri mõntes, vt dicitur, & maria, vel potius intra mõntes flumina. nec mora, effoditur statim lignonibus solum. interea dum hic conductis operis exhauriebat humum, ille exhauriebat arcam. hic educebat solum quasi ferratos lapides, ille aurum. iam in immensam altitudinem effossa tellus erat, Vëti tantùm efflabant, deniq; res omnis in Ventum abijt. ille ipse Lynceus, atq; impostor oculatissimus evanuit clam ex oculis. Atq; ille quidem ita se acie oculorum tellurem penetrare dicebat, vt aquam cerneret, hi vero quasi ignem, ac materiæ copiam introspiciant, ita de ea, deque incendij sine disputant. nos qui tam oculati, ac Lyncei non sumus, ista mittamus, atque ad eam, quam Physici Formam vocant, gradum faciamus. illustriora mox ea, quæ diximus, fient, vel cùm de ignis interitu agemus.

154
IO. BAPTISTAE MASCVLI
DE INCENDIO VESVVI

Liber Quintus.

In quo agitur

De Forma ignis subterranei.

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

Atis iam incendij causas odorando, sulphure fumus afflatis, satis tenaci illo quasi adstricta bitumine oratio in ignis subterranei materia describenda est immorata; nunc formam ipsam eius ignis, vim, atq; naturam contemplari par est. quo in genere id primū, agitur, vtrum subterraneus hic ignis, tam immanibus, ac prodigiosis effectis infamis, à vero elemento, præsertim ab ætherio illo, qui sincerus, purus, ac vitalis est, natura differre dicendus sit, necnè. quippè non defunt, qui in hunc ignem odio tã infesto feruntur, vt omnino negent habere quidquã cum germano igni, naturæ dignitate, cõmune. nouū esse genus aiunt, nouam sobolem, non elementi partem, sed mistum quiddam, & si facultate igneum. Quid ni? inquirunt, an non videmus in ceteris cuiusq; materie quædam inesse propria temperatione commista? Hydrargyrum totum est natura aqueum; atq; multa effodiuntur è terra, quæ plurimum naturæ obtinent igneæ, & si in ijs hebetati, atq; infraçti quædam uis ignis insideat, hic autem tota virtute agat. sic igitur circa hunc ignem philosophantur, vt dicant, ita eū in terræ sinu collocatū, vt ab elemētis, atq;

Andr. Baccius

atq; ab ipso cōmuni, vulgariq; igne differat non regione solum, sed ēt natura; inde verò per varios meatus exhalet, caloreq; per ambitum latè, longèq; diffundat suos. Atq; elementum quidem ipsum simplex est, & pars vna cōponentiū prima, hic aut̄ ignis omninò cōmistum quiddam, ac pingue veluti materia quorundā sui generis cōmistorum, vel instrumentū certè; præterea hic subterraneus feruens quidē, sed caliginosus est, elementum verò ipsum *διὰ φανῆς*, atq; expers incendij; vtriusq; verò naturæ particeps cōmunis ignis, qui & feruens est, & in aperto aëre splendens. Quobrem ipsū incendiarium ignem tanquā degenerem prorsus, ac fæculentum, meritò abstrusum aiunt in imas terræ specus, atq; damnatū. sed huiusmodi criminationes facile est diluere. enimverò ignis hic ingenitæ nobilitatis memor, vt patriā ostētet sedem, ac suum genus, effert se aliquando, ac rupto carcere foras erumpit flāmarū globis ingentibus, elatusq; altissimè emicat; in patria remigrat loca, vnde originē ducit. euaditq; ad supera eludens hominum probra, atq; cōuicia, maior inuidia. ad hęc vibranti lingua sese acuens, tantū non loquitur, & clamat, se ad suam regionē euadere, utpote ætherio igni cognatum.

Ignis subterraneus est verum elementum.

Ac certè si rem ab institutis, ac moribus hominum repetamus, vel hoc indicat, quoduis ignis genus existimatū fuisse vnum, & idem elementum, q̄ ferè omnes, qui cultum igni exhibuerunt, eundem subterraneo quoq; tribuendum putarint. nam & apud Aethiopes Mons quidā intestinis ignibus exardescens, Deorum iugum appellabatur; & Barbari nostra ætate, apud quos huiusmodi montes ignivomi nō pauci sunt, diuinis honoribus eiusmodi ignem, tãquam admirabilem rerum effectorem, prosequi dicuntur; & Persas, qui Solem lucis, atq; ignis fontem venerabatur, non modò vulgarem; atq; ætherium; sed subterraneum quoq; ueneratos fuisse legimus, quãquam non sine fūco, & fallacia. nam sub occulta terræ specu præstigiatores quendam abdebant, qui

Ignis subterr cultus. Plinius.

And. Bacc.

Nicephorus; Socrates.

Ignis subterr. Numinis loco habitus.

indē uoce cōposita ad strepitū ignis, immurmurando edere se fingeat Oracula, atq; ea superstitio non modo uulgi, sed Principum animos occupauerat; putabantq; igneum sub ea specu latere Numen, Vulcanum uidelicet, aut Vestam, atqui dolus aliquando cōpertus auctori ipsi, ac genti Magorum fraudi fuit. nam cū Isdigerdem Regem, qui res Christianorum fouere cōperat, accedentē, iaruatus ille Deus infernē fremens horribili uoce absterruisset, iussissetq; nostra incēdi delubra, ac simulacra, cumq; Rex à Marutha sanctissimo viro audisset, hæc à Magis sibi imponi, iussit ipse igneū illud Numen statim exponi. tum effossa, atq; eruta tellure, nō igneus exitit Deus, sed præstigiator trepidus, ac supplicij metu rigens. sæuitum igitur meritò in eum est, ac socios ex ea disciplina. Ergo ut ad instituta redeam, cum honos sit exhibitus cōmuni gentium consensu non minor subterraneo, quā uel uulgari, uel etherio igni, quis inficiabitur, ppter ea id esse factum, q̄ unam, eandēq; naturam cuiusuis ignis agnoscerent?

Andree Bac
cij opinio
improbatur.

Sed his prætermisissis, rem à philosophiæ fontibus libet accersere. quo tandē igitur isti maximē argumento cōtendunt, latentem hunc sub terra ignē ab ætherio natura differre? primò, quia ille purus, ac sincerus est, rerūq; conseruator earum, quæ infra se sunt; cōtrà hic perniciosus omnino, atq; exitialis. quis .n. est, qui hoc tēpore huius ignis furore, atq; impetu deuastatam Cāpaniam, concussam Italiam, exterriam Europā ignoret? deinde, quia longissimē distat ab ætherio illo subterraneus hic loco, ac regione. Ego uero eorum sententię p̄tius acquiesco, qui ignes oēs, et eum qui Manes impios torret, inter se non natura differre censent, sed quibusdam extrinsecus accersitis; nā pro materia, cum qua copulatur, ac fomite, quo alitur, discrimen illud in agendo sortiuntur, regio uerò, ac locus naturā non mutat, uti dicemus; Cū igitur sulphure, ac bitumine, quæ ambo validissima sunt, ignis accenditur, quid ni res tam inusitatas, tam singulares, & tanquā prodigij plenas efficiat, ac moliatur? hinc illa q̄ in

S. Thomas.
Auerroes.
Rodericus Ca.
Siren.

Natu-

Naturæ miraculis numerantur, immortalẽ Chimæaræ mō-
tis flāmam extingui foeno, quo potius inflāmari oporteret,
Nymphæi craterem aquis accendi, Thracium lapidem bitu-
minosum exingui oleo, ac cetera multa. ea vero quæ nuper
in incendio Vesuuij vidimus eiusmodi sunt, vt admiratione
teneant etiam philosophantiũ mentes, eorũq;, qui se admi-
sos Naturæ arcanis intra ipsa adyta, ac penetralia p̄fitētur.

Sanè vis illa ignis Vesuuiani cognata maximè fulmini
fuit. etenim delusi sunt oculi, cum apertis armarijs, quæ flā-
ma non læserat extrinsecus, putaremus integras recondi ve-
stes, quæ tamen leuiter tactæ dilabebantur in cineres. idem
accidit pomis. foris natiuus ferè color, intus fauilla; deniq;
eius generis ignis visus est, quo depluente flagitiosæ illę Pa-
lestinae vrbes quondā deflagrarunt. scit .n. diuina seueritas
eodẽ igni montes armare, quo cælum. igitur idem exitium
ad experimentum pietatis timuit casta Parthenope, q̄ ad
poenā flagitij perpeffa est incesta regio. diuinitus à se Nea-
polis auertit, q̄ Pentapolin funditus euertit. Quemcunque
ignis hic, siue ipse cinis afflauerat, eum intercluso statim spi-
ritu necabat, digere bat, exhauriebat artus. insinuabat se per-
niciosa vis penitus in medullas. Cadauer èt recens excoctũ
cinere si quis extraheret, præter ossa nihil inueniebat. ex ijs,
qui semesi, immo tacti ab ignito cinere Neapolim in noso-
comium se receperunt, cū omnis ars, & cura esset adhibita,
conualuit vix ferè quisquā; adeo immedicabili ulcere affe-
cti sunt. quid multa? hoc genus ignis diu arsit in ipso mari.
effodimus exactis iā duobus mensibus è cinere lapides, eos
obruerant imbres & plurimi, & maximi, immo uerò eluuijs;
manu tñ tractari non poterant prorsus. Igniti. quāquam quid
hoc miramur, cum post quatuor etiā mēses adhuc exarserit
terra, atq; fumarit. lam cadauera quædā bitumine ita erant
oblita, ut duritie, & colore ipso æs referrent. ita Vesuuius tā-
quam ænea signa ponere uisus est cladis ad memoriam po-
sterorum; nisi q̄ dum hæc effinxit, se diffinxit. Vidimus non

sine

Effecta ignis
Vesuui. mira
ex materia.

sine horrore allatum Neapolim combustæ mulieris caput. prorsus æneum repræsentabat durities pondus . bitumen, uerò, ac cinis ita ei agglutinata erant, atq; concreta, ut distrahi, ac diuelli haudquaquam possent. reliquerat aut ignis in cinere, vnde fuerat erutum, in aures ex margaritis, q̄ item æneæ videbantur . hæ videlicet iniectæ iam viles inferiæ in tumulum miseræ, quæ fuerant ornamenta viuenti. Sed nihil vidi horribilius quàm costas hominis ignis torridas . arserant illæ vnà cum tunica . hæc vero ita costis erat adstricta bitumine, admixto èt cinere, atq; terra, vt vnum essent prorsus omnia. apparebat textura tunicæ, sed ænea iam duritie. hoc certè pietatis fuit, ne nudi, & spoliati iacerent artus, quâquã tunc maximè incendium eos exuit vita . nimirum eodè fere incendiario liquore erat imbuta tunica, qua pellicis illius vestem Medea dicitur infecisse . ferebant verò artus secum èt sepulcrum, hoc est cinerem, terramq; cõmistam. Molliuit ac soluit hic ignis ipsa marmora, quæ cultro facile scindi vidimus, neq; iam vetus illud prodigiũ mirabamur, ab Actio Nauio, cõtè nouacula potuisse præcidi: Quid quòd in Apulia infinita strages boum maximè est facta? tantum quia passi herbis, quæ Vesuuij fauilla erant aspersæ . ita vim quandam exurendi viscera habuit ipse cinis extinctus. mugitu ipso boves testabantur ardorem viscerum, qui mugientis Vesuuij exusta viscera condiderant in sua.

Valerius.

Vis ignis
Vesuuijani.

Ac vide porrò quatum hic ignis habuerit virium. nemus erat apud Octavianum oppidum ingens annosis, ac proceris arboribus conuestitum. hoc nõ modo spoliavit, sed omnino deuoluit, ac cinere obruit ignito. nõ multò post cum coloni humum cum labore multo effoderent, viderunt arbores euassisse iam in carbones, extraxeruntq; tanquã è fornace calcaria . ita hoc solum lucelli ex tanta calamitate acceptũ est, q̄ sine cura, & arte venierint. Sed quantum illud habet admirationis, vel q̄ immania & enormia saxa, ac prope integræ rupes, quibus cõuectandis plaustra nulla fuissent idonea

tan-

tanquã leues calculi longè delatę sint, vel q̄ dolia è vinarijs cellis abstracta, intra domos alienas sint inuenta, fenestris licet, ac ianuis angustioribus, quã quò possët inferri, laxatis, credo, ipsa iactatione terræ cõpagibus ædificij, rursusque coactis. nec minus mirè factum, q̄ is ignis, qui tã immaniter grassabatur, innoxius paleas transiliret. sed nimirum eadem ratio fulminis est, cui fuit hic ignis cognatus; nam interdum huiusmodi prodigia visuntur, quippe in ijs, quæ ipsius cursũ impediunt, dum contumacẽ vim durorum corporũ frangit, necesse est fulmen moram trahere, atq; insistere, quæ verò rara sunt, atq; tenuia, ea transuolat, perq; rimas sine iniuria præterit, vt docuit Theophrastus. Iam quanto nos horrore perfundebamur, cũ videremus ex ima montis voragine, atq; adeo ab ipsa Tellure, quę parens omnium est, in nos mitti veluti fulmina? Hetrusci certè, apud quos erant fulgurales libri, & ratio euocandorum fulminum, ita censuerunt; fulmina non modò è cœlo labi, sed è terra quãdoq; se erumpere, quę appellabant infera; ea verò maximè sæua esse, atq; execrabilia dicebant, quippe nata ex turbidiore natura. verũm

Ignis Vesuuianus fulmineo cognatus.

Plinius.

Atq; hæc tanta vis flãmę caussa est, cur multi sibi persuaserint, hunc ignem non vulgarem esse, sed ex immortali camino, quo impij Manes exuruntur, effluere. Theodoricum certè Regem ex Arij disciplina in Liparenses igne fuisse iniectũ, narrat magnus ille Hierarcha Romanus. Pandulphũ verò Principem, & Ioannem Ducem huius ipsius Vesuuij flãma damnatum legimus, nec desunt Religiosi uiri, ac sapientes, qui in eandem iuisse sententiam videntur. certè egregij uiri sunt illa uerba: *Aeterni ignis sumariola quadam maximos montes subterraneis ignibus decoquunt. æstuat in desessis flammarum globis Aetna, Lisaniculus, & Vesuuius Campanus: quæ si uera*

Gregorius.

Petrus Dami.

Pacianus.

uera sunt, Deus immortalis, circumfidemur undiq; cognatis Erebo flâmis, & grata tñ est loci uicinia. itanè uerò? tã tenui nomine, tam horribilis conflagratio Vesuuij significatur? fumariola nè solum, ac parua uaporaria sempiterni illius ignis hoc tam immane incendium excitare potuerunt? uidimus ingentes flammatarum scaturigines deuolui, Cœlum inuolui caligine, Solem eripi, incendi agros, uastari oppida, deleri Campaniam, exhorrescere Italiam uel fragore, uel cinere. hoccine igitur tã ingens bustum decoquitur solū fumario-
tis immortalis ignis? Audiamus & alterum in eandem sentē-
tiam, qui de Erebi camino loquēs sigillatim Vesuuij memi-
nit.

Minutius Fe-
lix.

Illic sapiens ignis membra urit, & reficit. carpit, & nutrit; sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absumunt; sicut ignis Aetnae, & Vesuuij montis, & ardentium ubiq; terrarum flagrat, nec erogatur; ita sempiternum illud incendium haudquaquam damno morientium pascitur, sed in excessa corporum laceratione nutritur. Hæc ille. Eadem uerò quanto cum uerborum pō-
dere dicuntur à septimio? qui èt negare uidetur, subterra-

Tertullianus.

neum ignem eundem esse cum vulgari, nouerunt, & Philosophi diuersitatem arcani, & publici ignis, ita longè alius est, qui Dei iudicio ardet, siue de Cœlo fulmina stringens, siue de terra per vertices montium erumpens. non absumit quod exurit, sed dum erogat, reparat, & ut sibi testimonium ignis aeterni, montes uruntur, & durant, quanquam hoc vltimum non ita uidetur conuenire Vesuuijo, quem magna ex parte consumptum, ac sua flâma depastum cernimus. illud certè constat, hunc ignē fulmini fuisse cognatum, q̄ in multis experti sumus. possem, & alia Veterum dicta proferre, quæ indicare videntur, huiusmodi subterraneos ignes è Tartaro erumpere, tametsi ad similitudinem potius quandam referenda sunt: At non nemo eorū èt, qui postea scripserunt, existimauit, hæc spiracula esse quædam inferorum ostia, eaq; demum post commune Vniuersitatis incendium fore claudenda. sed ij fortasse uerius philosophatur, qui focum ignis vtriusq; diuersum constituit,

Mayron.

quæ

quæ res cum multis argumentis cõfirmari possit, illud tamẽ Abulensis ratio infirmior
 Alphonfi Tostati sapientis alioquin viri non peruincit, cum
 dicit hunc ignem iccirco è Tartaro non existere, quòd non
 semper vno erumpat è loco, sed modò verticem petat, mo-
 dò diuagetur in latera, quò spectare putat illud Boëtij.

Aut raptis quoties vagus caminis

Torquet fumiuomos Veseuus ignes.

Sed quid prohiberet, quominus, si Tartareus esset hic ignis,
 in quamlibet partem proserpere posset, vbi paratum fomitẽ
 inueniret? aliæ igitur afferendę rationes videntur, cur inter
 se vterq; ignis, si minus natura, certè viribus, & facultate dif-
 ferat; siue q; illi sit focus longè profundior, q̃ huic nostrati;
 siue q; præter exiguum lucis infaultæ ad intuẽtium moerorẽ
 augendum, sempiternæ caligine noctis horrescat; siue q; ita
 immanitate antecedit, vt noster hic ignis adumbratus tantũ
 præ illo videri possit; qui certè modum aliquem habet, ac
 temperationem quandã materiæ, quę absumitur, decremẽ-
 o, cum alteri illi affatim nutrimenta sufficiat æternitas, quid
 q; ardentium horum locorũ vaporaria multis profunt mor-
 bis, vitãq; propagant? nã quid ego dicam, cinere ipso bitu-
 minato agros reuiuiscere, atq; pinguescere? cũ contra ille
 alter ignis prorsus exitiabilis sit, quippe qui penitus animos
 depascatur, ac Manes impios squalore fœdet æterno. Huc, si
 libet, accedat, q; ille Tartareus eleganter à Minutio dicatur, Minut. Felio?
sapiens ignis, quia ita reos edit, vt omnino non exedat. at ve-
 rò Vesuuianus ignis, si hoc tãtũ excipias, q; multis templis
 pepercit, in quo non modò sapiens, sed pius est quodãmodo
 visus, ceteris effectis consideratis, dicatur oportet maximè Ignis Vesuvii
cum igni Fa-
tuo collatus
Plin.
Cas. Bas.
fatuus. quid ita? non modò quia semper hic ignis sapientiæ
 fuit infensus, vt cũ eum ipsũ, à quo immortalitati cõmendari
 potuisset, extinxit; itẽq; alterum philosophum, ac poëtã vnã
 cum villa incendit; & cum publicum huius Urbis gymnasiũ
 euertisse terramotu dicitur; sed quia nuper in tanta calami-
 tate inuisitato more in nostram perniciẽ iusit in multis. Ignẽ

Fatum Physiici vocant halitum concretum, & ad inferiorē aëris regionem elatum ē palustribus præsertim locis, ac sepulchris, qui vel nocturni frigoris pugnâ, vel partiū inter sese collisione aliquando accenditur. hic mirè mouetur, curfat, occupatq; interficientibus; dum ludit, illudit. fugientes insequitur, ac sæpe agit in præceps: quē verò attingit, eum venenato quodā afflatu inficit, nōnunq̄ ēt enecat. At quā multa Vesuvianus hic ignis egit vel in maximo ludu non modò inusitata, & noua, sed ēt ludicra? Veterū ille mos fuit, vt post exustum in rogo cadauer, epulum funebre darent. hunc ipsū motem Vesuius imitari visus est; in hac .n. conflagratione Cāpaniæ, ac tot mortalium interitu agrum quendam insulato caseo constrauit, cuius vim magnā impetu flāmæ procul aduexerat. præterea intēgros ouium, caprarum, & porcorū greges igni torridos torrente deuexit; atq; vt epulum esset magis opiparum, plurimā vim auium, quas occupauit cinis, ac flāma, exposuit in feruidis agris, & piscium in littore. præter sepias, & conchylia, quæ mons euomuit resorpto maris. Legimus inter Aeolias insulas, cum olim mare arsisset, magnā pisciū multitudinē extinctā fluctasse, quibus qui vesci sunt ausi, confestim interierint; q̄ in cōmodum hoc tempore haudquaquā consecutum audio; q̄ nos de contagione sollicitos bene sperare iuhebat, cū virus illud certè tam noxium exspiratio haberet minimè videretur. Iā nec illa, quæ p̄cipua sunt, in hoc epulo defuerunt, vinum, ac panis; multa .n. vini dolia ē cellis turbine illo demoluta sunt, palamq; proposita; cumq; panis esset ubiq; cōbustus, ignis ipse panificio subiit; pollinē .n. qui fortè occurrat, bitumine, ac sulphure conspersum, cinere excoxit. vidit frustulum huiusmodi sulphurati panis, ac dignus tantū visus est, quo Vesuius Pandulphos, ac Ioannes pascere sidos, aut gigantem illū, qui ibi flagrare dicitur, Alcyoneum dicitur; necirco Vesuium obstructis cinere aqua ductibus versatiles molas ad rotandum frumentū inatiles reddidisse, nē alio alacremio panis q̄ illo sulphureo, quem

Mira effecta
ignis Vesuu.

o. s. s.

167

quem ipse proponeret; ac fragor quidem ille, quem primo
 edidit, tanquã trufatilis molæ fuit, illud verò quã Indicum,
 quo mulierculæ cuidam idem Vesuvius illufit? hæc abluen-
 do capiti è cinere incendij lixivium fecit. defluxit mox ca-
 pillus, atq; omnibus ludibrio fuit, nempe non animadvertit,
 neq; prævidit, cum Vesuvius arbutis amiffis recaluafter, &
 glaber iam effet factus, fe quoque, adhibito eius cinere, cal-
 yam euafuram, & glabram. sed vt ad epulum redeam, lufit
 cum Heliogabalo homine immantiffimo, ac maxime fatuo,
 qui duros, ac marmoreos cibos conuictis apponere solebat
 in mēfa pro veris. quod Vesuvius imitatus, veras paricas, pa-
 nem, mel ipsum ita durauit; vt vel in æs, vel in lapidẽ mēfa
 viderentur. quid igitur illo, vel crudelius, vel durius, qui mel
 confrinxit in lapides, oculos, soluit in lacrymas? immo verò
 qui in cõmuni mortalium luctu, atq; mœrtre lufit; vidimus
 n. non sine admiratione! proiectos ex incendio tessellatos
 lapides mira quadã arte distinctos, prorsus alueoli lusorij
 specie, i. f. ludios, atq; aleatores nos esse volebat, cũ maxime
 versaremur in alta vitæ; ac Veneris quidẽ iactus aleatoribus
 felix erat. contra quã in Vesuvij, qui sacer olim ipsi Veneri
 fuit, alea factum; siquidẽ in hac vel ignitorum lapidum, vel
 ignium ipsorum fuere quasi fulminum iactus; quibus hæc re-
 gio appellationem Felicis amisit. Verũm dum de funebri
 ludo, & emortuali epulo, q. Vesuvius funerata Campaniæ
 quasi more Veterum dedit, verba facio, venit in mentẽ an-
 tiqui Romanorum moris, qui *incendia inter epulas nominata*
aquis sub mensa profusis abominari solebant, quamquam Vesu-
 uianus hic ignis, quia bitumini est admistus, aquis adolescit.

Cum igitur tam mira ignis subterranei, tãque prodigiõsa
 esse soleant effecta, existimarunt nõnulli cum natura diuer-
 sum esse siue à nostrate, siue ab ætherio, sed malo hac in re
 alios sequi magistros, ac viros doctrina præstantes; qui putãt,
 vnum, idemq. elementum esse culuis ignis; diuersam verò
 cum sortiri vim agendi ex diuersitate materiæ, cui coniun-

Plinius.

Andr. Baccius
 S. Tho. 4. sent.
 dist. 44. q. 3.
 art. 2.
 Aueros.
 Steph. Roder.

*Vna ignis, &
caloris natura.*

*Mos exclu-
dendi pullos
apud Aegy-
ptios.*

*Bombycis
generatio.*

*Cervicibus.
Fervidus.
Mirand.*

*Theophrastus
de igne.
Turribus de
calore.*

gitur. Quod aded verum est, ut ex Physicis pleriq; sentiant, calorem nobis innatum haud quaquam esse natura diversum ab ignis ipsius calore. nec infirmis hec sententia nititur argumentis; quippe ferunt in Aegypto apud Memphim sine incubatu hac ratione pullos excludi. Caminos extruunt alios alijs multiplici fornice impositos, in quorum tholi fastigio foramen est; per quod vis ignis, que immodica posset officere, paulatim effluit, atq; exhalat; in imo ignis accenditur tepere ratione quadam; tum ouorum centurias multas in fornica superiore planitie disponunt. statim diebus erumpit turba pullo- rum, qui non numero, sed mensura uenales habentur. pre- clarum sane ortus genus; nempe ab igni eduntur in lucem; ut gallinarum pulli pene certare cum Phoenice ipso de na- talium gloria possint. Nam quid ego de Bombyce dicam? est illi foeminarum sinus auspiciam uitae. .i. fouetur pectore, & complexu arcetur illecebra et nondum nata. illaqueatur ani- mus cura, antequam fila ducantur. obsedit amoris arcem cu- piditas, antequam id existat, qd amatur iam studio inharet, & inseritur cordi, qd nondum est sericum. aded nihil est in cu- piditate serum. interim occupat precipuam hominis partem animalculum uile, ac nodum funerati ultro extuberamus in uermes; nec diuina seueritas, & cominatio abolet, ac dissi- pat ea studia; que solo tonitru disturbantur, & euanescent. de inexplebili cupiditate loquor, & exuberanti quorundam luxu. sed hec querelae alterius sint loci. Nunc illud cotendo, ac pugno, subterraneum ignem esse uerum elementum, neq; diuersam eius a ceteris ignibus; et ab etherio, constituendam esse naturam. qd si agendi aliquando ratione discrepare ui- deantur, id ad materiae diuersitatem esse referendum, qd idem de calore intelligi uolo; in quo distrahendo in naturas ua- rias, nonnulli nequicquam estuant.

Atq; hec apertiora erunt, si uniuersa natura ignis, ortus, incrementum, uis multiplex in agendo, deniq; interitus co- gnoscatur. Nihil sane tam specie multiplex, tam natura dis- simile

simile. corpora omnia subtilitate vincit ipse vix corpus, ac prope à cōcretionē secretus. inest ferè in omnibus, sese dat omnibus. lucidus est, sed natura eius occultior, vi validus, motu alacer, actione acer, ac viuus. mouet, ac citat quicquid est sui particeps. omnia renouat, atq; restaurat, naturæ quidam quasi custos, ac tutor, artifex, & magister artium; pulcherrimus, & tñ olim foedissimo Deorū sacer, velocissimus claudo. differens, distinguens, & resiliens. deorsum pascens, sursum agitans, & acutè means. implumis euolat; liber euadit, quia leuis, & quasi sine iugi pondere. quicquid corporeum est, præter ipsum est. incapax poenè mensuræ; cuius videlicet virtus, & actio, si fas esset, infinitè posset excrecere. occultam habet vim; sed nihil ipsi occultum insinuanti se in omnia. suam ipso splendore naturam cōtegit, sed detegit alienam, cum colores, & figuras coram oculis representat. iam illa vis quæ admirabilis, qua inferiora euocat, atq; ad superiora attrahit, dum materiam laxat, atq; dissoluit? quid quod consenscunt omnia, antiquantur, atq; deficiunt, quæ ignis virtute destituntur? certe vnus amborum interitus est, & ingeniti calor, & omnium nostrum. latet quietus, sed laceffitus collisione se prodit. digerit, cōcoquit, agrestia mitigat, bellua tñ dictus immitis. splendet, & circumuelatus est splendor, quia rursus ad secretum suæ naturæ sinu conuersus nostros subterfugit sensus. quid illo mundius, quo cetera purgatur? quid perennius eo, qui rubiginem abstergit? nec, cum effunditur, augetur, nec, cum recipitur, diminuitur. in coelesti corpore lux est. in proprio regno, ac sede non splendet, sed exul in terris. flama est in aëria, carbo in terrena materia. tendit in conum, ac pyramidem, & ex ipso acceditur mortalibus pyramidem vibrantem emicat in linguam, tanquam suum vel decus prædicet, vel decorem; nisi fortè inexplebilem indicet edacitatem. quot scintillæ; tot astra, vel iacula. in cinere, ac sauilla testus, quæ reliquæ sunt sui funeris, perennat. deniq; noster hic ignis cælestis illius quædam propagatio semper est habitus,

cuius

*Gaspar Contarini.
Cardanus.*

Ignis descriptio.

Herodotus.

cuius rei argumenta sunt, specula ipsa incendiaria, & sc̄a-
phia olim Vestalium triquetra, quibus fomes relatis radijs
inflammabatur, ac purissimus excipiebatur è Cælo.

natura ignis
vniuersè co-
sideratur.

Est, inquam, ignis cœlesti corpori, vt in multis natura si-
millimus, ita loco proximus. occupat quaque versum, am-
bitq; sub Luna extimam Cœli faciem, latè per spacia circū-
fusus immensa, quæ implet ea magnitudine, quæ elementa,
cetera longè superat. nec quia ibi nostrum fugit obtutum,
ideo fugit intelligentiã, etsi quidã eum inde deiciant quasi
suspectum, ne fortè Cœli cardines, obsidēs flamma cuncta
peruastet, ac Mundi mœnia subruat. verùm q̄ in suo regno
ignis delitescat, neq; se prodāt, dignitatis est, q̄ laxior, & so-
lutior, libertatis; q̄ secretus à ceteris elemētis, crassiq; cor-
poribus, honestatis; quo fit, vt tutius ibi degat, & purius. ma-
gnum sanè pudicitie documentum. nēpè purissimus est tan-
diũ ille ignis, quãdiũ latet, quãdiũ quasi domi suę manet,
quãdiũ simplex, & inornatus; contra cùm apud nos foris
apparet, cùm materie tenaciũs inheret, cùm luce se comit,
impurus est: quãquam ita quoq; ratiocinari libet. Superne
non splendet ignis, quia caret hoste, quia nõ vrgetur aduer-
sis. nemo feriat; & ociosus in nominis celebritate, ac fame
luce versatur; qui actuosus est, clarus est. addo illud; vix quif-
quam in patria euadit illustris; foris querendus est splendor
laudis, & glorię: tunc ardet ignis, cum velut è patrijs exulat
focis, torret extorris. Sed quã rōne fieri dicamus, ut ignis,

Cur ignis in
sua sede non
ardeat, neq;
splendeat.

qui mitis est in suo foco, nec nisi vitalis, apud nos feritatem
quodammodo induat, apud homines inhumanitatem? ita
ille plerumq; in domorum, oppidorum, vrbiũ vastitate gras-
satur, atq; in mortales ipsos excrucianos excandescit; ma-
teriam potius, ac nutrimenti genus inculsa. quẽadmodum .n.
aquæ aliundè, q̄ à sua natura habent, vt congelascit; ita ignis
ex aliena materia, vt immaniter læuiat. siccitas ipsa cos est,
(vt sapientes loquũtur,) & lima caloris; hac ille acuitur, &
explendescit; ita fit, vt non modò ex minimis inijs abundè

Cardanus.

Aristoteles.

pa-

passus poene in immensum adolescat; sed peruincat omnia,
 atq; peruat ea celeritate, quę volucrem quoq; hominis
 cogitatum anteuertere videatur. nobilissimū .n. elementum
 cum sit, sortitū est à Natura dotē æquē præstantē, vt ageret
 & vehemēter, & expedite quāquā eadē prudens ita vires
 ignis attēperauit, vt, quō est ille violētior ad in ferēdā perni-
 ciē, eō sit imbecillior ad propulsandā iniuriā. nam cū multis
 aduersarijs sit expositus, reniti, ac resistere diu nō pōt, quin
 tandē extinguitur, atq; intereat. nimirum id fit ob materię
 paucitatē, quę cū interdū laxior sit, vis ignis dispergatur ne-
 cesse est; q̄ minimē accideret, si esset in sese constipata, atq;
 collecta. præterea cū leuissimus sit ignis, cōstare non potest,
 euolare contendit ad supera, q̄ dum aggreditur, dū elabatur,
 simul intercudit, & euanescit, ac nimio patrię sedis repetē-
 dæ studio incensus emoritur. illa ipsa, q̄ interea sibi excitat,
 pyramis, omen est mortis. ipse sibi rogas est, atq; fax. deniq;
 ex ipso cinis. quid mirum? cum ēt è sepulchris, ac patibulis
 nonnunquā existat; neq; .n. Regum tātum, sed reorū quoq;
 aliquando capita exarserunt.

*Gaspard Com-
tarcnus.*

*Cur ignis fa-
cile intereat*

*Cuius.
Cantab.*

Tam faciliē igitur cū interire possit pulcherrimum elemē-
 tum, Natura parens varias rationes adinuenit, quibus ille p-
 pagari posset, & quodāmodo reuiuiscere. Liceat igitur pri-
 mō contēplari, vel in huius regionis occasu, ignis ortum. nō
 vnum habet ille natalis genus; ne vel ad perniciem, vel ad
 cōmodum vna sit via. quid autē admirabilius, q̄ vt, cū ce-
 tera elementa mutuū inter se quasi cōmercium habeant,
 neq; quidquā seipsum procreet, ignis tñ seipsum quodāmo-
 do & gignat, & perimat. atq; in aliorū quidem elementorū
 ortu Natura sine nobis operatur; neq; .n. cum aquam fodi-
 mus, aquā efficimus, sed aquilegio tantū eius uenas aper-
 mus, ac promimus, ignis verō nostra ēt. opera, atq; ars. pedit
 in lucem, qui tñ eripere possit nobis lucis, vltimā sed quam
 obscuras habet tā lucidum cloum rursus. à fumū videt
 licet, nisi hoc ipsum, nobilitatis in igne. dicamus, cuius modi
 apud

*Ignis quot
modis gignat-
tur.*

*Theophrastus
de igne.
Turnebus de
calore.*

Ignis motu
interdum ac
cenditur.

apud Veteres fumose fuerunt gentis imagines. Neq; tantum vnus ignis alterum parit; sed violentæ quoq; illius procreationses sunt. motus euocat in lucē, vis obstetrix est. ita rapidę procellę præsteres è nubibus elidunt, & fulmina. ita è ferro ignis existit, ac silice natura licet tenuissimus, sed quandoq; in strage mortalium durus, ac ferreus. cernere licet plūbeos globos è tormentis explosos, dū per aërem feruntur, liquefieri, sagittas incēdi, molas farinaceas inardescere, curruum axes ignescere, soleas equorum scintillare, aërem percussū, quasi missilium iaculis explēdescere. quid quod & ex Leonis ossibus inter sese collisis ignis existit? ne quis miretur immanem belluā à Veteribus appellatum Ignē. q̄ itē hederæ affrictu, laurique; accidit; nēpè ignis in hoc ipso Vesuuio vineas, & laureatū vatē exussit; Nā quid ego dicā, hac ratione ex ipso homine ignem existere solitum, dilapsurū videlicet mox in cinerē? certè cōfricatum hominis brachium aliquādo exarsisse accepimus, ac sunt, qui se vidisse scribant quē-

Steph. Roder.

dā, qui dum arctiorem interulam violenter exueret, flāmas ediderit ex dorso, & brachijs èt cum stridore, domesticis demirantibus. Deniq; q̄ maximum est, agitated ventis, atq; iactatus halitus subterraneus in venas incidēs sulphuris, ac bituminis exardescit. Neq; verò agitatione solū, sed pugna èt ignis excuditur; quippe halitus frigore obsesus nonūquā exardescit in flāmam; ita quādoq; incunabula sortitur ignis in castris, & mirè vitam auspicatur à pugna. In hac igitur palæstra rerum admirabilium exercet philosophia suos. quo in genere est illud in primis, q̄ ipse religionis magister sapientissimus est demiratus; calcē aqua potius, q̄ oleo efferuescere; nimirum oleū, quia tenacius, ac lentius est, inhæret calci, ac fonticulum ipsum latentis ignis obducit; at verò iniecta aqua, & calcis particulas subeunte, primū hæ interceptæ constipantur; tū ob conflictū humoris natura frigidi exar-

Ignis anti-
peristasi ac-
cēdi solitus.

August.

Cur calx a-
qua potius,
quam oleo
extingdatnr
*Caspar Con-
tarenus.
Cardanus.
Reinerus.*

descunt. ex quo èt. intelligi pōt, cur incendia montū noctū maxinè flāmā ostentare soleant, interdū fumum; nō modò,

quā

quia Solis, ac diei luce præclariore minor obruitur; sed quia noctu halitus ille frigido cōpressus aëre, dum obsistit, atq; obnitiitur, ea lucta magis excandescit, efferuescitque. Sed nobiliora illa natalia sunt, quæ repetere potest ignis à nobilissimo Planetarum Sole; cum hic collectis in crystallo radijs, quasi pulcherrimam sui speciem contemplatus in speculo, purissimum accedit ignem, cuius custos veteris Romæ decreto Pudor esset, quiq; vel in cinere Immortalis appellaretur. contra verò quis in animum induceret, hoc ipsum elementum tam nobile, tãquam purum ex putri quandoq; materia existere posse? quanquã .n. eum præclusio spiritus interdum interimit, aliquando tñ calorem irritat, augetq; adeo, vt exardescat. & ita accidisse narrant. Columbinus fimus congestus erat in cumulum; cum repente ingens ex illo, nemine admouente facem, emicuit flâma. conflagrauit illico domus, ac plus detrimenti attulit innocēs, & simplex columba, quã auis illa, quæ à Romanis dicebatur Incendiarria, qua visa lustrabant Urbem. nimirum cum halitus intrasimum respirare vix possent, vsq; adeo incaluere, vt flâmam sponte conceperint. & verò cum ad gignendum ignē plus caloris requiratur, quã fimus suopte ingenio postulat, quis neget præclusionem illa ignē excitatum, & facilè fieri potuit motu, quo halitus, cum è cōfertim aggesto fimo egredi, atq; euadere non possent, in interiores percussis partes acervatim ferebantur, vt fit in fulgure, cū videlicet percussu spirituum in nube ignis accenditur, ac fulgetrum exhibet. ac superiore quidem seculo simile quiddã accidisse dicitur. in Florentina enim naui frumento, lanaq; onusta, cum per Oceanum in Italiã tēderet in mari Hispanico, repente capercuatis ex mercibus, situq; ipso navis sese extulit flamma nullo igne extrinsecus admoto, arsitq; nauigium inter vndas; marina .n. aqua sua pinguedine nutrit potius, quã extinguit ignē, vt alibi dictũ est. Cōstipatũ itē fœnũ cōpressũ, atq; retrusum aliquando brumali tēpore concepisse subitò

Cur noctu flâma, interdum fumus in incendijs apparet. Ignis à Sole accendi potest.

Plutarchus.

Ignis accensus ex putri materia.

Galenus.

Plinius.

Rainerus.

Y flam.

flāmā legimus; quò nonnulli putāt pertinere illud Maronis

In Georg.

nec tota claudes fœnilia bruma.

ficci enim, & calidi halitus constipatione in vnum coacti pugna frigoris exarferunt.

Ignis. aspectus. varijs.

His igitur natalibus tā varijs existit ignis, ac propagatur; qui statim, atq; in lucē editur, suam edit lucem. In materiā verò, ac fomitem, tam incenso studio fertur, vt eius quoque agendi naturam sequatur variam; seque non vno semper vultu conspicuum faciat. Proteum dicas. nam quæ spectra oculis non obijcit? quā non induit larvam? nec terrā tantum, sed vniuersa hæc, quæ Lunæ subsunt spatia, ostentis, ac prodigijs implet. enim verò cum se ille crinitus comit in cœlo, tunc orbem terræ, multorum certè suspicione, foedat exitijs. cum caudatus apparet, non adulatur, sed uinatur. cū philosophico more barbatus. incedit, seueritatem præfert. cum se protendit in trabē, non putatur fulcrite imperia, sed euertere. Ac modò acuitur in mucrone m; modò vibratur in iaculum, modò exardescit in tædam, subijciendam Principum rogo. Tibiæ quandoq; speciem refert, nec quasi præcentor, sed quasi præco-feralis exitij. Doliorum quoq; figura cernitur, veluti lymphatus. Hippeus dicitur, cum equum simulat iuba, omine quodā belli; Ceratias cū cornu Martē videtur accendere. Iā præter hæc, & si quæ sunt alia Cometarum genera, quā multa propiora nobis in aëre spectacula ignis edit? siue cum continuo tractu rubescit in facem; siue cum quasi sidera discurrunt porrecte in longum flāmę, siue cum ad ostentationem quandā se acuit in pyramidem.

Plinius.

Zeno.

Atqui licet ignis à Philosophis dictus sit sapiens artifex, & magister artium, ab iisdem tñ quandoq; Fatuus est appellatus, qui vel è palustribus locis, vel (etiã si ignis sit natura vitalis, ac viuידus) è sepulcris nonnunquam emicat, & quasi ludius, & errabundus circumcursat. quid præterea illæ, quæ in aëre quoq; visuntur Capræ saltantes, nonne ignis, aut ludi sunt, aut ludibria? at verò aliæ quædam formæ longè dif-

pa-

pares; cum aut conuolutus in spiras, ac scintillas euomens dicitur Draco volans; aut militares acies in aëris cāpo videtur instruere, ac seipsum acuere in hastas, & iacula deniq; non videtur ignis sibi pulcher, nisi aliquādo Helenam se fingat in mari, vt videlicet sit illa insignis non modò incendijs, sed naufragijs. Iam ne longè abeam, in hac certè nuper fumida nube Vesuuij, quam varijs, & horrendis perstrinxit oculos spectris laruatus ignis? modò micantes districtus in linguas, modò ardentes curuatus in falces; coruscus in fulgetra, contortus in fulmina; Chimære simillimus nō modò monti, sed monstro, nisi quòd veris nos oppressit exitijs.

Atq; hæc de vario ignis ortu, aspectuq; sint dicta; nunc eius incrementa, vimq; in agendo multiplicem contemplemur. Adolefcit ignis, ac vires accipit primò ex flatu, qui eū tanquā follis, & sopitum exsuscitat, & ardentem irritat. hinc illud phisici Poëtæ.

Ignis vt a-
dolescat.

*Lauricomos ut si per montes flamma vagetur
Turbine ventorum, comburens impete magno.*

Lucretius.

immane quātū sæpe ex paruis initijs, ex tenui scintilla exagitatus vehementi spiritu ignis excrefcit. & sanè Aetnā ipsā certis quibusdam ventis flantibus magis exardescere accipimus, & id nuper in Vesuuio vidimus; atq; hanc ob causā Vulcaniæ insulæ appellatæ sunt Aeoliæ, quibus èt immanis ille gigas Typhoeus subiectus sit q̄ videlicet à Ventis ignis maximum capiat incrementum. sed adolescit ille in primis alimento suæ naturæ accōmodato pastus; hoc aut est quod aut aridum, rarū, aëreū; aut oleosum, ac pingue sit; quapropter ignis subterranei fomitem bitumen in primis, ac sulphur constituimus, quorum hoc facillimè concipit flāmam; illud diutius ignem ipsum seruat, ac fouet. Iam si adulto igni natri, ac salis Ammoniaci societas accesserit, tum verò cōsequatur necesse est ille fragor, quo vix quicquam in Natura excogitari pōt immanius. Porro si vim ipsam ignis spectemus, atq; agendi rationē, firmior omnino est in solido cor-

Cardanus,
Fallopins.

pore, vt in ferro, ære, lapide; & quãuis hinc se minimè effe-
rat, at latet intus, atq; arcetur; quæ èt caussa videtur, cur vbi
aër est crassior, ibi æstus cõcitari soleãt acriores; quippe aër
densior vbi semel incaluit, quantò tenacius calorè cõtinet,
atq; arcet, tantò æstuat magis.

Ignis quot
modis inte-
reat.

Ignis non
quæ resistit,
atq; agit.

De interitu verò ignis quid dicam? an erit in hõmanis
quicquã non obnoxium morti, quando ille ipse, qui & lucis
est partus, & statim lucis parens tandè extinctus sempiter-
nam sese abdat in noctem? Potest quidè ignis agere, quã ve-
hementissimè, at quæ resistere, ac diurnã obsidionè ferre
non põt; ita solerter omnia moderante, ac tẽperante Natu-
ra. Neq; solùm ab aduersario interimiri põt ignis, aut pabulo
destitutus interire, sed, vt animantibus quoq; accidit, nimio
pastu oppletus, atq; obrutus suffocari, vbi respirãdi facultas
negatur. est quippe necessarius igni aër; tum quia hic in pa-
stum illi cedit, tum quia, cum ignis ex nutrimento fumo-
sam, ac fæculentam edat fuliginem, quæ ipsi haud parum
officit, non nisi purissimi aëris accessu opus est, qui fuli-
ginem illam excipiat, abigatq; hinc fit vt temperata venti-
latio sopitum ignem exsuscitet, augeatque, contra nimia in
perniciem rapiat. accedit, qd frigidior aër volatilem, & erra-
bũdum ignis calorè intro vi adigit, tuctur, ac dissipari verat,
quam ob causã ignis in umbra uiuit, at fõte lucis oppressus
interit. Sed quã non modò prodigiosum, sed miserum hoc
genus interitus est, ut illud elementum, quo fit, ut spiritum
ducere possimus, suffocatione pereat cum nimis abundè
nutritur? nimirum tũ calor in seipso coaceruatus princi-
pium ipsum tabefacit, atq; elisu quodã, cõpressuq; interimit.
hinc fit, ut ignis miro quodã modo suo uiuat in cinere, ha-
bet .n. ex eo (quippe qui tenuis est, atq; laxior) respiratiõnẽ
quandam, arcet uerò ipsum ignem cinis, & cohibet, efficitq;
ne circumfuso aëre opprimatur, cõtra si magna strue ligno-
rum obruatur, cum prorsus effluere nequeat, se ipsum elidat,
necesse est; Sed quis hoc nõ iure miretur, ardentem picem
aqua

Cur ignis cõ-
nere ferue-
tur.

aqua perfusam non extingui, sed oleo, quo nihil videtur ad excitandum ignem magis idoneum? quid ita? quia, si Theophrasto credimus, cum oleum tenuius aqua sit, facilius principium ipsum subire potest, atque peruadere. quamquam nonnulli etiam sapientes viri aliter persuasum habent, idque potius oriri putant ex olei crassitie suffocante ignem. Ceterum hanc vim subeundi, ac penetrandi aceto maxime tribuunt; quod tum ob innatum frigus, tum ob acutiores partes ad ignem interimendum validius, quam aqua sit. Aquam vero ipsam etsi nonnulli tenuioris cuiusdam naturae, quam oleum esse concedunt, tamen non desunt, qui putant eam, non solum, quia frigidum est elementum, aduersari ceteris ignibus, praeter bituminosum, cum est feruens id agat, sed quia principium occupat, & intercludit. quod si haec ambo coniurent humidum, atque frigidum, tunc multo vehementius dimicabunt, quippe contraria sibi aduersantibus exitum moliuntur. est igitur (inquiunt) & altera praeter frigus causa, cur aqua ignem perimat, nimirum quia sua illum crassitudine suffocat, quippe aërem remouet, sine cuius appulsu, ac ventilatione neque flamma, neque ignis ipse conseruari potest; nisi enim recens aër subinde affluat, & illabatur, emoriatur breui; itaque ipsa olei vis maior affusa illum extinguet. praeterea sustentatur flamma, non à circumfluo aëre duntaxat, sed etiam ab halitibus, qui è materia, quae comburitur, ad externas partes vi caloris educuntur, quos cum aqua intercipiat, eorumque exitum meatibus obstructis impediat, necessario flammam opprimat; at vero aër neque tantum obtinet frigoris, ut calorem extinguat, neque tam densus est, ut eum suffocet; ad haec quia humidior est, ac pinguior; idcirco ignem sustentat, ac fouet, quod si vehementior aëris ventilatio flammam interimat, id vel ex eo contingit, quod licet ad tutelam ignis requiratur accessus, & reciprocatio frigidi aëris, qui fuligines ab igne procedentes, cum iam deustae sunt, subinde excipiat, & aliorum deflectat; tamen, si eas rursus flatus impetus violentior dissipet, atque distrahat, flammam omni pabulo destitutam extingui oportebit. Sed

Theophrasti opinio
cur pix oleo
extinguatur

Gaspar Cölar.

Cur acetum
validius in
extinguendo
igni.

Galenus.
Scaliger.

Conimbr.

CUR

Cur bitumē
alatur aqua
in primis ma-
rina.
Cur Chimæ-
re ignis ex-
tinguatur se-
no.

Baccius

Varij modi
quibus incē-
dia extingui
solita.

Herodotus.

Corn. Tacit.

Cur cenoni-
bus extinctus
ignis,

Cur lapidi-
bus oppres-
sus ignis.

Cur cruenta
cadavera ad
extinguendū
ignem inie-
cta.

Dion.

S. Cyprianus.

cur quædam incendia aquis non modò non obruuntur, sed magis inardescunt? nēpè ijs locis hoc maximè accidit, quæ bitumen continent, cuiusmodi sunt inter cetera Chimæra; Nymphæum, Hecla mons in Islandia, & hic Vesuuius; nec mirum cum id, q̄ in aqua præsertim marina est crassum, & pingue, bituminosus ignis sibi ad nutrimentum quodāmodo ex fugat, atq; exprimat. q̄ aut ignem huiusmodi aqua nō obruat, ex viris doctis nonnulli causam in fomite ipso constituunt; quippe cū aqua bitumini non adhæreat, sed tanquā à re oleosa statim elabatur, & effluat; hinc fieri purāt, vt subsidens sinat attolli flāmam. Cur aut Chimæra ignis, qui nihil sibi ab aquis metuit, extinguitur sceno? quia hoc cōmiscet se fomiti, flāmamq; facilius supprimit, atq; obruit. sit hoc etiā in Naturæ prodigijs, vt cum ignis bellua exillimata sit ab Aegyptijs immanissima, & cum non sine quasi taurino mugitu erumpat è terra, tū non modò non alatur sceno, sed intereat. Eandē igitur ob causam ignis ille, qui ex agro Iuhonum repente se extulit, tandem iniectis centonibus extinctus est; his .n. suffocari facile potuit, quæadmodum, & iactis lapidibus, quibus tanquā immanem feram appetierūt ignem; Sed quā inusitatum illud genus interitus in Achiaco bello? cum .n. Antoniani artificiosum ignem, qui naui erat iniectus, extinguere nulla ratione possent, cadaueribus tādē interfectorum cruentis ingestis eum principiò sunt aggressi, & cecidisset res ex sentētia, nisi coorta ventorum vis vehemētior incēdium poenè sopitum iterum excitasset; sanie .n. taboq; fluentes artus igni oppositi impedimento erant, ne flāma efflueret; ità viuida vis illius ignis poenè interijt ab interem, tis, & qui aqua pervinci non potuit, vulnerū potuit cruore; Quod si animaduertisset hostes Christiani nominis, pfectò in eius professores tā immaniter nō scuiissent. quid .n. tunc agerent, cum eos vulneribus conscindebant, audiāt *fluebat sanguis, qui persecutionis incendium restingueret*, cruenta .n. bonorum corpora, non tam oppressa impiorum furore sunt,

sunt, quã ipsa represserunt furoris flãmam. Ac proinde quis non videt, nihil opportunius, aut accommodatius accidere potuisse, quã vt flagranti Vesuuiio Ianuarij cruor opponeretur? ac satis in secundo libro multis ostendi, quantũ in extinguendis incendijs cruor possit, vel ex eo, q̄ contigit in ea pugna, quæ sub M. Antonino est à Romanis commissa cum Quadis. nã cum illi ab his arctius premerentur, Legio, quæ apud ipsos erat è nostra disciplina, quæ postea ab euẽtu Fulminatix est dicta, precibus & fulmina euocauit è cœlo aduersus hostes, & genus quoddã ignis bituminosi cum imbri cõmissi. ac tũ *licebat videre in eodẽ loco aquam, ignemq; de Cælo labi; neq; imber iuuabat Barbaros, sed non secus inflãmabatur, atq; oleum; ita vt infligerent sibi vulnera, quo ignem sanguine restinguerent.* siue, vt Phisici putant, cruor ille recēs effusus, & calidus meatus corporis aperiret, vt sulphurei, ac bituminosi halitus virus exhalaret, siue vt dulcedine sanguinis feritas mali mitigaretur, siue alia quapiam de causa id genus remedij excogitarint. certè iccirco ille Ianuarij sanguis efferuescit, exæstuat tanquã recens è vulnere, vt bituminoso igni Vesuuij, qui èt aquis accenditur, præsentissimũ remedium opponatur. qua de re cum constare apud omnes sciam, non est cur plura dicam, nisi hoc tantũ, cetera omnia, quæ à Veteribus ad huiusmodi incendia restinguenda humana sunt arte, industriaq; inuenta, huic malo mederi nõ posse. quid enim? fœno nẽ, vt fit in Chimæra monte, reprimas eum ignem, qui (quãquam umbratilis species illa fuit) fœno est visus accendi? ecqua verò fœni vis tanta voraginem hanc opleat prorsus immanem? centones autem, ac laceros pannos, vt ab Iuhonum gente est factũ, iniicias? eos nẽ centones, qui ad miseros oppidanos tegendos vix sunt relicti? nisi spolia malis iniicere lacera nudatæ Campaniæ. At eundem illi ignẽ lapidibus aggressi sunt opprimere. quid? ijs ne vtemur, quibus Vesuuius ipse nos appetijt? ecqua vero funda tam immania, & enormia saxa librabimus, quorum

Xiphilinus.

Ignis bituminosus sanguine vulnere extinctus cur?

Plinius.
Petrus. Dam.

Corn. Tacitus.

fin.

Pentiarū mos
in precando.

Incendium
Vesuuji quo
modo extin-
guendum.
Sanguinis ce-
lor aduersus
incendia.
Epiphanius.
Parietes cō-
scripti aduer-
sus incendia
Plinius.
Nicephor.

An exciso Ve-
suuio cessa-
ret incendiū

Georg. Agric.

singulis conuectandis non vnum plaustrū est satis? Ac Persis quidem, qui ignē superstitosē colebant, fuit in more positū, vt aliquid rogaturi, ignem ipsum ad fluuium deferrent; tūc minarentur, nisi rem impetrarent, se illum in aquā proiecturos, ac demersuros. atqui Vesuuiani bituminis ea natura est, vt non modò aquas nō extimescat, sed ab ijs vires accipiat. Quibus igitur præsidijs est vtendum? religione, vti antea dixi, atq; pietate. quibus fontibus hoc incendium restinguendum? lacrymis, & cruore. mira res. bitumēn, quod marinis maximè aquis, ac salis accenditur, lacrymis extinguitur; nā quid de cruoris vi dicam? cū constet Aegyptios aduersus incendia colore tantū sanguinis possessionibus illito se, ac sua munijse. Nec ignoro à Veteribus *parietes incondiorum deprecationibus conscribi solitos*, quasi calamitas auerruncari calamo posset; *carmina item quadam contrā ambusta extitisse*, sed ista procul à nobis, atq; à literis nostris. auxilia quærimus, nō piacula. conscripti potius ritè parietes sunt notis olim diuinitus acceptis, quibus & stetit terra nutāte, & obstitimus igni grassanti.

At verò qui physicè tantūm rē considerant, ita ratiocinātur, vt credant, si immanis illa montis Vesuuji moles arte deijciatur, ac planitie æquetur, fore, vt magna certè ex parte decrescat incendium. narrant Puteolos minus tremuisse, atq; arsisse, posteaquam putei multi passim effossi, respirante videlicet flāma, ac liberiore iā spiritu. quid igitur? reuiuiscāt Xerxis copix, à quibus, vt olim Athos, ita nunc Vesuuus effodiatur, quandoquidē hunc montem illi ob altitudinem à Sapiētib; collatum esse video. Equidem non irē inficias hac ratione futurum, vt & subterraneis specubus, qui halitus igneos exceptant, venasq; materiæ ad incendium prōptæ continent, exhaustis, & forma illa montis difficta, quæ instar siphonis oblongi in immanē altitudinem cinerē exturbat, minus deinceps ignis sæuiat, nec tanto cum fragore se erumpat. ceterū quis iccirco liber ab omni metu esset in poste-

posterū? an non rursus è suo busto excitari Vesuuius posset, & minor certè renasci? cum & Puteolis superiore sæculo vis incendij montem extulerit nouum, & apud Gibium montè non multis ante annis, cum post terræmotū, atq; mugitū disrupto collis hiatu ingens flamma per plures dies exarsisset, cieciti cineres, & exturbati ingentes lapidum molarium globi alterum iuxtà effecerint collem priore deleto. Quòd si omnino placeret excindi Vesuuium, & solo æquari, vt isti volūt, Annibalis consilio videretur vtendū, qui Alpes peruias fecit igni, atq; has maximè pœnas p̄solueret meritò Vesuuius, vt qui vineas exussit, ac vinarias cellas oppressit, aceto feruido solueretur. Quāquam quid nō efficeret vis ingens pulueris tormentarij, montis subiecta cuniculis? quid .n. tā firmum, tā celsum est, q̄ ille sub terra clausus, atq; succensus demoliri non possit? ac certè mons ipse sulphur, salem Ammoniacū, nitrumq; ad excidium sui abundè sufficit. verum, nisi fallor, Naturæ more considerato, tū hoc incendiū sopiendū puto, cum fomes vel magna ex parte consumptus, vel collabentibus subindè intrà os voraginis molibus suppressus fuerit, nā & in extinguendis ædium incendijs iubent in primis ipsa ædificia dirui, & Iuhonum Ciuitas, vt dixi, erūpentem è terra ignem lapidibus obruit. nam aquis, præsertim si marinæ sint, oleosæ, ac pingues, incendium, quod bitumen continet, potius alitur, & adolescit. Cum igitur tanta ignis in agendo varietas accidat ex materia, seu fomite diuerso, dicendum planè videtur, èt hunc subterraneum esse veri elementi partem, verūq; ignem, & cognatū non modò vulgari, sed èt ætherio; nā q̄ hic non patitur interitum, mirū nō est; nempè aduersario caret in patria, & sua ibi se magnitudine tuetur; cumq; denso, crassoq; nō infideat corpori, propterea non apparet, sed ita Regem elementorum quadam latebræ maiestate se prodit.

Quæ cum ita sint, nullam habet vim alterum illud, q̄ subterraneo igni opponeretur, ne eiusdem naturæ, cuius est èt.

Simon Pert.

Andr. Bacci

Agendi diuersitas in igne ex materia, non ex natura.

Loci diuersitas nō variat ignis naturam.

Z

æthe-

*Andr. Bacc.**Locus ignis
ætherij.**Aristoteles.**Aug. Niphus**Pythagorici
quid senti-
rēt de ignis
sede.*

ætherius dici posset, q̄ videlicet in alia regione sit natus; infera, ima, humili; quasi verò natalis loci vilitas impedimēto fuerit illustrium et virorum gloriæ. sed age, quā dubium apud Sapientes ipsos, controuersumq; est, num Lunari orbi circumfundatur ignis? quanto æstu laborant ingenia in illius sede quærenda? Pythagorici quidem toti in eo versabantur, vt dignum nobilissimo elementorum locū, stationemq; statuerent; negabant igitur terram habere mediū in Vniuerso locum, eum igni potius tribuendum rati; terram verò ipsam aiebant more stellæ in gyrum moueri circa ignem, alteram verò terram sibi fingeabant huic oppositam, quam idcirco *ἀντιζωον* nominabant, quæ et circa hanc in orbem versaretur; quippe præcipuum deberi locum dicebant rei præstantissimæ, ac tutissimum pretiosissimæ; esse autē huiusmodi ignem, siue propter lucem, atq; splendorem, siue propter vim agēdi præoptam, atq; validā; quā obrem medium Mundi locum, atq; ignis proprium Iouis custodiam appellabant; atq; debant videlicet illi medium, q̄ magnitudinis dicitur, potius, quam q̄ nature, vt Philosophi loquūtur, quorum alterum paribus ab extremo lineis continetur, alterum verò est id, in quo vis conseruatricis cōsistit, cuiusmodi in animali cor est, cui respōdet cœleste corpus, q̄ cetera continet, ac tuetur; iuxta hoc igitur collocandū erat ignis elementum, quippe mundi centrum definiti potius, quā definitis rationē habet, ac proinde terræ, quæ despiciatissima est, tribui debuit. quāquam ea quæ tunc à Pythagoricis dicebantur in hęc sententiā, inuolucra potius, & integumenta quardā erant, qui mos apud eos in ceteris rebus fuit; quippe naturalis calor à Sole, atq; ab alijs Stellis excitatus ad meditullium vsq; Mundi pertingit, omnia mira quæ dā ratione atq; præterans, atq; conseruans; terram autē appellabant Stellā, propterea q̄ pro Solis artu; atq; obitu, diei, noctisq; radix quædā sit, alterā verò terram intelligebant Lunā; vel quia Solis obsistit lumini, seq; interponit, quæ admodū tellus in ipsius Lunæ defectu, vel quia hæc terminus

minus est Cælestium corporum, quæadmodû tellus est elementorum. Quod aut eam ignis sedē ijdē Philosophi Iouis *Φυλάκη*, appellarint, non vnā video interpretū esse sententiam, nā alij Iouis thronum intellexerunt, q̄ in igne maiestas Diuinitatis insideat, alij Thesaurum, q̄ pretiosissimum inter cetera elementa sit, nōnulli contrā Carcerē, vel q̄ ignis magna sui parte intrā terrę specus sit inclusus, vel q̄ Manes impij igneo illo carcere coërciti teneantur; alij deniq; dici custodiā putāt, cū q̄a ignis vi caloris res ceteras tuetur, ac seruat; tū quia in meditullio ipso est, quasi vndiq; vallatus, atq; munitus. Iam Platonici varias intrā terrā regiones cōmentati sunt; sed Philosophiam fabulādo produxerunt in scenā. Nec defuit postea, qui ignem ex altissima sede, & tanquam è patrijs focis exturbavit. Verūm & Pythagoras non iā quinquennale, sed sempiternum sibi silētium indixit, & Platonice fabulæ obsoleuerūt. deniq; per Academias omnes purus ille, ac sincerus ignis quasi diū vagatus, per Peripateticos tādē inter ipsas deambulationes conleddit, ac stabilem, certumq; locū sub orbe Lunari accepit. quoniā verò illę Naturę motionibus admodūm necessarius est, & apud nos, & sub terris ipsis ardet; accensus aut fomite diuersi generis vim, potestatemq; non vnā exercet; atq; hic quidē, qui sub terra latet, vt sua forte gaudeat, amplissimam habet sedem; ingentes .n. Natura sub ipsa terra specus effodit, ne oppressus intereat, illūq; nō modò per occultos meatus, per vaporaria, per balneas multis in locis respirare sinit, sed quandoq; diffractis obicibus libero frui cœlo, per aëris spatia cāpos, vimq; suā obstupescens mortalibus ostentare. passum quoq; illi vberimum, & gratissimū suffecit, bituminis in primis, ac sulphuris; aded illa prouida rerum mater est omnium. Natalis igitur loci diuersitas haudquaquā argumentū est ignis natura quoq; formaq; diuersi, sed vnum, idemq; elementum, p̄ materiæ varietate, cui commiscetur, variè operatur.

Et quoniam hunc ignem sub terra delitescere satis est p̄-

Z 2 batum,

Platonici qd
fenserint de
sede ignis.
Cardani opi
nio impro-
batur.

Curignis sub
terra nō ex-
tinguatur.

Quā profundē
ignis delite-
scat sub ter-
ra.

Thermopoli
& aliorum
quorundā o-
pinio de lo-
co ignis sub
terra.

batum, facile quispiam curiosius quæret, quam profunda sit eius sedes, ac regio, quantis interuallis à nobis focus ille distet. quæ ut quæstio profligetur, Thermopoli, & quorundam aliorum Philosophorum sententia, quā cum de causa effe-ctrice incendij agerem, attigi, est apertius exponenda. Exi-
stimarunt .n. nonnulli, cū mundi figura globosa sit, habeatq; principium sui motus, & caloris in ambitu, à quo ad centrū Solis radij omnes vndequaq; ad perpendicularum simul in-
vnū conueniunt, & colliguntur, effici necessariò, vt meditul-
lium locorum omnium, quæ in hac rerum vniuersitate sunt, calidissimū sit. quandoquidē nullibi vnquā, sed ibi tantū sē-
per adsint p̄cipuæ causæ caloris, siue radiatorū directiones, vt vocant, statuuntur, siue mora, siue repercussio, eorundēq; collectio. diriguntur .n. oēs in proprium terræ centrum per rectos angulos in sese collisi, quo feruorē excitari maximū, atq; ignem ipsum concipi necesse sit, non secus, atq; è caui speculi cono, prodigioso Archimedis inuento, quo durius fræuitum est aduersus hostes vitro, q̄ ferro, & lucis vsura non alijs armis erepta, q̄ radijs; ita coeunte in meditullio terræ calore, cum hæc sicciior natura sit, facile ignē concipi posse rentur, neq; verò his obstare, q̄ superficies lōgè à centro dis-
cretata sit, cū exigua præ cæli magnitudine tellus puncti in-
star vix appareat. igitur quæadmodum si in ingentem cami-
num granū inieceris, nihil impedit, quo minus statim imas eius partes penitus subeat calor, ita in illud terræ centrum putant radios Solis ardentis posse peruenire, cumq; eorum collisio sit perpetua, & calor ille ab æthere manet, mirū non esse aiunt, q̄ pabulo ibi minimè indigeat; sed ex sese constet, ac perennet; porrò ex illa sede ima flagranti, tanquā per va-
poraria, quibusdam in locis euolui sumum, atq; fuliginē, eie-
ctari ignem; & quanquā calor ille in suo foco vehementissi-
mus est, retundi tñ, ac premi graui mole telluris, nisi meatus & cuniculos inueniat, per quos expiret, aut erumpat, atq; id eo exemplo docent, vt quemadmodum in Thermis hypo-
cau;

caustum est, à quo tanquã à prôptuario per tubos, & epistomia calor sub ipsis hortis ad omnes ædium partes defertur, ita intestinus ille ignis à meditullio terræ transfusus, atque delatus, & aquas efferuescentes reddat, & inuenta materia, qua abundè pascatur, auctior fiat; tùm carceris angustias minimè ferens terrã feriat, ac sæpe diffractis montium claustris euadat. Sic isti philosophantur, à Thermopilo non multũ discrepantes, qui non in ipso terræ centro, sed in superioribus locis, ac Thermis radios Solis coire dicebat, ibiq; ignè excitari. Atqui hæc sententia, quæ incendiarium facit Solè, ple-

Eudom. Sept. Andr. Bacc. Reinerus.

risq; Sapienitũ frigidior est visa, negant. n. vel Soli, vel Astris tantã inesse vim, vt durissimã terræ molem radijs possint infringere, ac penitissimũ eius centrum peruadere, præsertim cum ij, qui plantarum naturam diligenter cõtèplati sunt, triginta duum tantũ pedum altitudinem radiorũ calori peruiam esse fateantur; neq; verò illi loca infera, atq; ima incedere possent, nisi èt multò acrius agerèt in superiora; in quibus tñ viriditas est herbescens. nã q̄ de cauo speculo dicunt, longè alia ratio est; cum terræ neq; *diaphanis* corpus sit, neq; catuum, sed globosum; quãobrem dispergi potius, ac dissipari radios oporteret, q̄ coire; atq; cogi. quid quòd ætherius ille calor mitior est; atq; blandior, q̄ vt huiusmodi incendia tam immania parere queat. Id cum alij viderent ita ratiocinati sunt, vt illam quidè tam enormem ad centrum vsq; distantia non probarent, aliquod tñ mediocrius intervallum excogitarent; quanquã & hoc ipsum enorme; itaq; vir quidam doctus in primis, qui de Patavinis balneis nonnullis, ante annis scripsit, numerat à superficie telluris ad eum vsq; focum triginta millia passuum. sic. n. ille philosophatur, cum purissima tellus, & maxime sincera in centro sit, ac propterea vis eius, quæ frigore continetur, ibi maxime vigeat, profectò is locus igni à Natura tribui minimè potuisse videtur (alia n. ratio est de igni, qui infernè Manes impios diuino nutu adiur) rursus neq; telluris superficies locus esse potuit igni ac-

Theophrastus de plantis.

Io. de Dedit opinio confutatur de loco ignis sub terra.

com-

cōmodatus, cum inde arbores existant, ac plantæ. ea igitur regio, quæ interiacet media, huius, inquit, est ignis hospitium, seu conceptaculum. sed hæc ita sunt acutè dicta, vt faciliè eodè argumento, quo superiora, retundi possint. sic. n. vrgeor, cum ille existimet ignè huiusmodi à Sole, atq; Astris accèdi, qui poterit vis radiorum tā altè exardescere, quin plantarū, & arborum fibras, quæ primò se offerunt, prorsus exurat? aut si statim initio illis vis tanta non inest, frigidanè terræ moles hanc in itigere præsertim tam longo, tamq; difficili præstabit? in quo debilitari potius, atq; frāgi necesse est. Ego verò & hæc incendiā à Sole, atq; Astris proximè excitari iā antea negavi (quāquam non inficior, cœlum horū inferiorū causā à Philosophis dici cōmunem) & longius q̄ passuum triginta millibus, quibus ille ignem à nobis distare putat, absūm ab ista sententia. Quòd si inter serua ludere liceret, consulendū hac de re dicerem, si excitari posset ab inferis, Dionysiodorum illum Græcæ vanitatis exēplū: fuit is Geometrica sciētia nobilis, cui, cūm diem abisset, suum, suus propinqui duxere; cumq; paullo post iusta peragerent, inuenisset, dicunt epistolam ipsius Dionysiodori nomine ad superos scriptam; in qua narrabat, peruenisse se à sepulcro in infimam terram, esseq; eò stadiorum quadraginta duo millia; q̄ variè interpretari postea Geometrae sūt. hic igitur existat, ac dicat quātis interuptis à montium vertice ignis ille peritus abstrusus, & abditus distet; vel eantē Aleyoneum illum, qui Vesuuiio subesse dicitur, giganteo interrogemus; vel si fabulas minime sequimur, Pandulphum potius, & Ioannē scelertissimos Principes eò cōiectos. Sed his omissis, equidè hunc ignè ibi latere crediderim, vbi fontis est, atqui ex huius montis radicibus incendiarij olei scaturigo est; adde mare ipsū, quo radices affluuntur, quod, vti diximus, fontem subministrat. quāquam cum sua viscera Vesuuius, sæpius euomuerit, ac tantum egeserit materia, facile existimauerim in unum quoq; dehiscere specus ingentis, quibus nuper tantam vim fluctuū resor-

Plinius.

Philostrophus.

Petr. Dam.

resorbere potuit, ac proinde ignem quoque altè defossum exardescere. Non ignoro quemdam è Sapientibus olim ita philosophatum, vt putaret, *Aetnaum ignem alibi alimentum, in monte viam habere.* mihi certè dicendum videtur, & è cõmuni illo prõptuario, quod sub terra esse Plato, alijq; multi fenserunt, hunc ignem existere; & sub ipso etiam Vesuuiò educari, atque enutriti, cum sulphure, tum bitumine, in primis eo, quod instar olei è petris emanat; adeòq; ignem non modo hic viam habere, sed passum. Et quoniam de subterranei loco ignis agimus, quæri & illud potest. vbi nam ille ignis, quo multi fontium concalescunt, lateat; quippè alij ipsum sub cuniculis recondunt, alij in his collocant. videro inter doctos rem esse controuersam. ego illorum sententiæ faciliè acquiesco; qui, cum aquæ nullo sulphuris, ac bituminis aut sapore, aut odore se produnt infectas, tum ignem, ac fomitem ipsum sub cuniculis delitescere putant; ac longinquitatem, vel viciniam tepore, vel seruore aquarũ ipsarum significari.

Locus ignis balneas calefacientis, Empedocles, Vitruuius, Georg. Agro.

Apuleius de Mundo, Reimerus Fallopius.

Atque hæc de forma, de vi, naturaque Incendij, de locò item eius ignis, ac regione dicta sufficiant. vellem nunc rem totam breui definitione complecti, sed qui poterò Incendium, Vesuuij maximè, definire, ac circumscribere, quod longè, latèque diffuso cinere nullam regionem, nullos fines sibi præscribit? conabor tamen. Est Incendium quædam ingens è terra ignis eruptio; dũ siccus, & calidus ipsius terræ halitus siue frigoris lucta, siue motu, atque agitatione concitatus, attritus, tenuatus, atque laxatus ignescit, atq; in fomitem diũ collectum, præsertim iuxta mare, in venas, inquam, sulphuris, ac bituminis incidens, ventis quoq; quasi follibus intra specus ignem ipsum exsulcitantibus, materiam promptam succedit, eamq; vt ex angustijs euadat, perruptis obicibus cum impetu extrudit. sed dicam, si libet, etiam concitatus, atque ardentius. Est Incendiũ prodigiosus quidam Naturæ partus nõ sine ipsius horrore; qui ita in lucem

Incendij definitio, seu descriptio.

editur.

editur, vt diem ac Solem eripiat, metumque incutiat noctis æternæ. ita omnia digerit flamma, vt confundat, ac redigere videatur *in Chaos*. pascitur quidem ille ignis pingui bitumine, sed extabescantibus interim macie mortalibus ob mœrorem. non satis constat vtrum monstrum illud horrendum ostentare Natura velit, an tegere; dum vel caliginem tetram obtendit, vel flammam, ac fulgetra præterdit. perit pœne Natura, dum parit. testor eos, qui olim, in tanto vulnere patrię, miro remedio, ad Patroni sanguinẽ cõfugisse dicuntur, *cũ rerũ Natura periret*. contremiscit ingenti motu terra, dum parturit. perstrepunt è monte quandoque tubæ more castrorum in lucta elementorum, in luctu mortalium. horrescunt igneæ formæ gigantum; nec tamen montes mōtibus aegerantur, sed potius mons vnus consumptus Incendio fit depressior, atq; humilior, consequitur immanis in cœlum lapidatiõ, quæ recidat in terram, inque hominum ipsorum capita. hoc est in genus, nisi è lapidibus ortum, durum certè, atque præfractum. vnus loci cinere fit sæpe bustum non vna pars Orbis. pallefcit illo cinere Sol, squalet cœli facies. viuus adhuc nobis, & videntibus supernè puluis iniicitur, vt tumulemur: conclamatur quodammodo illo fragore, illo murmure emortuis, & combustis agris. parentatur illius flammæ funalibus oppidis, atque vrbibus consepultis. denique illud Incendium aut imago quædam est Mundi vltimò collapsuri, ac deflagaturi, aut argumentum diuinæ feueritatis hoc idem præmonentis, sed illud tantum quoquo modo ferendum, quòd Incendium huiusmodi ideò vastat agros, vt vestiat; ideò cinere tumulat, vt reuiuiscant;

Alf. 14.
Quary.

Dio.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVII

Liber Sextus.

Qui est

De Fine Naturali ignis subterranei.

AD PETRVM ALOTSIVM CARAFAM.

Naturæ nunc causam, & patrocinium, libenter suscipio, quæ hoc tempore sinistra deflagrat fama, nõ minus quã Vesuuius flamma. videtur. n. illa nouercale velut odium exprompsisse, cū exitiosum hunc terris, ac mortalibus ignem eduxit, quasi fraude quadam, doloq; tãdiũ tectum, quem Capanix

vastitas, quẽ Italix consternatio est consequuta. mihi contra illud propositum est ostendere, huiusmodi ignem, atq; incendia Vniuersitatis vtilitati, ornamentoq; seruire. quid tam à vulgi opinione alienum, ac remotũ dici potest? quæ si apud imperitos, atq; indoctos à me haberetur oratio, nã ridiculus videri possem; cum verò ad eum scribam, qui de Natura in Lyceo sæpissimè, ac sapientissimè disputauit, confido fore, vt pondus sint habitura, quæ dicam...

Principiò nemini dubium est, qui sit in philosophia versatus, quin nihil temerè, ac fortuitò Natura molliatur: nequẽ verò alium illa ppositũ habere dicenda est finẽ, quã q̃ commodum, pulchrum, consentiens, & cõgruum sit dispositioni rerum; quæ sic intelligitur, vt pretiosiora, & viliora inter se discernatur, in quorum interuallis, ac proportionibus totius

Nature finis in rebus cõmodũ Vniuersi.

A a Vni-

Vniuersitatis ordo consistit: verùm, quæ vulgo habentur vilissima, singula exquisita quadã sunt ratione constructa, quæ admodum, & illa, quæ pretium habere censentur. rursum, quædam dum sola spectantur, minus speciosa quandoq; videri solent, quæ in ordine tñ toto tam sibi, q̃ ceteris aptissimè consonant. ea res videlicet impulsit illū, qui à sapientiæ magnitudine dictus est τρισμύγισος, vt quasi Harmoniã quãdam in Mundo existere diceret, quæadmodum .n. in cantu ex diuersarum vocũ moderatione concentus quidã efficitur, sic rerum Vniuersitas ex inæqualium, ac dissimiliũ cõsensu, & varietate sibi cõcinere videtur, quapropter Pythagoras prædicabat, Mundum ea temperatione cõpositum, q̃ postea Lyra est imitata, qua similitudine alij quoq; Sapientes vsi sunt, qui præcentorẽ quendam, & quasi chori magistrum in hac rerum inter se nexarum chorea Deum fecerunt; quia è nostris Augustianus Mundum carmini simile dixit, quod longis, ac breuib; syllabis cõcinne, numero seq; cõponitur. Sed multò ante ab Heroicis vsq; tẽporibus illè, qui nõ magis ad fabulam, q̃ ad veritatem, ac naturæ significationem carmen accõmodauit, Orpheus in hymno, quem in Apollinem scripsit; de Mundi, ac rerum temperatione, atq; cõsensu sic cecinit.

Mundi cõcentus ex diuersitate.

Philo.
August.

Orpheus in hymnis.

Ἀρμονίη κεράσας παγκρίσμων ἀσφράσι μοῦσαν,
Μίξας χειῶνος θέρους τ' ἴσον ἀμφοτέρωσιν,
Εἰς ὑπάτας χειῶνα θέρους νεόταυς διακρίνας,
Δῶριον εἰς ἴαρος πολυπράτου ὄριον αἰθέρος.

hic aliquis, q̃ tu mihi citharã memoras? inquiet, quæ cõcentum in hoc incendio, cuius horribilis fragor Italiã qẽm exterruit? q̃ carmen accinis in tanto luctu mortalium, atq; gemitu? nisi fortè neniam aliquam ad Campaniæ bustum. quæ habet locũ Lyræ sonus, aut citharæ in mugitu Vesuuij, quo consternata Parthenope Siren Lyram abiecit suam? audio, nec tñ impedire dixerim suauissimũ Mundi cõcentum; quod tãdẽ modo subijciam oculis imaginẽ satis ad rem accõmodatam,

Mira species
Mũdi instar
Lyræ obiecta
Scuero
Imper.

datam, & sanè iucundam, quam Veteres narrant: Afit ali-
 quando; Seuero imperante, Vesuuius; at ille paulò ante, *Xiph. linnus.*
 quam ad fastigiũ eueheretur imperij, videre sibi visus est
 tanquam excelso quodam, & illustri de loco Orbẽ terræ
 vniuersum sibi subiectum, Regiones, Prouincias, Vrbes, In-
 sulas, tum Oceanũ vndiq. circumfusum; terram verò ipsam
 alibi herbis, arboribusq. vestitam, alibi desertam, atq. hor-
 ridam, tũ camporum spatia, decliues vallium sinus, super-
 cilia montiũ, quorum nonnulli immortalẽ euomunt flãmã
 vt Chimæra; alij interdum, vt hic Veluuius, quæ omnia cũ
 Seuerus curiosè spectaret, repẽtẽ Orbis ille terrarum tam
 amplius miro quodã modo in sese colligi visus est, ac for-
 mam induere instrumẽti musici, cum clauicula, iugo, ner-
 uis, ac reliquis partibus; quò spectaculo cum Seuerus ob-
 stupuisset, vidit tradi sibi a Genio plectrũ, ac iussũ eo Ly-
 ram illam tẽperare, ac moderari; tãquã eadẽ ratione, atq.
 arte, qua musicum instrumentum disparibus, & contrarijs
 sonis ad iucundissimam modulationem aptatur, esset ipse
 mox Orbis terræ moderaturus imperium, vt videlicet esset
 pro clauiculis citharæ clauus Imperij; pro iugo, illud, cui
 gentes, nationesq. subiiciendæ; pro plectro deniq. plectrũ.
 quid hac specie, atq. imagine ad rẽ nostram esse potest ac-
 cõmodatus? etenim, cum hoc deinde imperante, & hanc
 Mundi Lyrã tractante, Veluuius nõ modò exarserit, sed
 tantum èt mugitum emiserit, vt, qui Capuz tunc moraba-
 tur Dion, à quò hæc ipsa narrantur, eò audito exhorruerit;
 quis est quin fateatur horribilem illum ipsum Vesuuij
 conflagrati fragorem, atq. mugitum, neq. absurdum esse,
 neq. absõnum, vt vulgus putat, modò Vniuersitatis ratio
 habeatur. Sed his prætermisiss, auctoritatum, ac rationũ
 momenta pendamus.

Extiterunt sanè non pauci, qui se se mirari dicerent, q
 Mundum hunc Naturæ, ex rebus inter se dissidentibus, atq;
 pugnantibus constituisset, quibus potius fieret, vt ille in
 incertum rueret, quam incolumis consisteret. perinde,
 A a 2 quasi

In ipsis con-
 trarijs com-
 modum Vni-
 uersi spectat
 Natura.

quasi non item Resp. ac Ciuitas optimis institutis, ac legibus temperata ex vario genere hominum constet, qui ætate, moribus, dignitate, fortunis, ac rebus alijs multis differant; aut ars, quæ Naturam ipsam imitatur, hunc eundem morem non seruet. Si quidem, præter ea quæ de Musicis diximus, pictura coloribus non modò varijs, sed contrarijs sic vtitur, vt illa temperatione accommodata exemplari effigies existat, quod idem multis quoq; artibus vsu venit. nimirum hoc illud est, quod apud Herælitum legimus, qui Σκωρὸς est dictus. *crispa, & minime crispa vnâ vinxeris, consentiens, & dissentiens, consonans, & dissonans, vnâ etiam ex omnibus, omniaq; ex vno.* Itaq; Vniuersû coagmentatione quadâ attemperatione principiorû sibi aduersantium inuicem Natura digessit; quæ tamen omnia conspiratione admirabili, ac fœdere cohærentia astrinxit ad consensum, mutuûq; commercium. Ipsammet tellurem inueneri licet omni genere stirpium fruticantium conuestitam, largissimis abundantè aquarum scatebris, vestigijs animantium tritam, omnia tempestiuè proferentem ex se se, vegetantem, & tanquam hospitali excipientem sinus, quæ cum innumerabiles proferat formas, ab ijsq; tam variè afficiatur, nihilominus tamen indomita quadam vi pollens, nec senectute extabescit, nec crebris, atq; ingentibus còcussa motibus prorsus atteritur, nec elusionibus, nisi aliter summus iubeat Imperator, absorbetur omnis, nec deniq; incendijs exusta ita consumitur, vt è busto ipso, ac cinere non eliciat herbescentem viriditatem, non reflorescat, & quodâmodo reuiuiscat. Quæ cû videret is, qui de Mûdo factis ornatè scripsit hoc est, *ἄπει νόσ μου κοσμίως*, siue Aristoteles, siue potius Posidonius Stoicus, aut Nicolaus peripateticus, aut alius quispiam, affirmare nõ dubitauit, illa, quæ exitium, atq; interitum Mundo videntur afferre, eius potius incolumitati, ac stabilitati seruire; Siquidem cum terra concutitur, dissiliunt, atq; dissipantur interiecti spiritus, respirandi viam per partes effractas, dissipatasque nacti,

Arist. de Mundo.

Eadè habet Apuleius

Cur Natura Profert incendia,

naſtis; & cum imbribus abluitur, quæ virus olebant, vitia
 eluuntur; cum autem à ventis perflatur, & quæ ſupra, &
 quæ infra ſunt pura redduntur. cōflagrationes verò (quod
 maximè ad rem inſtitutam, ac propoſitam facit) id, quod
 concretius eſt terræ, atque craſſius, concoquunt, quæ admo-
 dum contra glacies, quod inflammatum eſt, attemperat, ac
 remittit: Iam ſingularum quidem rerum aliæ oriuntur,
 aliæ vegetantur, aliæ occidunt, pubeſcunt, aut ſeneſcunt,
 neque enim hæc Vniuerſitas vnā tantum oſtendit faciem:
 hinc Vertumnus ille, quod ſimulacrum quoddam Mundi
 verſatilis fuit, diuerſas induere formas eſt dictus, ad quem
 elementa, vegetabilia, bruta, homines, atque horū vitam,
 morſq; referant; penes quem vis eſſet eorum maximè,
 quæ infra Lunam ſunt, cardines vertendi; re autem vera
 ſummæ conditoris, ac Principis id muneris eſt, hanc molē
 certis legibus temperare, atq; alterno vel ortu, vel obitu,
 viciffitudine, ac reciprocaſione admirabili diſpenſare; itaq;
 cum eluiones, incendia, terræmotus, hiatus, ac cætera
 huiusmodi, quæ magna Natura videntur, accidunt, ad ra-
 tiones nunc pugnæ, nunc foederis, ac motus, vt Peripate-
 ſici loquuntur, pertinere dicendum eſt, quorum ſit in ipſa
 Natura principium; cum interim ortus quidem compen-
 ſent graſſantes interitus, ruruſque interitus rerū leuent
 ortus exuberantes, ac redundantes; vna verò ex ijs omni-
 bus in columitas conſtata permaneat; ac rebus inter ſe ſe
 ex aduerſo pugnantibus, obnitentibus, ac modò cedenti-
 bus, modò ſuperantibus Vniuerſitas integra, ac numeris
 omnibus abſoluta perſiſtat. Igitur, qui Naturam accuſant,
 ij ſimiles mihi videntur Populis, qui apud Atlantem ſunt; *Boetacius;*
 eſt autē hic mons vnus ex ardentibus: incolæ cum primū
 Solem orientem vident, contra quam aliæ ferè Nationes *Sole orientem qui*
 facere ſolebant, quæ tum eum adorabant, diris potius, atq; *excretaſſent;*
 execrationibus omnibus deteſtabantur, quod eius calore
 torrerentur agri, ſitirent herbe, ſerueret regio, nec tamen
 Sol præſtare beneficia mortalibus ceſſabat, ijs quaſi con-
 tume-

*August in in
psalm.*

tumelijs irritatus, quod de ceteris astris aiebat. ingenio-
sissimus Augustinus, quæ alstra licet apud Mathema-
ticos multa infamia laborent, qui ab ijs incommoda, &
calamitates omnes accerunt, tamen per ænibus defluuijs,
ac luce pulcherrima, atq; vitali terras irrigare non cessant;
& cum tâquam oculi quidam de coelo terrarum orbem de-
spectent, carent auribus, surda quodammodo probris, &
contumelijs sibi illatis. Et sanè quis est, qui, cum in ce-
teris rebus Naturæ siue consilium, siue beneficentiam, ob
magnitudinem commodorum, quæ percipiuntur ex Coeli
temperatone, & fecunditate terrarû, satis apertè cogno-
scat; cum Solis, Lunæ, siderumque omnium distinctio-
nem, varietatem, ordinem æquabilitatem, atque mo-
tus, contemplatur, in illis quidem parentem, in his verò
Incendijs nouercam appellet? certè quam rudis esset, ac
vecors, si quis celeberrimam Xerxis Regiam fuisset ingres-
sus (quoniam cum hac video Mundum à Sapientibus fuisse
se aliqua ratione collatum) quam ille Susis, & Ecbatanis
extruxerat magnificentissimam, septam ambitu, auro, ele-
ctro, eboreq; fulgentem, cum vestibulum fuisset admira-
tus, atq; atrium, deinde aulam auro pictam, ac ceteras
denique Regiæ domus partes cum voluptate suspexisset,
tandem cum in focum, & caminum oculis incidisset, cuius
vltus necessarius est ad res plurimas, hic tantum Archite-
ctum reprehenderet; atq; contenderet, totum opus futurû
fuisse pulcherrimum, nisi caminum quoque excitasset, hor-
rentem videlicet fuligine, atque fumo; immortale quoq;
illud dici potuisse ædificium, nisi focum haberet squallen-
tem cinere. quòd si minus sani hominis hæc reprehensio
videretur; non minoris insanix erit, Naturam, quæ hanc
Vniuersitatem tam affabrè, atq; eleganter est architecta-
ta, eo nomine reprehendere, quòd quendam quasi Orbis
terræ focum ad vltus plurimos accommodatum in ipsius
terræ pñentralibus excitarit. An verò cetera Mundus
habebit omnia perfecta, & congruentia, præter hoc vnium

*Mūdus col-
latus cum
Xerxis Re-
gia.
Arist. de
mundo.*

com-

commune igniarium? Ego verò cū aliā, ratione, & sapientia constituta esse censeo, tum hoc maximè; tanta enim rerum omnium, ac tam consentiens, conspirans, continuata cognatio cogit hoc etiam à Natura cōgruenter, aptèq; dispositū fateri. Quid quòd nisi illa sulphuris, bituminisq; congesta tot sæculis colluies emergeret è terra opportunè, aliquod multò immanius, atq; tetrius mali monstrum incumberet, & commune Patriæ exitium immineret? quippe cum halitus ille subterraneus incensus, & inflammatus clausos obices, ac repagula perrumpere, atque perfringere, non posset, vniuersa Campania terramotū sūdītus desideret, cuius soli naturam non nemo è Sapientibus contempletus, hanc Italiæ plagam, quæ sub immensis specubus tantam vim sulphuris, ac reliquæ materiæ ad locendum aptæ contineret, affirmare non dubitauit, nisi tot spiramenta essent, quæ in Puteolano tractu, atq; Aenaria insula videmus, facilitè fieri posse, vt tandem horribili aliquo hiatu diuisa, atque discerpta tellure resorbemur: Dicendum igitur omninò est, hæc ipsa ceteris inter se concinentibus Mundi partibus congruenter accinere. Neque verò hæc omnia sine summi Imperatoris nutu, atq; consilio agi, arbitrari fas est; quamobrem sapiēter idem, qui de Mundo scripsit, affirmauit, videri sibi hæc, quæ in natura accidunt, admodum similia ijs, quæ belli tempore inter homines sūt: etenim, statim atq; classicum exaudiri in exercitu cœptum est, videas alios sibi aptantes scuta, alios inducentes lorica, hos ocreas, vel galeam, illos balteo, gladioque se accingere festinantes; rursus videas, qui frænatos equos admittant, qui currus ascendant, tesseram per explicatam aciem prodant. deniq; ad stationem quisque suam se recipit, cum interea sub vno ductore omnia moueantur, qui & ipse à summo Imperatore accepit quæ militibus iussa significet. atq; hanc ait ille imaginem quādam esse eorum, quæ Vniuersitati contingunt; cum enim ab vna vi, potestateque cieantur omnia,

Camillus.
Mapph.

Ordo militaris quidam in rerum vniuersitate seruatur.

fit

fit vtrique quod cuiq; parti consentiens est, conueniensq; Naturæ. Neque verò si harum rerum difficilis ad cognoscendum ratio est, idcirco peruersa, atq; confusa dicenda est administratio illarum. qua propter neq; cum terra mouerit, aut discesserit, neq; cum imbres p̄ter solitū ruentes diluuium terris intulerint, neq; cum excursions vndarū, recessusque tum continentes mari obruerint, tum rursus maris alueos adiecerint continentibus, neque demum cum Incendia, conflagrationesque aut supernè delapsæ partes terrarum exusserint, aut è terra erumpentes igneo torrente grassatæ fuerint, id sine summo consilio factum, & prouida quadam ratione dicamus oportet; cum ita Natura rerum postulet, vt ea quæ infra Lunam sunt, orrus, atque interitus reciprocatione administrantur; Nec tamen interitum ipsum primò Natura spectat, sed procreationi rerū, ac propagationi studet, q̄ alterius rei occasum cōsequitur; Sapienter igitur, vt solet, Aristoteles Naturam dixit, ac Deum nihil frustra moliri, quasi illa idè nihil incassum agat, quia nimirum diuinæ Sapientiæ nutu regitur, atque ducitur. prouidit igitur quasi æmula immortalitatis Natura, vt quæ ab interitu vindicari non poterant, propagationis beneficio seruariantur, ita singulæ quæque causæ ad propinquum sibi finem tendunt, atque aspirant. ignis enim se se propagat accensa, inflammataque materia; corpora verò Cœlestia, quia vniuersales causæ sunt, non vnius tantum, sed omnium, quæ licet, perennitatem, & cōmune commodum quodammodo spectant; quapropter totum hunc sublunarem Mundum complexu suo cōtinent, perpetuo motu circumflectuntur, ac defluuijs velut irrigant, vt sibi subiecta, qua possunt, rōne ruantur.

Possẽm hæc disputare pluribus, atque in rebus singulis Naturæ beneficentiam prædicare, tūm ea, de quibus illam accusant, facile diluere, sed mihi propositum est tantum ostendere, ignem nō modò sub Lunæ globo debuisse collocari, ætheriū inq̄ illū, sed infra ceteris partibus eius
semi-

*Aristot. 1. de
Celo c. 4.*

semina dispergi. Quid enim tam necessarium, ut hinc exor-
 diat, propagationi, & conseruationi rerum, quam calor?
 sic enim se res habet, ut omnia quæ aluntur, & crescunt,
 contineant in se vim caloris; qui quandiu in nobis est, tan-
 diu viuimus, ac spiramus; quo extincto, occidimus ipsi, &
 extinguimur. neque. n. alia censenda est natura innati ca-
 loris, ac ceterorum. quid? uenæ ipsæ in nobis, atq; arteriæ
 nonnè micant semper igneo quodâ motu? & animaduer-
 tere facillè licet in corde animatis recens euulso; ita enim
 mouetur, ac palpitat, ut imitetur igneam celeritatē. quid
 tellus ipsa? nonnè caloris tēperatione metalla, ceterasq;
 res gignit: Est igitur calidū hoc, atque igneū ita in omni
 natura fufum, ut in eo insit procreandi vis, & causa gi-
 gnendi, in quo & animantia omnia, & ea quorum stirpes
 terra continentur, nasci necesse sit, & auferere; Ac Zeno
 quidem philosophus tantū igni tribuere ausus est, ut Na-
 turā ipsam diceret nihil aliud esse, nisi artificiosum ignem
 ad gignendū admirabili progredientē via. censebat. n., qd
 in operibus nostrarum artium manus efficit, id multò arti-
 ficiosius Naturam efficere, idest ignem illum artificiosum
 magistrum artium reliquarum. quamquam non artificiosa
 solum Natura videtur, sed planè artifex, quam ob rem ab
 eodem Zenone dicta est consuetrix prouida utilitatum,
 opportunitatumque omnium; quæ à veteribus siue adum-
 bratè dicta, siue alio sensu, sapientius à nostris disputan-
 tur, qui Naturæ Ducē, atq; auctorem constituunt Deum.
 Iam verò quid de intestino, ac subterraneo igni dicam?
 cuius vsus Naturæ necessarius maximè semper fuit; ut
 rum non sit, communem illum focum, & caminū ignis con-
 stitutum fuisse sub terra, ut qui rerum, quæ ibi gigantur,
 causa esset futura præcipua; siue calidorum fontium ad mor-
 talium commodū dimanantium; siue foecunditatis, puber-
 tatisque terrarum: Enimvero, in quibus rebus maiora vi-
 dentur posita Mūdi huius momēta ad necessitatem, ac diu-
 turnitatē, in ijs nec parua, nec angusta, nec manca voluit esse

Zenonis de
igne senten-
tia.

Necessitas
ignis sub-
terranei,

Andreas
Baccius

Natura, sed larga in primis, atque magna; quam obrem, ut Cœlum immenso ambitu constituit, quod cuncta comprehenderet, vastamque disposuit ceterorum elementorum molem, & maris amplum pelagus, unde aquarum copiam abundè distribueret, ac circumquaque diffunderet; ita proportione quadam magnum admodum ignis apparatus eam fecisse consentaneum fuit, præter ætherium elementum sub Luna diffusum, etiam in sinu ipso telluris, unde per longissimos tractus, & quasi caminos infinitum diffunderet calorem ad necessarios usus; & quemadmodum reliqua omnia proprijs temperata sunt legibus, ordineque distincta, præscriptis mari terminis, atque imperioso illi Oceano frangis iniectis: ita indomitus hic ignis sub terris clausus videtur, atque admirabili ratione attemperatus, ut certis in locis, statisque temporibus se se erumpat, forasque eiciat. Ac vide in hoc ipso Naturæ parentis pietatem incredibilem, mugitus enim horrificos ante incendium præmittit, quibus perterrefactos incolas admonet, uti solum tantisper mutent, aliòque demigrent, ne opprimantur: tum cinere agros operit, ut mox latiore cum segete quasi reuiuiscant. demum represso iam, sedatoque incēdio, aut calidi supersunt fontes ad balneas, aut vaporaria ad curandos ægros, quod Vesuuiò ferè contingit. Deus immortalis, quantum hoc commodi est, quod in tanta colluue morborum, quibus mortales penè obruimur, tam multa præsidia sufficiat intestinus hic ignis, qui modò per rimas exhalat, modò se aquis inserit ad salutem: immensi laboris esset Orbem lustrare terrarum, atque ubique huius beneficii vestigia impressa cognoscere: certè apud nos tam multa sunt, ut longè sit omnia percensere. Nam apud Aenariam insulam calidæ sunt aquæ, sine quibus multi, qui anhelitu laborant, spiritum ducere minime possent; cordis etiam tremori præstò sunt; carcinoma, & schiroma, & contumaces alios morbos leuant. ex his balneis vni nomen est Cithara, ubi varia morborum genera curantur, & harmonia corporis, quam elementorum

discor.

Comoda ex
igni sub-
terranea.

discordia peruerterat, iterum attemperatur. at verò, ut propius accedamus, post cryptam Paufilypanā apud lacus oram Lucius. cellæ concameratae sunt, sub quibus è solo calidi erumpunt vapores; euocantur autem prauis humorès, ac noxij; curantur vlcera: ac Bulla balneum dicitur, quasi ebulliens aqua, effossa hic serobè aqua infunditur, quæ concalescit, & vim sulphuris adipiscitur; tum frigidis in primis morbis mirificè confert; iam septemtriones versus peramoena vallis instar ~~amphitheatri est,~~ ubi sulphureæ, & calidæ passim scaturiunt aquæ; pectus hæc leniunt; faucibus, ac ceteris membris salutè præstât. in sinistra vero Auerni lacus parte artus restituit, cutim restituunt: in Tripergulis scabiem, & impetiginem tollunt; nec desunt quæ mentis quoque defectum (quo beneficio haud scio an aliud possit esse præstantius) corrigere dicantur. cernere porrò 13 ad Baias Laconica multa ad oëm frigidam intemperiem sanandam calentibus aquis à Natura parata. tenuantur in his, ac detumescunt, qui intercutis aquæ morbo laborant: quid ea commemorem, quæ ibidem Myrteta dicuntur, loca, propter commoda, Veterum etiam carminibus celebrata? sic enim eò Antonij Musæ nomine missus Poeta cecinit.

sanè Myrteta reliqui,

Disiæque cessantem nervos elidere morbum,

omitto balneas, quæ in hoc tractu fuere appellatione Solis, & Lunæ clarissimæ. vulneribus hæc mirum in modum professe dicebântur, & quadam quasi magnetis vi infixæ spicula extrahere. nimirum, & Apollo idem, qui Sol propter radios, & Luna eadem, quæ Diana propter venationem, cum sagittis effinguntur. iam vltimum illud superioris seculi apud Cumanas incendium, cum caligine, ac fumo Solem ipsum, atque astra cetera obtexisset, has etiam balneas Solis, & Lunæ oppressit, sed potuit Natura vulneribus ceteris mederi balneis planetarum, hoc tamen, & Campania nuper vulnus accepit, insanabile est; præsertim cum planetæ ipsi à Mathematicis

ticis incendiarij fuisse dicantur. Eodem tum incendio sunt oppressæ miræ illæ balneæ, quas post Ciceronis necem Natura edidit in eius villa, quam ab exemplo Athenarum Academiam vocavit; in hac enim statim atque ex eius interfecti venis calidus sanguis effluxit, eruperunt ex venis aquæ calentes, quas diceret Naturæ lacrymas, oculis per quâ salubres: scilicet cum primum morte ille oculos clausit, reclusi sunt alijs. res fuit, à liberto Laurea carmine celebrata, dignus is sanè dicatur, non modo libertate, sed laurea acumen in hoc possum.

Plinius.

Nimirum Natura sui Ciceronis vapores.

*Hoc dedit, hac fontes cum patefecit opes
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem.*

Sunt plures, oculis quæ medicantur, aquæ.
abdulit deinde, uti dicebâ, in Cumanò incendio superioris seculi hos Natura fontes, nepe iam à summi oratoris lectione feriatos homines videbat, neque iam amplius in ea oculos defatigari, quo crimine negligentia vitiam & nostra ætas condemnari non posset.

Venio nunc ad Vesuvium ipsum, æquis est, qui latentem in eius visceribus ignem à Natura nullo sine inclusum affirmare audeat? scimus in certis eius montis partibus post incendia relinqui vaporaria quædam, hic seropes sibi ad præuros, usus agri, fodere, ac salubri lutatione pravos humores educere soliti, hic qui nervis contractis frigore obstupescerent, & qui flatu intumescerent, & qui podagra laborarent, atque id genus morbis alijs afficerentur, interdum curabatur, quidquod etiam horribile illud malum, & execrandum, Venerea lues, ad hæc vaporaria corrigebatur, quantum hoc est Vesuvijne beneficii dicam, an Nature parētis? quid tetrius, ac foedius eo morbo pfectum qui conjunctus est et cum flagitio, cum turpitudine, cum infamia, ac labe etiâ nominis, nescio quid instar monstri ejusmodi lues habet, quæ cum à Venere sit, venustatem tamen perdit omnem, habes infelicem juvenem

Georgius Agr.
Ambr. No 6

Vaporaria
Vesuvij qui
bus morbis
vitia.

Andreas
Maccius

nem hac lue deturpatum, quamq̄ venusto descriptū carmine

Paulatim ver id nitidum, flos ille iuuenta

Disperys, vis illa animi; tum squalida tabes

Artus; horrendam, miseris obduxit, & alie

Gaudia vergebant sedis abscessibus ossa.

Ulcera (præ Diuidm pietatem) informia pulchros

Pascebant oculos, & dia lucis amorem.

hunc tamen iuuenē si Vesuuus excepisset, mox illa flagran-
tiam genarum purpura rursus accensa eo vapore fuisset. po-
gerat, reflorescere illō vitali calore viuus color. verū quis
hoc non admiretur, cum montem, quem olim Veneri dica-
tum, fuisse diximus, cuius delubrum in iugo excitatum erat,
veneriam tamen luem depulisse, ac tanquam infestis signis
Venerem insequutum? nisi forte, quia idē Vesuuus Cēlebs
est dictus, cum sit hic mons à ceteris Apennini mōtibz se-
paratus, atque sejunctus; aut potius, quia hoc tempore ad
radices non iam incestæ Veneris, sed castissimæ Dei matris;
potius delubro insignis est, idcirco sit tam infestus fedissimoz
Veneris malo. Age nunc, quoniam imitator Aetnæ Vesuuus
dicitur, in eodem genere Naturæ beneficentiam contēple-
mur; in ea sunt sententia viri Sapiētes, immensā Aetnæ vim,
quæ ex intimis latebris per transversos latē caminos diffusa
vapores in totam insulam mittit, causam esse, cur ad sanan-
dos morbos, vel illi è specubus exæstuent, ac vaporaria effi-
ciant, vel occurrentes aquis, tot constituent genera calentiū,
ac salubriū balnearū, vt propterea ibi cultus sit Apollo ille
Thermites. Vaporariū est in primis apud Aetnam, vbi
varij occurrūt specus, quorū nonnulli transieris cuniculis pa-
tent profundissimi, atque horrendo munitu reboant, in me-
dio antri puteus est calentibus scātens aquis, quæ ex diuersis
cauernarum anfractibus elabuntur, vapores inter, in emit-
tit, qui ad supernam concamerationē saluberrimas excitans
sudationes agris; hæc, præter Thermas, ab Aetna commodæ
sunt. Possem, in alijs terris latentis huius ignis beneficia cō-

Præcatorius.

Martialis.

Gloria.

Andreas
Bartolus.

memo-

memorare quam plurima, etiam apud Barbaros. exercet. si suam Natura pietatem vel cum impijs. Est ne aliq; morbi genus tam tetrum, tam inue teratum, quod huiusmodi siue vaporaria, siue balneæ non edoment, atq; superent? itaque medici ipsi, cum omnem operam, atque industriam frustra consumpserunt, demum ad hæc vltima præsidia agros con fugere hortantur.

Sed quoniam non desunt, qui singulare hoc beneficium alijs potius causis, quã subterraneo igni tribuunt, infirman da est horum sententia, ac paucis refellenda. neque enim Ventis, vt nonnulli Veterum dixerunt, tanta vis est, etiam luctantibus, nec modò aquam comouentibus, sed exagitan tibus. ecquando enim Auster tantum caloris impertiri aquis potuit, quamuis à meridie, atque à Sole feruido plãs? neque verò efferuescere possunt ipso aquæ motu, quo fluit, cum torrentes, qui per saxosas montium crepidines præci pitant, vel altissimè ruant, calorem tamen, aut certè feruorem non concipiant; Neque Solis vlla vis tanta, contra quã Ther mophilus putabat, huius causa esse dicenda est, cum in inte riora terræ viscera radios eiaculari, quantumuis acutos mi nimè possit, & vt cum Lucretio loquar.

Reignus.

Calor Bal nearum non aliunde pro uenit, quam ex Igni sub terraneo?

Lucretius?

*Qui queat hic, subter tam crassi corpori' terram.
Percoquere humorem, & calida sociare vapore?
Præsertim cum vix possit pro sepe domorum
Insinuare suum radijs ardentibus æstum.*

Opiniones nonnullorũ refelluntur.

quantò contentiosius hic siue pœta siue philosophus ne garet, incendia ipsa môtũ in profundissimis specubus à Sole penitus excitari. Nam Democriti sententia, q̃ quam de calce est, fundamento nititur nullo: is sub tellure plurimos calcis montes latero dicebat, eadè videlicet deliratione, qua Mun dos alios plurimos somniabat, aquas vero præterlabètes in de calorem concipere. q̃ si ita esset, etiam colorem accipe rent, atq; odorem ipsum calcis offunderent naribus; montes verò ipsi, si è saxo calcario constarent, quis non videt, tandè

cornu.

correre oportere, dissolutisque compagibus desiderare? Neque
 facile mihi persuadent, qui aquas per loca sulphurea laben-
 tes beneficio materię incalescere arbitrantur. tum quia,
 non omnes quę calent aquę, sulphur etiam olent, vt ex-
 periri licet in Auinionēsi balneo, & Viterbiensi, & Leucensi
 apud Valesios, & in alijs multis, tum quia nō oēs, qui sulphu-
 rei fontes sunt, calent, cum potius aliqui gelidi sint, vt Hel-
 ueticus, & Tigurinus, & Pannonicus, & Cellensis, quę et circa
 Leucogęos colles hic inter Neapolim, & Puteolos, non vno
 in loco videmus; reddet quidem sulphur aquā calefacientē
 facultate, non actione ipsa calentem. Quo minus audiendi
 sunt, qui alumen inter ea numerant, quę aquis feruorem af-
 ferant. & sanē periti rerum Senecam ipsū reprehendunt,
 qui putauit sulphur impertiri calorē aquis viuę calcis more.
 atqui in calce re ipsa pręsens est, qui latet, igniculus, qui hu-
 more affuso, statim irritatus sese prodit, & exardescit; at verō
 sulphur, quia pinguedinem quādā continet, & oleosum quid-
 dam, aquā ipsam respuit, & quasi tota forma renititur. id cum
 videret Albertus, cognomento Magnus, accipere quidem
 aquas aiebat à sulphure calorem, sed tum, cum antea incēsū
 illud esset, & inflāmatum, quę certē videri posset simile vero,
 nisi nonnulli fontes essent calidi, odore tñ omni, ac sapore
 priuati. Deniq; neque innato terre calore ea vis tribuenda est,
 tum quia illo tantum efferuescere aqua non potest, tum quia,
 cum non vbiquē huiusmodi scaturigines effluāt, profectō in-
 testino igni, ac subterraneo ea vis tribuenda est, vt tantarum
 rerum, tamque admirabilium sit effectōr; quę tantō ante ab Em-
 pedocle dictum Iouinianus Pontanus inseruit carmini, qui
 cum ostendisset,

*Vitruij. &
 Seneca lapsus*

Rainerus.

Iouis. Pont.

. late multum tellure sub ima
 Debacchari ignem, campisq; excurrere apertis,
 addidit

Inde fuit calidum referens ex igne vaporem
 Vnda fugax, testis seruens & balnea flammis.

quan-

quantum igitur Naturæ debemus, quæ huius ignis beneficio calentes aquas, & vaporaria profert ad vitam mortalium propagandâ ? & erit quispiam, qui nouercale odium illi obijciat, quæ vtilitatum omnium, & commodorum prouida consultrix est?

Alterum
commodum
ignis sub-
terraneæ fœ-
cunditas soli

Andreas
Baccius .

Plinius.

Strabo.

Baccius.

Huc accedit alterum abstrusi huius ignis, atq; reconditi cōmodum fanè magnum. enimuero calore illo cōferta tellus mirum, quam fœcunda reddatur ad gignendum. nempe habet à cinere, ne moriantur herbæ. habet à flamma, ne inutiles, & infœcundæ arbores igni dānentur. ex illo æstu feruēt in lacubus musta; ex illo cratere implentur nectare crateres Principum, qui statuuntur in mensis; Subijce tibi oculis Vesuuium hunc tractum omnem vitibus, ac vinis generosissimis abundantem; à collibus robustum pete, ab imo suaue, à lateribus pingue, vt summum videantur in hac terra Gratia habuissè consensum, & Bacchus ipse, quantumuis ferox, inter Sirenum blanditijs voluissè versari. ex illo flagrante camino, qui fuligine teter videtur, odor existit siue florū, siue pomorum, quorum afflatus non modo vias, atq; hanc Urbem leni reficiunt aura, sed et nauigantibus in tanta maris, ac portus amoenitate se offert suauissimè aspirās. miraculo dicitur olim fuisse visa Romæ vitis, quæ subdiales deambulationes ambiret, ac duodenas musti præberet amphoras: at videmus in toto hoc Vesuuii tractu vites, quæ plures coniugatas simul arbores cōplectuntur, ac singulæ duodenos cados, ac plures vini proferunt mēsuras. Græcum in primis adscititio nomine vinum exoletis iam Falernis principē obtinet locum. Atqui tantæ fœcunditatis causam viti docti constituunt fomitem soli ipsius; vt dicebam, quæ item causa Catinae in primis agros fertiles reddit ob assiduū cinerem ex Aetnæ incendijs manantem, quo ceteræ quoq; fruges vegetantur, atq; pubescunt. quid mirum igitur, Vesuuium fœcundissimis vitibus cingi? nempe hinc illud lacrymæ nomen, qua nihil lætius; vt doleant, sicut quidam dixit, exteræ nationes, quod Natura in ipsa

ipsarum ēt agris eo modo illacrymata non fit. Neq; verò aliā Pausilypani nectaris causā existimant physici, quā Puteolani Vulcani viciniam. quanta illius nectaris gratia, & sincerū est, colore aureo, suauitate tāta, vt nec Maronēis Homeri, nec uanis Deorum Symposijs cedat? gaudet navigatione, atque perficitur, quasi opet in transmarinis quoq; terris celebrari, ac ceteras quoq; gentes sui degustatione mulcere. Puteolanus verò ipse ager propè Vulcani areā positus, q̄ foecundus est? hinc præcoces fructus, quos Græci *πρὸς ῥόμους* appellant. hinc decumana poma, ceteraq; hortorum delitiæ importantur in Urbem, ēt intempestiæ temporis, at gulæ non itē. Quid q̄ existimant Docti, repere illum Vesuiij fomitem ad vicinas quoq; terras Surrentum vsq; Salernum, atq; ad Amalphitanas ēt amœnissimas oras, in quibus mira propagatio est vitium maximè? nā quid ego de Aenaria Insula dicā? vnde nā illi tanta foecunditas, nisi ex insito fomite ignis? ex ardenti tellure videlicet succus exprimitur, quo ipsa calent ingenia. Quid igitur amantius, ac dulcius parente Natura, quæ suauitatem in ipsa, vt vocāt, lacryma posuit? cur cum ignem detestamur, quo terræ humor extractus non modo cōmodum mortalibus, sed voluptatem affert? hancine referimus gratiā Naturæ beneficæ? Trāspadanis certè cineris vsū adeò placuisse ferunt, vt anteponerent fimo; neq; enim, vt ille ait, pudere debet colonum.

Baccius.

Theophrastus
Palladius.
Columella.
Cato, &c.

Effætos cinerem immundum iactare per agros.

facit verò non modò sapientiæ ratio, sed ipsa elegantia, & mundities carminis, quāquam de immundo cinere, vt reliqua ēt immortaliter laudandi Poetæ, & si non ignota, referā ad rem nostram.

Virg. in
Georg.

*Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis.
Siue inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt; siue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor.*

Cc

Siue

*Sæp plures calor ille vias, & cæca relaxat:
Spiramenta, nouas veniat quæ succus in herbas;
Seu durat magis, & venas adstringit hiantes,
Ne tenues pluuiæ, rapidius potentiæ Solis.
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat*
vberius certè philosophiæ fontes aperuit Maro, quam Lucretius, qui tantùm dixit.

Lucretius.

*Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingues, & pascua reddere rura.*

Vnde oriatur sterilitas vel fecunditas terræ.

Scholias-tes Virg.

at verò cum quatuor pctissimum sint, quæ agri sterilitatem faciant. primò macor ex defectu succi, seu alimenti progignendis fructibus idonei; deinde vligo nimia, qua fata ppter humoris abundantiam luxuriosè succrescunt; tum densitas terræ, quæ sementem meatuum constipatione suffocat; tum contra laxitas nimia, & resolutio, propter quam aut æstu Solis, aut inclementia frigoris teneræ segetû radices enecantur. cum tot, inquam, ferè sterilitatis causæ sint, Maro incensione illa ait, & emaciatos agros nouum pabulum concipere, & humorem vliginosum exsiccari; densitatem quoq; discludi, ac relaxari, denique laxitatem ipsam adstringi.

Ignis subterranei mentione in sacris Literis, iteq; fecunditatis

Atq; vt ea quæ dicimus firmiora sint, excitemus è fauilla, & cinere sanctissimum illum lobum, qui de natura incendiij, de fertilitate soli ex ipso cinere, in quo iacet, sic agat, & cum Regibus ipsis (quod optabat Plato) inter cetera sapientissimè philosophetur. nempe ipsius illa sunt verba. *Terra, de qua oriebatur panis, in loco suo igni subuersa est, quæ verba, cum eum librum publicè interpretarer, ad subterranea incendia pertinere ostendi; eamq; Sapientum esse sententiam dixi. Est quæ ppe hoc in Naturæ prodigijs. sanè magnum, vt quibusdam in locis terra cum in superficie viridissima sit, ac feracissima, intestinis tamen ignibus subferuescat, vbi promptam materiam bitumen, ac sulphur exspiratio accensa corripuit. itaque Tigurini libri sic apertius ea verba interpretantur, Terra, est, è qua vbertas prouenit; alius tamen*

Tob 28.

Nicetas.
Isidorus.
Tiselmanus.

eruita

eruta ignem exhibet, quo sensu rem intelligendam Sapientes illi, qui primi apud Ptolomæum Regē Hebraica Græcè verterunt, sic apertissimè declararunt, *ὕπερ κατὰ αὐτῆς ἰστροπῆς ὡς πῦρ*, hoc est, *subtus de illa quasi versus est ignis*, quæ verba de igne versato satis exprimunt torrentē illum igneū succrescentem, atque effusum; terramque ipsam eructantem ignes ex quo item loco videtur constare, quam antiqua sit huiusmodi incendiolorum memoria; quippè lobus ex multorum sententia ferè tertius ab Abrahamo fuit, cuius ætate dicitur in primis noster hic Vesuuius conflagrasse.

Dicet aliquis, faciunt quidē hæc Incendia propter bituminosū cinerem ad prouētum frugū, atq; ad cōmodum vniuersitatis; at verò ad ornatum, pulchritudinemq; non item: illenè squalor agrorum, illa tot oppidorum sepulchra, tam altè aggesti arenæ cumuli, atq; tumuli cineris cum pulchritudine commune aliquid habere possint? sed hæc vulgo incredibilia, atq; *κατάδοξα* videantur, nos contra ex hoc ipso squalore, ac cinere fieri existimamus, vt Vesuuius inter Campaniæ montes pulcherrimus dicatur. Ac primum ille vitium in quincuncem digestarum ordo, illa topiaria, & conuestiti arboribus saltus, ac reliquæ rusticantis Naturæ spectacula, quæ paullò ante commemorauimus; nonnè ornamenta quædā Campaniæ sunt? age porrò ad arduos Hephæstios montes cogitationem, mentemq; traducito. hic enim non solum stellarum modo internitentium campi collucere dicuntur. itaq; etiam cum opacatur nubibus Cœlum, cum stellarum vehiti scenicus apparatus obducitur quasi sipario, expiratione tamē illa bituminosa tellus accensa, Cœlum induit, cum ipso certat, ac spectaculum profert sanè pulcherrimum, idq; tanto gratius incolis, quanto propius, tantum non vociferante Natura. Cur incendia sic execraris, quæ Cœli speciem hic exhibent, ecce illa tibi in agris tuis spargunt stellas, & inter herbas ostendūt, ac ne possis præterire, miraculo sollicito; vides ac, vt fulgor sidereo similis patriâ ornet? habent et incēdia.

Ammius.

Ignis subterraneus facit etiam ad pulchritudinem Vniuersi.

Florus.

Plinius.

C c 2

stellas

stellas suas, si noctem habent suam. licet oculos à terra non
 auoces, Cœlum vides; nec modò sub pedibus sidera vides,
 sed calcas. proinde si me incusas, non solum commoda, sed
 etiam ornamenta, quæ obtuli, recusas. his vocibus in primis
 eam gentem, apud quam huiusmodiignes sunt, Natura cõ-
 pellare quodammodo videtur. quid verò Atlas? spendescit
 potius ille, quam conflagrat ipsis Cœli luminibus, quod hu-
 meris torquet stellantibus. ceterum non mugitus, ac fremi-
 tus habet, sed potius, vêtis, credo, intra specus admurmuran-
 tibus, tanquam cymbalorum fonitum, atq; cantum; vt verum
 illud sit, quod libri huius initio dicebam, incendia ipsa ad
 Mundi quasi Lyræ concentum suo modo pertinere. Vnde
 verò illam tot oculorum in Argo fabulam ductam esse puta-
 mus, nisi ex eo, quòd apud Argeum môtém campi resplen-
 dēt ignibus; qui oculorum instar superficiem ornant? itaque
 cum Natura Cœlum sideribus, tanquam oculis, distinxerit,
 atq; ornauerit, carere ijs noluit terram. Neq; verò hæc præ-
 clara spectacula incendiorum nostra etiam ætate apud ipsos
 Barbaros desunt: vnum narrabo, quo haud scio an vllum iu-
 cūdius esse possit ijs præsertim, qui auro inhiant. Apud Nin-
 derū oppidum, meridiē versus, mirum quoddam est propo-
 situm Vulcani spectaculum. locus est præ alto monte conspi-
 cuus, qui varijs quandoq; incendijs æstuans, metalli fluen-
 tis, & coruscantis flammæ, tanquã liquentis auri fluxus at-
 tolit. ceterum confragosus, & squalenti cinere, combusto-
 rumq; lapidum reliquijs luridus. scitent inter incendia ge-
 lidissimi fontes; crater tercentorum circiter pedum est alti-
 tudine. ad imum decurrentis inter lambentes flammæ auri
 lacus apparet. eius natura viuida, spendens; exilitq; sursum
 ad decem pedes ebulliens. per noctem mons totus irradiat,
 emittitq; splendoris tantum, vt nauæ non alia consulant si-
 dera, sed sub eius repercussu, ac lumine nauigent: diceres me
 fabulam dare, nisi loci ipsius Antistes referret, scripssisse se
 noctu literas ad illius aurei montis lucem, atque fulgorem;
 quod

*Huccarius
 de Montibus.*

*Mirum mō-
 tis incendiū
 specie liquē-
 scentis auri.*

*Andreas Bacc.
 Fran. de Viti.
 To. Games.*

quod ipsum, dum Oceanū trajicerent, locupletissimi testes
narrant. venas auri latere vulgus putat, quod igne liqueſcat,
ac niſi abſterreret illa vis flammæ, admouerent multi liben-
tius manus, quam oculos. quò pulchrior, & vtilior dicendus
eſt ille mons auri, quem à ſe collatæ pecuniæ cumulo Nea-
politani proceres è noſtra diſciplina excitatum, quodã quaſi
pietatis incendio, à Miſericordia in egenos denominarunt,
vti ſuo loco diximus. Sed quod ego ab vltimis regionibus exē
pla repeto? in conſpectu eſt Aenaria inſula, vel incēdijs ſuis
illuſtris. hic mirum in primis ſpectaculum eſt trium fontium,
quos non multis ante annis viſ harum rerum peritiſſimus ſe
comperiſſe affirmat; nam factis ad quaſdam aquarum ſcate-
dras proximè ſcrobibus, ex vna ſcaturiſſe narrat calentem
aquam, quæ obducto paullo poſt ad ſuperficiem aureo qua-
ſi velo, ſiue tela, ad tactum palmæ manus adhærens, pu-
rum aurū, ac purpurillum, tum repercuſſu Solis in ipſum fon-
tem radios blandiſſimè retulerit aureos; ex altero vero fon-
te argenti velum, & argenteis emicans radijs; ex tertio de-
niq; chalybis, vel ferri ſpeciem; adeo trium ætatū argumen-
ta hæc noſtra ætate, vnum in locum, ſubiecti ignis beneficio,
in tres fonticulos confluxerunt. ſatisnè igitur conſtat, non
modò ad commodum Vniuerſitatis, ſed etiam ad ornatum
ſubterraneos ignes eſſe à Natura inſtitutos? quòd ſi Ve-
ſuuius neque internitentia ſidera, vt Hephęſij campi, neque
aurum materiem mali, vt barbararum gentium montes ante
oculos proponit, ornatum certè camporum, & veſtitus niti-
diſſimos arborum præfert. Quæ cum ita ſint, nihil habet om-
nino hæc Mundi molitio, quod reprehendi poſſit, & ſi quid
corrigere aliquid voles, aut deterius facies, aut id, quod fie-
ri non debet, deſiderabis, vt non minus Naturæ ingenium, ac
prouidentiam admirari oporteat, cum certos Cœli motus,
ac ratos aſtrorum curſus, ceteraque inter ſe connexa, atque
apta videmus, quam cum conflagrationē Veſuuij, nam neq;
noſtem deteſtamur, quam Sol occidens conſicit; neq; per-
uerſe

Lib. 2.

Julius Caſol.

110 119

nersè factum putamus, cum modò accedens, modò recedēs
 binas in singulis annis reuerfiones ab extremo cōtrarias fa-
 cit, quarum interualla tum laetificant terram, tum quadam
 quasi tristitia contrahāt, quæ tamen tristitia Vniuersitatis cō-
 modo feruit. Nam quid ego dicam, sēt in Incendijs huiusmo-
 di vicissitudines inueniri, vt ea, quæ squalorem Vniuerso, ac
 mortalibus moerorem videntur afferre, faciant non modò
 ad commodum, & pulchritudinem, sed etiam ad voluptatē,
 atq; delicias: Est sanè mirum illud, quod in hoc genere Stra-
 bō narrat, apud Methorum in sinu Hermoniaco contigisse;
 vbi cum igniti spiritus vi, hiatu facto, terra in altitudinē septē
 stadiorum esset egesta, tam flāma, tam retro sulphuris odore
 afflata regio est, vt esset profus inaccessa. sed ò Naturæ be-
 neficentiā. hic tam dirus halitus interdiū tantum sæuebat,
 noctū cōtra suauissimus afflabatur odor demulcēs olfactum.
 versari te in rosa, vt dicitur, aut in Seplasia, aut potius inter
 Arabiæ frutices putares: nec flamma, vt fit, fumo, atq; caligi-
 ni commista sæuebat, sed liquidissima luce cum sideribus
 certans noctem illustrabat. quis eius incendij vicissitudines
 non admiretur, atque in primis Naturæ parentis æquitatem
 huiusmodi temperationem adhibentis? ergo habent etiam
 Incendia delicias suas, nec modò oculos pulchritudine, vt fit
 apud Hephæstios, aut palatum suauitate fructuū, vt apud Ve-
 suuium ipsum, pascunt, sed olfactum etiam, quem sulphure
 perstrinxerant, odoris quandoque suauitate demulcent; nec
 carebit ea laude Vesuuius, vbi mox vi caloris, ac bituminati
 cineris Campania refloret. quāquam (vt diuina quoque
 contexam) ecquando in hac Vrbe, quod idem de ce-
 teris dico, religio, ac pietas magis aut resplenduit, aut efflo-
 ruit? ecquando aræ adeo thure fragrarunt, quā ea præsertim
 nocte, quæ prima est incendium consecuta?

Possẽ verò in alijs quoque ignibus, qui tamen mitius
 agunt, ostendere hanc, quam rerum Vniuersitati conciliant,
 pulchritudinē. nam in agro Megalopolitano ferunt extitisse

flammam

Incendia
 faciunt etiā
 ad volupta-
 tem.

Mirum de
 Incendio
 interdiū fla-
 grante, no-
 ctū fragran-
 te, &c.

Plinius

flammam è terra, quæ non modò herbas, & arbuſta non læderet, ſed frondes denſi ſupra ſe nemoris ita lamberet innoxia, vt etiam decus afferret. Cui non eſt diſſimile illud, quod de quodam fonte legimus, vnde ſe ignis efferebat, quem tamen fontem fraxinus contegebat perpetuò virens: ludebat flamma cum frondibus, ac tantum aberat, vt arborem depaſceretur, vt oculos potius intuètiũ ad voluptatem ſpectaculo paſceret. Hinc illa à poëtis non ſine cõſilio ficta, Vulcano primũ Venerem, deinde Aglaïam quoque Gratiarum vnã, quæ Græcis ſplendor eſt, fuiſſe coniunctam; vt oſtenderent, ad venuſtatẽ, & quãdã Vniuerſitatis gratiam calorẽ, igneq; conferre. quãmobrem èt factum puõ, vt hic ipſe Veſuuius, qui pulcherrimus eſt dictus, Veneri maximè olim ſacer eſſet. Quid Homerus, quo nemo fuit oculatior? quid ſpectauit in illo Clypeo, quod tam affabrè cælatum Vulcani opus fuiſſe dicit; quid ſibi volebat vniuerſus Orbis, quem penè immenſum vnus clypei colligebat orbiculus? vbi quodãmodo ſidera rutilarent, Cælum volueretur, terra ſuis ſtaret librata ponderibus; intumeſceret, & cuncta complecteretur Oceanus; quatuor verò metalla, ex quibus illud opus conſtatum erat, totidem exprimerent elementa. cur, inquam, artificem eius operis tam ſolenter elaborati Vulcanum dixit, niſi quòd ſignificare voluit, ignem pulcherrimum eſſe quendam, vt poſteà Zeno dixit, rerum artificem? Neq; illud prætermittendum videtur, quod in hoc genere de Baccho fabulati ſunt; cum ex Semele natus eſt obſtetrice flamma fulminea, lucũ omnẽ, in quo eum Semele peperit, igni fuiſſe repente correptũ; ac tum mirum quiddam accidiſſe. nam ſtatim circa eum ignẽ, qui ſilvam videbatur poſſe depaſci, enatæ potius vites, hederæ, thyriſi, & huiuſmodi arbores, ita eum ignem in orbem cinxerunt, vt coronæ formam expreſſerint, quo & ignẽ fecunditatis auctorem declarare, & Regem elementorum ad decus coronare arbores illæ ſunt viſæ. fuit certè Veſuuianus hic ignis, vt multis effectis oſtendit, cognatus fulmini, quo Bacchus dicitur in lucem editus. atque cœpta iam ſunt apud

ipſum.

*Hefiodus.**Dion.**Homerus.**Ignis coronatus.**Pafchaſius de Coronis.*

Agri exusti,
vt colendi,

Mellitius
succus post
Incendium
circa Vesuuii
pluit.

ipsum Vesuuium hæc tam mira, ac iucunda spectacula nobis dari vera, non ficta. multis enim in locis vites calore vegetatæ ambiunt eum in coronæ modû. renatum illo igne Bacchum dicas. elapidato solo, & exarenato viriditas iam herbescit. multum quidê laboris initio præsertim impêdi oportuit; proscindenda fuit non semel terra, quæ duriciem contraxerat ex bitumine maximam, cum aratrû primo vomere striam minimè faceret; offringendæ item glebæ grandes, ac solidæ. cum altius effoderetur terra, superiorû quoq; Incendiorum sunt inuenta vestigia. ita magna pars agrorû, quibus squalor insederat, reuiruit. est in parœmia, nihil adeo fertilê agrum reddere, quam Heri oculû; quod nuper maximè præstare potuit, cû haberet scaturigines lacrymarum. quanquam fœcunditatis agrorum, & quasi reuiuiscantis Campaniæ pignus, vel cinis est. Atq; ita hæc in re oppigneravit quodâ modo fidem suam Natura; vt quoniam amantissimæ parentis instar ad mortaliû cõmodû maximè propêsa est, expectare tantisper noluerit, dũ tellus fructuum suauitate nos pasceret, sed præcurrens beneficio circa Vesuuij regionem paullo post Incendium, nectareum, atq; mellitum ex aère succum nobis eliquarit. nimirum Cœlo ad beneficentiam velociore, quam Terra. magna est apud Vesuuium Cœli clementia, sed nunquam clementius fuit, quam cum desæuijt. ita nihil est in humanis tam triste, tãq; amarum, quod non aliquando lætis, ac dulcibus conditur. neq; hæc nunc primùm Incendiorum beneficia visuntur, quando quidê, vti diximus, etiam cum Puteolanus ager vltimò deflagrauit, apud Leucogæos colles, mellitum huiusmodi succum in superstites arbores depluisse accepimus; hoc verò tempore Campana tellus quodammodo certatura cum Cœlo, etsi non ad beneficium fuit prima, erit certè perennior. ille ipse liquor vitium, qui mox exprimeretur prælis, nectari, q̄ est expressum supernè, non facilè cedet. ita hæc regio, quæ propter incendium videtur infelix, erit deinceps duplici titulo Felix, cuius videlicet arbores propinent nobis, & suum nectar, & Cœleste, quod

quod depluit; atque hoc quidem sulphuri maxime acceptum referre debemus, illud bitumini. Quapropter imprudenter à quibusdam colonis est factum, qui rastris, & ablaqueationibus abusi, radices vitium cinere nudarunt, veriti ne exurerentur; atqui ea ratione potius illas in perniciem traxerunt; & quod in prodigijs Naturæ numeres, tunc emortuæ sunt, cum ipsis ablati, atque ereptus est cinis. at verò quæ vix extabant cacumine, intra bituminosam materiam sepultæ, ex ijs plurimæ non modò veluti reuixerunt, sed præter spem colonorum, qui de ijs curam omnem iam abiecerant, incredibili foecunditate se propagarunt. itaque sub ipso cinere, & quasi tumulo ramos, ceu brachia prætereendere, cumque admiculis carerent, reptare per agros, herbarum modo vagari, ac bituminosum succum passim turgentibus vuis bibere. iam igitur fieri coeptus est reditus ad pristinos huius Cœli mores, ad huius ingenium soli. nunquam auspicius nupsere populis vites, quam cum Vesuuus prætulit faces, quippe maritas complexæ arbores, perque ramos earum, procacibus brachijs geniculato cussu scandentes, statim æquauere cacumina. nunc maxime adblanditæ sunt vix vel oculis, vel palato, quæ colore, quæ sapore. nunquam antea magis impleti sunt lacus expressarum succo. angustæ fuerunt veteres cellæ vinariæ. deniq; nunquam vini ipsi fuit maior vel vis, vel gratia. nimirum vbi tellus pingue bitumen cum cinere excepit, inde præcalidi spiritus vigorem vitium radicibus impertiti sunt, vt generosa redderent vina. quamquam ea generositas quanto metu omnium, etiam telluris, immò Naturæ ipsius horrore stetit? hæc suauissimi liquoris abundantia quam amaro profluuio lacrymarum sed reuocare libet animum ad lætiora: quanta enim in voluptate bacchari iam coepimus, cum cernimus quod ille dixit?

Mira foecunditas vitium post incendium.

• • • • • arbores frondescere,
 Vites latiferas pampinis pubescere,
 Ramos baccarum ubertate incuruescere,
 Segetes largiri fruges, florere omnia.

Apud N. Tul.

Dd 10.

IO. BAPTISTAE MASCVLI DE INCENDIO VESVVII

Liber Septimus.

Qui est

**De Fine Arcano, quem Deus Auctor
Naturæ Spectat.**

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

Væ de causis incendiij hæcenus disputa-
caui, Præsit Illustrissime, ex his multa
non modò abdita sine in maiestate
Naturæ, sed etiam cœlestia Divinitu-
ris obrecta vix patent, in primis quæ
de fine sunt dicta, quæquam enim ad
explendos huius Vniuersitatis imper-
tos ea pertinent, dum humana omnia

ortus, occasusq; reciproca ratione voluntur, tamen ità hæc agi
dicendum videtur, ut potèmus parenti omnium Deo in pri-
mis propositum esse hominem, rem præstantissimam, ac sibi
quodammodo cognatam. hunc profectò omni studio, atque
industria sibi adiungere optat ipse, qui condidit, hoc maximè
spectat, huc tendit; secundis rebus allicit, aduersis terret, mi-
râ subinde quædam in Natura operator, quorum spectaculo
ille obstupefactus vereatur auctorem. impia sanè vox Senecæ
alioquin sapientis; *presumendum esse animo, nihil horum
Deos facere; nec ira Numinum aut Cælum contari, aut terrâ; suas
istâ causas habere, nec ex imperio scire, quid hac voce stul-
tius? suas habent causas; audio. nihil Dij faciunt, nihil ira
Numinum; ità sanè, sed vnum id facit, ac verum Numen.*

Senecæ di-
ctum repre-
henditur.

Pria-

Principi causæ seruiunt ceteræ, sæuiscq; cum iubet. habet à Natura Vesuius incendij somitem, sed huius Vulcanicæ officinæ clauis est apud Naturæ parentem. eò respiciente tellus intremittit, vt Vates cecinit, eo tangente montes efferunt fumum, quæ ambo nuper sumus experti; atq; hæc verba de Vesuio singillatim interpretati sunt literarum diuinarum periti. fuerunt etiam in hac sententia veteres illi sapientiæ Magistri, iisdemque pietatis. conflagrabit Tito imperante Vesuius. permiscebat omnia, cumq; Græci, vera disciplina minus imbuti, quærent à nostris, quidnam sibi vellet illa tanta flammarū eruptio? responderūt religionis antesignani, illud esse à Deo tanquam frænū iniectū mortalium licentiæ, atq; eam imaginem immortalis esse ignis, quo fontes vruntur Manes; idq; vel ex ijs intelligi posse, quæ nobilis Auctor apud ipsos Plato diceret in Phædone; cum affirmat, eos, qui scelesse vixerunt, in Cocyto, atque igneo Phlegethonte, ac Tartaro supplicijs affici, quæ loca item intra tellurem sint, Atque hoc quidem tempore quantam vim ille ignis habuerit ad emolliendam mortalium perniciam, satis declarant scaturigines lacrymarum. ecqua verò machina expugnandis animis admoueri validior potest? ecquis tam altum dignitatis obtinet gradum, quin se cum ipsius montis ruina demittat? & quò se altius illa cinerea nubes effert, eò fiat ipse mente depressior? Testor Iulianianum Imperatorem, qui in ingenti terræmotu, quo Antiochia penè defecit, purpuram exuisse, diadema è capite abiecisse, ac cilicinū induisse saccum dicitur. Leo autem Vesuii huius incendio, quod cinerè Bizantium vsq; proiecit, tanto metu fuisse percussus, vt Regiam reliquerit, atq; ad templum supplicum more confugerit. Nempe cessant Imperatorum natus è folio, cum nutant sola terrarum. nulla feritas est in supercilijs Cæsarum, cum ardent supercilia montiū. extorquet è manibus sceptrū timor. trepidat, ac fugà sibi consulunt antea vistrices Aquilæ, hæc cinerem metunt, quæ subter gestant. projiciuntur.

Psalm. Geoebr.

Quid Deus spectet in Incendijs, Cedronos.

Quantum faciant Incendia ad pietatem.

Iulianianicæ Imp. timor, ac pietas in terræmotu & Incendio.

Procopius Baronia.

gemmatæ diademati fasces, quæ tanto Naturæ vulnere obligando sunt impares. squalent in incendijs, & quasi maiore fulgore flammæ perstrictus hebetatur ille fulgor purpuræ. detumet fastus, cum tumet in cumulum cinis. excutit terræ motus Imperatores è throno, atque illa concutit genua, ad quæ prona accidunt populi. pallent, & stupent ora, quæ iura nationibus dicunt: timent eum ignem fascium virgæ, & securæ Vesuuium quamuis capite diminutum perhorrescunt. deniq; quod maximum est, in incendijs templum in Regiâ ara euadit in arcem; nec alibi, præterquam in sola pietate fulcimentum inuenit etiam trabeata Maiestas.

Sparsit igitur, ac disseminauit ignes huiusmodi vbiq; terrarum prudens Deus, non modò vt Naturæ parens ad agrorû fertilitatem, ceteraq; emolumenta; sed vt summus Imperator, cum ad declarandam vim, potestatemq; diuinam, tum ad deterrendos à scelere mortales; hoc est, non solum vt reficeret fruges, sed vt faceret homines frugi; atq; hoc illo citius, quia magis præcipuum. Possem te, Petre Aloysi, per omnes Mundi plagas quasi manu ducere, nulla enim fere regio est, nulla gens, ac natio, cui non metus ex his incendijs sit tanquam frænnum iniectum; cuiq; conceptacula, ac seminaria huius ignis non Tartareum illum immortalem aliquaratione repræsentet. Habemus, inquam non modò nos, sed etiam qui à religione defecerunt, ac barbari spectacula quedam supplicij illius, atq; ignis, quo torrentur impij: circumspice omnes terræ partes Africam, Asiam, in primis Europam, ipsam quoq; quam vocant Americâ, atq; antequâ longius abeam, intuere proximas regiones, atq; Phlegæos campos, quibus Vesuuus ardens iam inde ab Heroicis temporibus nomen indidit. nos maxime versamur inter flammæ subiectis solo ingentibus ignitabulis, & caminis. cur ita? non ignoro id aëris tēperatione fieri, vt plurimi halius extrahantur è terra, qui summa hyeme cogi solent, & summo æstus absorbi, quamobrem & hic toto fere anno tonat; sed addo illud

Apud omnes
ferè nationes
locas sunt
ardentia, &
cur?
Diod. lib. 4.

illud arcanū, ne videlicet deliciae regionis, ac voluptas, q̄ est
lena Naturæ, nos transuersos ageret; ne hoc maximè tēpore
tota penè Europa laborante, ac gemente, quā contagione;
quā bello, nos tantū inter Sereis cantus, humanæ condi-
tionis oblitos in rosa, & viola, vt dicitur, languidæ liquefa-
cerent voluptates. scilicet hæc solum vrbs otioſæ Naturæ
spectaculum nullas humanarum rerum sentiret vices? idcir-
to dictum est à Sapiētibus, *hoc vno malo defloratam labora-
re Prouinciā, ne perfecta beatitate fruatur*, ceterum de hac
vrbe, quæ Apollinis auspicio cōdita dicitur, verissimè canas,
quod de natali eius vrbe Delo Græcus Poëta cecinit.

Neapoli Ves-
suuium con-
iūctum esse
oportuit.
cur?

Cassiodorus

Alex. ab Alex.
Callim.

οὐδ' ἂν δ' ἴσῃ, οὐδ' ἰππῶν ἢ πῖσις βουσιν Ἀπῆας.

libenter tibi, Petre Aloysi, patriam in memoriam reuoco, vt
quoniam diu abes, oblata necessaria commemoratiōe lau-
dum eius, extorqueam reditum tuum. Hæc illa vrbs, vt no-
mine, ita gloria semper recens, immortalis Parthenope vel
sepulcro suo; spectabilis theatro montium, scena collium,
cratere maris; sub clementi posita Cælo mitissima, ac nisi
me Patriæ amor fallit, Cælum alterum. retinet adhuc vna
viarum antiquum Solis nomen, tanquam ex hac vrbe sit iter
ad gloriam; ex cuius sinu ciues alios Romanus honor pur-
puratos, alios hostilis cruor purpureos facit; non paucos He-
speria vitima accersit ex magna, vt faciat Magnates. quantus
igitur eorum splendor, quibus Solis occasus vertitur in oriē-
tem? Quid locorum oblectamenta commemorem? excipit
cadentē Solē, & quasi diurni cursus opere functū Paustlypus
ille curarum portus, illa inter alluentium vndarum murmur
amœnissima statio feriatae Naturæ. curuatur ille sinus in
corniculatæ Lunæ speciem; aptè videlicet coniunctus Nea-
poli, quam Soli sacrauit antiquitas; hic denique est ille col-
lis insignis non modò suspensis Togati Xerxis hortis, sed vi-
uarijs murenarum, quamquam insidiantibus vitæ feruorum;
Iam quid ego commemorem Misenum, Baias, ac cetera Ma-
ris

Laus Neapo-
litanæ Ciuitatis.

Plutarchus
L. Flornes

Ibratior.

Sed in laud
Reserua in ep.

ris otia? cuius maris crater argēteus omninò hanc urbē redderet, ut ille ait, *dulci Fortuna ebriam*, nisi penè ferreus Vesuij crater amari nonnihil permisceret. Sed ne videar ciuis, & indigena Patriæ lenocinari, excitabo ex alia regione virū & sapientia, & religione præstantem, hic cum regionē hanc aduena lustraret, obstupefactus huius præsertim specie vrbis prorius hæsit, atq; hæc inter cetera, cū literas daret, scripsit.

Per felicem Capaniā plus, ut dicitur, unguenti habentē, quā habēt ceteræ prouincia olei; Neapolim peruenies, Parthenopes tumulo claram, Nympharum ædem, Voluptia aream, Sole, soloq; suo beatam. narro tibi stus amicitate, maris crater, collium corona, Insularum crebritate, Promontoriorum aspectu planè primam. omitto quæ de castris, de magnificis ædibus, præsidij, arcibus, opibus, atq; id genus alijs commemorat, quibus nulli hanc urbem secundam facit. illud certè prætermittendū non est, quod idem alibi scripsit. Si domo pes effertur, si foris, si Curia potitur, quocunq; te venteris, in Heroes incurres. Achilles omnes dixeris, generosissimorum equorum nobilissimos agitantes, animis atres, oculis bilares, manu streptos, humanitate verò, atq; omni urbanitate ita perpolitos, ut ipsa eos delicate Gratia genuisset, atq; in molli sinu educasse videantur. narro tibi, si nunc quoq; liceret Deos ex hominibus facere, ex hac urbe essent petendi. magna certè laus, & cui quid addi possit, non video. pergat tamen ille. narro tibi Campaniam totam, campos dicere possis Elyfos, suburbia Hesperidum hortos, ipsam porro Ciuitatem Neapolim Deorum domicilium, vel si dictum hoc insolenter, aut datum auribus putas, Sironarum urbem dicas mellisonarum. Deniq; sic omnia concludit. Summa est, in alijs laborasse, in his formandis oris, atq; fingendis luxuriasse mihi Natura videtur. Cyclopeum aliquem immanem esse oportet sine oculis, ac mente hominem, qui in istis Nature ludis, atq; amœnitatibus non acquiescat. Fractus sum, fator; inuisam olim desideriam nunc tandem amare occipio. habes testimonium nō ciuis, sed aduena, & hominis in sapientia studio, ac labore inuicti, ac ppe adamācini, q tñ se fractū fatea-

fateatur huius vrbs, ac regionis illecebra. quid igitur dicendum de reliquo genere hominum, quibus solum otium est propositum, quamobrem quis nō videt, diuinitus esse factū, vt iniiceretur hoc voluptati frænum. opponi certè debuit Sirenarum cantibus, atq; lyris aliquando Vespuij fremitus, ac mugitus immanis, viuiditati agrorum squalor cineris, & maritimo Crateri montanus. hæc vrbs Italiae ocellus caninum apud se habere debuit, vt interdum obiecto incendij fumo collacrymari diceret. hæc Volupia, quæ dicitur area, Vulcani quandoq; area fieri; ac se se immortalem putaret, & viciniam habere rogam, & solidari fauilla. deniq; ea, quæ ante oculos obuersatur, imago sempiterni ignis ex ardente Vespuijo, in hac maximè vrbe collocari debuit, quæ habet tam multa quasi lenæ blandimenta Natura. Igitur apud nos quoq; Charontæ scrobes, ac Specus, & Plutonia spiramenta, quæ vulgo Inferorum fauces dicuntur apud nos Auernus lacus, in quæ cū aestuarijs Acheron inflectere credimus est odore teterrimo. inde fons in mare prorumpes, quem Stryga, quem Acherusiam, & Pyrophlegetonta dixerunt. apud nos in primis Vulcani. fons vnusq; collibus aridis, feruidisq; circumdatum, quos Phlegætos dixere cæpos, & Leucogætos, squalore, ac liuore sulphuris, atq; assiduo trepitu ignis horrentes. patet hic area illa sulphurea datam circiter millium passuum. quasi caminus æffuat focus caliginosus aspectu. circum colles infremunt feruore lacunarum, vapore, igni, instabili solo, cui haud tunc vestigijs insistitur propter oculos, quos incendium concitenter demolitur, anfractus. ad caput verò eius areae lacuna inter ceteros hiatus aquarū maximè feruida, quæ, ob variam ignis, & aquarum vnâ erumpentium cum impetu colluuiem, non vnâ subinde specie visitur, ac modò eadem nauis dicitur, modo abyssus, quæ instar immensi gurgitis luridis statet aquis, ac tetrus, tanto feruore salientibus, vt proiecta quæq; animalia statim excoquat, penitusq; conficiat: hic vero immania sæpe occurrere spectra, informes laræ.

Neapolim
apud Vulcanio foro cōiungi.

Abt. Ortiz.

Sim. Portius.

larum. exaudiri quandoq; ululatus, ac gemitus Manium, siue eo igni expurgari contingat, siue in expiabili scelere mactatas veluti victimas concremari. Iam eius montis, qui superiore seculo in eo tractu repente horrendus erupit, quantum vel fama percubuit, vel flamma concrepuit? Anno quippe vigesimo octauo seculi à Christo decimifexti mense Septembris, die Michaëli Principi sacro, tanquam iterum hic bellum superbissimis Titanibus indixisset, cum antea diebus aliquot tellus intremuisset, mox terribili mugitu edito dehiscens Tripergulano se in Vico aperuit, tantusq; consecutus est turbo, vt ipsa Mundi moles collabi, ac funditus ruere videretur, quod cū accollæ attoniti spectarent, ex illo telluris hiatu erumpere flammæ cum infinito cinere, ignitiscq; lapidibus; fumo, & caligine oppleta sunt omnia. saxa verò ingentia tanto cum impetu librata, cum quanta pilæ è machinis æneis exturbari solent, fauilla longè, lateq; dispersa ad vigintimillia passuum; nec brutorum modò, sed hominum miseranda facta strages, agrorumq; vastatio. Porro circa diuulsionem illam, ac voraginem eieciti cineres, atq; pumices præaltum môtém ambitu quatuor circiter passuum millium excitauere. hæc scilicet spectacula Baianis proxima delitijs Natura constituit. hic tot illos terræmotus excitauit, quibus est ea regio ita cõcussa, vt vix retineat vestigia veteris magnificentiæ. vbi enim nunc illa à mortui Maris ostio ad Auernum in Puteolana via per totum tractum magnificarum ædium, ingentium operû perpetui Vici ruinas tantum miramur, cuius partes pilæ sunt ingentes, ac fundamenta immensæ magnitudinis, vt satis appareat, quantum possit, cū se concusserit, Natura in euertendis vrbibus, oppidis, ac villis; in demoliendis Theatris, Thermis, molibus; in obstruendis aquæduçibus; in specubus, ac superbis id genus substructionibus tumulandis. Transeo ad Aenariam non minus ignium, quam fructuum, atq; auri feracem. collis hic fuit Timæi ætate Epomeus nomine in medio eius insulæ situs, qui terræmotibus primû frequentibus conf-

Aenariæ
ignis subter-
ran.

concussus, deinde incendia maxima aperto hiatu eromuit, quibus conterriti incolæ sedes mutarunt. sed & Lucio Martio, & Sexto Iulio Coss. & postea Cæsare Augusto, Tito Antonino quarto, & Diocletiano Imperantibus, cõflagrauit. Alberti præterea primi anno tertio ignis profluuium ex hac Insula tam abundè prorupit, vt in suum quodâmodo exitium conspirasse videretur; disruptis enim terræ visceribus, prouolutisq; inusitatae magnitudinis in sublime saxis, fumo, flâmis, ac puluere immixtis, vastati sũt agri, oppressa ingens multitudo hominum, ac brutorum; durauitq; illud incendium binos ipsos menses. supersunt adhuc eius vestigia, locusq; aspertimis lapidibus exustis operitur ferè incultus. hinc ille Poëtarum cãpus de Typhone, qui huic Insulæ sit subiectus; quæ admodum & Prochitæ ob æstuaria, & vaporaria Mimantem, Aetnæ vero Enceladum, & huic Vesuuiio Alcyoneum, siue Porphyriana subiiciunt; in Puteolano vero gigantes alios fulmine ictos, quorum vulnera sulphureis illis aquis, ac feruidis abluantur. Et quoniam hunc tractum Cumanum eum Aetnæ penitissimis specubus Sapientes dixere coniungi, nos quoq; per eos in Trinacriam contendamus. visa est hæc Insula, quæ Trigoni speciem refert, digna, quæ numeraretur ab Astronomis inter stellas, verùm haud facilè constituas, vtrum magis in Coelo splédeat, an sub tellure ardeat. hic certè Aetna, quam Vesuuius dicitur imitari, horrendum illud non modo adeunti, sed longè contemplanti spectaculũ. tonat ruinis & alienis, & suis, in tanta feruentis Naturæ peruicacia etiam glacialis. propinatè cratere nouum poculi genus, cum niuibus flammis. quoties illa igneis torrentibus latè circũfluentibus finitimas vrbes oppressit? quoties profuso cinere, libratistq; saxis Trinacriam omnem operuit? arsit sapissime, sed recentior memoria eius incendij, quod Puteolanum vltimo præiuit anno. Kal. enim Maij, qui dies est ipso flore lætissimus, Sicilia tota tonare cœpit. diebus ferè duodecim crebris tonitus, atq; tonitrua, frigores ingentes, cuiusmodi ex tor-

Boccacius de montibus.

Aetna incõdia; Pindarus. Strabo.

L. Florus;

15374

Fazzel.

E e mento-

mentorū bellicorum iūctibus edi solent, longè auditi; Idibus deinde eius mensis, sub colle hiatus patuere insoliti, è quibus ignea materies egesta, ac deuoluta obuia quæq; prostrauit, exussit; nec multò post Aetnæus ipse crater tantam subnigri cineris per triduum vim efflauit, vt maria circumfusa, ac trecentis ipsis pāsum millibus. à Sicilia disiunctæ naues eo cinere sint foedatæ, denique inter horrendos Aetnæ mugitus summus ipse apex abruptus à cratere, absorptusq; est. eo, qui consequutus est, anno Puteolanus ager arsit, quò verosimilior videtur eorum sententia, qui censent tractum hunc omnè æquoris Trinacrię esse conterminum. arserat verò Aetna etiā superiore huic anno, cuius causam scrutaturus, dum ad os camini propius accedit, vir arte medica insignis Franciscus Nigger, incanduit, eodem fato, quo Plinius oppressus. anno item quadragesimo quarto. seculi à Christo decimiquartū conflagrauerat. præterea Federico eius nominis secundo Siciliæ Rege, & antea Rogerio; item altero post obitum Agathæ anno, nec non Caligula Imperatore. arserat etiā inter belliciuius flāmas, & L. Cæcilio Metello, & Q. Flaminio Coss. & M. Aemilio, & L. Oreste; & paullo ante Seruile bellum, & anno ab vrbe condita trecentesimo. quinquagesimo; & ab aduentu Græcorum in Siciliam vsq; ad sextum annum Peloponnesiaci bellī ter duntaxat. quoties verò arserit Heroicis temporibus, Sicanis eam regionem post Cyclopas obtinentibus, memoriæ nemo prodidit. Iam quid de Insulis dicam Aeolijs, quas Vulcanias nostri, Hephæstias Greci vocant? Lipara olim ignem non vno ex cratere fundebat. tumulum in hac fuisse narrant, ad quem noctu accedere licebat nemini, omnia hinc cymalorum, & crotalorum sonitu personabāt, risus etiā cum strepitu, & crepitaculis audiri soliti inter flāmas, Genijs videlicet, nisi fallor, malis de huiusmodi incendiorum exitijs, & mortalium incommodis lætitia bacchantibus, nam & in hoc loco postea Ariani Regis Theodorici pyram extructā esse scimus. Proxima Insula Hiera dicitur, quia

Insulæ Vulcaniæ, siue Acoliz.

Diodor.

Arist. de Anim.

Gregor.

sacra

Iacra Vulcano . hæc repente olim emerfit è pelago non magis aquis madida , quam grauida flammis ; fluctibus circumfusa , sed perpetuò ardens . enimvero ex voragine , quæ in medio patet , ingentem fumi nebulam eructat , quandoque fauillas , nõnunquam etiam ignem , ac pumices euomit ; emicat per iuncturas lapidum , ac meatus angustos pallida flamma , sed viuida . ferunt olim ecnephia , hoc est vento cum procella è nubibus erumpente , permistoque immani fragore contremuisse tellurem , qua paulatim dehiscente , ignem primo , mox cinerem exilisse , qui latè dispersus Liparam , ac vicinas Italiae vrbes , mariaque foedauerit . narrat Callias in Agatocle , hanc Insulam sua ætate continuis arsisse noctibus , interdium verò globos , ingentesq; moles effudisse ; quo item tempore Mare ipsum non aliter , quam subiectis ignibus effruescere visum sit . addit idem , in hac Insula cacumẽ quoddam excelsum fuisse cum cratere , ac voragine , vnde igniti lapides inuitatæ magnitudinis emitterentur , tactusq; audiretur strepitus , quo tempore Vulcanum exercere se in officina putabant , vt ad quingẽta stadia sonitus percrebesceret . quanquam etiam ducentis , ac duodecim ferè abhinc annis antelucano tempore flammam , atq; ardentium saxorum globos in Coelum tanta vi , tantoq; cum fragore longè proiecit , vt Aeoliae omnes Insulae , ac tota Trinacria cõtremuerit . Porro hinc tenuissimo Euripo altera recedit Insula , quæ itẽ aliquando flagrauit ; nec minus ea , quæ dicitur Didyma : cerne re adhuc licet in ea voragines immanes , ac fauces . Strõgyte verò ab orbiculari forma sortita nomen , liquidissimas flammam , lapidesq; pumiceos è vertice , vbi crater est , noctu , & interdium procul emittit ; quæ omnes Aeoliae Insulae Socialis belli tempore conflagrarunt . vniuersum autem eum tractum esse igneum , vel illud argumento est , quod iuxta ipsas sæpè flammæ ingentes ad superficiem Maris è profundis specubus exhalare sint visæ , obstructis fortasse meatibus Insularum ; quod accidisse narrant Aemilio Lepido , &

L. Aurelio Coss. T. Flaminio item Siciliæ prætor, inter Vsticam, & has Insulas, cum Mare in sublime horrendū in modum fluctibus intumisset, mox plerisq; in locis fuliginē primū, deinde flammam euoluit. Hinc porrò ad Aetnam ipsam, à cuius radicibus ad has Insulas quadraginta ferè passuum millia censentur, opertos specus inter se reuertentes, & commeatus esse sub terra, & mutuo incendia sibi subministrare, coniectura est Sapiētum. Iam inter Lilybœū, & Mercurium promontoriū Corsyra Insula, quæ Patalaria dicitur, voraginem in medio aperit, cui à fossa nomen; cellemq; habet, in cuius vertice crater est à conflagratione appellationē fortitus; complures præterea hiatus, lapidesq; combusti cū nigris arenis visuntur. ad radicem montis specus est, vnde perpetuus erumpit fragor, multæ præterea ruinæ telluris, & quibus fumus exhalat. rubrum ipsum solum effernescit. Quid quod aliquot ante annis inter Cyclades non longè à Céturino, ex improviso parua quædam Insula instar nauis emerfit è mari recens enata, telluris superficiem adustā habens, tanquam enataisset. Phlegethonte? Sed ne longius abeam, ad Apenniniradices Bononiam versus mons noctū ignem, interdū fumum eructat. nec Bononia ipsa huiusmodi caret ignibus, habet hæc vrbs Vulcanum vnum, Mutina duos. Viterbum verò subterraneis ignibus abundare quis ignorat? Per lustra ceteras Orbis terre partes habent Gothia, & Noruegia, alioquin gelidissimæ regiones, ignes suos, quibus conflagent. Præter hæc, in Scotia locus, quem aream prunarum, siue Vulcani appellant, abundat, feruetq; bitumine. in Misena Germaniæ regione mons eiusdem nominis exardescit semper, desidētibus paullatim fossis. Colonia Agripina erumpente olim è terra igni latè campo incensos defleuit. Apud Argæum mōtem campi resplendere ignibus soliti, vnde illa tot oculos in Argo fabula. Iam illa cui tantum ignota flagrare in Phaselide Chimæram, (vt essent & montium monstra) & quidem immortalibus diebus, ac noctibus

flam-

*Possidonia.**Diodorus
Solinus.**Alia quædam
locum
ardentia.**Plinius.**Strabo.**Georg. Agricola.**Lucanus.*

flamma, aliq; hanc imbri; quod idem quibusdā Lyciæ montibus, Hephæstios vocant, accidit, vbi. si sulci terræ trahantur, riuus sequitur ignium. nam quid ego dicam, Montem apud Medos, & Cestiā gentem in confinio Persidis sæua incendia euomere solitum? cum tamen à Persis. coleretur ignis. apud Bactrianos in Scythia Cophanti verticē noctu exardescere, ac tanquam in mentē reuocare gentis auctorem Zoroastrē; quem præstigiatores narrant igni fuisse consumptum. Susas verò regiam urbem non tam lilij sui nominis fragrare, quam ardentibus caminis quindecim deflagrare. campos quoque Babylonis ardere solitos, quæ scilicet vrbs in arcanis literis meretricia flagrat infamia. Adde mōtes Hesperios, & Nymphæi craterē, & sacrum apud Aethiopes iugum, quandoquidem ipsa incendia consecrauit antiquitas. Adde Olympum montem eū, qui ad mare rubrum in Aethiopia. haud longè ab Heliopoli oppido est; quiq; oriēte Sole vsq; ad horā diei quintam igneus quasi eū Sole certare dicitur. Vranium quoque, qui mons lapideis habere dicitur, è cuius vno craterē, miro quodam Naturæ prodigio, tota æstate flāma, tota hyeme vnda profiliat; in pximo verò sint nō tetri sulphuris, ac bituminis, sed oldi fontes. odore cedrino. ac ne omnia confectis, præterushere nunc Oceanum, vltimam percurrere Barbariē, ac nuper repertas regiones perlustra; patent quodammodo illic Inferi, atq; impios terrent flamma, fremitu, motuq; telluris. antequam nostri in primis homines apud Barbaros tenarent ore, ac fulgurarent, iam ipsa tellus eos hiatu, quassatione, ineendijs, fragore terrebat. In extrema nouæ Hispaniæ parte inter duo maria non vnum Aetnæ speculaculum oculis Natura subiecit, sed decem circiter montiū voragine aperuit, quos nostri appellauere Vulcanos. hi sōgè cinerem eiaculantur, & saxa; interdū verò fumum, noctu ignem euomunt. squalentes vbiq; campi, & cinere oppleti. ex ipso mari existunt quandoq; fauillæ. Quid quòd Fortunata ipsa Insulæ, quas Canarias vocant, non sine

Baccinæ

Ardentiæ
quædam loca
in orbe
terrarum
recens in
uento.

hac

hac incendij calamitosa sorte sunt? earum vna montē habet altissimum, Gomeram appellant, flammis vndantem, cuius cinis à Ventis circum circa iactatur. In Promontorio, quod Viride vocant, Insula est, cuius incendijs herbescens non semel viriditas squalet, nec alio nomine illustris est ea regio, quam flammæ. Alium quoq; montem se nauaræ, dum Oceanum excurrerent, vidisse testantur, cui ob flamarum globos, quos cum impetu iacit, nomen indidit Vulcani. Ultra verò Oceanum Insula est vna ex ijs, quas Tertias vocant, nulli incendij diritate secunda; hic nonnullis ante annis patefacta vi spiritus tellus ingentis magnitudinis cautes in altum tanto cum impetu sustulit, atq; prouoluit, vt in Coelum à Titanibus fieri lapidatio videretur; minores verò lapides tanquā è tormentis excussi in sublime ferebantur, quantum oculorū acies sequi vix poterat. inobscuravit subito diem tetra caligo; horribiles mugitus, immaniaq; tonitrua mari, terraq; audiebantur. montis porrò fragmina, atq; moles abruptæ quocumq; inciderent, siue in arbores, siue in domos, confringebant omnia, prosternebantq;. tùm veluti doliæ quædam sulphureo referta puluere ex ordine deuolui videbantur è montis iugo, vt in vrbium oppugnatione machinis bellicis cōcuti solent arces. ad hæc globi flamarum, ac cinerei turbines profugos insequabantur, occupabantque, obrutis in via plaustris, armentis, & gregibus. denique ita scaturigines illæ ignium se longè, latèq; fuderunt, vt rota regio vastata sit, ac penè deleta. quæ antea cum legebamus, horrore perfundebamur, ac vix credibilia putabamus; quo igitur animi sensu hæc, & multò immaniora nuper apud Vesuuium vidimus, & experti sumus, tanta cum strage mortalium? Transeo ad alia incendiorum spectacula, quæ apud Barbaros, vt terreantur à scelere, sunt proposita. Gens est, præter alias, Mauricensis inauditæ feritatis; apud hanc rupes flagrantes sunt, ex quibus sepè ignita saxa, atq; immania erumpunt tanto cum impetu, ac fragore, cum quanto nulla tormenta ænea quantumuis magna

magna globos eiaculantur. ingens vis cineris egeritur, quo infinite diffuso, in saltibus feræ, pisces in littore, in agris coloni, in urbibus incolæ opprimuntur. tantis verò motibus terra quassatur, ut qui fortè preteruchuntur, exterriti nauæ in obiectas se incurrere cautes arbitrentur. hanc gentem cū adisset ille, qui primus ab Occidente lumen attulit Orienti è nostro ordine, Franciscus, nactus occasionem, ipso inflam-
 mabat incendio, ipso motu terræ vehementius commouebat. Quid illud quod Tolanis in eadem regione eo viuente accidit, quam singulare? quam plenum prodigij? hi cuiusdā barbari Tyranni siue arma veriti, siue gratiam inituri, à Lusitano Rege, atque à suscepta religione defecerant; ac ne à Lusitanis oppugnarentur, inter cetera præsidia circa muros arcis, quæ in edito loco posita manu erat, & situ munita, stimulos, muricesque ferreos defoderant, in quos se se induerent, qui propius accedebant. ferro decerni nõ poterat humanitus, potuit flammæ diuinitus. non externis est, sed intestinis armis, proprijsque loci pugnatum. peruerso igitur diuino, humanoque iure, ac rupto foedere, repentè abruptus quoque est vicini montis vertex: ac primò Sol circa meridiem prorsus eripi, inuolui Cælum caligine, & quodam quasi sempiternæ noctis horrore perfundi omnia; teterrima euolui nubes, vibratibus linguis ardens. inter hæc è caui montis specu audiri mugitus ingentes, e Cælo tonitrua; tū scaturigines ignis, torrentesque flammarum latè diffundi, tanta vis pumicū tanta cineris egeri, ut non modò murices ferreos solo affixos, sed arcis etiam fastigium penè æquaret. iam horribili concussa motu tellure, ruere tecta, domus euerti; pars Tolanorum opprimi ruina, pars in fuga obrui cinere. accessit illud ad cladem, quod etiam accessit hic ad nostram: aquæ ipsæ coniu-
 rauere cum flammis, lacus erat propè urbem, qui siue ingessis è monte saxi oppletus, siue vi spiritus, ac motu ipso telluris excussus, omne latè regioem demersit, vastauit agros, reliquas domos diruit, homines ipsos, ac bruta secum rapuit,
 atque;

In Aſiæ
 S. Franc. Xab.

atq; absorbuit. improviso malo attoniti Barbari sine hoste victi, manus deniq; dant, religionem, quam abiurauerant, recipiunt. Hic vero iterum mihi existat ille, qui inter sapientes est habitus, poterit nè, cum hæc audierit, ipsi excidere impia illa vox, ex impetio Numinis nec terrâ sâuire, nec Cœlum habent ista causas suas, non nego, quas secūdas vocant, eaq; sunt verè, ac propriæ appellandæ causæ, quæ tamen primam agnoscunt, ipsæ nihilominus in suo genere perfectæ, nõ instrumenta tantû, vt Platonis est visum, cum viam obtineant effectricem. sed Naturam Deus quibusdam quasi habentis temperat, & quò vult agit; & quanquam hæc dispensatio rerum admirabiliam tacitè plerumq; fit & occultè, fit tamen nonnunquam apertissimè. An verò tantum hoc incendium, quò regiones ardent, euertuntur oppida, delentur vrbes; cuius ardore nuper Campania deflagauit, cuius fragore Italia omnis intonuit, ita Naturæ adscribemus, vt nihil arcano Dei consilio tribuamus? an ignoramus, quæ magnæ auctoritatis viri de coniectis in hunc caminum Pandulpho, ac Ioanne scripserunt? Neq; verò illa ipsa, quæ de gigantibus dicuntur, qui propter scelera in huiusmodi loca demersi sint, sine consilio ficta videri debent. nã præter illa, quæ olim hic inter Vesuij flammæ gigantum spectra sunt visa, in Peruana regione postremò inuenta, in qua montes item sunt perpetuo igne flagrantes; est hoc vulgo persuasum; appulisse olim eò immani mole corporis homines, flagitijs infames; quibus diuinam in se iram concitarint; tum visum è Cœlo alitè labi Dei ministrum, qui fulmina in illos contorqueret, totamq; regionem igni vastaret, relicto inter ruinas bitumine, quod nunc ab ima terra ebulliat, atque exæstuet, quo argumento omnem illum terræ deflagratæ tractum Giganteum appellant; ostentantq; pro spectaculo prorsus enormia ossa, longas crurum tibias, dentes singulos vnciarû decem; quemadmodum, & hic Neapoli olim Alcyonei gigantis, quem sub Vesuio ardere, & cruciari dicebant, vnum ex ossibus

Senecæ dictum rursus reprehenditur.

Simplicius Card. Bessar.

Incendia non sine arcano Dei consilio contingunt.

Petrus Dabulo Ostiensis.

Ar. Dr. Baccius

offibus ostentabatur immane. præter hoc Barbari vestigia antiqui illius excidij, atq; incendij ostendunt, montium subuerfiones, puteorum in viuo saxo penitissimas scatebras, bituminis nigerrimos fontes; quæ omnia aliqua ex parte similia sunt ijs, quæ in sacris Hebræorum literis legimus, quas literas vel quia non consuluit, vel quia contempsit Strabo, aliquid attulit historiæ veritati minimè consentaneum. putauit .n. ignem illum, quo Pentapolis Palæstinæ regio turpitudinis nota insignis exarsit, è terra primùm exitisse, quæ venas intra se sulphuris, ac bituminis contineret, ac proinde id Naturæ vi contigisse, cum potius constet è Cœlo (quâquam & terram quâ motu, quâ mugitu sæuiffle, ac desedisse crediderim) diluuium illud igniû diuinitus fuisse profusum, relictis adhuc incendij vestigijs, ac bitumine, veluti sanie præferente regioni vulnus inflictum. Quo èt in genere non est prætermittendus ille mons, in quo Deus olim se legislatorem obtulit; cum .n. totus ardere, ac fumum agere visus est, haudquaquâ existimandum est, erupisse intestinum ignem, qui à Natura penitus abstrusus, atq; abditus antea delitesceret, sed vel species quædam oculis ad terrorem fuit obiecta, vt nonnulli putant, vel potius ministerio Cœlitum eò adducta materies est ad incendium idonea, qua verè superficies montis ignesceret, atq; inde flamma fumo inuoluta sese altius efferret, remugiente interim horrendum in modû tonitruis Cœlo, & coruscante fulgetris. Sed hic de locis Naturæ flagrantibus sermo est. quæ tamen loca Naturæ parens instituit èt ad hunc finem, vt quâ vi, potestateq; sua declarata; quâ imagine ignis sempiterni pposita, mortales deterreret à scelere. Hoc igitur agût præter ea, quæ numerauimus loca, in Islandia montes altissimi tres, qui perpetuò instar Aetnæ ignes eiaculantur. Hecla vnus vocatur; alter Heglâ, hoc est Sanctus, tertio Crucis est nomen; habent .n. ipsa incendia religionem quandam, atq; pietatem, cuius vis nuper in hac conflagratione Vesuij fuit maxima. ergo illa Crux, quæ in communi Orbis incendio,

Strabonis error de incendio Pentap.

Mons Sinai an habeat ignes subterrancos.

Vide Abulësen & cet. Schol.

Montes ardentés in Islandia.

Petrus Greg.

proferetur, iam nunc inter Islandiæ flāmas nomen habet illustre. porrò eum ignē nullis aquis superari posse narrant, quæ est natura bituminis: præterea ex his montibus lapides maiore cum impetu, quam qui è bellicis machinis exploduntur, eijci iam ipsum voraginis fundum ab oculo, quantumvis lynceo, introspicere minimè posse. simulacra verò Manium in itinere subinde occurfare pallida, exanguia, illuvie foeda, ac miserabili specie, dicentium se ad Heglā pergere. at cū in ea regione prælia fortè committuntur, cædesq; fiunt, tum maxime horrendos ibi tumultus cieri, eiulatus audiri, globos ex imo igneos, ac stelas arduentes emitti. & quāquam nonnulli ex Physicis putant, hæc oculorum esse ludibria, dicūtq; varia illa spectra ex densis, crassisq; vaporibus effingi; tamen si ea quæ de locis alijs ardētibus à gravissimis, ac sanctissimis viris dicta sunt, vera esse credimus, non omnino huic narrationi fides abrogabitur; cū constet, Theodoricum Regem in Liparensem, ac Principes scelestissimos duos in hunc Vesuvianū rogum conijci vivos. quapropter de miror à nonnullis viris alioquin doctis, ea, quæ apud Actnā in hoc genere visa narrantur, meras putari nugas. legant verò, quæ inter ceteros magnus Gregorius scripsit. Eumorphius quidam, cū ageret animam, comitem compellabat, Stephanum nomine, qui in eadem vicinia ægrotabat; paratam esse nauim dicebat, quæ ambos in Siciliam deueheret. extincti vno temporis momento sunt, sed igni addicti, quod vir sanctissimus sic est interpretatus; hominem in Siciliam duci se esse testatum, quod præ ceteris locis in eius terra Insulis eructante igne tormentorum oblatuerunt. Quorsum igitur hæc ardent loca? audi eundem, hæc Deus ad correptionem viuentium in hoc Mundo voluit ostendi; ut mentes Infidelium, quæ Inferorum tormenta esse non credant, tormentorum loca videant, quæ audita credere recusant. Neque verò impijs tantum Manibus excruciandis, sed pijs quoq; expiandis huiusmodi camini vsui esse consueuerunt; præter cetera loca, legimus de Puteolano Vulcani foro, &

In locis ardentibus impij quādoq; cruciantur.

Abulensis.

Greg. in Dial.

hoc

hoc ipſo Veſuuijo. atq; illic quidem Paſchaſij in primis ſimulacrum viſum, hic verò gemitus miſerabiles auditos matris cuiuſdam è flamma poſt obitum ad libertatem aſpirantis, ac precum opem implorantis à filio. quod etiam prope Virminum oppidum aliquando accidiffe narrat; vbi cū ſe religioſo cuiuſdam viro variæ ſpecies vita functorum obtuliſſent, qui dicerent ſibi expianda eſſe commiſſa, dum viuerent, ac proinde opus eſſe precibus, ſtatim vicinus mons incanduit, globosque flammarum cum ingenti fragore prouoluit.

Atque vt horum locorum ardentium, apud quæ Manes expurgantur, aliquam afferam ſimilitudinem, eam ex ipſis Barbararum gentium moribus, atq; opinionibus exprimere liceat. mirum quiddam in hoc genere narrabat Apollonius, apud Indos puteum fuiſſe, è cuius fundo ſub meridiem ſe tellus attolleret, deinde cū à Solis radijs calorem concepiſſet, iterum ſubſideret. glebam colore nituiſſe cæruleo interzurum, argentumq; cuiſmodi Sandaraca eſt; iuxta eum puteum fuiſſe craterem igneum, atq; hiatū terræ; è quo plūbei coloris flamma ſe proderet. apud hunc craterem Indos ſe ſcelere expiare conſueuiſſe. quamobrem puteum quidē culpæ appellabant, craterem verò expiationis, ac veniæ; atque hoc in loco non ſine admiratione in ſeruenti gleba quādam pulcherrimæ kridis formā Sole aduerſo reſplendiſſe. quā videlicet formam recōciliatæ cum Numine gratiæ eſſe imaginem ſacræ literæ teſtantur, vt propterea ignis ille quāquam ſuperſtitione Barbarorū mentes imbuerat, tamen eum, quo piorum animi expurgantur, repræſentare quodāmodo videbatur. ac certè illa ipſa auri, argentiq; ſpecie, quæ inter ignes eſſulgebat in gleba, qd aliud niſi purgata virtus exprimitur?

Quidquòd horum ignium vſus eſſe poteſt etiam ad probandam virtutem, animiq; conſtantiam? In ea Iaponiæ regione, quæ Tacacucenſis dicitur, mons eſt in mirandam altitudinem exurgens, vndique præruptus; in eo voragineſ, ac putei multi pleni ſulphuris, ac bituminis, qui flagrantē con-

Locis ardētibus piorū animi quādoq; purgātur.

Anno 1096.
Chron. Hiſſa-Genſe.

Philofratæ
in eius Vita.

Crater ignis
ſubterræ.
Apud Bar-
baros imago
quædam pur-
gantis.

Hiſtoria Iu-
dica.
Anno 1627.

In locis ar-
ditibus quā-
doq; virtus
probat̄.

Anno 1627.

Indi quidā
pro vera re-
ligione in-
uoraginē fla-
grantē mō-
tis iniecti.

Nomen vai
Bartholo-
mæo, alteri
Ioachimō.

continent limum? ex ijs hiatibus, ac puteis vnus in primis hor-
rendum in modum ebulliens fuliginem emittit tetram, cum
mephiti grauiter olente, vulgo fauces Orci appellantur. hæc
vorago ceterarum maxima non multis ante annis patuit
debilitente terrā. allatæ nuper sunt nostrorum hominum li-
teræ, quæ harrant, nonnullos eius gentis, quod veram reli-
gionem abiurare nolissent, barbaro quodam inuento, atq;
inaudito supplicio in eum gurgitem, limumque flagrantem,
coniijci iussos. spectata in omnibus est magnitudo animi, atq;
constantia, in duobus maximè. hi cum montis cacumen
ascendissent, cum erumpentem è puteo fuliginē cernerent,
ac sulphuris odore percellerentur, non modò non sunt ex-
territi, sed cum in eius gentis more positum sit, vt in maxi-
mis celebritatibus, ac publicis gaudijs pangant carmina ya-
rijs argumentis, hi omni metu soluti hoc attendebant, vt di-
gionem alligarent metro. itaq; ex ijs vnus, cum ex altissimo
illo montis prospectu tanquā è specula patriam, lares, ac fo-
cos despectasset, vltimū ijs vale dixit. disticho in hæc sententiā.

Sat. Patriæ, terrisque datum; me sidera possunt

Ignæ; me rapit ex flamma, valete foci.

Alterius carmen sic interpretor.

Aethere me longè discretum rebar, at arsi

Vt mihi mons, dixi. clarus Olympus ades.

Quid aliud hi egissent, si fuisset ascensus in Heliconem, &
Parnassum ad delicias, non in ardentem montem, atque fu-
mantem ad supplicium? si bibitori fuissent ex Hippocre-
nes liquido, & gelido fonte, non in feruidum flagran-
tis limi, gurgitem demergendi? ex his certè fontibus,
quamuis sulphureis diuinius cuiusdam Poëseos spiritū hau-
serunt, atq; Empedoclem quidem (fuit is non modò Phi-
losophus, sed Poëta) legimus, cum diuinos honores affecta-
ret, in ardentem Aetnæ caminum vltro se demississe, vt, cum
inuentus non esset, euolasse ad Superos crederetur, sed fer-
ræ illius crepidæ ignis vi reiectæ rem patefecerunt, ac de-
clara-

clararunt immortali flamma combustum esse mortalem. hos autem, quos, ut verè diuinitati honorem exhiberèt, & cultū, in igneum illum gurgitem barbarus furor immisit, ipsa excepit immortalitas; ita Deo salutem hominum in omnibus cōsulente, ut ipsæ, quæ fauces Orci dicuntur, aliquando Cœlo transmittant. æquis erit, quin hunc montem Olympo ipsi anteferendum putet? cum, ut ille, victimarum cinerem, perpetuo seruat, quem ob altitudinem nulli circumferant venti, nullæ procellæ proturbent, ita hic eorum, qui se pro religione, mactâdos obtulerunt, cineres immortales habeat. aut quis neget hunc ipsum montem ei, de quo superiore libro dictum est, dignitate præire, qui liquenti velut auto efferuescere, ac noctem superare splendore dicitur. Iam præuidit quodammodo ipsa Natura quantum quâdoq; subterraneus ignis allaturus esset emolumentum; cum incendio etiam pretia gemmarum fecit. qui tandem, inquit, Achates gēma est, in qua aliquando miro Naturæ ingenio terræ desidentis hiatus quidam apparet, ex quo tanquam è camino fumus emitti videtur; qui aërem circumquaque obumbret; Vesuuiam credas, vel potius hanc, in quam iniecti viri fortissimi sunt, voraginem, mirè depictam; opus artis existimes, sed Natura sibi vendicat. in quo illud, quoque admiratione maxime dignū, quod ut distinctius appareat incendium, alius est color fumi, alius aëris, qui ex eo caligat; fumus candicat densus, aër subrubet, veluti flamma; mirabitur, opinor, quispiam, atq; hunc Achatem alteri illi Pyrrhico longè præponet, in quo cum Musis fuerat Apollo ipse descriptus; atqui hunc in quo incendium apparet, Achatem his potius dedicandum dicet, qui nouo genere Poëseos non minus de flamma montis, quam de Heliconis vnda, viñ, afflatumq; pangendi carminis conceperunt. quanquā non satis Naturæ fuit vno gēma genere nobilitare Incendia. Opalo lapidi varium decus est; huic purpura, illi viriditas, alij fulgor; sed haud scio, an vllus admirabilior, & spectabilior, quam is, qui sulphuris flam-

Baccius.

Cur Natura in gēmis quibusdā incendiis veluti sculpsit.

Cardanus lib. 7.

Plinius.

flammam imitatur ardentem; ut, quod in Vulcani foro conspicitur, hoc in Opalo expressum habeas. insunt igitur incendijs pretia ipsa gemmarum; ut mirari desinant ij, qui pyropos à Vesuuiio proiectos se inuenisse hoc tempore dicunt, cum nulla res tanti pretij sit, quæ cum pietate, quam non modò hæc Vrbs, sed ceteræ omnes, quocunq; hic cinis incidit, declararunt, conferri queat. præsertim cū in ipsis oppidis incensis non defuerint religiosi viri, qui licet elabi possent, tamen nè miserum vulgus desererent, inter pia monita, atque preces torrente iniqui cineris sint oppressi. quò minus videtur simile vero huiusmodi loca flagrantia re ipsa æterni ignis esse vaporaria, & Dixis ostia, ut vocant, cum aliquando aditum Cælo aperiant. Vidit hoc etiam ex

Philostratus.

Beata vita
pòt descen-
dere in ardē-
tia loca sub-
ærranea.

Ethnicis Philostratus is, qui Apollonij vitam scripsit, negat enim Aetnā, ac ceteros huiusmodi terræ caminos Manibus impijs constitutum esse rogam, vel ex eo, quòd si fortè virtute præditus quispiā illuc injiciatur, beatissimus esse possit. beatam enim vitā non modo in rotam ascendere, sed in istas etiam flammarum voragines descendere posse dicendū est. habere autem hæc causas à Natura profectas putat, nimirū terram bitumini, sulphuriq; commistam excandescere in flammam, quanquam hæc fortasse non ubiq; se prodat; quòd si violentior spiritus in eas se conferat specus, tum illam irritatam erumpere, eandemq; magis, ac magis subinde torrentis instar excrescere; tum ab alto præcipitem agi, ac sepè ipso impetu in mare deuolui. hæc ille. Neq; tamen inficiari debemus, ut antea dictum est, huiusmodi conflagrationes, quanquam à Natura sunt, imperio etiam seruire summi

Petrus Dam.

Anad diuicis
alicuius mor-
tui pœnas
Vesuuij vo-
rago patue-
rit.

principis, ac sempiternum illum ignem representare immaniter quandoque grassando. Quid? an non persuasum fuit multis, quoties Vesuuius ignesceret, opulento cuiquam viro, atq; in gazas assiduè inhiantem aperiri eum hiatum & cui sententiæ hoc certè tempore vix adhæreo; nempè in tam propensa ciuitate ad omnem humanitatem, atq; pietatem, quis

non

noti est nup admiratus eius in egenos, atq; in profugos à flā-
 ma incredibilē largitatē, qua ciues primarij, honestissimæq;
 matronæ inter se se certarunt? itaq; potius hoc incendium
 contigisse existimauerim, vel ad experimentum virtutis, vel
 ad communis illius incendij, quo fortasse proximè flagatura
 sint omnia, significationem; quis enim ex tot malorum
 colluione, & ex hac Mundi senescentis facie, non iam iam
 eius instare suspicetur occasum? Quid quòd hæc ipsa suspi-
 cio iniecta iam olim Veteribus fuit, Mundum non alio ma-
 gis conflagratūrum igni, quam Vesuuiano? ex hoc ingenti
 camino diluuium illud flammarum, quo Vniuersitas obrua-
 tur, erupturum è hoc videlicet metueant illi, qui imperante
 Tito, cum immaniter Vesuuus exardesceret, existimabant,
aut Mundum in Chaos redigi, aut igni consumi: cum enim ex
 Sibyllinis in primis libris accepissent, futurū aliquādo, vt to-
 tus Mundus ignesceret, Vesuuium suspicati sunt illius incen-
 dij fontem. & certē niti videtur aliqua coniectura suspicio,
 qua tandem? quia nullos habet huius montis incendium
 terminos: nulla Regio est, quàm sibi diuersis temporibus
 nō vindicari. Orbis terræ partes ipsas tres, iā sibi descripsit,
 ac suo iure depoposcit. quid enim aliud agere visus est, cum
 semel Aegyptum, ac Syriam, deindè cum Bizantium, ac Tri-
 polim Libyæ, omnemq; Europæ faciem contexit cinere, nisi
 vt ius illud ostenderet suum deflagrandi vbiq; terrarum. hac
 accedit, quòd hæc regio Palensana dicta est à Ianigenis, &
 quidā interpretantur incendij ostiū, vndè videlicet eruptu-
 ra sit flamma Mundo fatalis; quid? num deest Vesuuio Tuba
 illa, qua genus humanum euocandum esse scimus è bustis?
 at iam antea dictum est, in illa conflagratione sub Tito audi-
 tum esse ex huius montis vertice horrendum quēdam quasi
 Tubæ sonitum, atq; clangorē. quin et in hoc incendio inuē-
 tam narrant sub seruido cinere Tubam. hinc igitur dicet ali-
 quis, audietur illud ferale Clasticum, ac significatio cladis
 extremæ. iam gigantes ignei, qui tunc, quasi Iouis fulmen nō
 metue-

Dio.

An ignis quo
 Mundus cō-
 flagrabit ac
 cipiendus sit
 è Vesuuui fo-
 co.

Dio.
Procopius.

Annus.

Dio.

Tubæ olim
 sonus audi-
 tus è Vesu-
 uio.

Tuba in hu-
 ius incendij
 cinere nu-
 per inuenta.

metuerent, se se ostentarunt inter flammās ipsas, quos alios esse dicamus, nisi satellites Ditis, ac Cyclopes impios, qui in communi illo incendio horribili specie se se offerent in Orbis terræ casu, atq; excidio grassaturi? quæ suspiciō de flamma ex Vesuij camino deriuanda si quo veritatis fundamentō niteretur, certè hæc, quæ proxima illi est Vrbs primò deflagraret, hinc initium acciperet clades: ac tantò propius, atque horribilius illa vastitas immineret, quantò Vesuius laxiorem iam aperuit hiatus. Illud verò quanti momenti est, ac ponderis? quanti horroris plenum? quòd in hac vltima conflagratione, quædam iudicij visa sit forma. est sanè quòd narrant, horrendum dictu. Apud Herculanium marmoreum excitatum erat monumentum, cum epigraphæ Perifani Riberæ de regione à latronibus expurgata; proxima erat infelix arbor, è qua suspensa portio dissecti cadaueris pendebat; furcifer enim quidā paullo antè fuerat hac ignominia, præter necem, notatus; cum ecce cineris, flammæque torrens disturbat omnia, marmor ipsū inuoluit cinere, atq; obruit, at in tanto impetu ignis, ac turbine solūm ferilis arbor in concussa manet, & extans è cinere. nempè diuinæ seueritatis exemplum omnibus expositum, atq; patens. ea re magis testatum esse voluit Deus se infensum sceleri, quam inscripto marmore. suspensi qui erant artus, combusti quidem sunt, nec tamen excussi. bis igitur damnatus reus, semel, dum viueret, ferro, iterum post necē, igni. Illud quoq; addam, quod ad hanc rem facit non minus horribile, vel visū, vel dictu. Conuenerant protinus, & conuolarant ad detrahenda vix dum sepultæ Cāpaniæ spoliā latrones, ac fugitiui nonnulli (fuit enim Vesuius huius generis hominum receptaculum iam indè vsq; à Spartaco.) aggressi petere, ut dicitur, cibum è flamma. indictum erat. Naturæ penè pereūti iustitium, ius tamen violabatur. quis locus immunis, ac purus erit à scelere, quando ipsa, quæ Tartari putantur ostia, èt cum flammās euomunt, arces sunt maleficio? ex ea face homi-

Iudicij forma quædam apud Vesuium tēpore incendi.

Diuinæ seueritatis exēplū duplex apud Vesuium.

hominum vnus, dum accingit se prædæ, circumuenitur subitò igni; quid tum ille in arborem insilire conatur, sed arborem dum amplectitur, in eo amplexu intercipitur, ac vi inflammati sulphuris, atq; bituminis tanquam sideratus obtorpuit. eo deniq; habitu, ac situ inuentus. stultum certè consilium, nempè confugerat latro, ac furcifer ad arborem, quæ scilicet ei debebatur ad pœnam. tantùm non audita vox Dei Iudicis. *I licitor, infelici arbori suspendito*, nam obnubere etiam caput non oportuit; vt & alijs spectaculo esset, & incurfantè in se flammam horribilius cerneret. id Sacerdos, qui hunc ipsum hominem ex arbore tanquam putidum pomum excussit, atq; humo condidit, ad me retulit. ò sententiam, dices, Dei Iudicis prædicandam. ò tribunal illud seuerù apud Vesuuium constitutum. iusserat hoc tempore Regni Præses Emmanuel vacare Curiã, vt saluti animi quisq; sui consulere. refrixerat à iudicijs forum ardente Vesuuio; putabat igitur furcifer, iã se impunè latrocinari posse, nec animaduerte-
 bat translatum esse apud Vesuuium ipsum tribunal. nemo scelestus inultus est. si minus in Vrbe, at extra urbẽ Reo dies dicitur, erepto licet per caliginem die. ibi parata est arbor, vbi flagitium est Vesuuio flagrante patratum. etsi tantisper feriata subsellia sunt, dum supplicatio fit, supplicium tamè sceleri semper in prõptu est; nec mirum quòd interim vacet Curia, nemini fas est alterum criminari, præter se ipsum. tonare in rostris, ac fulgurare dicendo nefas est, dum tonat Vesuuus, dum fulgurat, omniaq; permiscet. in eo foro caussa Reo dicatur nõ ad clepsydram, sed ad puluerẽ, atq; cinerem. nihil agant priuatæ causæ patroni præter Ianuariũ publicæ. Sed quorsum hæc à me dicuntur? nempè, vt ostendam, magnam habere cognationem incendium hoc Vesuij, cum illo vltimo, atq; communi; vt mirum non sit, suspicatos fuisse Veteres, ex hoc Vesuij camino in primis erupturas ingètes illas flammarũ scaturigines, quibus, dicta homini Reo caussa, Mundus ignescat. Mihi tamen neque hoc probabile

Tribunal
 Dei apud
 Vesuuium.

Dis.

G g visum

visum vnquam est, neq; quod nunnallis placuit, conflagrationem Vniuersi tunc futuram, cum, quæ ardent sub terris, loca omnia simul eructarint incēdia. & sanè Natura fieri minimè posse videtur, vt vno, eodemq; tempore prompta sit, ac parata vbiq; materia: quâquâ non ignoro in Sociali bello septem ipsas Insulas, quas Vulcanias vocant, quasi societate iuncta simul arfisse; sed hæc propter vicinitatem facile sibi inuicem subministrare materiã potuerunt; at verò ea loca, quæ vltra Oceanũ flagrant, quæ foedus ineant cum Vesuuio iisdem statim armis instructa, atq; in perniciẽ coniuurata? Exstimauit quoque Albertus, tunc Vniuersum conflagraturum, cum reuocatis diuino imperio è terræ superficie aquis, fluctibus, ac mari ipso vnum in locum coactis, relictaq; arente terra, atq; omni prorsus humore destituta, q̄ mare nũc fortasse, quasi frænũ indomito igni è iniectũ, tãta futura sint huius incrementa, vt ex imis cauernis vndiq; subferuescens Mundũ auide depascatur. Ego verò libentius eius auditori sanctissimo, ac sapientissimo Thomæ assentior, qui commune illud incendium tunc excitatum iri docuit, cũ diuino nutu, potestateq; supernæ omnes causæ, atq; inferæ conspirarint: Atq; hoc loco prætermittendum nõ est, q̄ magnus Gregorius innuit. ita enim de his locis, quæ conflagrant, locutus est, vt existimasse videatur, ab ijs prænunciari Vniuersitatis incendiũ; & quò maiore illa hiatu patefiant, vt nuper est in Vesuuio factum, eo propius instare diem, quo Mundus collabatur in cineres. quid enim aliud sibi volunt ea verba? Loca terrarũ, quæ conflagrant, idcirco *laxatis sinibus excrescere, vt Mundi termino appropinquante, quanto certum est illuc amplius excurrendas colligi, tanto & eadem tormentorum loca amplius videantur aperiri*. cum igitur Vesuij crater hoc tempore multò amplior sit factus, atq; immensæ voraginis fauces laxiore hiatu dehiscant, quis non apertissimè præmoneri nos dicat de Mundi breui conflagraturi termino, interim verò cruciatum metuendum esse multorum? Atq; in hanc ferè sententiam iuere.

Strabo.
Plinius.
Eulius Obsequ.

Alberti de
conflagratione
Vniuersi
sententia.

S. Thomæ
sententia præ-
fertur de
Mundi incē-
dio.

Gregor. in
Dial.

Crater Vesuij
amplior factus
Mundi terminum
instare denunciat;

iure illi ipsi, qui nostræ disciplinæ fuerunt expertes, ex quibus vnus in Physicis apprimè eruditus, cum de subterraneis ignibus loqueretur, existimauit, *ita in illis Naturam sentire, Plinius. ut exustionem terris denunciet.* quod certè denūciādi munus, iam pridem Vesuuius ardens præstitit, cum, uti dixi, ex eo est horribilis ille Tubæ sonus auditus. Tantis igitur terramoti- *Dis.* bus, tam ingenti sonitu, ac fragore, tantò conflictu elementorum, tum sæuis Naturæ vulneribus, tot oppidorum bustis, tot, ac tam immanibus exitijs vni præluditur, hoc est communi omnium: nisi & hoc, quo solet flagrare Vesuuius, incendium, etiam commune quodammodo dicamus, quod ceteras quoq; orbis terræ partes, si minus igni vastauit, certè cinere funerauit.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVII

Liber Octauus.

Qui est

De Præfensionibus, & Prognosticis.

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

D calamitatem tantam huius incendij, quanta nec animo concipi potest, ad tam immane, quod accepimus, vulnus hoc scilicet accedere debuit, vt Mathematicorum quorundam dira præfensio in eo exulcerando tanquam vnguis existeret; Qui iccirco radio illo videntur, vt sempiternam prænu-
 cient Italiae noctem; iccirco puluerem adhibent, vt eum funeratis, ac sepultis Urbibus iniiciant, atq; infinito cineri adij-
 ciant. q̄ autem genus incommodi impedere potest, atq; exitij, q̄ Vesuuius non adscribant? In quo cum multa sunt indigna, tum illud minus ferendum, quod ex hoc camino quodammodo faces accendant, ad Romanæ Urbis conflagrationem, atq; excidium, quippe religioni maximè funestam hanc flammam putant. Constituunt ante oculos incensa tēpla, aras euerfas, cōminuta simulacra, Romam deniq; ipsam hostili furore vastatam. Deus immortalis, quæ portenta, quæ monstra: Europam penè totam contexit hoc tēpore Vesuuius cinere, Romam propè vnam nō attigit. nullus ibi fragor auditus, qui longè, latèq; per reliquas Italiae vrbes intonuit. in tam tetra caligine, atq; nocte tantum illi Sol clarus illuxit. Vesuuiū tñ
 Romæ

Romæ non esse omino-
 sum hoc in-
 cendium.

Romæ fatalem prædicūt. quid si, vt olim imperante Tito, iterum illam foedasset cinere? nunc quòd tanti incendij infinita penè fauilla Romam, vt ceteras Italiae vrbes, non attigerit, est hoc ipsum felicitatis argumentum. tunc .n. eā cinis operuit, cum superstitione adhuc erat imbuta, cui consequentis anni portendit incendiū, exorta è terra diuinitus flāma, quæ .s. depasceretur Deorum inanum fana. sed obsoleuerūt iam ista portenta, atque cesserunt. ardet nunc Roma, sed murice; color incendit, non calor; perstringit oculos non flammæ fulgore, sed purpure; habet cineres, non quos Vesuij specus emisit infastos, sed quos condit ipsa intra sacras specus Coeliturum faustissimos, quibus se fore confidit immortalē, & vt eleganter quidam eorum dixit: *honorat in cineribus femina aternitatis*. Nihil est igitur, q̄ Mathematici ex hoc incendio in Romanæ vr̄bis exitium vaticinando derident, Non timet Roma tuas, Vesene, flāmas; scit, vel exiguo sanguine te posse vinci pro religione profuso, quo ipsa madet vniuersa. insulatum illud Reginae vr̄bium caput non metuit te iam sine vertice. cineribus, quos è specubus exponis tuis, opponet sacros, quos sub antris suis cineres seruat. deniq; hic præsto est Ianuarius, illic Coeli ianitor. si hic ignis, vt quidam suspicantur, est è Tartaro, illi Inferorum adamantini portes cedunt; si accenderunt hunc astra, ille non modò famā astris terminat, sed imperiū. assuescat hostis prodigijs nouis. Petrus primus Antistes: superbum calcabit hostem. ijs pedibus, quibus intumescens olim mare calcauit. lucem Romano cultui dabit, atq; splendorem is, qui alijs lucis vsurā vel umbram sul. corporis dabit: iisdē illis clauibus, quibus Vr̄bi nouū aperit terrarum Orbem, claudet aditum hosti: mirū, sed verè dictum. captiua Roma ne sit, catenato Principi seruit. iccirco huius apud se seruauit ferrea vincula, vt in promptu catenæ sint, quas iniiciat hostibus triumphatura, quo more Eacedæmonij dicuntur tanquam de victoria certi, antequam bellum inirent, Megarensibus eas apparasse. quam hoc admirabile?

illa-

Dion.

Ambrosius.

Alex. ab Alex.

Plutarchus.

illaqueari Roma non potest, quia se retia iactanti commisit: verius de huius religione, quã de Theotimi fortuna dictũ, eã reti solitam capere regna, non capi. parere nescit ea Vrbs, cui nouas subinde regiones Occidens, atq; Oriens parit. Trabes illas igneas, quas Vesuius intentauit, trabeata Roma non metuit. habet secures, quas in eius ceruices intendat, quas tñ ille ceruices antea sibi ipse præcidit. potuit igneam cratera propinare mari, non Tiberi. non euoluit ille Romam versus ingentem fumum, scilicet Pontificias Apes lædere veritus. est Vesuius Aræ similis dictus, in qua suffitus sũt, at in Vrbe religionis Ara est, quæ calet thure, non sulphure. non metuit bellicum fulmen laureata Roma semper & victrix. dedit formidare vim Barbarorum, quæ hoc nomen ab omne iam transtulit in auspiciũ. quæ timendas Orbi terrarum sacrauit Aquilas, infestum sacris nõ metuit Aquilonẽ, fatorum decreta cõtēnit illa, cuius decreto, atq; sētētia nullũ est fatũ.

*Dis.**Plorus.*

Neapoli non esse ominosum hoc incendium.

At Neapolim certè se Pyromantæ vertent, & quam Vesuius fauilla vix aspergere ausus est, eam hostilibus flammis vastandam subiicient. cur ita? quia olim Theodorico primũ, deinde Totilæ paruit. atqui metuent hoc tempore religionis hostes eorum facta imitari, quorum non possunt non exitus perhorrescere. cũ legerint, Theodoricum marini mortri specie exanimatum, atq; in Liparenfes ignes fuisse coniectum, Totilam verò in fuga gregarij militis habitu tectum à Sagittario nec opinantem telo repente confossum. quid hæc Vrbs iam pridem se huiusmodi hostium metu liberauit ostento mirabili? diuinitus enim videtur factum, vt ne exanimis quidem statuæ impiorum Regum consistere Neapoli potuerint. Statuerat Theodoricus ex Arij disciplina hic in foro Neapolitano sibi statuam ex pretiosis lapidibus sectis, quadratis, varioq; colore infectis. huius statuæ caput nullo auctore dissoluta lapillorum compage defluxit. quid tum? mox Theodoricus ipse vltimum diem obiit. paucis post annis lapilli, qui statuæ pectus, atq; vterum exprimebant, eundem

*Baronius.**Procopius.*

eundem in modum deciderunt, statim Theodorici ex filia nepos fato suo defungitur. paullo post inferiores lapilli labuntur; mox Amalafuntha Theodorici filia ex humanis excedit. demum obsidentibus Gothis Romam, à foemoribus ipsis ad imos eiusdem imaginis pedes lapillorum compages omnis dilabitur, ac nullum prorsus statuæ vestigium relinquitur. interpretatio fuit, & Theodicum, & genus ipsius, & gentem ipsam Gothicam destruendam, penitusq; delendam. quid hoc prodigio illustrius? quid auspicius, quam ut nullæ eius nominis reliquæ superessent, quis non sibi persuadeat, diuinitus factum, ut in hæc Vrbe ne statuæ quidē, quæ Principes religioni veræ infensos repræsentent, stabilitum habere possint? ut nullo impulsu spontè corruant, comminuantur, ac prorsus aboleantur. ausus est postea Totila Neapolim eam gentem referre, sed Narsetem habuit ultorem, à quo eiectus, à cuius sagittarijs est interemptus. ita Neapolis huic maxime hostiū generi semper fatalis fuit. referat verò pedem hostis? §3. hic firmabit vestigia, ubi ne marmoreus quidē potuit stare.

Sed antequam hæc, aliaq; incommoda, quæ ex hoc incendio Mathematici vaticinantur, nugas esse pluribus ostendam, videris à me (Præsul Illustrissime) præfensiones, ac præflagitationes requirere tantæ calamitatis. Ac primò se offerunt nonnulli, qui non multò ante incendium, quasdam inauspicatas aves à se visas affirmant, quæ circa Vesuij regionem volitarint; ac tanquam oscines hæc nobis fata præcinuerint. Equidem scio, ceteras animantes solere huiusmodi quæ imminet incommoda, præsertim quæ ex aëris contagione oriuntur, quodammodo præsentiscere, atq; ijs in primis affici. vereor tamen, nè ista similia sint Romanorum veterum terriculamētis. hi enim cū videbant auem quandā, quæ Incendiariam vocabāt, propterea quod victimæ artibus direptis ex ara vnà cum prunis, ac tecta circumuolitans incendium minitari videretur, ominoso eius aspectu territi Urbem in diéta supplicatione lustrabant. Itaq; his omisiss, alij, visa commemor-

An præfentiri potuerit hoc incendium,

Plinius.

Plutarchus.

memorant, & obiectas antea formas. multi etiam somnia
narrant, quibus antea sub Autumnum maximè pulsi sint ani-
mi. sed vera vox illa Sapientum, Autumnalibus somnijs nul-
lam esse fidem, siue quia vt lepidè aiebat Democritus, eo
tempore, vt arborum folia Ventis, ita somnia turbulento
quodam veluti iactata motu temerè concidunt, siue potius,
quia sub Autumni finem senescente iam anno, & calore de-
ficiante, densato spiritu, facultas diuinandi habetetur, & tã-
quam speculũ fuligine oppleatur. Ego verò & istos irridere
soleo; & ceteris Vatribus nõ ita facilè acquiesco; quãq; enim
nõ ignoro, maximas calamitates diuinitus prævideri solitas,
atq; prædici, tamen ãdcirco non statim assentior, quòd ple-
rumq; post rem gestam citantur libri Sibyllini, proferuntur
oracula, prædictiones, ac vaticinia obtēdebatur antea corti-
na, vacabant tripodes, silebat Pythia. tametsi de eo, quod
Tito imperante contigit, incendio Plutarchus ita loquatur,
*hæc verò, quæ recens apud Cumas, & Dicaarcheam acciderunt,
nonnè pridem Sibyllinis decantata carminibus tempus veluti de-
bens persoluit: eruptionem videlicet Montani ignis, seruorem ma-
ris, saxorum, & massarum flagentium Venti vi refectionem; tot,
tantarumq; simul urbium interitum; vt qui hodie ea loca perlu-
strant, cernere nequeant, ubi nam condita fuerint.* Atqui de
hoc certè incendio, quod nuper accidit, nullam video in ijs
Sibyllarũ carminibus, quæ reliqua Vetustas fecit, fieri men-
tionem; alios verò ea de re diuinitus admonitos fuisse non
constat; nam quod vulgò de quodam Rustico fertur, non fa-
cilè fidem extorquet; aiunt hunc apud Vesuuium commo-
rantem, brennio antequam conflagraret, peruigilio reuiu-
scentis Christi, alienatum à sensibus, visum deduci à Genio
ad spectandas impiorum pœnas, ab eodem audisse de incē-
dio, quod erat excitandum. tũ ipso Anastaseos die, vnà
cum Christo quodammodo ab Inferis excitatũ, sed hoc di-
scrimine, quod ille olim inde pulcher, & immortalis exti-
terit, hic prorsus illuuiæ horridus, cinere inspersus, fuligine
oblitus

obitus in conspectum se dederit, ac visa denunciavit, atque tam horrendum, inusitatumque spectaculum, qui potuit non omnium oppidanorum ad se oculos, atque ora convertere, immo exteros etiam ad se accersere? tur ante incendium hæc silentio tegebantur? potuitne tantæ rei narratio præterire aures huius celeberrimæ Civitatis, in qua omnis colligitur auræ rumoris? & quod præcipuum est, cum nihil utilitatis ad quæpiam inde manaret, ac nullos hic Rusticus pietatis collegerit fructus, quorsum ei diuinitus id prædicatum? quem enim non perculisset illa species Acherontici senis? qui certè fumida ipsa facie non risum, ut aiunt, sed lacrymas expressisset. Theophrastus quidè Solensis, (si vera sunt, quæ Plutarchus narrat) homo antea improbus, ac perditis moribus, cum scalarum lapsu penè excessisset è vivis, audire visus est à Sibylla. *Vaticinium de monte Vesuvio, & Dicæarchæa conflagratione*, quibus ille deterritus, cum ad se redisset, novum instituit vivendi genus severum, & moratum. Iterum deinde Vesuvius exarsurus à religioso quodam viro est prævisus, cum onusti foeno se obrulissent Aethiopes, Pandulpho, ac Ioanni scelestis in principibus rogam accensuri; nunc cum apud ipsum montem non ex vno ordine tot viri degant religione præstâtes, Rusticonem potius rem tam arcanam fuisse commissam putabimus? Sed narrationis fides appellet auctorem. Maior certè suspicio, ac timor incendij potuisset iniici ex concussæ telluris, quæ communis est parentis, tremore, qui nocturne creber in vicinia maximè antecessit: quippè terræmotum consequi solet incendiū. cur igitur hoc nemo est suspicatus? quia vñsitatum est, Campaniam eo motu iactari, & quia initio, antequam fumus, ac cinis erumperet, leuior is fuit, & impar tanto vulnere. neque verò quisquam ex Oppidanis præsertim, atque vulgo, discrimen illud aduertit, quod similitudine tremoris, ac pulvis ab Aristotele sapienter est indicatum; siue tellus spiritu cieatur ad latera; siue sursum, deorsum agatur, cinere ac lapidibus in sublime iactatis, quod Phlegræo campo, & regioni-

H h bus

Petrus Dam.

bus circa Sypelon, atq; Liguriam contigisse narrat; ac præter ea, quæ in tertio libro attuli exēpla, sub Phaëtonte quoq; Rege post terremotum secutum esse incendium dicitur; sed illius significationes, & plures, & apertiores Natura dare solet; atq; hoc quidem tempore facillè de terræmotu fieri potuit coniectura, quippe hausta è puteis aqua turbidior est inuenta. diceres eam perturbatam metu ignis aduersarij, cum eius canales cinere obstruxerit, & rectum auerterit cursum, nisi hoc tempore hæc elemēta inito foedere ambo ad vastitatem Campaniæ coisissent. nullanè igitur eius ignis potuit esse præsentio? quidam non multò ante supra Vesuuium flammulas nocturnas, vibrantes veluti linguas, obseruarunt, quæ imminens prædicere viderentur incendium; Resinenses igneam trabem tanquam in excidium oppidorum, vel in Campaniæ regem intētam; alij stellam quasi crinitam, atqui non ista nūc primùm supra Vesuuium visa. scimus aliàs, propter vaporaria, quæ apud ipsum erāt, halitus attolli solitos, qui nocturni frigoris pugna visi sint in flammulas exardescere. Atq; olim quidem, Constantino IV. imperante, clarior incendij significatio fuit, nā circa Christi Natalitia sereno Cœlo Cometes apparuit, sed obscurior, tanquā non ausus cum stella nati Dei nuncia luce certare; obtulisse autem sese oculis dicitur circa Vergilias. quāquam alij negant id fieri potuisse, certè Naturæ ordine, cum hæc sidera Aequinoctio verno, Sole Arietis signum ingrediente, orientur, & Astronomi vidēant. ineūte postea Februario, Cometes alter miro fulgore conspicuus ab Occasu ad Oriētē versus excurrit. Martio mēse Vesuuus ita exarsit, vt torrente ignis, ac cineris deuoluto subiectos agros exusserit, atq; vastarit. sed quid habet Cometes commune cum cinere? nimirum, & coma calamistro arte ciniflonis inuritur ignis ille, vt opinor, ideò antea se compsit in Cœlo, vt & deinde in terris esset excitaturus incēdium, etiam ad Vniuersitatis ornatum ex foecūditate telluris pertinere constaret. nā & si initio squalor agris insideat, & muliebres crinium lace;

Platino.

laccrationes frant, & Vesuvius ipse arborum detonsa coma glaber horrescat, mox tñ cinis ipse cedit in dētūs, quid enim aliud sibi volebat ille alterius Cometæ cursus ab Occasu tēdens in Orientem, nisi q̄ significatio quædā fuit Campaniæ, post squalorem quasi funeris, ac post Vesuviij rogam reuiuisceris è cinere quod illæ ipsæ Vergiliæ, iuxta quas emicuit, indicare videbantur, quippe quæ à Vere sortite sunt nomen.

Venio nunc ad Mathematicos, qui cū ceteras calamitates, tūm hoc incendium meditatum iam sibi, præcognitūq; fuisse dicunt, atq; omnia se à Planetis, ac Stellis, siue quæ infixæ Cœlo sunt, siue quæ earum specie ignitæ discurrunt, didicisse iactant; itaq; cum in superioribus deliquijs Solem, Lunamq; viderunt extingui, tunc videlicet suscitandum præviderunt incendium. Trigonum item igneum, qui non multis ante annis conspiratione quadā certorum Astrorum præiuit, tanti mali fontem agnoscunt; quin et Cometam, qui antea exarserat, itemq; Doceram, hoc est, igneā trabem, vnā cū illo visum hæc portendisse putant; neq; .n. statim huiusmodi prodigiorum vis, & effecta se pdūt. quo tēpore vaticinatus ego quoq; sum, sed vt Rhetor, quē tunc agebam, magnum aliquod incōmodum Patriæ imminere, omenq; illud sum Diris omnibus execratus; quippe fatalis ea trabs, atq; funesta sidereū Craterem tangere videbatur, quo Crateris nomine Neapolitanus hic maritimæ plagæ sinus ei formæ simillimus appellatur. itaq; iam tūm metuebam, ne illa trabs fomitem suffectura esset incēdio, nisi fortè significauit arbores ignitas, quas incendij vis cum impetu è monte deuoluit, quæ in subiectos agros incidentes, omnia comminuerunt, atq; vastarunt. Sed istos, qui ex Astrorum cognitione sibi hæc præmeditata, atq; præuisa dicunt, sic vrgeo. cur tam impij fuerint, vt nos publico præcōnio calamitatis tantæ non præmonuerint? cur inter suos tantūm clam hæc disputabant? nimirum videbant, se facile irrisioni, atq; ludibrio fore obnoxios. Herculem certè insignem fuisse astrologum narrant, qui cum cum diem, quo

Anno 1613.

Anno 1618.

Solis defectus futurus esset, præuidisset, ut se aut diuinum probaret, aut Deum, constructa pyra in flammam se sponte conijcerit; didicisse verò artē ab Atlante in Libya, sphaerāq; ab eo sibi traditam ostendisse Græcis, quibus attonitis, ac posteris deinde ad fabulam omnia trahentibus, argumētum dederit fingendi ipsum in cælestibus orbibus sustinendis defesso Atlanti suffectum. cur igitur tantus hic Astrologus, oppidorum, quæ ad radices Vesuuij condidit, Herculari, ac Pompeiorum fata non præcepit? cur astra, quæ sustinebat humeris, non eum admonebant incendiolorum? cur non posteris tradidit tēpora, notauit annos, quibus ab ignis eruptione sibi cauerent? atqui nostrorum temporum Mathematici, quanquam longè ab astris positi, secus quam Hercules fingitur; inde tamen rerum futurarum præsentiones deducere se posse profitentur. At enim non nemo ex ipsis iam antea minatus erat incendiū in hunc annum, idq; literis sit tradiderat. audio, sed quid mirū, cum tam multa hoc genus hominum prædicat, vnū euenire? quoties nos fecellerunt, nec tamen miramur? quid ita? quia non vsitatum, ac nouum est, ab ijs decipi, atq; deludi. solent ipsi plurima vniuersè prædicere de impendentibus calamitatibus, atq; exitijs, tunc si quid forte euenierit, in conspectum se dant; sin irrita ceciderint dicta, penitus latent, quamobrem sapientior Boëthus aiebat, non prædicere illud esse, sed dicere; ac potius iacere, ac disseminare verba indefinita, incertoque argumento, quid euenturum sit Urbibus, Regnis, Imperijs; quibus verbis quodammodo latè vagantibus nonnunquam occurrat fortuna. conijciunt enim tanquam in infinitum mare verba generis omnis euentuum, quoru tñs fortuito quædam contigerint, falsum tamē, quod prædicebatur, existimari debet, quippe quod temerè sit effusum. Neque tamen eo inficias, ex consensu astrorū, atq; motu maximos ætus præcipi posse, ac similia, quæ longo vsu à Sapientibus obseruata sunt; Incendia verò ipsa terrarum certo, ac definito tempore

Apud Pliniam
lib. 2.

pore futura, meo quidem iudicio, prædicet nemo, nisi fortè
 diuinitus illustratus. poterunt Physici tantum ex loci natura, August. Niphr
 conijcere, fore, vt aliquando resecta, & propagata materia,
 recalescente spiritu, reuiuiscat incendium, qua coniectura,
 nonnulli Sapientum dixere, Vesuuium, præter superiorum
 temporum conflagrationes, in posterum etiam exarsurum. Sed
 si qua huius incendij potuit esse suspicio, illa certè maxima
 est. narrant malos Genios, paucis ante diebus cù ex obsessis,
 corporibus recedere ritè cogèrentur; minas intentasse, ac
 prædixisse (quanquam toti sunt ex fraude, mendacioq; com-
 positi) fore, vt mox ipsi de contumelia poenas à nobis expo-
 terent; neq; hoc inusitatum in Vesuuio, nam tum quoque
 cùm Pandulpho, Ioannique Principibus illi rogum hunc ac-
 cederunt, rem omnem præstanti religione viro prædixerunt. Petr. Dam,
Leo Ostiens,
Gubernus,
 Huiusmodi illud etiam incendium olim fuit Aetnae, quod
 à malis ipsis Genijs, qui commentarios se fingebant, viatori
 Siculo prænūciatum esse diximus. quis autem ignorat facile Lib. 3.
 ijs esse ista prædicere? quos videlicet materies ad incendiū
 idonea, atq; præopta minimè latet; humana vero intelligētia
 hæc assequi, ac diem ipsū notare mortaliū ferè nemo possit.
 Atq; hæc de præensionibus satis dicta sit. nunc ea, quæ
 in posterum impendent, videamus. fuit in more positum ali-
 quando Siculis, vt cùm Aetna subito incēdio efferuesceret,
 exploraturi, an aliquid exitij portēderet, argētea figilla, atq;
 aurea, tum vicimas omnis generis in ardentem eius vora- Syrabo,
Fazzellos.
 ginem tanquā in aram conijcerent; quæ dōra si Aetna fun-
 do exciperet; placido igni, omnia sibi læta, atq; fausta; sin- Mox præsa-
giēdi ex Aet-
na incendio
 ea impetu flammæ regereret, forasque repelleret, sinistra, &
 calamitosa nunciari, portendique interpretabantur, rem in-
 omen vertebant, atq; obnoxios se omnibus exitijs fore pu-
 tabant: antiquata postea superstitio est; quanquam vt fas es-
 set hoc more nunc agere; certè argentum, aurūq; Vesuuio
 largiri, quis velit, aut possit? ij nō, quos ad summam egesta-
 tem redigit? quorum incendit agros? demos euertit? sup-
 pelle-

Quot modis
Veteres
præfagirent
ex igni,

pellectis, ac pecuniam perdidit? victimas verò mactabunt ei scilicet, qui tot millia hominum vno velut ictu cæcidit, atq; exussit? sed quicquid ignis ille portenderit, certè nec libet explorare, nec licet. quid enim? num nos quoq; ineptijs ducimur? quis est tam aut stultus, aut impius qui vel Pyromantia interpretari vel vibrantes illas, atq; igni micantes Vesuij linguas; aut Capnomantia fumidos obseruare vortices; aut Thepromantia, qua etiam nationes quædam vscæ dicuntur, impendentia fata ex ipso cinere varijs ambagibus cõflictare? qui cinis cum infinitus hoc tempore fuerit, materiam illis ineptè vaticinandi maximam suffecisset. sed hæc, atq; omnis illa veteris Hetruriæ disciplina longissimè abest à nostra. videlicet ascensendus esset, aut Tiresias ille Thebanus vates (quanquam is, quia orbis fuisse luminibus dicitur, huius incendij magnitudinè intueri nequiret,) aut Delphus aruspex, qui consultis victimarum fibris, cum incensæ Vesuij viscera quasi ferrea comperisset, quid aliud nisi arma renunciaret hostilia? aut deniq; Amphiarus ille, qui primus inuenisse dicitur Ignispicia, hic quia describitur sub terra defossus, multa posset nobis de terremotibus, de subterraneis ignibus referre. Sed quoniam isthæc apud nos sunt mæta nugæ, non desunt ex Mathematicis, qui hoc tempore de his multa vaticinentur, nosq; deterreant bello, internecione, excidijs urbium, religionis incommodis, pestilentia; exitijs deniq; omnibus. ita cum putabamus, nos ingenti calamitate iam esse defunctos, in alios scopulos, in alia naufragia, quasi iactati tempestate compellimur. quid hic agam? negem hæc fuisse à Veteribus obseruata? non sum tã rudis, atq; ignarus antiquitatis. nunquã Roma contremuit, vt quidam ait, quin futuri alicuius euentus id prænuncium esset. neq; enim simplex id malum existimatũ est, aut in ipso motu inesse periculum, sed par, aut maius ostentum. Incendia verò, inquit, quantas semper tragoedias excitarunt? narrant, Albanum montem olim profundum aperuisse hiatum,

Plinim.
Obiecta de
Incendijs
ominosis.

Sulius obseq.
Agosthenes.

ac

æ flammarum globos ingentes in Cœlum euoluiffe. quid tum postea? Cymbri, ac Theutores Alpibus superatis magnâ Romanorum fecere stragem. Illud est quàm calamitosum, quod non multò post accidit, etenim cum immani concussa motu tellus, soloq; in mirandam altitudinem depresso, torrentem effudisset igneum, lapidibus pluisset, Sol caliginæ fuisset obtectus, bruta ipsa in rabiem acta, mox eiusdè gentis consecuta miserima strages est, quam à Pœnis accepit, ac pestis quoq; latè grassata. P. verò Sēptonio, & Appio Claudio Cōs. cum inter ipsos atrocissimo bello confingeretur, tam horrendo cum sonitu, atq; mugitu terra contremuit, ut vulgò dicerent, iccirco communem parentem eo veluti gemitu indoluiffe, & cohœruiffe, quòd tot hominum millium sanguinem susceptrura esset. In agro itè Caleo cum repente flamma exorta, scisso terra hiatus, fruges, & arbores vna, cum stirpibus absumpsisset, Picentes noui hostes facti Romanos armis aggressi sunt. præter hæc Sylla & Q. Pompeio Cōs. cum in agro Martiniensi horribili spectaculo duo montes inter se se prodigiòse concurrissent, crepitu maximo affultantes, recedentesque; cumque ex ea collisione ignis tantus esset accensus, ut agros, & villas intermedias depalceretur, fumus eriperet diem, bruta examinata conciderent, statim ipso anno exarsit Sociale bellum; quo item in bello cum omne Latium, Picenum, Hetruria, atque Campania reliquaque Italia contra parentem Urbem insurgerent; cum flamma, ferrumque sæuere, Aeoliæ dicuntur Insulæ vno incendio conflagrasse, ut vel ex eo camini tanta fax belli accensa esse, vel insulæ ipsæ coniuratae fœdus inter se iniisse ad delendas Italiæ vrbes viderentur, quæ Principem urbem armis ausa essent inuadere. Aetna verò quantas semper calamitates, atq; exitia suis portendit incendijs? nam cum aduersus Urbem arserunt bella seruorum; cum Eunus quidam Syrus, fanatico furore simulato, Syriæ Deo ceremonias iactans, seruitia concitaret ad arma;

ma; abditaq; in ore nuce, quā sulphure, atq; igne stipuerat, attonitum quasi prodigio vulgus ad se traheret; Aetna tum suas quoq; flammās euomuit armata sulphure, ac bitumine: quāquam difficilè statuas, vtra perniciosior fuerit flammula: nē ex ore serui, an immēsa vis ignium ex Aetnae cratere profusa; nā hac ita vastat agros, vt ipso cinere postea reficiat. In ciuili quoq; bello, cum per Urbis Romanae viscera cruentum traiceretur ferrū, ac turbo ille penē domesticæ infantiæ toto furore detonaret, Aetna pariter tonuit, mugitum edidit, flāmis exarsit; immo verò tantæ cædi ipsius Urbis præiuit incendium plurimis in ædibus excitatum, vt foedaretur Vrbs cinere, antequā sanguine, ac videretur ardere in rogo Patria, antequam ciues. Hæc, & alia multa Pyromantæ isti commemorant, ac nobis obtrudunt. in primis verò Vesuuio teste mittuntur. per singula eius incendia excurrunt, atq; illum, aut communem alicuius morbi perniciem, aut bellum, aut Principū obitus, aut aliquod religionis incommodum semper portendisse dicunt. huc. n. referunt vtrūq; pestis genus, siue quæ à corrupto aëre, siue quæ à Cerintho, Menandro, alijsq; hæreticis est illata. huc postea, in cæteris eius incendijs, Plautiani casum; Odoacris, & Augustuli pugnas; Inter Symmachum, & Laurentiū de summo religionis imperio dimicationes; Anastasij Imperatoris occasū, Siluerij hierarchæ sanctissimi acerbum interitum; huius vrbs obsidionem, nouumq; dominatū; Constantini IV. obitū; Saracenorū in Africam irruptionē; varios huius Regni tumultus; Nortmannorū aduētum; Græcorū expulsionem; Inter Apuliæ Ducem, & Romanum Antistitem bellum: Aragonēsum Regū fasces transmissos, quāquam hoc cessit in decus; deniq; ne sim longior, quicquid hoc tempore in Europa incommodi est, vni referunt acceptū Vesuuio, quē certè calamitatum, atq; exitiorum præconem esse, vel ex eo autumant, q̄ inde aliquando dum arderet, quidam Tubæ sonitus sit auditus.

Mihi tū nemo persuaserit, hæc, quæ communi rerū humanarum

Die:
Eusebius.
Euphilinus.
Sigonius.
Panvinus.
Procopius.
Platina.
Blondus.
Tarcagnola.
Ambr. Nol.
Summontius.

Die.

earum reciprocatione accidere solent in Orbe terrarum, ad Vesuvium, aut ad alia, quæ Naturæ præscripto conflagrant, loca, pertinere. Quoties verò legimus felices rerum euentus comitatos, vel subsequutos incēdia? atqui isti, illis prætermisiss, tantum aduersa quoque, ac tristia colligunt, atq; opponunt. certè Gn. Cepione, & C. Lælio Coss. cum Aetna immanius flamma sæuiret, atq; omnis Italia eam ob rem suspitione, ac metu malorum imminentiũ teneretur; tñ annus pacatus fuit, Viriaco victo. & cum lex agro Vulsensi repente ignis erupit flammarum globis in altum exturbatis, non è à Romanis Thracæ, ac Barbari in Macedonia subacti sunt?

Possem alia multa numerando percerere, sed venio ad Vesuvium, cuius maximè incendia. Diis omnibus execrantur; quem immanibus semper euentis infamè incurant; quæ fatalem in primis religioni dicere audent. atqui si ille sub Aralio Aegypti Rege arsit, certè is annus ferè incidit in Iacobi conceptum ex Isaaco nati, quo quid auspicius? quantus hinc se religionis splendor effudit? hinc profecto tanquam per scalarum gradus ei per visum obiectos, continenti quadam Regum, ac Principum serie descēdit in terras Deus. Conflagrauit idem Vesuvius multò post sub Tito, sed huius pietas in reficiendis ruinis admirationi fuit; nempe in amissas Campaniæ delicias restaurare debuit; qui delicia humanis generis est dictus. At .n. per hæc tempora Cerinthus impius somniabat nescio quem alium à Deo Mundi Opificè; docuit igitur illum Vesuvius incendio eum agnoscere, cuius nuru posset ipse Mundus ignescere. Menæder quoq; conatus est Dei Matris Virginis maculare candorem; incanduit igitur Vesuvius, & exanduit; Indixit postea Seuerus Imperator religioni bellum, nonnullos èt è nostra disciplina igni combussit; resplenduit tum Vesuvius, sed horum splendor ex ipso rogo multò fuit illustrior: quo item tēpore verum fulmen in Iouis simulacrum incidens, & manu gestabat, fictum fulmen absumpsit, sæuiente quodāmodo in seipsum Ioue, ac tāquam

Diluantur obiecta de incendijs omnino.

Etiā pro speris euentis incidunt in incendia.

Religionē hinc male ominatur Vesuvius.

Annus Saluans.

Dio. Sueronius.

Baronius.

Bardus.

rabie percito, cum iam se contēni videret, præfecto in primis Augustali tum falsam Iouis diuinitatem abiurāte. At .n. illud incendium Plautiano, qui apud Seuerum gratia florebat, ac paullo post est interfectus, fatale fuit, & ominosum accipio, si placet, omen. cui tandem fatale? Plautiano .n. nempe infestissimo veræ religionis hosti. Post hæc Vesuvius ternis arsit incendijs, cum Aegyptum, Syriam, Lybiam, Bizantiū in primis contexit cinere. at tum Eudocia iunioris nupta Hannerico Genserici filio, Arianum peritæ torum, Hierosolymam petiit, contemplatura ibi diuinæ pietatis manus incendium. Et quâquâ mox Anthemius Imperator breui flore nominis ornatus à Ricimero genero spoliatus. non modò est Imperio, sed vita, tñ. ab hoc paricidij poenas. seuissimus morbus exegit. Deindè cum eiusdem montis igne vastata Campania esset, Theodoricum imperium licet Regem, quippe ex Aris grege, pium tamen experta est. certè in condonando tributo. quo item tempore Gallicanæ religionis nauis Remigius præfectus erat, cuius opera, & labore Clodoveus Rex ad portum salutis enauigauit. Capta vero à Belisario Neapoli Vesuvius immugijt tantū, atqui humaniter cum incolis actū est. cum interim illo perstringente aures, Siluerius Campanus Hierarcha Romanus ob inuictā animi constantiā omnium oculos ad se conuerteret. Conflagrauit etiam, cum Benedictus obiit, nēpè cui mors gradus fuit ad gloriam (reversus .n. est postea in Coelitum fastis,) & cuius gubernacula Ioannes Syrus excepit vir doctus, & moderatus in primis. Rursum exarsit eo anno, quo Vldaricus præstanti virtute Præsul Augustanus ritè est Indigeratus; illustratus etiam prodigio, quippe Rusticus quidam cum die festo ei sacro feriatu esse nollet, foenum, & plaustro conuehebat, animaduertit tandem in Euillam, ac cinerem sine igne mirè dilapsam. quod profecto maius est visum prodigiū, quam, qui tum flagrabat, Vesuij cinis. occupauit eodem anno flamma Romæ Petri de-hubrum, quod tamen statim diuinitus restinctum est, siue hoc

ciuium

Dis.

Barocius.

Precepit.

Cassiodorus.

Precepit.

Platina.

Barocius.

cinem latrynæ, siue potius mereretur illius, dum viveret, scaturigines lacrymarum? Flammas quoque Vesuvius edidit, cum Ferdinandus Castellæ Rex clarissimus Regnum amplificavit, atque ornavit. Exarsit etiã cum Leo Summus Pontifex Berengarij scripta damnavit igni. quo etiam anno Cogenes Dux eius gentis, quæ trans Rhenum est à Boristhene fluvio, usque ad Pannoniæ campos, cum suis veram religionem est amplexus. Præterea intra biennium semel, atque iterum conflavit, siue cum Victor oppositus Innocentio, propugnante Bernardo, se ad huius pedes victus abiecit; siue cum rescissa sunt acta Pseudohierarchæ. At enim Innocentius tunc est à Rogerio captus. audio. sed mox honorificè restitutus. Denique cū initio superioris seculi fortissimus Imperator Carolus quintus hoc nomine natus est, cæcis natalibus prælustasse Vesuvium narrat. Hæc, aliaque felicitatis argumenta, tantarumque ærum successus Mathematici ((rem indignam)) non modò suo pulvere, sed ipso Vesuvij cinere contegunt; ac solis tristitia quoque; ac sinistra ex annalibus decerpunt; idemque in hoc postremo incendio faciunt. ita ne verò? æquando unquam habuit Christiana Respublica tam firma propugnacula? tot viros, & literis, & virtute præstantes? quanta nunc felicitas est non Urbis modò, sed Orbis sub Urbano? quã eximia siue Cæsaris, siue Regum, ac Principum virtus? denique quã egregia huius in primis Civitatis, vel inter Sirenis illecebras, pietas? non potest fuligo illa Vesuvij tantum inobscurare splendorem, nec infinitus ille cinis immortalem harum rerum famam obtegere. Libet verò, libet in hac Mathematicorum sententia profliganda, & diutius, & acrius insistere; quippe religionem tangit, qua nihil est præstantius, & Reipublicæ ipsi, si vera loqui volumus, utilius; nempe nihil tam imperij diuturnitati est magis aduersum, quam diuina pervertere; ac falso cultu imbui animos. dehrasse verò arbitror olim Aegypti Reges, qui variam, atque permixtam in populis sibi subiectis religionem admiserunt, quòd putarent, si vna obligati essent,

Ambr. Noh.

*Laus Christi-
anorum
Principi huius
ius temporis.*

W. H. S.

posse aduersus Reges. ipsos facile conspirare. Quid est istud
 cur Pyromantæ coniungant cum incendio Vesuuij incendia
 delubrorum, ac fatalem Romæ flammam hanc fore prædi-
 cant? an quia mons hic sub Tito arsit, quo ferè tempore
 quorundam hæreticorum furor ardebat: at quid hoc ad
 Vesuuium? ecquando hic religioni non potius (vt ita
 loquar) fuit? quippe qui præter ea, quæ commemorauimus
 in eo ipso, quod opponunt, incendio Herculis, ac Veneris,
 impudicorum numinum, fana, quæ tunc in hoc iugo
 erant excitata (vt Faunos omittam, ac Satyros, quibus nihil
 foedius, & inquinatius) vnâ cum simulacris partim redegit
 in cineres, partim suo more prouoluit in mare, vt videlicet,
 Venus cunas repetere suas, & Hercules Argonautas; extrusa
 fit, verò tùm quodammodo à se oëm Vesuuius superstitionis
 cùm se illo motu concussit: quid quòd cinis ipse Romam vsq;
 delatus impietati ominosus fuit? quippe eò, qui proxime
 consecutus est, anno exortus repente ignis è solo, quod antea
 contexerat cinis, fana inaniù Deorù, quæ tunc ibi erant
 in primis verò Serapidis, Isis, atque Neptuni, Pantheonis
 quoque, ædemq; Iouis Capitolini vnâ cum vicinis ædibus
 combussit: diceres, ex illo Vesuuij cinere conceptum æstum
 erupisse in flammam superstitioni fatalem: itaq; Serapis, idè
 qui Sol, exustus, ea tantùm effulsit luce, quam accepit à flamma,
 expalluit item Isis, eadèm quæ Luna, antea Vesuuij cinere,
 postea suo: at Neptunus, qui hic in suo Regno, hoc
 est in mari arserat ex feruidæ materiæ torrente eò delatò,
 Romæ etiam in continente arsit: ipsum Iouis fulmen confla-
 grauit igne non suo. denique, quod erat commune Deorum
 domiciliù, factus est vnus omniù rogas. sed neq; hoc omine
 contentus, Vesuuius tunc fuit, immo fontem ipsum supersti-
 tionis suo cinere obstruere est aggressus. quo tandem modo
 nempe in Aegyptum vsq; eodem tempore fauillam proiecit,
 eam videlicet, in quam delapsa in primis erant, quæ apud se
 habebat, profana delubra, vt fauilla eò delata idem quoque
 fatum

Martialis.
 Scholasticus.

Xiphilinus.

fatum turpiū Deorū fanis, quibus Aegyptus maximè abundabat, denunciaret, quāquam ea iam coeperant à Nostriſ in-
cendi. Hicne igitur ille Vesuvius, qui tam infaustus aris, ac
templis veri Numinis dicitur? cum tamen ipse potius Ara Florus.
dicatur, in qua suffimenta ſiant. ac cerè hoc tempore, cām Dio.
tot agros, tot oppida vaſtaſſet, inter ædificiorum ruinas, atq;
excidia, multas ſacras ædes eſt veritus, in primis magnæ Dei
mattis, ſive eam ædem, quæ ab Apuliano diſta montis radi-
cibus eſt penè affixa, ſive alterā non longè à moenibus huius
urbis, cui à Succurrendo verè, ac meritò nomen eſt, hic enim
flamma ſubſtitit, futoremq; omnem reſpreſit. Quasi verò
ſint facti motus animorum, quantus fuerit pietatis æſtus, in
ſecundo libro declaratum eſt. atq; vt apertius conſtaret, ex
hanc Vesuvij flamma nihil incommodi aduerſus religionem
poſſe deduci, hoc ipſo tempore nonnullis, qui impietatem
abſtere præfracto ingenio nolèbant, in ignem Olyſſipone
coniectos eſſe accepimus; in Hiſpania verò ad ſacrum tri-
bunal coram Quæſitoribus cauſam ritè actam, eorum, qui à
Romana religione non ſtarent, aduiſſe ei ſpectaculo, ac iu-
dicio Philippum ipſum Regem, ac præſenti maiestate tueri
voluſſe cauſam religionis quaſi ſuam; huic aduerſantes igni
damnatos, præluxit igitur, aut præluſit, Vesuvius igni ſuo im-
piorum ignominia, atq; ſupplicio. Equidem incōmoda illa,
quæ Pyromanta ex hac flamma in veram religionem euen-
tura prædicunt, ſatis accomodate eludi poſſe cenſeo ea, qua
Vitellius interpretatione vſus dicitur; qui cū eſſet ab vtriuſq;
Germaniæ legionibus acclamatus Imperator, cumq; in ea
communi gratulatione repente incendiū eſſet excitatum,
conſternatos milites metu, atq; omen execratos, bono ani-
mo eſſe iuſſit, cum diceret, *flammanam illam nomini ſuo, atque
gloria illuſiſſe.*

At enim, inquiunt, ardet in creta bello Germaniæ, turba-
tur in Belgio; quaſi verò factū belli Vesuvius admouerit, quo-
ries hoc feriato nō dicā lōgè in Europa, ſed in Italia eſt fer-

Soluuntur
obiecta de
ominofis in-
cendijs.

ro, flammaq; scuitum? ac non multis ante annis, quàm ille ignesceret, quàm multa calamitosè acciderunt? quid miserius peste, quæ Italiam penè omnem est latè depasta? quid horribilius, ac luctuosius terræmotu, cùm in magna Græciarum in Apulia? omitto Manfredonium Turcarum excursionè deletam; quæ si fortè accidissent ardente Vesuuiio, non minus hic flagraret infamia, quam flamma; si inquam biconio ante incauississet, aut se commouisset, huic vni tantibelli motus, huic immanissimam pestem, huic multorum Principum obitus tribuissent. Quàm nec verè, nec probabiliter illa dicuntur? Vesuuius arsit, vt Plautiani significaretur interitus. scilicèt tantus concussæ Naturæ tumultus, ac perturbatio fieret, vt omen haberet Præfecti militum casus? flagrant Vesuuius; metuant, inquiunt, sibi Dynastæ; igitur eo defuuescente, ceteri eiusdem dignitatis integra sibi sæcula pollicentur, dum ille iteram extruat pyram. At Poloniae Rex inuidissimus Sigismundus hoc tempore excessit è viuis. ita sanè; grauis annis, grauior spolijs Barbarorum; suffectus est filius magnitudine animi, atq; pietate non impar. At cædes factæ nostrorum. quid? nullæ ne religionis hostium? an maiores, & celebriores? Ceteri Mars communis est. quandoq; belli fulmen icit militem etiam laureatum non raro Epiniciu terminatur Epicedio. illuditur sepè victori in alea, ludoque Martis à victis, nec semet ad metam hæsit triumphalis curtus axis illis exaruit nonnquam è manibus globum terræ excussus è machina globus ignis. Deniq; omnia humana velut in æstuario semper sunt; quodâ fluxu, refluxuq; decedunt, atq; accedunt. Non est igitur, cur nonnulli, vt se viros eruditos ostentent, atq; in vetustatis monumentis, annaliumq; memoria diligenter, studiosq; versatos, tantùm incommoda, quæ incendia Vesuuij, vel comitata, vel subsequuta sunt à capite accersant, ac reuocent; nec ea modò, quæ ad hanc Urbem, atq; ad Italiam spectant aduersa, sed quæ in Orbe terrarum acciderunt; nobis obtudant. dictum est à Sapien-

bus

*In humanis
semper ad-
uersa coniu-
cta esse cum
prosperis.*

Bus, Vestivium per occultos cuniculos, ac specus sub terra, inariq; cum Trinacria, cum Græcia flammularum habere commercium, sed isti ius eius, ac viam multò longius, atq; amplius ad omnium fata regnorum pertinere arbitrantur. cur ita? an quia cinerem diversis temporibus per Orbem terrarum circumtulit? quippe Asiam, Europam, Libyamq; foedavit. ac iniquè faciunt, cum tantù calamitates colligunt, prætermis- sis rebus secundis, ac lætis. Ecquando res humana æqua- bilem tenuere rationem? quia hæc turbulenta, alibi tranquil- læ essent? quia vna sæpe in gente Fortuna, vt ita loquar, non vnâ ratione iudicaret; nimirum quæ amica varietati respicit constantiam, quis ignorat, quam diuersa vis eius sit in vtrâq; partem? dum hi florentissimi, vñ gaudens, illi grauiore con- sultati nocent, nempe perpetua nunq; est, stabilis nusquam, interitum integra, & excitata, sæpissime debilitata, atq; affli- cta; pierumq; spoliata, atq; iactata. ita fert conditio rerum, vt nihil infra Lunam sit fixum, immotum, constans. vaga, profus est, commutabilisq; ratio vitæ; atq; vt impetus Cœli conficit vicissitudines anniuersarias, ita sæpe reipublicæ, atq; ille regnorum orbis tanta celeritate conuertitur, vt vix im- pressam orbitam videre possis. miscentur ista ex dissimilibus, ac temperantur. lenibus aspera non modò succedunt, sed permixta sunt, atq; conferta. neq; verò ista tanquam absurda, atq; absõna Vniuersitati rerum obstrepunt, sed quemadmo- dum sonus, dum acuta cum grauib; temperat æquabiliter, concentum efficit; ita dicendum est, quadam temperatione, secundis, atq; aduersis rebus humana componi. Vidit hoc Homerus, cum finxit Iouem duo habere apud se Dolia, vnũ bonorum plenum, alterum verò malorum, ex quibus variæ res mortalium miscet.

Georg. Agric.
ex Strabone,
Pindaro,
Apulio.

Δοιὶ γὰρ ἐστὶν ἑνὸν ἀγαθὸν καὶ ἑνὸν κακόν.

Δόξαν εἶνα διδρασι κακὸν ἔσται, εἰ σὺν

hec minus sapienter est illud à Theseo excogitatum, insitue- rat hic, præusquam venisset in Atticam, sacra quædam, quæ

cum

cum ludis, ac lætitiâ peragèrentur; quædam contra, quæ eum
 mœrore, luctuq; ceterum cum appulisset in Atticam, quoniã
 multos reperit lualètes, ac mœstos ob mortē Regis Aegoi;
 qui desperato filii reditu è saxo se præcipitem egerat, multos
 contra lætitiâ gestientes ob ipsius Thesēi reditum, institutum
 est, ut *in xōrōpōla*, quæ celebritas à gestandis ramis est
 dicta, qui sacris interessent, duas has emitterent voces, *ua*, *ai*
 quarum prior gratulationis est nota, & in epinicijs cani solita,
 altera luctus, in epicedijs. Hæc videlicet est imago mor-
 tantium vitæ, vt læta sint permixta cum tristibus. qua in sen-
 tentia non modò Græci fuerunt, sed etiam Romani, qui in
 vno, eodemq; sacello Angenoræ, atq; Voluptiæ, ab angore,
 ac voluptate sic dictis, sacra fecerunt. Cur igitur Pyroman-
 tæ contendunt, hoc esse ardentis Vesuuij fatum, vt omnis
 inclinatio temporū in eum vnum incūbat? vt status, inflexio-
 nes, conuersionesq; communes ætatibus ei vni tribuantur?
 cur eas tantum calamitates, bella, rades, excidit vrbium,
 pestilentias, Regum obitus, regnorum vices, casusq; cōme-
 morant, quæ in huius montis incendia inciderunt? cum hi
 rerum orbis alias maiore cū sonitu conuersi sint, quiescente
 Vesuuiō, nec malè ominantē, quam optem si in istorū senten-
 tias parua sapienter editas, ac minus firmas Veritas inuade-
 ret, nã maiores de his ruinas ederet, quam, quæ ab ipsis te-
 merè congestæ narrantur.

Plutarchos.

Mathemati-
 corum minç
 ex Astris.

Horoscopus
 huius incen-
 dij.

• Ac qui adhuc ex Mathematicis, quidam nobis minari non
 cessant ex Astris, horoscopus vltimū huius incendij se ob-
 seruasse dicunt prorsus horrendum, atq; fatalpm. quippe
 tertia ferè hora noctis exacta diuis, quæ antecessit matutinā
 ignis eruptio, cum primo concitatus ille spiritus, atq;
 succensus eluctari exitum coepit, motu reduris nō ita graui,
 sed crebro; Martem autem fuisse in Leonis, vt ipsi loquuntur,
 gradu sexto, ac vicefimo; Saturnum autem in quarto, & vi-
 cesimo Scorpionis, vt cuiq; in dleficā fidus putant, præ-
 fertim cum in angulis fuerint, hinc est in idoneo, & accōmo-
 dato

dato quasi ad insidias loco. quod cum contingit, terræ motus in primis, atq; incendia; contagio quoq; ceteraq; exitiis consequi soleant. sanè quid horribilius, dicit aliquis, hoc horoscopo atqui non hoc contenti, alios etiam malorū fontes aperitunt. Paulo ante, inquit, quàm Vesuvius conflagraret, Luna defecerat; quo tempore Mars quadrato, ut vocant, aspectu, qui apud ipsos omninò sinister est, illam obtuebatur; Mars, inquam, natura igneus, ac fixus in gradu Leonis decimoquarto; cum Luna deficeret decimoquinto Tauri oppositumq; haberet, atq; aduersum Solem, & Saturnum; illum quidē in Scorpionis decimoquinto, hunc verò in decimonono. Deus immortalis, quantum hinc exitiorum? ubi Luna laborat, Scorpius ferit, Taurus cum impeturu; mugienti Vesuvio similis; Saturnus auido, atq; hianti ore terræ hiatum refert, ubi deniq; Mars ardet, ac furit. ad hæc, quoniam Lunæ deficientis incommoda tot perdurant menses, quot illa laborat horas, cum in Cœli medietate, ubi maiore vi pollet, fuisse dicatur, integram æstatem perniciosam fore prædicabant, atq; ipsa Maij Floralia desolandis Campaniæ reliquijs datura principium. iam præter Lunæ defectū Italiæ fatalem, addebant etiam Solis, qui non multò antè hoc incendium contigit, quanquam sub altero finitore; quo tempore Mars idē in Cœli vertice intra septimum Leonis gradum eminebat; imminentiū certe malorum vel auctor, vel index. quid enim repetere possis à Marte, nisi bella, interuenciones, exitia? verū enim verò nunquā Mars repetet ab hac Vrbe ciuium sanguinem; hanc enim calamitatem ne metuemus, Ianuarij efficit sanguis. Sed quid est, qd à Vesuuiio tam crudelia fata portendi dicant? quando reddidit hoc olim incendium Theodoricum ipsum ex barbaro mitem; atq; iccirco ille fortasse post mortem in Liparę potius, quàm in Vesuuij caminum, ubi Pādolphus, & Ioannes de flagrant, iniectus est, quod minus consentaneum videretur, eius montis exuri flammis, cuius ruinis tam amanter, ac piè subuenerat. quid?

Cassiodorus.

Dion.

nonne hic idem antea mons exarserat sub Tiroꝝ qui ad lugendam calamitatem, ad excidia reparanda statim accurrit, quid agebat tunc saevus iste Mars? cur excitatus incendij fragore non adfuit? nō pila cōmouit? extant adhuc post tot secula in hac Vrbe monumēta marmorea, quę collapsa gymnasia publica ab eo restaurata restantur. est profectō citandus *litteris*, qui *literatorum* Academias excitavit è puluere. Ar. n. Mars

Sammonius.

in meditullio deinde Cœli fuit, Sole Arietem, cui Neapolitanam hęc regionem subijciunt, ineunte. Accipio sanè om̄e. robur igitur, atq; audaciã nobis sufficiet, quos inde despectat.

*Italię forma. geographica.**Plinius.**Ecand. Alb.*

sed nimirum *Mathematici* omnia ad terrōrē referunt. Arietinos subijciunt quasi gregem ferto mastrandū. quid indignius quam vt auspiciū illud ætatis antea, quod ex aurato vellerē sumere poterant, in omen verterēt. neq; verō quia Italię forma quærno folio similis est, iccirco huc illuc, quasi vento quouis eius Imperium trāsferri posse dicendum est, cū liceat potius quercu felicissimum illud Saturni. sæculum interpretari. q; si eadem Italia cruris etiam, at pedis imaginē referat, nō propterea ex Aegyptiorum mystagogia hostibus seruiet, præsertim religionis, quinimō eo pede conculcabit illud ipsum, quod fingunt *Astrologi*, minax fatum. Intueantur verō diligentius hanc ipsam Italię formam, habet .n. vt periri alij

Plinius.

docent, imaginem ēt quandā Clypei, ac potissimum Amazonicę peltæ, ea quippe specie à Natura fingitur. satis igitur se ipsā defendet, vel aspectu suo, quis autē ignorat, Italiam virtute, ac rei bellicę gloria semper se præstitisse Amazonē. præter hoc, quod mammas habet, ob rem videlicet pecuariã, & vbertatem soli, ac cetera, quibus alimur. quãquam vt vera dici posset Amazon, aduri se finit incendio, & altricis Campania quasi māmam ignibus subijcit. At ardentes, inquit, Vesuij iugo, nonnunquam hęc Vrbs seruitutis subijt ingū. Possē dicere casu, tunc id contigisse, q; mox pluribus disputabo, sed esto, alia nunc sunt tēpora, suppetunt maiora p̄sidia.

SS. Agnelli. & Ianuarij. atrocinia.

ad sunt in primis propugnatores. Coelites, siue Amurrunci,

siue

siue Soteris. adest ille vexillifer hanc Urbem tueri visus, et non tam victrices aquilas explicaret, quã triumphalẽ Crucẽ. præsto alter est, cuius vel abscissæ ceruices seruitutis iugũ à nostris repellunt. is aliquando visus in castris mutare tiaram galea, lituum lancea. extinguet furoris hostilis flãmam, qui furentis Vesuij non semel extinxit incendium. ea verò, quæ nunc resonant bella, breui componenda esse confido.

Sed parum videtur Mathematicis, minari ex hoc incẽdio stragẽ, atq; infectam cruore tellurem, nisi infecto et nos terreat Cœlo. hunc .n. ipsum aërem, quem spiramus, perniciosum fore prædicunt, quo exemplo? quia cum olim hic cinis Romam peruasisset, mox consequuta lues dicitur, vbi nã gẽtium Romæ. cur non in hac Vrbe potius Vesuuij proxima? cur non in tota Campania intelligant igitur aliarum caussarũ concursu hoc accidisse. quamquam non ignoro afflari à terra solere noxios huiusmodi halitus; atq; in illo quidẽ terræ motu, qui in hac ipsa Vesuij regione, olim sub Nerone fuit, sexcentarum ouium gregem exanimatum ferunt. sed nimirum, vt sapienter à Seneca dictum est, facilius pecora sentiunt malum, quæ vt auidiora sunt, aperto Cœlo plurimùm vtuntur. oues mollioris naturæ, quæ propiora terris ferunt capita, afflatum diri aëris circa ipsam humum excipiunt citius, quam homines erecti, & excitati, à quibus antequã is trahi possit, copia sinceri aëris, quæ Regionis huius natura est, potest extingui. Accedit infinita vis sulphuris in hoc incendio, quo certè corrigitur magna ex parte vitium. Panormitanos quidem in pestilentia sulphure vsos accepimus, quod remedij genus Sapientes antea docuerant. milites verò in regione Ternensi nullo alio magis aduersus hoc malũ p̄sidio se tuentur, quã sulphureo, ac salignæ puluere, quo è machinis bellicis exploduntur æneæ pilæ. dices, illos cum peste tanquam cum ipso hoste pugnare. atq; huius quidẽ incendij fragor, quo Vesuuius nuper intonuit, adeo similis illi fuit, vt Dalmatæ in primis hostilem rumulum rati, se armis accinxerint. Quid ea cõmen-

Non memẽdam esse pestem ex hoc incendio.

Seneca.

Dioscorides.

Leontius.

Pavlos Hæc-
diaz.

Homerus

S. Augustinus

datio, quam Homerus sulphuri tribuit, parua nè est? cum illud.
κακὸν ἀκος, hoc est malorum depulforè appellat? quapropter
 non modò in lustrationibus est à Veteribus sulphur adhibir-
 tum, sed Dijs ipsis suffitus ex eo factus, thuris loco. Illud èt ali-
 qua ex parte nos metu liberavit, q̄ legeramus, cū olim Aetna
 exundaret igneis globis, ac mare ipsum exardesceret; cumq̄
 magna vis extinctorum piscium fluitaret, Liparenses, qui eos
 audius comederunt, fuisse ventris contaminatione constip-
 tos, ac Liparam Insulam pestilentia desertam; at in hoc Vesu-
 uij incendio, q̄ excurrit in mare, huiusmodi cibus innocuus
 fuit. itaq̄ minus halituum virus metuebamus, nè Coeli tra-
 ctum inficerent; quāquam ne suspectus huius acerbioris, atq̄
 seuitiæ aër videri posset, paulò post incendium, circa Vesu-
 uij regionē suauissimo rore, ac nectare nos demulsit. Adde
 inusitatam vim frigoris, & acerrimos Aquilones, qui statim
 per dies multos, consecuti sunt, quibus perflatu est aër, &
 expurgatus. neq̄ verò eadē ratio est halitus, qui in terremotibus
 afflatur è terra, atq̄ eius, qui cum incendio est coniun-
 ctus; hic .n. igni ipso excoctus est quodāmodo, atq̄ digestus;
 alter ille impurus erūpit, & crassus, & virus olēs. qd̄ plura cū
 toties legamus Vesuuiū exarsisse, semel, aut rarò sit de cōta-
 gione mentio. sed vtrūq̄ se res habeat, presso est huic Vrbi
 Bizantina, quæ dicitur, Dei Mater, quæ hac in re maximè fidē
 obligauit suam. nuper cū Italiam ferè omnē, immò Europā
 immanis, ac sœua lues absumeret, cum in summo metu esse-
 mus, salubri tñ Cœlo viximus; .s. id exubijs tribuatur, quā-
 tumuis sedulis, cum contra tot sint tāquam appositi ad frau-
 dem aditus in hanc Urbem terra, mariq̄. Quāquam quid est,
 q̄ pestem minentur? parum nè laborauit, & nunc maximè la-
 borat infelix Patria lue? at cuiusmodi lue? nèpe ea, qua tenet-
 rimæ imprimis flosculus etatis elanguit, vel pueritiæ, vel in-
 fantiæ. quid hac peste acerbius, aut immanius? quæ horribilē
 quasi flamma tonsillas accendit, quæ oppressis faucibus in-
 cercluso spiritu, ne eam detestari possis, eripit vocē. Ac Phy-
 sici

fici quidem putant crematorum cinere angina, tonfillis, ac ceteris *Plinius;*
 faucium vitis se posse mederi; atqui hoc tēpore cum nō modò
 ipsius Vesuvij penè infinitus, sed tot millium exustorum ho-
 minum cinis suppetat, huic tamen morbo eiusmodi medici-
 na vel impar est, vel inefficax.

Quo etiā in genere non deest aliquis, qui tantū abest,
 ut spe rerum meliorum, ut ille ait,

infani soletur damna Vesuvij.

ut potius damno nos terreat eiusmodi, quod omni calamita-
 te videri possit infestius; morbus is est insanix, atq; amentia.
 Risi primū, cum hoc accepī, sed postea quā veteres Scrip-
 tores consului, expaui protinus, atq; exhorruī. cur ita? quia
 cum Neronis tēpore, ut dixi, Vesuviana hęc regio concussa
 tremuit, motę post hoc mētis aliquot, atq; impotes sui erras-
 se dicuntur, perierant eo terramōni greges, sed ne omnino
 bruta periisse viderentur, facti sunt ipsi homines bruti, idēq;
 fuit quodāmodo fatum montis, & mentis, cum simul ambo
 sint mota. siue halitus terrę, ut insanirent, effecerit, q; alicubi
 sit, siue potius metus, *difficile n. est,* ut ille ait, *inter magna in-*
commoda non desipere, ac nemo unquam sine aliqua iactura sani-
tatis expavit cinerū in privatis damnis, quid ubi concidunt Vrbes,
ac populi opprimuntur? itaq; si calamitas illa, motuq; telluris
 homines redigere potuit in insaniam, quis non existima-
 ret, tantò nunc rem minus abesse à periculo, quātò calami-
 tas esset grauior, quā non modò concussa sunt oppida, sed
 euerfa Campania, atque immenso cinere sepulta; Huc ac-
 cedit, quò d tempore belli Socialis contigit; cum enim Vul-
 cania Insula, quę & Aëolię dicuntur, flāmis immaniter exar-
 descerent, ac mare ipsum efferuesceret, ferūt nautas eo spe-
 & aculo attonitos, ac metu oppressos, cū in Liparam reuertis-
 sent, vel in comitalem morbum, vel etiā in amentiam in-
 cidisse. nam quid ego dicā in illa Albani montis conflagra-
 tione, belluas ipsas in rabiem, ac furorem versas fuisse, quan-
 cum ita sint, quid hos incendio detestabilius? verū huic malo

Statius.

Non metu-
dam esse in-
saniam ex hoc
incendio.

*Senece in
quest.*

occurt.

occurrit hoc tempore, quodammodo Sapiētia, cū oppida nos extorres, ac rerum omnium egenos, excepit in ædibus suis, hoc est in amplissimo huius Urbis Lyceo; cū procerū, ac Principum sumptu aluit, cū deniq; suis velut vlnis fouit. quo illi beneficio recreati, deposito magna ex parte moerore, atq; tactu sui cōpores fuerunt. opposita ergo diuinitus videtur amentix, quæ mentem de statu demouet, ipsa Sapiētiæ sedes. ceterū quantum abest ab insania non vulgaris quorundam ratio doctrinæ, qui hac de re cum laude scripserunt: vt non minus in ingenijs, quam in agris fertile incertidum fuisse, & ipse Vesunij cinis suis immortalitatem quandam Scriptoribus, si me excepias, tribuisse videatur.

Præfisci Spi
ne p̄dictio
de Mūdi Ca-
tastrophe cō-
futatur.

Restat, vt supremo certamine cū Mathematicis nonnullis congregiar, qui hæc, aliaq; huiusmodi exitia altius repetunt atq; à magnis, vt vocant, Coniunctionibus, hoc est Astrorum congruentium complexionibus: horribilem quandam Mūdi Catastrophē (vtar ipsorum voce) accersere non dubitarunt; atq; eam sub huius ipsius anni, quo hæc scribere sum aggressus, finē nobis impendere dicunt. hinc illæ minæ, quibus indicitur concursus malorum omnium, atq; colluuiēs. proponitur altera fata Regnorum, & quali celeris quædam Orbis, & incitata conuersio; deniq; alia Mūdi facies ante oculos constituitur: quæ si vera essent, quid ageret nunc Diogenes ille Cynicus, qui cū animaduertet in Græcia, atq; Athenis in pritis magnam fore cōmutationē Reip., conuersionemq; rerum, cū ageret animam, lepidè, vt solebat, rogauit suos, vt cōtra morē Atheniensium, qui supini, vultuq; in Cælum verso sepeliri solebant, pronus ipse, ac vultu inhærente terræ sepeliretur; eūq; oēs mirarentur, idq; à patrijs ritibus alienum esse dicerent; immo verò, inquit, ritè facio, imminet enim ingens reuolutio rerum, in qua Orbis terræ conuersione, me quoq; conuerti necesse erit, itaq; qui nunc pronus tumolor, mox resupinus inueniar. Sed vnde nam hæc, quæ inflare dicitur Mūdi Catastrophe; ducit originem? Iam

Lactius.

pri-

pridem, inquit, Astra cōuolare, quæ tādē illa non modò
 certa quædam, quæ perpetuò splendent, sed et, quas pseu-
 dostellas appellant, quæ superioribus annis tantisper inter
 stellas uisæ, nō multo post euanere ab ijs quamuis extinctis
 hoc incendium excitatum dicunt; atq; inde multa etiã, quæ
 impendent exitia, calamitatesq; deducunt. neq; verò mirã-
 dum esse aiunt, hæc tantò post sublequi. enimuerò Coelestia
 corpora tum idem agunt in materiam, cum parata iam est,
 atq; idonea; interea illa tanquã defluuijs supernè irrigatur, &
 quadã agitatione versatur, ut maturitatem accipiat. Hinc cō-
 plexionē illam, consensionemq; astrorum, quæ ducē Hebræo-
 rum, illū Naturæ arbitriū significatū putant, multò ante p̄cessis-
 se dicunt, q̄ idem de Stella uisæ Hipparchi tēpore affirmant,
 quæ Romano Imperio tres annos, & octoginta p̄iuit. quibus
 cōstitutis Mundi Catastrophæ ad hoc tēpus iccirco deuol-
 uunt, q̄ maxima cōplexio Astrorum, perueniat ad Stellã, quæ
 in Cassiopeæ cathedra fuit, quæ directio iuxta Signiferi
 gradus in huius anni terminum incidat. quo ferè tēpore cō-
 plexio altera in Trigonum igneo, ad quem superioribus annis
 factus est transitus, perueniat ad Trigonum Martis sinistrum,
 qui in radice, atq; Horoscopo congressum ipsum Astrorū ma-
 ximū. Tetragono respiciebat. præterea alterū illū, qui conse-
 quutus est, Astrorū nexum, hoc ipso ferè tēpore dirigi aiunt
 ad Trigonū Stellæ, quæ ultima refulsit. rursus anno, qui fuit
 superiori proximus, absidē Saturni de Sagittario ad Capri-
 cornium fuisse mutatam. mutatione autē absidis planetarum,
 præcipuè Saturni, res quoq; humanas permutari maximè so-
 lere; atq; peruari; cumq; termini sint Mercurij, atq; is p̄pe-
 Sagitarij Stellæ. immò in Sagitta ipsa reperiatur, inde quasi
 iacula emittit; ac non modò eluiones, motusq; terræ, sed p̄-
 ditiones, atq; excidia portendi Regnorū. in primis verò me-
 tuendam esse stellam, quæ Cathedram Cassiopeæ tenuit, q̄
 in Tauri fuerit signo, q̄ uocant fixum, quo calamitatis stabili-
 tas indicatur. eam porrò, cum album colorem mox commu-
 tarit

carit in rubrū, haud dubiè strages, atq; interneciones fuisse
 minitatum. fatalè quoq; alteram fuisse Stellam in igneo Tri-
 gono, quæ ex flava, mox apparuit crocea, è vestigio purpurea,
 atq; rufa, quodam adamantis more, qui Solis radios fulgore
 vario sui conuersione reuibrat. Hisce ineptijs Mathemati-
 corum quorundam detinentur ingenia. scripsit de hac
 Mundi Catastrophe quidam, qui suis se compungit acu-
 minibus, etiam nominis, vt propterea haud tutò ad eius
 sententiam accedere liceat. verumenimuerò, quæ in Cas-
 siopæ Cathedra sedit Stella, quasi magistra, satis docuit, cū
 euauit, ea etiā, quæ hac de re Astrologi docent, esse vanissi-
 ma. alterius item Stellæ emissa è Sagittario tela, cū illa mox
 omnem amiserit lucem, facilè aberrare pauerunt à scopo :
 .i. ab extinctis iam Stellis metuendum fit, ne nos extingua-
 mur. ab ijs Vesuij quoq; incēdium excitatum esse dicamus.
 fatale in posterum quoq; nobis erunt, quæ iā pridem suo de-
 functæ sūt fato. scio Solis, Lunæq; defectū, & Cometarū in
 primis multò post dāna sentiri, sed libertatis arcē ista ne op-
 pugnāt quidē, nō modò nō euertūt. Ceterū qd dici pōt in-
 dignius, quā à Stellis indici bella, eripi Regna, atq; Imperia?
 & quod maximè vel impiū, vel absurdum est, ab ipso Coele-
 sti corpore quodāmodo dirui aras Coelitem, incēdi tabulas,
 simulacra, delubra? iccirco nè in Coelestibus formis Cathedras
 collocant Siderum, vt inde doceant vel nugas, vel etiā
 impietatem? iccirco cōponunt è Stellis Aras, vt eas in terris
 ouertant? Crateres effingunt, vt propinēt nobis ipsi venena?
 Sed nimirum, quæ de Stellis prænunciant, præsertim illa, quæ
 aduersa sunt liberæ mentis iuri, ea tā solida sunt, q̄ solidū est
 illud, quo Coelestes orbes, ac formas simulare solent, vitrū.
 at iniecit frænnum loquacitati nuper Urbanus Hierarcha, &
 verò spectabat ad eū, qui Stelliferi clauis Orbis tenet, Stel-
 las ipsas à calūnia vindicare. Video nonnullos, qui hoc cau-
 tius disputant, fateri se nihil afferre certi, atq; huiusmodi re-
 rum Sidera signa esse non causas, tamē facilè fit, vt si minus

Urbanus viij.
 decretum in
 Astrologorū
 heroscopos.

ad impietatem, certè ad ineptias defluant. Hinc illa ex eorū
Academijis multò ante deprompta. Signaculum, quo Deus
Hæbræos ab alijs gentibus secrevit, sub Andromedæ fidere
fuisse datum, quæ ambo quid habeant inter se. cõmune non
video; nisi fortè, quia vt Andromeda à ceto, ita gens He-
bræorum atq; Aegypti Rege, qui. cetus. quoq; seu marinus di-
citur Draco, libera fuit. Quid cum aiunt traditas esse leges. à
Mose sub imagine Cassiopeæ in Piscium signo? fortasse quia
ille tanquam è Cathedra ceremonias docuit, ritusq; sacro-
rum. sed quò pertinent pisces? num quia ex aquis enatauit
ad Regiam? at certè non vsus arūdine, sed pedo. Chaldæo-
rum idem gentē in complexu Saturni, Iouis, ac Martis col-
locant, propter igneum Iouis fulmen, quòd videlicet illi di-
uinitati commissum crederent ignem. Ad Aegyptios vero
spectare dicunt congressum Saturni, Iouis, & Solis, atq; id-
circo ab illis imagines Astrorum vnà cum Sole cultas. Sara-
eenis autem, quia in omne libidinis genus effusi sunt, Vene-
rem tribuant. Mahometo etiam impio fuisse aiunt Horosco-
pum Saturni, Iouisque congressum in Scorpione, cum Lunæ
congressu, & irradiatione quadam bellica Martis; ac propte-
rea ex Luna hoc habere, vt eius instituta rudia sint, atque
crassa, ex Marte vero, vt eius disciplinæ professores sæ-
pe nostro madeant sanguine: hæc, hisque similia in arca-
no Cœli libro ex Astrologis nonnulli se legisse iactant; se
autem solos intelligere characteres Astrorum, ibi non modò
conflagrationem hanc Vesuij, & Campaniæ vastitatem, sed
ipsam quasi volubilis Mundi Catastrophem, hoc est alteram
faciem, & fatalem quandam rerum conuersionem, se præce-
pisse. Equidem scio huiusmodi magnis Planetarum comple-
xionibus multa admiranda infra Lunam effici solere, nam
etiam Poëta quidam doctus, & elegans ita cecinit.

*Nec dubium, quin & noctis nitor aurea Luna,
Quin & Saturni graue sidus, & equior Orbi
Stella Iouis, quin pulchra Venusque, & Martius ignis,*

L I Ac

Ineptiæ
quorundam
Astrologorū

Præceptorius.

*Ac reliqua; astra etiam mutant elementa, strabentque
Perpetuum, & late magnos dent undiq; motus.
Præcipue sedem se quando plurima in unam
Conuenere, suo. vel. multum deuisa cursu
Longè alias tenuere vias. hæc scilicet annis
Pluribus, & rapidi post multa volumina Cæsi
Eueniunt.*

Inter cetera verò Astrorum: ita iunctorum effecta, enumerat
magnos æstus, ac terræmotus.

*Æstates. alibi. magna cadentur, & ipsa
Flumina speluncis stebunt arenis. Nymphæ,
Aut Venti. cunctis. inuertent; aut obijce. clausi
Excusient tellurem. imam, & cum turribus. Vrbes.*

Sed hæc vis à Natura potuit Astris tribui, quia liberū ani-
mi ius minimè tangit; illa vero, quæ isti vaticinatur excidia,
& Religionis incōmoda ad Astra. qui pertinent? Quo in ge-
nere, quæ de Othomannici Imperij casu disputant, ea magis
optanda sunt, quàm credenda; putant enim cū permutatione
absidis Saturni. in Cancro. Mahometi disciplina: acceperit
incrementum, eandem permutatione absidis in Capricorno,
quæ illi aduersa est. decrementū; atq; exitium accepturam.
Verū hanc Turcici imperij vastationem, eiusq; amentia; fi-
nem. non tam a nexu, consensuq; Astrorum, quam à nostror-
um Principum conspiratione effici posse verius dicendum
videtur; quam voluntatem, ac mentem vtriam illis iniiciat
Deus, vt ea, quæ præter superiores defectus nupenter de-
fecit, ac lumen amisit, Luna Othomannicis signis fatalis, exi-
stat; vtinā quoniā in Eusinum ipsum pontum, atq; in quosdā
Asia regiones. cum cinerem. delatum aiunt, ominosus. ille
sit Mahometi cineribus, atque busto. suis enim persuasum
veteribus, Vesuij cinerem ei regioni, in q̄ cum Venti proje-
cerent, esse fatalem; certè hoc anno, cum hæc scriberē, ex-
cusso Turcarum iugo multi, cum ipsa triremi, qui captiui sa-
cti fuerant, profugerunt, hostibus etiam interemptis.

Ne que.

Neque verò hoc in genere illi reprehensione vacant, qui sanctissimi Senis cuiusdam vaticinationem ad Italiae cladem, ad Romane direptionem Urbis trahunt, inquam Religionis hostes hoc tempore debacchaturi sint.

Atqui multa Vates ille verbarum inuolucris texit. multis vitur ambagibus, quas isti ineptè, ac futiliter interpretantur. Aenigmata illius sine Oedipo dissoluere se posse confidunt, sed plerumque fit, ut cum res, quas prænunderunt diras, ac tetras, alios sortiantur euentus, minis risum moueant.

Quo in genere nec iniucundum, nec ab re alienum est illud, quod paullo ante quã hæc Urbs à Belisario caperetur, contigisse legitur. In ipso triumpho pompa, & gratulatione quidã Sibyllini carminis interpres omnia luctu, & eiulatu confundere, ac permiscere cepit. adesse iam clamabat fatalem Mundo diem, quo conflagraret Vniuersitas rerum, atq; ultimo labefactata motu concideret. Sibyllæ carmen hoc erat.

Africa cum fuerit Romanis victa sub armis,

Tunc Mundus cum prole cadet.

apertissima certè videbantur verba, & quæ non admodum explanatione indigerent. capta erat non multò ante Africa; huic cum reliquis terrarum partibus minabatur vaticinatio, ac prædicebat fore, ut Mundus ipse cum sua prole, hoc est cum hominum genere periret. sciebant in ceteris carminibus Sibyllam vera præcinnisse, ut dubitari non posset, quin hoc etiam habiturum esset euentum; multa quoq; prodigia circa ea tempora concusserant animos. videbant item senescentem quodammodo Mundum, ac tot bellis attritum, ut propterea impendentem cervicibus ultimam calamitatem, ac fracti Mundi casum meritò extimescerent. & quoniã Mundum conflagratum eadem Sibyllarũ carmina prædicebãt, alij deuolutam è Cælo flammam, alij è tellure, atq; ut olim sub Tito, ex hoc ipso Vesuuio prorumpentem trepidi opprobriabantur. Iam in tanto metu omnium, ac perturbatione, ecce tibi latissimus nuncijs hic iubebat omnes bono esse ani-

Ioachimi vaticinia à quibusdam male intellecta.

Antonius Brixianus.

Protopius.

Lepidum vaticinium male intellectum.

mo, ac soluto, Mundum enim cum sua prole, quod Sibylla
 præcinerant, iam cecidisse. insanite hominem putabant, ac
 mente motum, qui ea loqueretur; ille affirmare, atq; testari
 à se visum fuisse Mundū cum prole deiectū, atq; collapsum
 quid multa? vide quæso Iepidū vaticinij euentum, pugnabat
 tum aduersus Gothos fortissimus quidā Belisarij Dux, Mun-
 dus nomine, huius Mundi filius eodem animi robore Mau-
 ritius strenuè in acie ceciderat. Mundus pater dum Gothos
 rabie, ac dolore incredibili persequitur, vlturus necem, in
 sua ipse victoria à fugientibus hostibus vnà cum filio in-
 terficitur; atq; hoc erat illud Sibyllæ vaticinium, quod in-
 terpretis ignoratione mortales omnes metu cōcusserat, *Afri-
 ca deuicta Mundum cum prole periturum*, ita confusio tan-
 ta, ac perturbatio, tāq; horribilis exitij denunciatio in risum
 abiit. Iam si in interpretatione verborum, quæ videbantur
 apertissimè eam calamitatem communem significare, tam
 ridiculè est erratum, cur isti ænigmata Vatum, qui obscure,
 & inuolutè loquuti sunt, se clarè intelligere temerè iactant
 cur Romæ direptionē, Italix vastitatem, deniq; illam Mundi
 Catastrophē, quam sibi fingunt, tanto cum verborum fastu,
 tonitruq; denunciant? relinquunt hoc præstigijs, atque
 effuciarum genus Chaldæis, & æruscoribus; neq; n. quæ
 liberè geruntur de religione, de bello, ceterisq; rebus, Ocea-
 ni instar sunt, qui quasi Luce comes, cum ea simul senescit,
 adolescitque, vt inde sibi ad persuadendum argumenta pa-
 rent, res omnes humanas tanquam Stellis moderatrici-
 bus duci, & regi, libertatemque quasi habenā quadam ab
 ijs gubernari. Sanè non minus ipsi erronei sunt, quam Sidera,
 quæ sic appellant. quid enim minus ferendum, quā con-
 silia hominū, & arbitria, & varias voluntates, appetitionesq;
 & declinationes, & repentinos mentis impetus, recessusque
 moueri, agitariq; ex Siderum reciprocatōne potius, quā ex
 dispari, variaq; agitatione animorum, vt planè homines, non
 quod dicitur λογικά ζῷα, sed ludicra, ac ridenda qua-
 dam,

dam, vobis Bara esse videantur, si nihil arbitrato suo faciant, sed ducentibus Stellis, & aurigantibus.

Quæris quid ego, ex hoc incendio præsenferim? Sanè nihil ominosum, nihil infaustum; tantum vehementem æstus, qui etiam annorum subsequentiũ Autumnos torruit: præter hoc nihil, nisi arborum fecunditatem, copiam frugum, vilitatem annonæ. neq; enim sine causa fabulati videntur Veteres, cū dixerunt Bacchũ genitũ ex matre Semele cõbusta, q̃ fulmen afflauerat, nepe Vesuviaua quoq; Regio tot vitium tanquã altera Bacchi mater comburi debuit, vt ferax esset, at quæ igni cognato fulminũ, & qui bitumine alitur, vno nobis è terra vberiora suppetat alimẽta; Testes in primis Aetnã cuius causa Sicilia Italiæ horreum, ac nutritrix est dicta; cuius flammæ flore, vt cum Lucretio loquar, campi florescunt; cuius cinere immortaliter pinguescit tellus, ac virer; q̃ obrẽ Sapientes ita tradiderunt, eum quidem cinerem, cum initio grauis sit incolis, ac molestus, postea regionem beneficio afficere, reddere illam vitiferam, ac frugiferam; vsq; adeo verò pingues reddi oues, vt adipe multo rumpantur, atque intereant, nisi quadragesimo quoq; die sanguis mittatur ex auribus. itaq; nihil Aetna commodius, quæ quò vberius ex hominum oculis elicit lacrymas, eo vtilius ex ouũ pinguentium auribus elicit sanguinem. Testes deniq; vt cetera omittam loca, hæc ipsa Vesuij regio, quæ idcirco abundat candido lacte, quia non semel incanduit; idcirco ardenti mero feruet, quia flagrare solet igni. mirum Naturæ consilium, quæ vt latos faciat agros, inspergit cinerem. ex illo incendio estignitius vinum, quo, mœrore posito, ad hilaritatẽ animus accenditur. ex illo cratere montis est, quod in Symposijs laudatur, nectar. fauilla vitalis est vitibus, pingue bitumẽ acuit vim telluris. Nunc quoniã in more positi sunt apud Veteres, vt post suprema officia funeris, in cineres iam soluto cadauere, rogũ ipsum vino perluerent, eũ Cãpaniã cadauer satis asferit, reliquũ est, vt Vesuius abudẽ vina, pferat, qbus pfudat quodãmodo rogũ, ac perluar.

Quid auctor præfagiesit ex hoc incendio.

Fecunditas soli ex bituminofo Incendij cinere.

Strabo.

Galenus.

Resinus.

lo.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVII

Liber Nonus.

Collationem continens superiorum incendiorum cum vltimo.

AD PETRVM ALOTSIVM GARAFAM.

Estasius.

lias malorum, vt in summis malis dici solet, esset hæc appellanda: quam scribo, nisi Vesuuij cineri, qui omnè penè contextit Europam, parua esset illium vrna. atq; agnouit quidè illium suæ calamitatis auctorem.

Virgilius.

Insular Montis equum,

at Campania Montem ipsum. ex illo incendiarij eruperant, ex hoc incendium. ex illo Argolici Principes extiterunt armati, ex hoc olim horribiles prodire visi gigantes inter flammam cum bellicis Tubis. appelles, licet, Vesuuium Plautina voce.

Dia.

*Plautus in
Mof.*

mali maroris Montem maximum.

sed haud scio an magis idoneis verbis hoc idem significari possit, quàm quibus est idem poëta Comicus vsus in re Tragica. videbitur. n. fortasse cupiam hæc Regio inter Aenariam, Cumas, & Vesuuium posita, ita quodammodo cum Natura conqueri posse.

*Plautus in
Mof.*

Montes tu quidem mali in me ardentis iam dudum iacis.

Et quod miserabilius est, vetera quoq; reminisci cogimur mala, & quasi eruerè, quæ suo iandiu sepulta erant cinere. nimirum cum nuper coloni altius effoderent terram, vt expur-

pur-

purgarent, & exarenarent, in multiplices offenderunt superiorum incendiorum glebas, & crustas bituminoso cinere duratas, & ferruminatas; ita in tanto vulnere nuper accepto veterum quoq; vulnerum reficatarum sunt cicatrices. Iam si huius incendij cum alijs eiusdem montis, conferantur incōmoda, & cuncta vno velut aspectu collecta cernamus, videbitur quædā quasi maiorum panegyris, & qui à Veteribus dicti sunt Catenati labores, cum alia sunt ex alijs mala conferta; ita aduersæ res omnes in exitium conspirant, & quod in annua cōuersione fieri solet, vt mota sidera tonent, ac suos flexus rēpestare significat, ita hoc tēpore pestilētia, inēdijs, eluione, tumultu bellorū Europa est agitata, & quā in minore sibi videbatur esse cura, in etiq; Campania, tū inclusam erat penitus in venis, atq; vīceribus malū. *Homerus.* Sirenes facit desidentes quidē in pratis, & herbidijs locis, at inter extuctos, ossum acervosq; de nostra Sirene Parthenope verius dixeris, optat iacet, ac moeret inter acervos cadauerum cōbustorum, atq; vtinam in pratis potius, quā in agrorū bustis omni herbescente viriditate consumpta. Quātum fuit huius regionis vulnus, cuius pagos, villas, prædia, oppida, quasi membra conscissa, & lacerata, deflemus? quā tērum, & immane hoc monstrum, quod cum ederetur in lucem, Sol est visus extingui? & exhorruit Natura; ipsa tellus ingenti motu conata est a se excutere, quis igitur esse debuit nostrū omnium sensus, in quo illæ moles præruptæ saxorum, illi hæmarum globi cōiisiebantur? illi torrentes cineris bituminis, ac sulphuris depolvebantur? quid horribilem illum fragorem cōmemorem, qui exteras quoque nationes suspicione bellī armavit? quid vaticinationes sæpe, ac sæpius factas de exitio, casuq; Urbis? quid denunciationes aliorum prodigiorum, ostentorumque? quantò hæc in vnum coacta terrore animos perculerunt, diuinæ præsertim seueritatis indicia? quippe quasi signo dato elementa aduersus mortales impios cum suis armis vnà concurrerunt; atq; vt quædam viuientia sunt, quibus aqua, terramq;

terramq; incolendi gemina est natura, ita hæc nostra calamitas non vnus elemēti se finibus tenuit, sed incēdio, diluuiq; adoleuit. deniq; fuit hic annus in nos tanquam arcus intentus. Apud Sirenum scopulos consenescere dicebātur olimijs, qui in maxima tranquillitate, atq; otio essent, cōtra nos apud Sirenis nostræ scopulos consenuimus. moerore, ac luctu. Atque hætenus quidē vera illa paroemia videri potuit de Cāpaniæ delicijs; plus apud illam vnguenti esse, quā apud ceteras regiones olei; hoc tñ tēpore nulla re magis abundauit, q̄ oleo illo incēdiario (genus dixi esse bituminis) q̄ ex huius Vesuuij petris ad radices emanat; ac tñ abest, vt fragrātia spirarit vnguēti, vt tererrimo potius sulphuris halitu afflati simus. his alimentis auidē passus ignis, est hanc regionem miserē depassus. Illud vero quam inusitatum, ac nouum? q̄ hæc tam horribilis tempestas Cāpaniæ terminos præteruecta, extra Italiam quoq; longè detonuit: nēpē hoc incendium ingenti fragore transmarinas ēt gentes exterruit; & quasi diluuiō cineris immenso latē Orbem terrarum operuit, vt non modò nostrum, sed cōmune penē videri posset incendium, cuius vbiq; vestigia cernerentur. Itaq; si fauillā spectes, ac materiam infinitam egestam, operata sunt maria, immo verò contracta, fœdatæ regiones, sepulti agri. si caliginem; meridie nox horribilis offusa exteris maximè. si vim incendij, arsit ēt mare. si perturbationem Naturæ, mōs ingurgitauit se mari, tum illud euomuit, ex eodemq; cratere & ignes effudit, & fluxus. si terræ motū; toto ferè anno in metu fuimus, ne solū desideret, atq; in ima nos raperet. si tumukum, & fragorem, exhorruit non vna gēs, ac natio; si diurnitatem mali, multos post menses terra flagrauit, ac fumum egit, agris versis in busta, ēt post biennium solo adhuc vibrante, atq; nutante. si magnitudinem calamitatis, demersa sunt torrente ignis, ac cineris integra oppida, cum incolis, deuastati agri, armenta multa, & greges extincti. si concursum deniq; aliorum malorū, coniurauere ad exitium cum flānis aquæ. ita præcipitātibus, vt ita loquar, fatis, euersa est.

ac penè deleta pulcherrima Naturæ portio, Campana regio.

Sed vt magis atrocitas huius incendij appareat, propius accedamus ad singula, ac superiora cum vltimo conferamus. sentio ré esse perdifficilem, nam p̄ter illud, q̄ sub Tito accidit, mira fuit in tâta re scriptorû, vel taciturnitas, vel incuria. Ego quæ in singulis narrantur incommoda, proponam, inter seq; componam; tuum est decernere, quid maximè sentiendû esse videatur. Atq; vt prisca illa omittam, quæ obliuio ipsa vetustatis extinxit; fuit in illo incendio, cû Titus imperaret, maior fortasse terræ cõcussio, nam Plinio è Miseno recedenti vehicula, q̄ quam lapidibus cõfirmata, in cõtrarias partes agi videbatur, at crebriores apud nos terremotus, ac diuturniores, ex ijsq; sub initiû vehemètes multi. certè in littore nō pauci, in campo alij pernoctarunt; vna illa nocte, quæ incendiû est consequuta, vt quidã se numerasse affirmant (neq; .n. erat sopori, & quieti locus inquieto solo) quinquagies mouit tellus, uno die centies quinquagies. mitiores cõsequuti sunt, posteaquam vis illa concitati spiritus euadere cœpit, atq; infinitam materiam egerere. Quod uerò etiam nunc, ut olim, *eternam illam, ac nouissimam noctem* sint interpretati, testatur non modò Cāpani, sed ij etiam, qui in transmarinis regionibus ignari causæ interitum rerum omnium; ac Mûdi naufragium metuebant. cû ante occasum repentè Solé eripi, inuolui omnia tenebris animaduertent; cum ellychnia quoq; accenderent, ut se agnoscerent, cum ingenti fragore completerentur aures. Neq; uerò altero illo metu eius temporis caruimus, quo tûm multi fictis terroribus uera pericula augebant, cum alij *Misenû ruisse, alij ardere falsò dicerent*, atqui nobis multò horribiliora uaticinâtes minabatur, fore, ut mox certo die, atq; hora ingenti patefacta tellus hiatu, nos funditus hauriret, patriaq; ipsa desideret. Quid dicam de cinere? peruasit ille tunc Romanam, immò uerò Africam, Syriam, atq; Aegyptum longius fortasse quam noster; quâquam hic non modò Picenû, Apuliam Dauniam, atq; Peucetiam, sed Dalmatiã quoq; cõtexit,

Plinius Epist.

ac se in Pannoniam versus, Danubiumq; protendit, quin etiam narravit nuper nauta, cum in Euzino Ponto esset, pluuio se cinere perfusum : naues quoq; in Aegæo mari, non alia magis redierunt onustæ merce, quàm cinere; & genus mercis magno potuisset esse compedio, ediscentibus mortalibus, altissimos etiam, ac validissimos Montes aliquando perire; sed illud prorsus mirum, ac penè incredibile, & hic cinis tanta cù celeritate, hoc est eodè die paucis post horis, tot centena passuum millia præteruolauerit. ille sub Tiro cinis non item. sed Romæ id accidisse legimus paucis post incendium diebus, at nostrò cineri hora. fuit pro ditè . Quid præterea? multæ tunc imagines immanium gigantum visæ dicuntur in fumo, & clangor quasi tubarum auditus. sed primò quidem hæc ad terrorem faciunt, non ad magnitudinem calamitatis. deinde metus plerumque hoc facit, vt multa sibi oculi spectra confingant; in freto Messanensi circa diei ortum varias animantium, hominumq; formas in aëre cerni solitas accepimus, quarum aliæ penitus immotæ essent, aliæ inter se dimicarent, demum ad Solis radios euanescerent; cuius rei Polycletus, & Aristoteles meminerunt, atq; à Philosophis ea reddunt ratio, & in aëre denso, atq; obtuso diuersæ animantium effingantur species, quibus subinde formam, auræ dum perflant, accommodent variâ. in ora item maritima Hyccarensi prope specum quandam, ubi gigantum ossa visuntur, albescète die militaris exercitus, atq; classis visuntur aëreæ imagines; idemq; supra fontem iuxta Pachyni promotorium accidere aiunt. adeò facile est illudere oculo leuissimo sensuum. nam & nos ipsi in huius fumidæ nubis voluminibus iubatos leones, draconum spiras, specus ingentes, montes impositos montibus, & huiusmodi Chimæras videre videbamur. ita Poëtis fingendi, Pictoribus materia est oblata pingendi; quippe color ipse varius erat, & verò cum illustrabatur à Sole, aureus. hinc igitur Pictores cerneret, qui nubem exprimerent coloribus varijs, cum nos interea decolores essemus, vel certè vno tantum notati pallore; illinc Ma-

thema-

Fæxcellus.

thematicos cum suo radio, atq; puluere, cum omnes in caligine versaremur, ac cinere. omittatur igitur Panici isti terrores. obsoleuerunt iam gigantes illi. interfecti olim in hac regione, ut aiunt, ab Hercule fuerant, & visi sunt quodammodo iterum reuiuiscere, at postea quod Ianuarij se tutela Neapolis sepserit, nunquam illi sunt ausi se rursus ostentare. nimirum huiusmodi monstris edomandis non Herculis claua requirebatur, sed Pontificius Ianuarij baculus. Atq; hoc est causae fuit, ut ille tubae clangor est uertice Vesuij deinceps nunquam sit auditus. uidelicet cessit lituus ille bellicus lituo Pontificio. uerum quid sibi tunc uolebat Vesuius tubae calamitatisne ut esset praecox bonane ut Campaniae tamquam in auctione subiceret acerbissimae uoci praeconis praen, ut quasi signo dato bellum indiceret vastatus, ac deleturus oppida? quamquam, quia in more positum apud Veteres fuit, ut in funere illustrium, ac magnorum uisorum adhiberent tubam, nempe grauis soni, contra uero in infantium obitu tibia acuti, certe in totius Campaniae funere, immo in ipsius Vesuij, qui unus est est summis Montibus, & illustribus, dum suo se tumulo conderet, quis neget oportuisse adhiberi tubam? Addunt in illo incendio ueteri mugitus motus auditos, & quaedam quasi tonitrua, quod tamen tunc peruaserit fragor, silent. certe si inusitatum aliquid, ac singulare hoc in genere accidisset, is, qui cetera diligentissime scripsit, non omisisset; quid uero nuper? quam horribili fragore haec tempestas ignis, hic turbo longe, lateque intonuit? non auditae sunt est Vesuio tubae, sed acceperunt in primis Dalmatae tubas, decepti sono, quasi cum armis progressuri aduersus hostem, ignari se decernere ferro cum flamma. Iam etiam illud conferamus, dicitur tanta tunc fuisse vis cineris, ut ipsum mare compleuerit. quid hoc tempore? incredibile dictum est, quantos gurgites expleuerit; quae saxa tam uasta, quas moles tam ingentes reperiri possent, ut ad passus amplius trecentos mare contraherent, propter eam materiam, quae longius excurrit, ac tegitur ipso mari. itaque

nouam habemus maritimā plagā, non modò è Vesuuij visceribus, sed ex incensis agris, ex deuolutis arboribus, ac nemoribus, ex domibus, ex integris oppidis, & quod acerbissimum est, ex cadaueribus flammæ impetu eò deturbatis cōstratam, adstrictāq; bitumine. neq; tantum, vt olim, pisces exusti, sed magna èt piscationis, quæ in eo loco magni cōpendij erat, est facta iactura; ipsi èt retium iactus non sine iactura sunt. narrāt, qui verricula inde trahunt, ob materiā eò delatā, implicari retia, atq; conscindi; euerri aut nihil aliud nisi cinerem, arborū truncos, lapides, hoc est ruinas domorum, atq; oppidorū, quæ turbo ille igneus in mare deuoluit. itaque cum de Theotimo Duce legamus, cum ei ad voluntatem omnia fluerent, ac sine villo labore victoriā ex hostibus reportaret, ita fuisse in tabella expressum, vt prospera Fortuna tāquam piscando in retia, eo dormiente, conijceret turres, Oppida, Vrbes, Regna; hic contra sinistra Fortuna depingi possit, quæ in retia contrudat dirutas domos, agros incēfos, oppida euerfa. Rursus in vetero illo incendio narrant mare resorberi visum. num hoc tantum prodigij nuper defuit? immò verò non huius Urbis solum, sed ceterarum circumquaq; littora destituta sunt mari. exhaustus est maritimus crater aquis, cum montanus abundaret igni. hētere in arena nauigia nautis attonitis. Age nūc q̄ præcipuū est, stragem ipsam conferamus. narrant .n. tunc de pecoribus primū magnam fuisse factam; atqui nunc greges, atq; armēta periere quā plurima. accessit & hoc incōmodi, q̄ in Apulia ingenti cū agriculturæ iactura, boum vis magna perierit, qui passi sunt herbis vnā cum cinere. Reliqua est strages hominū, Herculānum, & Pōpeios, sedente Pōpulo in theatro, incēdiū oppressit. magna clades, & quam effugerit fortasse nemo; sed illud in mentem reuoco, paucis ante illud incendium annis, hoc est ferè quindecim, maximo terręmotu cōcūsā desedisse Pōpeianam celebrem ea tempestate Cāpaniæ urbem, & Herculāni partem ruisse; dubiaq; cetera, atq; nutantia fuisse relicta. quāobrem quis dicat, vtrāq; Urbem tam breui tēpo-

re

Plutarchus.

Strabo.

re in pristinā celebritatem, ac frequētiā restitui potuisse? nuper verò Herculaniū decē millia, & amplius hominū numerabat. adde Oppida ferè viginti, quā flāma, quā diluue, aut semiruta, aut planè delera; extincta verò ex vniuersa multitudi-
ne quatuor ferè millia hominū. sed esto maior facta sit in illo, quā in hoc incēdio strages, quid censemus? nūcū ijs, qui super-
fuerunt, melius actum, quā cum extinctis? .i. ijs pōt esse vita iu-
cunda, qui ad lugendum Patriæ casum, ad deflendū interitū
suorum relictī sunt semiustulati, ac semiuiui? viuunt, sed in ci-
nere Patriæ, in semirutis domibus, verius in sepulcris, torridi
macie, si minus igni, spirantia cadauera, spectaculum acerbis-
simæ calamitatis. Patrios repetunt focos vnde expulsi sūt
à flamma. mortui repente non sunt, vt longa morte tabesce-
rent, ita non sunt exusti igni, vt seminudi vrantur frigore; ita
spiritum ducunt, vt respirare à calamitate non liceat, ita ena-
tarunt è fluctibus calamitatis, vt tanquam naufragi ad litus
iecti iaceant. quotusquisq; est, qui dulces liberos amissos,
qui parentes, qui coniugē, qui integram familiam extinctam
non defleat: erepti sunt flammis, sed reseruati lacrymis: Præ-
ter hæc, quantò tandem digniores cōmiseratione censemus
huius ætatis Oppidanos, quàm illos veteres, qui quàm impij
fuerint, vel ex eo constat, quod idem, qui adfuit, narrat; alij quip-
pè in tanta calamitate fictorū Deorum opem poscebant. alij
diuinitatem nullam esse credebant, atque omnia fato agi.
quid hoc tempore? cum ad religionem, nostrorum præser-
tim hominum opera, essent exulti, quanta fuit significatio
pietatis? quoties vidimus ipsis Bacchanalibus, cum maxima
esse solet vitæ licentia, Herculaneses, ac Pompeianos indictā
supplicatione, compositoq; agmine in hanc urbem cōcedere,
in nostrum templum confluere, præter itineris incommoda,
summa iam hyeme, et voluntario fustuario laceros, & cruen-
tos? nuper verò paullo ante hunc turbinem, quantis iidem
precibus contenderunt à nobis, vt ipsorum oppida lustrare-
mus, quò animorum labes omnis elueretur? diceres eos præ-
sensisse

sensisse calamitatem : age porrò quã diuersa fuerunt studia, quibus intentos occupauit flamma ? non in scenica leuitate, sed in Christiana pietate ; sedebant olim illi in theatro tum, cùm ex amphitheatro Vesuij, (eam enim speciem mós refert) procella detonuit, qua sunt oppressi; nempè vt responderent sibi inuicem locca, quã illecebra, quã pœna, ita theatralis illa voluptas amphitheatrali ruina puniri debuit. quãta erat ea ætate licentia theatri ? quanta illa scenæ corruptela, dum Comicæ fabulæ insertis amoribus implicantur ? iteratur ibi actione ad imaginem veritatis expressum nefas, ne labentibus seculis exolescat, quod aliquando cõmissum est; sepulta penè obliuione scelera reuiuiscunt in scena. exponitur Venus; & turpitudine venustas est. videas eneruè, & fractũ in adulterio Martem ; Iouem verò cum ipsis fulminibus suis ardentem. nempè eum; *Qui templa Cœli summo sonitu concutit.* qui fucum mulieri faciat, atque nunc plumis oloris albescat, tunc fœdissimus; nũc aureo imbri disfluat, tũc vilissimus. quid de ceteris Dijs dicam ? quæ dcircò dabantur fabulæ, vt religiosa viderentur ipsa flagitia. & quoniam Herculanenses eo tempore Venerem maximè, atq; Herculem conditorè colebant (vtriq; enim in hoc iugo Vesuij, excitata fuisse delubra diximus,) facilè mihi persuadeo, quod maximè probabile est, Venerem ipsam, tunc in theatro datam, aut Herculem, siuè frementè, ac furentè in nece natorum, siue potius in Oetheo monte extructa sibi pyra sponte arden:em. proinde satis accõmodatè factum est, vt vnà ipsi cremarentur Herculanenses. Cõfer nunc Oppidanos nostri temporis, vbi tunc erant cùm se effudit incendiũ? num in theatro, vbi gesticator mimus, an potius in templis, atq; delubris; inter Cœlitũ aras, nõ ficti Numinis, sed veri cultores; relucebat certè in extinctorum vultibus, quamuis fuligine fœdati essent, pietas, ac religio : armauerant se precatorijs globulis, aduersus ingentes flammarum globos ; tendebant in Cœlũ manus, cum vis esset à terra: demus igitur, illud incendium huic nostro

Terentius.

Martialis.
Scholiastus.

ante.

antecedere spectris gigantum, tubarum sono, cinere longius fortasse diffuso, strage mortalium; at hoc nostrum certè habuit illa incommoda propria, nec vsitata, fragorem videlicet ingentem transmarinis etiam regionibus auditū, quo Italia, penè tota cohorrui, quo Dalmatia se accinxit ad pugnam, deindè cinerem tam subitò paullo post latè diffusum; præterea oppletos infinita materia gurgites, nouūq; littus, plagāq; constratam; postremò, quod præcipuum est, calamitatū aliarum concursum, hoc est eluuiem illam eodè tempore vastantem agros, euertentem domos, oppida demergentem. hæc omnia, cum illis collata, quantò tādē tristiora sunt, & grauiora? Iam illud quanti ad calamitatem augendam ponderis habere dicas, atq; momenti? quòd tandiū post tot vulnera, atq; exitia, in metu fuimus; neque enim, vt olim, vno, aut altero die tempestas vniuersa detonuit, vt postea quasi fato perfunctis tranquille, & quietè degere liceret, sed integro mense in caligine, in fumo, in cinere versati sumus. foedauit is cinis, nō modo occidentem, iam annum, sed alterū quoq; nascentem, in primis verò nouem illi dies post accensum, montem, tanquam verè nouendiales sepultæ, ac funeratæ Campaniæ fuerunt, caliginoso semper Coelo, condito Sole, nec alia luce explicato Mundo, quā funestę flāmæ funalibus, quàm crebri terræ motus? quā multę eluuiiones? quot vndiq; nuncij demersorum agrorum, & oppidorum? quid postea toto fermè anno? quoties intempesta nocte, aliquando etiam interdū iactatione telluris excussi sumus? at nihil certè in malis est diuturnitate asperius, nihil atrocius perpetuo metu: ac * tanto post tēpore nondū acerbissimi vulneris obdura cicatrix est. squalent agri multi, iacent oppida sepulta cinere, Veseus adhuc minatur egerens fumum, quæ omnia si ad calamitatis magnitudinem vim habent plurimam, iam facilius mihi ostenditur cursus ad incendia cetera, in quibus minora, quam quæ sub Tito contigerunt, commemorantur exitia.

Resplen-

ελαμψ

Dio.

Resplenduit sub Seuero Vesuuus, nec aliud narratur incommodum, quod splendore ipso Plautiani, viri dignitate, gratiaque; florētis gloriā inobscurarit; hoc verò tēpore ita exarsit, ut conderet Solem, sepeliret diem, ac præter vibrātes in nube cinerea flāmas, omnia caligine oppleta essent. fabula est, Hercule nascente, geminatā fuisse noctem; historia, Herculano cadente, occupatum à nocte diem quā horribilis, ac tetra caligo fuit, quæ non tantū huic regioni, sed transmarinis etiā est offusa? cum aut perturbata putarent Mundi statuta, legesque; Naturæ muratas; aut accedere iam Iudicem Deum. accenderūt lumina, ut sese dignoscerēt, an quasi extincto Mūdo funalia? cinerē mirabantur, ignari quonam ex camino esset acceptus. At .n. illud horrendum, quod addunt, tantos tunc exitisse Vesuij mugitus, ut Capuam vsque exaudirentur. magnum delictet quiddā, atque; inusitatum, qui hoc scripsit, se afferre putauit, quod Capuam peruasisset fragor, quā uerò urbem? nempè eam, quæ iter unius diei à Vesuuiio distat. confer, quos edidit nuper, mugitus, quibus Magna Græcia, quibus Apulia, quibus Piceni exterriti, quibus denique omnis Illyrica regio cohorrui; Ac tūm quidem Plautiano ille ignis exitialis fuisse dicitur, homini audacissimo, qui gratia magis, quam uirtute ualebat, nunc aut innocētibus multis, immò ante aras religiosè uersantibus uitam eripuit.

Præcipuus.
Marcellinus.

Pergo ad cetera; exarsit multò post ter Vesuuus, semel singulis annis; euomuit uiscera, atque; omnem Europæ faciē mirruto contextit puluere. at in hac ultima cōflagratione, nō modò tenui puluere, sed immanibus et saxis Campaniam oppressit, nec modò sua uiscera, sed mare ipsum, quod exhauserat, euomuit; Illud quidē tūc accidisse fateor adeo mirum, ut non nemini uisum fuerit incredibile, quod Bizantium usque; peruolauerit cinis; ac Tripolim Libyæ peruaserit. at certè nuper cepimus à nautis, Euxinum pontum, quem tunc præteruehebantur, cinere fuisse perfusum, qui cinis etiam in Pannoniam uersus excurrisse dicitur: infinita uis cineris certè

B. Linus.

terre non defuit, q̄ si fortè minus, q̄ olim excurrerit, Ventos incusa. Verū quā inauditum, ac singulare illud nunc accidit, vt intra paucas horas cinis sit tā latè, longèq; diffusus, vt idè tam altè, hoc est triginta passuum millibus, & amplius, se supra nubes euexerit, imminens Orbis terrarum, ac minitans mortalibus commune bustum Vrbiū, atq; Regnorum?

Conflagrauit postea sub Theodorico Rege suo more Vesuuius. deflorata tunc prouincia dicitur; nunc etiam deplorata, ac maxima ex parte deleta dicatur, spoliata nō Oppidanis modò, sed Oppidis: per Italiā penè totam cognosci quidam scribit, quando illa indignatio cōcitetur; quæ nunc exterruit Et ulteriorem Europam. addit, ità immurmurare solitum Vesuuium; *ut vicina loca terrificet*, at quam remotè nuper est ille fragor auditus? quæ regio, tamerū longissimis disiuncta spatijs, immani tonitru concussa non tremuit? quanquā quæ de illo incendio narrantur, non tā ad id, quod eo tempore factū sit, quā quod fieri soleat, pertinere videtur. Non ignoro, eam calamitatē fuisse sanè magnā, vt propterea laxata sint à Theodorico tributa; quæ verò nūc est facta iactura bonorū, quibus opibus resarciri poterit? deiectas, atq; incensas arbores, vastatos tot agros, spoliata nemora, quot annorum spatia, etiā si omnia renoues, reparabunt? qua cura, qua arte, quo sumptu sepulta tellus arena, ac bitumine adstricta effodi poterit? quæ vis æquabit aggeres, fossas implebit, oppressū solū lapidibus, saxis, ac molibus ingentibus, expurgabit? qui Geometriæ lites diriment tantas, confusis terminis, ac limitibus non modò incendio, sed eluuiè incenderunt. n. discordes animos dñorum non magis Vesuuij flāmæ, quā aquæ. hinc lites de alluuiōnib. & inundationibus, dum prædijs quisq; suis cauet, & consulit. terminorū itè tanta est facta confusio, vt si fortè Geometriæ scientia esset abolita, posset hoc tempore reuiuiscere; quippè narrant, propter continuas finium confusiones, quas Nilus incremento aquarū efficiebat, dū alijs adderet, alijs adimeret, & immutaret figuras, obrueretq; signa, quibus propria discen-

Cassiodorus.

Strabo.

N n ne;

nebantur ab alienis, cū dimetiri agros identidem oporteret, Geometriā fuisse inuentā. Adde tot pagos, tot oppida, vel semiruta, vel deleta; quo arario deducuntur coloniæ? qua pecunia restituentur ædificia, muri, ædes, siuè sacrae, siuè profanae?

Dracopius.

Post hæc Neapoli à Belisario capta mugisse dicitur Vesuius, nec tñ in flāmas exarsisse; itaq; periculū intra minas fuit; hoc verò tēpore cū immani mugitu exterruisset Italiam, quasi impetu quodā, in Cāpāniam ruit; habet .n. Natura ipsa hunc quasi Phalaridis taurū, qui intestinis ignibus, se, suosq; adurat, ac torreat; sed quantò hic horribilior vel mugitu, vel igni? qui tot hominū millia, tot oppida corrui, atq; abinspfit? Hercule poëtae celebrant, q; Taurum ea feritate, vt ignē ex oculis, atq; ore profunderet, edomuerit, & interfecerit; Herculaneum tñ ab eo conditum nuper vidimus, & horrendo Vesuii mugitu concussum, & intestino igni combustum.

Sizonius.

Exarsit postea idē Vesuius, atq; hoc tñ narrant incōmodi, q; omnia virentia sint exusta. sed quantò hoc acerbius accidit, vt præter agros, viridissima quoq; ætas, ac flos infantie languidus exaruerit, tãquam subito quodā turbine, ac tēpestate conuulsus? nā quid ego dicā, Vesuii ipsū, qui ex hac Vrbe vndiq; viriditate vestitus, cum voluptate videbatur, nunc glabrum totū, ac spoliatū, ac tantū opertum cinere, incredibile squalore oblitum, non sine luctu spectari?

Clabon.

Consequutum est illud incendiū, q; cōmune fuit cum alijs non subterraneis; nam & in Italia reliqua, & Gallia multa ædificia conflagrasse dicuntur; confer verò illa cum incendijs bellorū, quæ ardent hoc tēpore in ipsis Septentrionibus; quæ flāma? Deus immortalis, q̄ funesta? quā diuturna? q̄ ne longius serpat, ac nostris et regionibus adhærescat, vota facimus.

Anton. Cassin.

Deindē multò post tantū dicitur ignis ex eodē monte profusum, vt torrentis instar, vsq; ad mare decurrerit. atqui nos mare vidimus ita efferbuisse, vt putaremus nihilominus è profundo ipso incendiū extitisse, cū maritimus qui dicitur Cræter æquē ignesceret, ac montanus. Adde infinitā materiā ingesta

gestã mari longè contracto, tanta mole, vt momento tēporis portū effecerit importunè. scopuli iam intra terram sunt, qui antea fluctibus tundeantur; oppida contra intra mare, q̄ domibus frequentabantur; è monte in altū cum fluctibus piecti sunt pisces; bruta in mare deuoluta. itaq; penè didicimus, *in aère piscari, in mari venari*, vt est in parœmia; perturbatis videlicet Naturæ rationibus, terminisq; confusis.

Eodē impetu deuolutum postea narratur incendiū sulphuræ resinę quodã quasi torrēte, quo tēpore horrenda illa vīsa contigere, de Pandulpho, ac Ioāne conscleratis Principibus, in eū rogam iniectis; quò nunc miserabilior clades, quæ non duos, sed tria ferè hominum millia innocentium oppressit, in tēplis maximè, & circa aras. ac tū quidē visū dicuntur Aethiopicum forma Genij mali, qui Vesuuiio fomitem subijcerent, ac tædas admouerent; nuper verò, cum è corporibus abire ritè cogerentur execrationibus, atque diris, eandem nobis flammam interminati fuisse dicuntur.

Conflagrauit centū ferè post annis idē Vesuuius intra biennū semel, atq; iterum, ac primò non modò hanc regionē, sed Lucaniã, & Magnã Græciã puluis, atq; caligo dicitur operuisse, deinde verò Beneuentū, & Capuam. scilicet conferantur ista cū caligine, ac cineris eruptione, quæ nuper est facta, cum penè omnibus Italię vrbibus èt transmarinis, eo ipso die, quo tēpestas erupit, tantū sit tenebrarū fūmi, atq; fuliginis offusū, vt faculas meridie accenderent parentaturi Campaniæ.

Deniq; vt postremum illud circa initium superiorissæculi cōmemorem incendiū (si tñ incendiū illud, aut fuit, aut dici debuit) certè tam paruum, ac nullius fermè momenti fuit, vt dubia narratio sit, & suspecta; triduo tantū teter aër fuisse dicitur, ac pluuisse cinere subrufo. nolo igitur esse longior in re tã breui. Quòd si quis adhuc de magnitudine calamitatis nuper acceptæ contendere vellet, testarer diè illū, nisi nobis statim caligine fuisset ereptus, cū collecta tot annis pestis, subitò erupit, obsita fumo, atq; fuligine, tonans ingenti fragore, grauiter

N n 2 olens

Leo Off.

*Anon. Cassini
Falco.*

Ambros. Nol.

*Vide in nostra
Chronologia.*

olens sulphure, immania eiaculans saxa cū tellus, quā mugitu,
quā motu; Cēlū quā nube, quā cinere; mare quā fremitu, quā
fuga cōem interitū, atq; exitiū, & Chaos alterū minitaretur.

Atq; vt magnitudo exitiorū, quæ hoc vltimum incendium
Campaniæ attulit, sit apertior, libet in singulis ferè pagis, atq;
oppidis aliquantisper insistere, q̄ in primo libro, cū impetu ip-
so incendij narratio raperetur, facere minimè licuit; colligam
tñ, atq; perstringā, quæ pluribus dici possent, incōmoda, atq;
dāna. erit id fortasse non ingrātū posteris maximè, vt cū aliās.
Vesuuus exarserit, conferrī cū hac ea calamitas possit. quam
tñ calamitatē tā immanē, iā nunc à Campania deprecor, ac, si
licet, imprecor, vt ea potius in Vesuuij ipsius recidat caput,
quo si diminutus est, in eius certè viscera, quæ si iā euomuit, in
reliquias eius, hoc est cineres, atq; bustū. Igitur statim, atq; est
erater montis abruptus, repentē illę ignium scaturigines cum
multiplicis generis materia mistæ præcipites agi cœperunt,
obuia quæq; secū raperē, excindere annosas arbores; agros,
nemora obruere; armenta, greges opprimere; villas, domos,
tēpla, ac cetera ædificia à fundamentis euertere, atq; in mare
deuerrere; deinde horribili spectaculo cū Vesuuus mare ex-
orbuisse, hoc ipsū euomere, atq; vnā cū aquis, quæ effunde-
bantur è Cēlo, eas, q̄ ruinis supererant, partes oppidorū, atq;
agrorū eluuiōne immēsa demergere; Excitemus verò nunc è
cineribus tot oppida; euocemus è bustis tot hominum millia,
numeremus exitia; requiramus agros, vineas, xystra, villas amœ-
nissimas, frequentissimā urbium instar municipia, si possumus,
indagemus. deleuit certè calamitas multis in locis ipsa vesti-
gia; vbi nunc Herculanū celeberrimū oppidum, atq; vrbe ma-
ius, aut sepultum est, aut sepulcrum ipsum. cineres in tantā al-
titudinem excreuere, vt æquent ipsa tecta; suis se ruinis tota
Regio texit. vbi Pōpeij, præter turrim, nihil ferè superest, è qua
videlicet possit esse p̄spectus ad crudele spectaculum lacera-
tæ Cāpaniæ. nouum littus, ac plaga p̄cutrit in mare, quæ ma-
ritima plaga ex vulnere Pōpeiorū est; mirū tñ quiddā hic ac-
cidit

Vastatio op-
pidorum ex
hoc incēdio

cidit de Bizantię Dei Matris velo, & tenuissimum a feruenti
 tñ cinere illesum, inuiolatũq; inuentũ est. didicit Vesuij flā-
 ma cognata Aetnæ vereri velũ non dico Virginis, sed Virgi-
 nũ Principis. Perge iã Resnam versus obrutus est eius ager i-
 gneo torrente cũ parte oppidi; quãquã & maximè videbatu-
 r obnoxii præcipitanti flāmæ, magnæ Dei Matris delubrũ, re-
 liquit intactum, aliò diuertijs aquarũ factis. fertur hoc tẽplũ
 cum hanc regionem Religionis Princeps Petrus inuiseret
 dedicatum. agro quoq; proximo mirè pepercit ignis. ceteri
 agri q̃ longissimo tractu, non modò confusos habent termi-
 nos, sed squalēt pr̃sus, sepulti arena, atq; cinere, oppressi lapi-
 dibus, spoliati arboribus, quas ferè oēs auulsas, atq; incensas,
 vnà cũ ruinis oppidorũ impetus ignis in mare deuoluit. Nam
 de Octauiano quid dicã? erat oppidum id frequentissimũ in-
 star vrbis intrã mōtis ipsius radices positũ; hoc turbo igneus
 cum ingenti fragore occupauit, ædificia pulcherrima, hortos
 amoenissimos, antiqua nemora obruit; greges, armẽta, homi-
 nes multos obtriuuit, incredibili clade facta; luci vastati, prædia
 multi prouentus arena plurima sunt operta. ingentes arbores
 cũ latuissent sepultæ feruido cinere, inuentę deinde sunt tor-
 ridę prorsus, tanquã calcariæ fornaci subiectæ. itaq; sine arte,
 atq; labore carbones venierunt. At Locotroculũ, vulgò Tro-
 chia, saxorũ, ac cinerum cõgerie, aquarum èt torrente, quãtã
 accepit cladẽ? eò .n. quercus, atq; omnium generũ arbores
 prouolutæ, ac tãq; machinę trabes intentę sunt ad excidia do-
 morum, atq; tẽplorum. Polena verò eluuiione propè tota de-
 merisa, atq; obruta est, quò èt è montis voragine lapidatio fa-
 cta. Quid Massa Summana villis, & ædificijs ad voluptatem à
 Natura, atq; arte cõposita, nõnè deleta pr̃sus est; cũ eò ignea
 procella, ac plenus bituminis tortēs sese effudisset. erupit ve-
 rò ille turbo, atq; tẽpestas pãquã armata fulminibus è specu
 ad Vesuij radices sortita inauspicatum à Coruis nomẽ. In Se-
 bastianum simili vulnere sæuitum, cuius pars ferè dimidia cõ-
 sũpta est. idẽ fuit fatum Sarni, & Scaphati. occupauit in primis
 ille

ille torrēs igneus, ac sese effudit in Porticū, cuius tertia est fe-
 rē pars disiecta, sepultæ domus alto cinere; ex Principe tēplo
 tñ relicta turris est, q̄ continet horologiū inter ruinas, monu-
 mentū eius tēporis, & Solis erepti. Iā proxima Punici nomi-
 nis villa, q̄ omni amœnitate affluebat, turrim hābet reliquam,
 longē tñ à mari, quo ponē alluebatur, vt ex ea v3 circumfer-
 re oculos possis ad agros incensos, oppidaq; vastata. Boscus
 oppidū, solitudo iā est. Summanum penē totum eluione de-
 mersum, cinere obrutum, saxis oppressum. Anastasium quāq;
 tutela Virginis, cuius tēplum habet proximū, nō multum de-
 trimenti accepit, incolarum tñ numero decreuit. narrant Re-
 ligiosi viri, qui aderant, visas fuisse Dei Matris genas, q̄ ex an-
 tiquo vulnere, q̄ impius quidam furcifer infixit, mirē cruentæ
 apparent, solito magis liuentes tanq̄ ex recenti plaga. nimi-
 rū sciebat, Vesuuium sanguine maximē deterreri. porrò Nea-
 polim versus Barram oppidum huius vr̄bis satis celebre exi-
 tij non immune fuit. Concrematum item Georgianum apud
 Cremanū locum est, ac penē cōsumptū, colonis, & agris in-
 census. Excurrit quoq; incendium Leucopetrā versus, ac de-
 mūm ad fores tēpli, q̄ Virgini sacrum est, cui verē à Succur-
 rendo nomen, cursum inhibuit, ibiq; occupato tñ agro, tē-
 pestas refedit omnis. At Bulla, locus dicitur, vnde aque vr̄bē
 versus p̄fluentes ebulliunt, nūc intumuit alienis. in paludibus
 viriditas nulla, squalor tantū insidet. Iam in Nolanā maximē
 planitiē è finitimis montibus aquæ cum impetu inundarunt,
 arena, cinere, saxis, arboribus, atq; omni ex genere materia
 collata, cū ingenti vastitate agrorū. Marianum, Vitalianum, Si-
 cinianum, ac p̄xima loca grauata immenso cinere astē cor-
 ruerunt, aquarū quoq; diluuiο demersa. Titianum torrētibus
 ex Abella monte in p̄ceps actis ex parte obrutum; in Pomi-
 lianū ēt confluentes aquæ, itē in Caulianum, villas, agrosq; va-
 starunt. Palma arena, & cinere squalet; eluione domus non-
 nullæ deiectæ. planities verò ingenti quasi lacu, & potius ma-
 ri exundauit. Lauriniū cum pagis penē tumulatum. Mōtefor-
 tium,

tium, Abellinum, Tripaldā, Serinū, Solofram, Brusciānū aq̄e,
ac cineres obruerunt; Castro nouo ipsa vetustas tantū office-
re nō potuisset. Coemetinū oppidum, à Coemeterijs dictum,
torrente cineris sepulchrum verissimo nomine p̄ferebat. Ar-
paiā, Paulisios, & qui Rotundi nominantur agri, tanquā volu-
bilis Fortunę lusus fuere. Ceruicarā quoq; velocissimus torrēs
tanquā omne quodam oppidi, magno cū impetu inuasit; al-
tissimas arbores extirpauit, atq; deiecit. Carminiani fontes
obstructis cinerē, terraq; meatibus aliò diuerterunt. Forinum
multa ex parte squalētibus horret agris. Cisterna fato quodā
sui nominis exundauit aquis, sed magno cū agrorum damno.

Satis ne tibi videor oppida peruagatus, agros, villas, ac pa-
gos? quanq̄ non omnia recēsitā sunt loca. quantum priuātim,
ac publicè exitiorū? sanē, qui rōnes subducunt ex deletis op-
pidis, aut semirutis; ex vastatis agris, atq; nemoribus; ex op-
pressis armētis, atq; gregibus; ex amissa supellectile, ceterisq;
bonis, horrēdum p̄nunciant; iacturā factā bis centies cētum
millium aureorum; certè solū ex Vesuuio Monte periti rerum
affirmant p̄uentum annum esse. solitum decies ferè centum
millium aureorū. In illo quidē terremotu, qui sub Nerone cō-
tigit, quo Pōpeij, & magna pars Herculani diruta est, ingentis
cladis instar scribunt, sexcentarū ouium factā fuisse iacturam;
quid dicendum videbitur hoc tēpore, quo decē millia, & am-
plius animalīū sunt extincta, hominum verò ferè quatuor mil-
lia? mitto in cellarijs tria millia vini dolia exhausta, sed infi-
nitum est omnia perfequi.

Nunc qm̄ singulorū, q̄ vastata sūt, mētione feci locorū, vni-
uersæ ipsius Cāpaniæ faciē horridā nouo squalore, ac pallore
describā. alia nunc facies est regionis, ac prope alia regio; illa
nutrix Italię in ignis pabulum cessit. excitebo hic tibi testē ex
ipsius Vesuij cineribus, in quibus olim est sepultus; is haud
facilè cōstitutū habebat, quonā potissimū ex fonte deduceret
Cāpaniæ laudes, *qualiter*, inquit, *Cāpania ora per se, felixq; illa,*
ac beata amantitas narrari debet at euauit iā illud nomē, æru-

Iactura bo-
norum facta
in hoc incē-
dio.

Seneca.

Campaniæ
laus.

Plinius.

no-

Alia Campa-
nia facies.

5 Florus,

Lucretius.
Cassiodorus.

nosius nunc, aut infelicius nihil. vbi iam beata, q̄ dicebatur, amēnitas? quid squalidius vel agris, vel colonis? illud verò q̄ venustè dixerat, *ut palā fsi vno in loco gaudētis opus esse Natura gaudētisnè, an lacrymantis?* vnum certè in locū quidquid ad luctum facit, collatum est, atq; cōgestū; strages mortalium, interitus animantiū ceterarum, vastatio agrorū, euersio oppidorum, flāma, cinis, eluies. Et illa, quæ addit, q̄ nunc versa sunt *omnia tota ea vitalis, ac perennis salubritatis Celi tēperies est, tam fertiles campi, tam innocij saltus, tam opaca nemora.* ea nē regio hoc tempore appellaretur vitalis, in qua passim cadauera visabantur abiecta? ibi Cœli salubritas, vbi ambustorum nidor, ac puor diū fecit de cōtagione suspectos? ibi fertiles campi, vbi sepulta tellus tot menses arsit? Vin' etiam colligam in hanc rem elegantis alterius scriptoris vel verba, vel flores? *Omnium, inquit, non modò Italia, sed toto Orbe pulcherrima Campanie plaga est.* at fuit potius. accede, agnosce, si potes. insanabilem accepit plagam; tota squalet, prorsus horret. *nihil mollius Cælo.* at inde in nos reciderunt durissima, quæ Vesuuus exturbauerat, saxa, verius ferreæ massæ. *bis floribus vernat.* vernat, an æstuat? ego verò aliam hinc non agnosco florem, nisi eum, qui à Poëtis appellatur, *flos flamma,* quamquam istiusmodi flos Campaniam potius deflorauit. *nihil vberius solo,* illudnè solum, quod feruidis lapidibus est contractum? nisi ideo dicatur vber, quia tumet non humoris lacte, sed cinere. *Liberi, Cererisq; certamen,* immò verò certamen ignis, & aquæ, quæ enim incendium, quæ eluies in hac regione deuastanda, delendaq; certarunt. *nihil hospitius mari,* nempè, quod horrendo murmure nuper infremuit, quod arsit, q̄ vel retroactum est, vel resorptum; cuius hospitium aggestis molibus, infinitaque materia contractum est sed, vt ego quoq; orationem contraham, rem breui completar. In tam acerbo quasi funere, Vesuuus Campaniam vnā fecit vnam & cinerum, & lacrymarum.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVII

Liber Decimus.

Continens Topographiam eius Montis.

AD PETRV M ALOTSIV M CARAFAM.

Hemistocles Atheniensis, cum p̄dium suum venderet, præter communes laudes accersiri solitas à situ, à soli natura, à Coeli temperie, ab vbertate frugum, atq; prouentu, ad extremum per præconem illud addi voluit, καὶ ἀγαθὸν ἐκείνῳ γείτονῳ, hoc est prædio illi bonum adhærere vicinum; quasi

nihil magis allicere posset emptorem, quã boni vicina. quis .n. ignorat, quantum contrà detrimenti malus inferat plerumq; vicinus? non modò excantatis propter inuidiã agris, quod leges duodecim tabularum minis execrabantur; sed incensis, vel alio incommodo affectis. Atqui præco ille Cãpaniæ, qui de Natura scripsit, cùm multas congestisset huius Regionis laudes, vt in fine superioris libri vidimus, hoc tñ prætermisit, eam malum habere vicinum; nihil ausus de incendijs Vesuujs loqui. sed huius vicinitatis incommoda ipsi quoq; cū propius accessisset, fraudi fuerunt. quãobrem ego consultius agam, si cùm alibi ostenderim, quantum boni siue agris, siue ægris huius montis vicina conferat, hic èt ostendam, quantum, cū aliquando incandelcit, afferre possit exitij, vt huius vicini natura cognita sit omnibus, penitusq; perspecta. Sanè illud Plautinum vsurpare Campania possit

Plinius.

*Nunc ego verum esse illud experior,
Aliquid mali esse propter vicinum malum.*

*Plautus in
Menc.*

O O

Ceteri

Ceteri quidem, qui flagrant, Montes intra fines suos se continent, at verò Vesuuius vestigijs incēdiōrū suorum transmarinas ēt vrbes, vel potius Orbem terræ notauit. atq; hoc tēpore cū inter nationes cōmercium abstulisset, & belli tēpestas, & sæua contagio, vni Vesuuiō cōcessum est, cinerū merces importare quò vellet. Iccirco tandiu feriatuſ fuit, vt feriret immanius. arriḋēs illa inter opacas arbores scenę facies quāto nos postea luctu obruit? huic vni sobrio esse non licet, nō modò quia craterē habet, sed q̄a inter praela, inter lacus, cellasq; vinarias est positus, totus vitifer, totus lethifer. vt fertilis gleba fit, & pinguis, quanta prius macie soli fit? squalere oportet agros, vt vireāt, ac cerni nō prius arua, q̄ busta. quātū erat illud virus, q̄ in visceribus Vesuuius claudebat, q̄ tanta cum molestia euomuit? q̄ atrox illa flāma, quæ ipsum, qui eā edidit, exedit? an non vipereum dicendum est illud malum, q̄ parentem lacerauit? at soluit (vt ita loquar) auctor ipse incendij pœnas, solutus in cinerē, & fracti fœderis, cœruicibus fractis. tanquā .n., vt nostro more loquar, strictæ secures in eius ceruices Manibus eorum, quos oppresserat, litauere; & quasi publicū paricidā Diræ deuouissent, ita cineribus mortuorū suos ipse cineres dedit inferias; & quos obruit ruina domorum, & conflagratione patriæ, ijs suo casu, exitioq; parentauit. Sed vtrū maius p̄digium, q̄ Vesuuius licet abscisso quodāmodo vertice, q̄ supplicium incēdiarijs leges iudicūt, tñ adhuc vibrantibus ignesceret linguis è nube, an q̄ has illi linguas absciderit Ianuarius? nēpe huius non elinguis est sāguis, æstuat orando caussæ nostræ patronus. est .n. et clamor sanguinis, huius maximè q̄ efferuescit. hoc clamāte, mugire, ac tonare Vesuuius desijt; nihil postea valuit; & si subinde motu minas intentare videretur, sed more anguium (hos aut obliquo ipso incendij tractu exprimebat) qui obruto capite frustra se reliquo corpore cōmouent, atq; contorquent: aut si mugitu Taurū imitatur, cornu altero iā refuso, atq; cōfractō minus deinceps habebit viriū, minus imperus, quo nos feriat. quo antea Vesuuius supercilio (sunt .n. & montiū super-

per-

percilia) quæ toruo nos intuebatur? quod tamen quasi actus furore præcipiti sibi ipse abrasit. sed illud quis non iure miretur, quod is, qui tantas edidit strages, tamen exhorruit sanguinè? quæquam par erat metui Patroni sanguinem ab eo, qui Patriam fecerat metu exanguè, & mortalium vinci lacrymis eum, qui Cælum obtexerat fumo. Sanè cum Neapoli ab hoc Monte impenderet exitium, atque; ille in nos quodammodo ruere videretur; in tanta etiam commotione telluris, vnicuique; ciuium aliqua ratione illud poetæ accommodari poterat.

pl. in epid.

. . . nisi quid auxilij in te est, absumptus es,
 Tanta in te impendent ruina. itaque; in te irruunt Montes mali,
 vnus parturiit Mons, sed si aggestam materiam, atque; aggeratam menti subieceris, Montes nati sunt plurimi. accessit prodigiū duplex, vel quod hi maiore quasi corporis mole prædierint, quæ parens sit; vel quod ortum auspicati sint à cinere. nisi, inquam, hoc in nobis præsidium esset inuentum, pietatis, ac precum; nisi hæc Vrbs magnæ Dei Matris, ac Ianuarij in primis ex Coelitibus suffulta patrocinijs fuisset, desiderare facilè potuit, ac non tam mali mole, quam mali mōte obrui. Nunc quoniã Vesuuius sepultus iacet in suo cinere, tutius ad ipsum exitij fontem nobis accedere licebit; quod est iccirco extremo loco facio, quia ipse Vesuuius, quasi veritus, ne incendiarius haberetur, se initio densa nube cōtexit; etsi statim Natura ingenti fragore reclamans prodidit omnibus reum.

Distat Neapoli Vesuuius octo ferè millibus passuum. deducit radices in orbem, ac subinde sese rotundo, ac tereti magno veluti corpore sensim in arduam, & surrectam altitudinem attollit. atque; olim quidè fuisse omni ex parte mons celsus dicitur, sed erumpente postea igni, mediã defedisit, ita partibus in se cōeuntibus factū, vt ad effigiè amphitheatralem inflexus, vastam planitiem (Atria vulgo vocant) in caueæ formam inter duo iuga includat. alterum cornu ingentem pyramidem refert, propter quã quasi regio more sepultus iacet; in seque; decubit; siue in vno collè pyramis est, in altero pyra. tanquam. n. in mausoleum se ipse recepit suū funeratus, in so-

Dis.

lioq; collocavit, non alijs vnguentis, atq; odoramentis dif-
ferto, q̄ sulphure, atq; oleo illo incendiario, q̄ è petris effluit.
Habuit antea vaporaria, quę morbos varios defudatione cor-
rigerēt. itaq; sudorē primò à nobis Vesuvius expressit, postea
lacrymas. à meridie excurrit in mare, clauditq; ripā Sarni flu-
minis. viginti quatuor ferè millia passuum in ambitu colligit.
de Italicis loquor, non Geometricis. libet hic èt in tanta ca-
lamitate eius montis *πρόσ ὄρον* à Poëta lepidè effectum pro-
ponere. apud quem, cum à Parthenijs quæsitum esset per io-
cum, quæ forma, quo esset ore Vesuvius, ita describitur.

Persona Ve-
scuo. iusticia

Ventre quidem modico, at medio de pectore gibbum

Iovio. Pont.

*Protendit, quanta est Bavia cretatilis olla,
Qua miscet subibus pultes, farcitq; catinum
& paulò post*

Napeæ

Hunc rident, rident & Oreades, ille superbum

Nutat, & inflexo quassat nigra tempora cornu,

Quod longè horrescit setis hinc inde reflexis.

At caluum caput, & nullo vestitur amictu,

Stant mento sentes, horrentq; ad pectora dumi,

Ab vereor, soror, & dicam tamen, huius ab ore

Curvantur gemine sanna, quarum altera pontum

Tetra petit, fluctusq; ferox, & littora verrit;

Altera Sarastris fauces, saxa horrida Sarni.

sed vt ad seria redeam, & institutâ topographiam persequar;

Colligit hic mons in ambitu viginti ferè quatuor millia

passuum. à radicibus ad cacumen quatuor millia, & amplius

numerâtur; à mari meridiè versus tria millia. eminebat antea

Vesuvius altius àltero iugo triginta circiter passus, nūc infra

illius verticem decumbit ducentos, decem, & octo. atq; illud

quidè iugum altitudinè habet respondentè littori ad perpè-

diculum passuum ferè mille, atq; centum; huius aut descēsus

intra voraginem antea continebat trecentos ferè, ac triginta

passus; tūc sensim contractæ in angustum fauces brevè arcâ

sexaginta circiter palmorū squalentè semiuistis lapidibus ef-

for-

Vesuvij mō-
tis mensura.

formabant. nunc vorago dehiscit passus quingentos, & amplius intra crepidinē, vnde fumus initio è nouē quasi caminis erumpere videbatur, è quibus multi nunc, præcipitatis molibus, obstruēti. hinc cōuoluti vortices fumi sese efferunt, aut nigricantes, aut candicantes; qui postea concresecunt in nubem, frigida maximè tempestate, atque humida, & Africo in primis flante. Crateris diameter supernè passus continet octingentos ferè, ac septuaginta; ambitus verò, qui ad ellipsis figurā accedit, tria millia passuū, eoq; amplius. Os igitur voraginis nunc multò patet immanius, Crateris labris igne consumptis. iam tanti camini culmen in focū ipsum corruit, & suo se obtexit cinere. gigantes olim inter eius flāmas excurrere visi sub Tito, at nostra ætate non itē; nihil .n. iā illi cōmune est cū gigantibus, quādoquidē magna ex parte decreuit. quò maior erat illa montis quāsi corporis moles, eò maiore collapsa cū impetu, ac sonitu ruit. Hic ille Crater est, vndè virus illud acerbissimum aliquando Vesuuus p̄ vitium neetate propinat, hunc prorsus illū dicas, qui appellatus est à Veteribus κρατήρ κακῶν *Crater malorū*, cui èt imprecari soliti, αὐτὸς κρατήρην γίνῃ κακὰ, vt in ipsam Craterem reciderent *damna*, quæ infert. q̄ sanè euenit penè diffracto. φιλοτήριον, Crater Vesuuij. olim appellabant *amicitiæ Craterem*, quo res turbulentas cōponebant; eoq; Scythæ in primis quantumuis barbari vsi dicuntur; contrā Vesuuij Crater quātas inimicitias, ac lites excitauit de confusis agrorū terminis, quos neq; Heri ipsū dignoscunt, de uertendis torrentibus, quos oppletis elicibus vno impetu solet effundere? nulla Crateris illius fides, .s. non frāget fidē, qui suo se ipse furore diffringit? aut firmabit scœdus, qui tanto cū motu se concutit? Iam post hoc incendium egesta materia, laxior est montis Crater, cōtrā maris contractior ingesta. Erat quidē antea descensus intra ipsā voraginē, non tñ omni ex parte, quippe Neapolim versus p̄ruptæ rupēs imminebant; quo loco scraber, & squalidus, ceterum Octavianum versus, siluosus erat, & herbidus. Vorago nonnullis videbatur referre ingēs amphitheatrū, & Crateris

la.

labrum quasi caueæ sedilia; nauim potius alijs, vt mirū non sit, q̄ hauserit maris aquā in hoc cōi naufragio. circumcirca nonnullas, *tanquam Vulpium foueas*, siue lustra fuisse scribunt, quæ videlicet satis indicare possent frūdulentā quodāmodo Vesuij naturam, ignē sub herbescente viriditate coelantis. porrò qui in eam voraginē antea descenderant, narrant, siue glandē æneam emisissent è tubo, siue lapidem immisissent in fundū, miros tumultus edi solitos, & multò maiore resultatse vel sonitus, uel vocis imaginē. nā & montium flexus, crebriq; vertices, & conflexa cubito, aut contracta in humeros iuga, & concaui intus sinus, dū scindunt inæqualiter aērē, id efficiunt; hinc horrendi illi mugitus cōpleuere aures. Intumuerat Vesuius aliquot ante mensibus, in eo vertice, quo mari subiecto imminebat; æquata, quæ desidebat, vt alibi dixi, voragine. idq; factum, nō, vt quidā arbitrati sunt, spiritu terram eluctante (qui .n. attolli poterat tumor tantus, quē maxima cum vi fieri necesse erat, sine vllō prorsus motu mōtis ipsius, cuius in se partes nexæ sunt) sed, vt ab oppidanis accepimus, rupibus, vt fit, eò collapsis.

Scythus
Viginius.

Plinius.

Vide lib. 3.

Veneris tē-
plumolim
in Vesuuiō.

Martialis.
vide Scholia-
sten.
L. Florus.

Terentius.

Herculis tē-
plumolim
in Vesuuiō.

Dio.

Est aut Vesuius inter Montes singularis, & sibi vni constans, alterius ex Apennino nullū habens coniugiū; quāobrē à nonnullis dictus est cœlebs, & castus; nisi q̄ olim Veneri sacer fuit, quæ in hoc iugo habuit insigne delubri; siue quia eam poëtæ cum Vulcano coniunxerant, siue potius propter loci venustatē; nepe iccirco à venusto quoq; scriptore dictus est *Vesuius pulcherrimus omnium Cāpania montium*, nunc & Venus abiit, & venustas; & cultus hęc defecit, & cultura soli; illud optandum, hoc desendū. *friget* nunc illa *Venus* est inter flāmas, quia *sine Baccho*, exustis iā vineis, & dirutis cellis vinarijs. Habuit et Hercules, quia subiecta cōdiderat oppida, in hoc eodem monte delubrum; quo in loco noua incidit iq̄ monstra, hoc est in igneos illos gigantes, qui visi sunt olim in incendio excurrere inter flāmas. Satyri quoq; in densissimis Vesuij lucis culti, fœda Numina, siue potius mōstra, naribus aduncis, fronte cornibus aspera, setoso corpore, pedibus ca-
pri-

pinis; hoc illis accommodatum satis, ut in incendijs fugā arripere celerius possent. his postea castissima Dei Mater, multis apud Vesuviū templis insignis, fuit opposita. Est ad radices mōtis olei scatebra, q̄ è petris emanat. hoc Vesuuius nuper, tanquā aduersus nos luctaturus, se perfudit, quamobrem, & arenam ēt sparsit; sed victus cōi pietate cecidit, & casum restatur ipsius decrementum. Decurrebat olim ex hoc monte inter ceteros Draco fluuius, contabulatis aliquando turribus à Narsete munitus; cuius virtute deterriti Gothi, ne fundere sanguinem, in montem, qui lacteus vocabatur, concesserunt. hunc Draconem hoc tēpore putant multi tanquā è latibulis erupisse, ac proserpsisse ad Cāpaniæ perniciē, quippe incendiū consecuta ehuies est, coniuratis fluuijs, imbris, & ipso mari, q̄ resorptū mons euomuit, q̄q̄ ab isto Dracone nihil incōmodi erat metuendū Neapoli, cui Dracones cessere in salutis excubias. Aliū quoq; fluuiū (errant, qui castrum putant) nō longē à Vesuuiō excurrisse legimus, Vesurim nomine; apud hunc Decius pro exercitū se deuouit. sed hoc tempore maius fuit pietatis argumentum; quippe non vnus, sed plures ex religiosiis in primis ordinibus, qui apud Vesuuium habitabant, cum fuga sibi consulere possent, ne aras, ac tēpla desererent, ne oppidanorum animi destituerentur necessarijs præsidijs, spontē deuouere se flāmis: ut omittam eos, qui ex hac Vrbe non religiosi solū viri, sub patricijs, ac primarijs, statim initio, frustra deterrente Vesuuiō linguis è nube vibrantibus, terrā motu, cinere, mugitu, ad reparandas sacrarū ædiū ruinas, ad leuandam miserorū egestatē, immo verò ad eruēda è cineribus cadauera, aduolauerunt, ac penè in medium rogum insilierunt. Porrò erant in Vesuuiō, antequā eum de prædaretur ignis, venationes, atq; ancupia. occurrebant nemora, siluæ, quibus à dextra, leuaq; cōuexa iuga, atq; in theatri modum inflexi colles opacabantur; nunc exesa habet latera, & sulcis exarata, imperuia tñ aratro propter solī durtiē. offendebatur antea in asperos, & cōbustos lapides Pōpeios versus; nunc vbiq; incendij squalent horrenda vestigia. circa

Draco fluuius.

Procopius.

Vesuri fluuius.

Abraham Ortel.

Luuius.

Beccacis.

Cra-

Craterē solo defixi cōti, extraherentur statim preusti, & sulphurea quadā incrustatione delibuti. Est inde longè, latèq; oculorū quasi panegyris quædam. vniuersa verò, q̄ subiacet, Regio antea tāquā topiario quodā Naturę opere spectabilis patebat; nunc spectaculum infiniti cineris luctuosum. frustra requiruntur oculis, vel opaca nemoribus loca, vel confita vitibus, vel herbida pascuis, ac tota illa, quæ præiacet ora, quæ dispositæ in quineuncē arbores vestiebant. formā aliquā ad eximiā pulchritudinē aptè cōpositam cernere videbatur, ea varietate, ac descriptione, q̄ Natura omni elaborasset industria. quercus, & populi patentibus diffusæ ramis in vastā proceritatem surgebant, amictæ vitibus geniculato tractu ad cacumina conscendentibus, quæ inde precipitatæ ad solum, ea erant feracitate, vt vnus liquor expressus lacum impleret. s. insignis antea fuit Vesuuus lacrymis, vt vocant, suis, nunc insignior nostris; atq; illud Græcanicum vitium nomen, in Troianas abiit flammæ.

Iter ad Vesuuij craterem.

Iam ausi sunt sub ipsum cōflagrationis initium, perustrare montē, explorare omnia nonnulli in primis ex Mathematicis; nec defuit illis in itinere puluis, quo vtuntur, infinitus, atq; arena. tetrā caliginem subiere cū radio. tñ execrati deinde sunt quidā ex ijs audax cōsiliū, metu penè exanimati, & tanquā fanatici ex ijs, quæ viderant, regressi. circūfusa subito nubes fumi volubilis Cælū oculis, ac mōtē ipsū eripuit. nihil occurtebat nisi arena, & cinis immensus, recētes ostres, atq; cōchylia resorpti maris indicia, immania saxa, voragine, atq; hiatus, ingentes aggeres terræ, atq; inuisi antea colles noua pgenies euiscerati Vesui; scrobes itē, ac rimæ sulphur olētes, vnde fumus erumperet. vbiq; squalor, & nuda tellus. Soliti quidē sunt, qui Aetnā ascēdunt, in ascensu sui memoriā incidere nomina in arborū corticibus; id nobis in ascēsu Vesuij omni ex parte glabri facere minimè licuit. Iam non sine anhelitu emensi eramus salebras, superato montis iugo, cum ingens horror incessit animos, perstricti oculi sunt tam inmani spectaculo; siue in ipsam fumantem voraginem inciderent,

Faxellus.

derent, siuè per subiectam planitiè camporum discurrerent. apparet in montis latere vulnus, q̄ accepit primum; vnde p̄ calido sanguine bitumè fluxit ignitū, sed restinguendū mirè ab æstu sanguinis. supernè in medio hiatus maximus, & Crater horribilis porrectus in amplū sinum, & patens ore latissimo; paullatim ad imum vsq; se contrahit; ex eo tanta vis adhuc fumi vndantis, tã inuoluti globi efferebantur, vt inferiorè vetarent aspectum. non tñ idem semper æstus; seruanda erãt interstitia temporum, & venti, qui aliò differrèt, ac distraherent nubè. deniq; auribus potius se Vesuuius, q̄ oculis credebatur, quibus in hiatū admotis, instar immensæ ollæ igni maximo appositæ, atq; efferuescentis subterranei sonitus, ebullientesq; feruores ita exaudiebantur, vt gradum statim reuocare necesse esset. hìc Mathematici diligenter omnia contèplati sunt, atq; dimensi, ea ratione, qua dixi.

Deinde conuertimur ad miserum spectaculum conflagratæ Cãpaniæ. infinitus ex hac velut altissima specula p̄spectus patet, quippe nullis penè locorum terminis circūscriptus per immensa spatia cãporum, & interiecti æquoris excurrit. Erat verò antea p̄spectus ille sanè iucūdissimus; cū viridissimos colles, ac nemora, cū frequentissimas vrbes, & suburbia magnificis ædificijs, ac topiarijs exculta, cum Crateris maritimi formã, velificantes naues vltro, citroq; cõmeantes, cū amœnissimas Insulas vno aspectu intuebamur; vt nemo esset, quin fateretur, Naturã Orbis terrarū loca, alia alio fauore cõplexã, at in hãc felicissimam oram vim vniuersam benignitatis, & cumulū effudisse. cumq; alibi non sine quadã dignitate cõfederit, hìc Regiam collocasse. huccine tandem tot, ac tanta munera reciderunt? enimuerò nō modò nunc p̄spectus ille, qui quamlongissimè p̄tendebatur, amputato vertice minor est, sed nulla miserior, ac flebilior species cõtuentibus representari potest. subijciuntur oculis vastationes agrorū, sepulchra oppidorum, atq; pagorum, ingentes voragines p̄fluuii igniū, vel aquarū factæ. noua rerū facies, noua regio, ex altera parte Oëtavianum, Palma, Laurinium, ac cetera busta Cã-

Baccius.

Prospectus à Vesuuiio in subiectã regionē vastatam.

paniæ, in primis Nolana Vrbs, quæ hostiles arietes olim eludere potuit, sed cõcussa nunc ob terræ motum arietatione tectorum penè corruit; incursionē hostium effugere potuit, non itē excursionē aquarum; natabant finitima oppida, pagi, villæ, vel sepulta iacebant hæc omnia; squalent adhuc ex agris multi cinere, atq; saxis operti. Iam mare versus horribile omnino spectaculum sunt Herculæ, atq; Pompeij. geminū exitium, ferè par ruina, quæ non modò cãpos opplevit, sed mare; idq; noua plaga cõtraxit. Atq; hoc quidē Oppidū ita de triūphali illa ab Hercule ducta boum pōpa dicti fuere Pōpeij, vt in omen funeris ea nō semel verã sit pōpa. armenta verò boum alium sortita sunt exitum, nēpe exusta flāmis, aut obruta lapidibus. repetitū nunc est illud vulnus, q̄ Tito imperante accepit, cum ex abrupto vertice p̄fusæ scaturigines ignium regionem obruerunt, liquatis quoq; saxis, q̄ instar ferreæ spumæ furorē eius adhuc testantur incendij. quāquam tunc in scenicorū ludorum spectaculo confidēres excussorū lapidū sepeliuit imber, vniusq; theatri cauea facta est totius ciuitatis vrna; nūc cõtra, noua quadã pietatis pōpa, oppidani sponte ad delubra se recipientes, tãquam victimæ apud aras Cœlitum cõciderunt. de oppido verò Resina nūc maxime illud Poëtæ carmen accinas.

Solinus.

Rous. Pont.

*Ecce venit Resina auia iunctissima nostra,
Tristior illa quidem patris de clade Vesui.*

sed cõe Campaniæ funus satis in superiore libro defleuimus. Horum igitur oppidorum, ac ceterorum adiacentium busta è sublimi illa montis specula contemplabamur, nam quæ ad incendium minimè pertinent loca, consultò prætereo.

Vesuius usq̄
diuersus nūc
à seipso.

Differt igitur nunc à seipso Vesuius pulcritudine, magnitudine, natura, atq; ingenio loci; qui. n. ob singularē sui speciē Veneri sacer erat, squalent nunc totus, atq; horret sulcis, quasi rugis exaratus exaruit; nuda, et deserta sunt omnia, deniq; qd esse pōt venustatis in cinere? quāquam calamistris in cinere calefactis ad pulcritudinē coma crispatur, sed nullam. habet Vesuius arborum comam, nec alia nunc illi cõuenit.

Venus,

Venus, nisi quæ dicebatur, vel Libitina, vel Calua, adeo totus est & cinere funestus, & glaber. De magnitudine verò, quod dicam? quæ tanta erat antea, ut cum illo Sapietum iudicio conferri potuerit Athos, sic .n. de Vesuuio vir ille doctus in primis loquitur, *nubes ipsas, ut mons Athos, videtur excedere, nam propterea est summo illius vertice, ut caelum fuerit serenum, in omnes Regionis adiacentis partes despicere vix aliquis potest.* itaque de hoc monte illud Maronis usurpare licet.

Quantus Eryx, & quantus Athos.

quando & in Vesuuio, & in Eryce Venus culta. Athos verò cum illo conferri possit, non propter altitudinem solum, sed propter incommodum: Aetna .n., & Athos iam olim in molestia, atque incommodi puerbum abiere. ut ait Lucilius, quippe Aetna crebris incendijs, & maximis, subiectis agris, atque urbibus perniciem non semel attulit, & vastitat; Athos est, & ob ingentem celsitudinem sua umbra molestus est, quæ in Lemnum versus trecentis distitam stadijs mittit, & nauigantibus impedimento erat antequam perfoderetur à Xerxis exercitu, quod toto longè dorso protenderetur in pelagus. sed quæ paruum erat hoc incommodum, si cum immanibus exitijs, quæ Vesuuus intulit, conferatur, at qui hunc est montem perfodi multi operæ pretium putant, siue ad incrementum ærarij, quod inuentis, ut sibi persuadent, metallis fieri possit; siue ad decrementum incendijs, quod est planitie minus validum deinceps esset erupturum. quippe montes, & receptacula spirituum specus habent, & venas plures materie ad incendium idoneæ, & siphonum instar eam incensam validius exturbant. sed hoc labore Vesuuus ipse nos liberat; sua .n. sese vi ipse perfodit, imò verò defodit. iterum, atque iterum incendia moliatur, se planè demolietur; ac discet posteritas, nihil esse tam celsum, quod cum aliena vis deest, propria non subruat. Denique non modò alter est à seipso Vesuuus, & forma, & magnitudine, sed etiã natura, atque ingenio loci; quid .n. illo antea hospitalius? quid mitius, aut mollius? quæ placido sinu excipiebat, atque amplectebatur eos, qui à febris incendio euaserant? contra nunc quid illo immanius? tot mortalium strage, tot oppidorum ruinis, tot agro-

Athos mons
cū Vesuuio
collatus.
Georg. Agric.

vi gilius.

A. Gellius.

rum vastationibus factis. nemp̄ ille nō modò lapidibus, atq; flamma metuendus, sed nomine quoq; nō vno ad timorē cōposito, siue Vescuus, siue Vesuuius, hoc est fauilla. vnus mōtium sic infrem̄it, sic exardescit, vt exhorrescat non vna pars mundi. mugitor à poētis est dictus, & exustis anhelans visceribus, multò immanior eo, quē Hercules domuit, tauro, quippe mōs hic bicornis nō solūm exterruit mugitu Italiā, sed tāto cū impetu in Cāpaniā ruit, vt alterum cornu sibi cōfregit, & cōminuerit. Integrā seculi materiā ad cladē paratam in vnam horā Vesuuius cōtulit. horam dico; immò verò vnum, aut alterū quadrantē. nō modò ille ex ore flāmam, sed è pectore tanq̄ ferri massam euomuit, vt hostilis instar exercitus vnus ipse ad stragē flamma, ferroq; sæuiret. ideo sibi spiraculum aperit, vt aliorum spiritum intercludat. sepultus iacet, & adhuc habet in supercilio minas, et funeratus se quandoq; cōmouet, suoq; motu incutit nobis metum. quamq̄ iā pridē furorē, quò intus ardebat, quibusdā notis significabat. Accipimus aliquando à pastoribus, ac rusticis, intermicare solitas è Vesuuii noctu flāmulas; quippe halitus siccus, & calidus è vaporarijs excitatus pugna nocturni frigoris exardescēbat; quāobrē et fieri puto, vt, si erudito scriptori credimus, *hominum capita vesperinis horis magno praesagio circumfulgeant*. destitutus .n. vapor, qui ex humano corpore excernitur, calore Solis, vicinæ noctis appulsu per antiperistalam ignescit; qua suspitione Naturæ operantis vt flāma illa careret, q̄ olim diuinitus Religionis Principes afflauit, matutino tēpore verticibus insedit. Est aut̄ hoc cōe Vesuuii cum cāpis Hesperijs, & Argeis, qui noctu, quamquam hoc in ipsis perpetuò fit, intermicant. & verò nuper huiusmodi è Vesuuii flāmulas p̄nūcias incendij ex oppidanis nō pauci se vidisse testantur. olim cū à Romanis contra Mysios pugnaretur, nō parum terroris incussisse dicitur Barbaris Domitius quidā, qui super cassidem arte quadam flammam, quam motu corporis suscitabat, velut ardenti vertice fulgurans, ostentabat, ne tantum fabulosè dictum de Latino Duce putemus.

Valer. Flac.

Anno 1626.

Plinius.

Cui

*Cui triplici crinita iuba galea alta Chimeram
Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignes.*

Virgilius.

quantum igitur nobis terroris inferret, in hoc quasi Naturæ cōflictu, Vesuvius Chimere simillimus, siue monti, siue mōstro? q̄ inter cetera hoc habuit p̄digiosum, ut in suo casu, ac ruina ualidius esset, ac sæuius. sit hoc immanitatis, illud ēt fraudis; s. apud eum exprimebatur tot prælis uua, qui esset opp̄ssurus oppida tot ruiis. feruebat in uinis, daturus flāmas. orientē, p̄fert nobis Solē, quē subito, cum libet, extinguat. recipiebat, se curaturū ægrorum corpora, qui Cāpaniam foeda strage lacerauit. nec terris se cōtinere potuit eius furor; nisi per spatia cāporum, quos incendit, in ipsū pelagus ardēs excurreret. atque hic est ille Vesuvius, qui amœnitate, ac sui specie ita lenocinabatur oculis. At. n. amphitheatri formā refert; scilicet ut ibi funebres ludos quandoque det sepultæ Campaniæ. oblectabat ea forma multos, mihi certē. iuspecta semper fuit; etenim iam pridem Vesuvius ut amphitheatrum fama efferret suum, theatrum flamma obruit Pompeianum. Præterea quid habet amphitheatrum, nisi cædes? cuius arena cruore gladiatorum madet, in quo belluarum inter se cōcurrentium pugna sp̄ctatur. atque utinam hic tantum ludus datus esset in amphitheatro Vesuuij cæde brutorum, non ēt hominum. sparsit ille arenam, sed ardentē, in quam qui descēderet cum flamma luctaturus, desperaret victoriam. quid nisi horrificum Natura nobis sp̄ctandum proposuit, cum in amphitheatri formam Vesuuium composuit? nā in huiusmodi loca prodire soliti, qui cum luderent, aleā vitæ subibant, publicæ voluptatis hostiæ. scilicet extrahebatur e siluis fera, ut haberet in Vrbe feritatis magistros, atq; ut disceret ab homine inhumanitatem. dedit hæc sp̄ctacula (quis crederet?) Titus ipse, qui deliciæ hominum dictus; accessit hic ad Vesuuium post incendiū, vidit excitatum à Natura multo maius, quam à se amphitheatrum; contemplatus est arenam, quam ille sparserat; & qui sp̄ctator fuerat lætus in suo, ingemuit in nostro. quid enim hic nisi cinis, & luctus? oportuisset hūc accedere,

Amphiteatri species in Vesuuiio ominosa.

Dis.

cedere eo habitu, quo accedebat Commodus Imperator, & in amphitheatro spectaculo non togatos, sed penulatos ad esse iubebat; penula enim utebantur in luctu maximè, cum interea ipse Imperator pulla veste sordidatus spectaret, gladiatorum scilicet strages, & belluarum. sed quam tu mihi belluam cum hac præsertim flamma conferes? num ab hac villa spes fugæ fuit? nū declinatione aliqua potuit eludi? sēper igitur illam in Vesuvio amphitheatro speciem iure pertimui. legeram ēt, aut videram, alijs quoq; montibus, qui incendijs infames sunt, huiusmodi inesse formam. Mons est in regione Tarcateni Vesuvio quam simillimus. assurgit excelsus, & arduus; inferiora densis nemoribus vestiuntur, superiora ex incendijs glabra, & horrida; in vertice crater hiato vasto in plures circulos circūductos maiores minoribus ad speciem amphitheatro discedit; inde per æquinoctia maximè, certis flantibus ventis, cum horrifono mugitu flāma atro mista fumo, & fauillis erumpit, & omnia latè loca cineribus cōplet: Sed quid opus est barbaras nationes adire? apud nos hic in agro Puteolano eadē spectacula visuntur; etenim Mons ille, quem superiore sæculo vis ingens spiritus incendium eluctati extulit, excitavitque, instar habet amphitheatro, leuiter à summitate se pandens cliuo. intus tanquā area est cum aq; è quibus fumus sulphurei odoris exhalat. Iam quid de altera loci appellatione dicam? Atria vocant oppidani Vesuvij inter vtrumque cornu planitiem. atqui fuit olim in more positum, in atrijs Maiorum fumosas imagines disponere, quas in funebri pompa deferrent: ita Vesuvius in eius incendij, & sub Tito contigit, fumo, gigantum imagines, qui quondam hanc regionem incoluisse dicebantur, exposuit, & quadāmodo protulit in Campaniæ funere. Nam quid ego de cratere ipso dicam, vnde tanta vis ignium est effusa? nisi quod alij scripserunt. *flammam Vesuvius reddit ita, ut in eo suffimenta cuiusvis generis fieri videantur*, præcipua tamen illa sunt bituminis, atque sulphuris. Aram ēt alter appellat, habemus igitur apud nos Aram, quæ tanta est, ut apud eam mactatio

non

Historia Indica.

Dio.

L. Florus.

non modò tot milliū ex armentis, & gregibus animalium, sed et hominū facta sit. mollissimum antea Cœlū adhuc nidore victimarum horret. habet Ara hæc tantū cineris, vt eo complerit et exteras regiones, ac maria.

Deniq; si cū ceteris montibus Vesuuius conferatur, visus est Sapiens, *Aetna ignis imitator*. præclarum verò sibi proposuit exemplum ad imitandum. eum Aetna de immanitate certat, & vincit. quippe iaculatur hic saxa; sed lōgius; diffundit cinerem etiā largius; tonat portò ruinis magis hortificis. immane quiddam se narrare putauit ille, qui dixit, *Aetnam tantum flagrare, vt quinquagenā, & centena millia passuū eruetur arena globo flamma.* & iterum, *Aetna sauillam Taurouiniū, & Catinam vsque peruēnisse feruentem, fragorem verò ad Maronem, & Gemellos colles,* quantò Vesuuius uel immanior, uel prodigiosior? cuius cinis statim non modò ultimā Apuliam, sed Pannoniam; nec Adriaticum, & Aegæum modò mare, sed pontum texit Euxinum; cuius item montis fragor ad trecenta millia passuum est auditus. hoc etiam immanior Vesuuius, quàm Aetna; quòd hæc neminem fallit, cum ferè perpetuò flagret, quamobrem dictū est *Vernaculum monstrū*, at Vesuuius clandestinis nos inuadit insidiis; incautos, nec opinantes occupat: latet ignis sub herba. immanior illo est Aetna mole, non damnis. occidit quidem Aetna superioribus annis præstantem quemdam medicum, ad craterem accedere ausum; Vesuuius alterum in historia insignem, alterum in poësi. Iam ambo, quò maiores egerunt moles, eò minores ipsi sese demoliuntur; neq; enim audiendus est quidam è philosophis, qui falli eos dicebat, quibus Aetna diminui uideretur; idq; extinctæ propè iam flammæ, atque absterfæ fuligini tribuendum esse. sed Aetna sui testis est casus depressior in dies, doletq; eripi sibi aspectum Vesuuij, quē habebat imitatore, quēq; antea despectabat altissimè; Porò si religiones, aut potius superstitiones consideres, eas ità olim diuiserunt hi mōtes inter sese, ut alteri culta sit Venus, alteri Vulcanus; quanquam, si squalentes agros hinc cernas,

Vesuuius cū
Aetna col-
latus.
L. Florus.

Plin. ll. 2. c. 3

Orosius.

Franc Nigrū.
Plinius.
Bassum.

Seneca.

PaZZellus.

&

Virgilius.
Claudianus.Iustinus.
Cardanus.

& sepulta cinere oppida, uidebitur & seuior Vulcano Venus,
& foedior. Ad hæc illi, Enceladus, huic Alcyoneus gigas sub-
iacet. montis utriusq; uorago in immanem altitudinem dehi-
scit. ambo è cratere, cum uitibus abundant, propinant flam-
mas. his fomitem sufficit uicinum mare crassum, & pingue, q̄
etiam fluctibus compellit spiritus in specus, qui intus agitati
luctantur, & excædescunt. Cōuenit item cū Aetna Vesuuius,
dum non modò locum præbet opportunum flammis omnia
depredantibus, sed fugitiuis etiam, atq; raptoribus. hinc illæ
gigantum fabulæ, qui quondam ad hæc loca grassati sint;
quemadmodum, & Cimmeriorū, qui apud Cumas ex raptō
uiuere soliti, sub humo delituisse crediti sunt. etenim usq; eò
mortalium peruicacia effrenata est, ut ea ipsa, q̄ putantur In-
ferorum uel ostia, uel uaporaria, non modò receptacula fla-
gitio sint, sed arces, atq; perfugia. accenditur cupiditas iis
incendiis, quæ, ut illam extinguant, excitantur. q̄ritur ad sce-
leris asylum locus supplicij, & publicum Dei tribunal late-
bra maleficij est; testatur id non modò monumentū marmo-
reum Herculani positū de expurgatis vijs, quæ infames erāt
latrocinij, sed èt olim Spartaciū bellum. deuouerat Sparta-
cus, ac ceteri eiusdem facis homines Romanam Urbem flā-
mis; scilicet, *prima uelut Ara Vesuuius fuit*, eò se recepit, ut
ex ijs cineribus, ignisq; uestigijs maiores æstus animo con-
ciperet, & ardentiozem inflammandæ Urbis cupiditatem;
ubi cum obsideretur à Clodio Glabro, per fauces montis
delapsus vitigineis uinculis, solutus est metu. ità Vesuuius ipse
Campaniæ vastatoribus, atq; prædonibus, & uiam strauit, &
præsidia suffecit; ijs enim ad imas descendere radices, &
subito impetu nec opinantis hostis castra rapuere. uerū Spar-
tacus is à Romanis deinde agitatus, cum fugam in Siciliam
pararet, hoc est è Vesuuiō ad Aetnam confugeret, oppressus
est. habet .n. & Aetna, uti dicebam, latibula fugitiuorū, atq;
latronum; Ac nescio quid Spartiaco bello simile, ac fortasse
memoratu dignius in eo genere de Aetna quoq; accepimus.
narrat Strabo, sua ætate Selurum quendam nomine fuisse, q̄
cum

L. Florus.

Strabo.

cum agrorum hominum manum comparasset, omnia, quæ circa Aetnam sunt loca, depopulabatur; nec minus, quam ipsa flamma, vastabat. is verò iactabat, se esse Aetnæ filium, & sanè parentem aliqua ex parte referebat damnis, atq; exitijs, vastatione agrorum, direptione Urbium, & oppidorum; tandem à Romanis captus, nouo quodam, sed satis idoneo supplicij genere affectus est; Constitutum erat in amphitheatro excelsum, & ingens tabulatum, quod Aetnam montem mole, ac forma exprimebat; superiora loca nuda fingebantur; tantùm cineribus tecta, ac niuibus cooperta; inferiora nemonum, atq; omnis generis arboribus confita: supernè videbatur è Cratere profundi flammæ, cinis egeri, fumus euolui. omnia mira arte perfecta. huc accessit, vt tota moles ita esset extructa, vt, cum libitum esset, repente quasi subito terræmotu labefactata corrueret; infernè verò in amphitheatricauca: immanissima erant genera belluarum non ficta, sed vera, quas acuerat fames. igitur supra hoc tabulatum tanquam in Aetnæ supercilio positus est is, qui Aetnæ filium se dicebat, vt parens carnifex prolis esset; cum repente laxatis compagibus præcipitans Aetna Selurum filium, & ruina opprefit, & laniandum obtulit belluis, quas ad furorem ipse ruinæ sonitus stimulauerat. Quid hic in Vesuuio nuper? iam supra narraui, vnū ex ijs, qui regionē latrocinij infestabat, infelici arbori, ad quam, vt ruentem è monte cinerem vitaret, accurrebat, pependisse suspensum; atq; auidissimæ cupiditatis dedisse poenas igni, qui bellua semper est habitus inexplabilis.

Supplicium cuiusdā, qui se Aetnæ filiū dicebat.

Herodotus.

Sed libet rem altius repetere, atq; vtriusq; Montis ortus inter sese conferre enim verò sunt, qui existimant, crebra ipsa, quæ ferè per oēs ætates extiterunt incendia, perpetua cinerum eiectione, montem Aetnam extulisse; atq; id inde conijciunt, q̄ tota eius materia nihil aliud esse videatur, quàm incomposita, ac suspensa in se moles cinerum, pumicum, atq; lapidum. quamobrem nonnulli, & hunc Vesuuium, qui Aetnā dicitur imitari, eundem ortum habuisse suspicantur; præsertim cum proximè in Puteolano agro, eius rei exemplū extet,

An Mōs Vesuuus primū extiterit ex incendio.

Qq Mons

Anno 1538.
Simon Fortius

vide Scaligerum.

Cardanus.

Montes quot
modis ortum
habere quidam
putent.

Mons è cineribus, qui è terra erupere, conflat. Ac multò maior, quam de Aetna, potest de Vesuuiò ea esse suspicio, cū nomen huic à fatilla sit. Neq; verò ignoras varios tradi Mōtium ortus. Ac primò minimè audiendi sunt ij, qui Astrorū vi materiam attrahentium, quēamodū ferrum trahitur à magnetē, Montes excitari dixerunt; cur .n. non eorundē Astro- rum cursū sequuntur? At verò ex Philosophis alij alias afferunt causas, in primis terræmotum; vbi superficiēs, ita solida est, atq; compacta, vt scindi facilè nequeat; quippe tunc qui sublatet spiritus, concitatus maximè pugna frigoris, agitatufq; eluctatur, attollitq; in sublime tellurē. quoniam verò huiusmodi motus plerūq; iuxta mare fiunt, propterea quòd fluctus spiritum obsident, atq; concludunt obstructis vijs, iē- circò apud mare potissimum assurgere Montes putant; ex limo autē glutinoso, ac pingui, qui agitatione defertur vnda- rum, caloris vi concrefcere lapidēs, ac metalla, quibus maxime Montes abundant; hinc in eis cerni, dum effodiuntur, sæpè conchylia, testudines, ostreas, ac partes ceterorum animalū in mari degentium, immo verò aliquando instrumenta ipsa nautica. desiderare interim valles, vnde Montis se moles, & materies extulit. hanc vim spiritus immanem in extol- lenda tellure, ac nouis Montibus substruendis satis luculenter, & enucleatè Poëta ille descripsit, qui Sapientum iudicio, & dulcis, & ingeniosus est habitus.

Apud Georg.
Ag. 16.

*Est prope Pittheam tumulus, Troezena, sine vllis
Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus; nam (res horrenda relatu)
Vis fera Ventorum cecis inclusa cavernis
Exspirare aliqua cupiens, luctataque frustra
Liberior e. frui Cælo, cum carcere rima
Nulla foret toto, nec peruia flatibus esset,
Extentam tumescit humum. tumor extat, & alii
Collis habet speciem, longoque induruit aeo.*

Iam idē spiritus, sicut inclusus quasi carcere, dū erumpit, Mō-
tium moles egerit, ita cum liberè foris expatiatur, nactus in-
finitam

finitam alicubi arenam, congerit in vnum locum, atq; aggerat; ita quoq; colles assurgunt, qui sæpe concreſcunt, ac vultuſtate dureſcunt; q̄ accidit in primis anno ſeptimo, & decimo Caroli quinti in Syria iuxta Tripolim; & in regione Lunæburgenſi nonnunquam fit. Neq; ſpiritus modò, inquirunt, ſed aquæ nonnunquam montes extruunt, ſiue in alluuiõibus, cum concitati fluctus accessu, recessuque plurimum materiæ afferunt, atq; compingunt, eamq; attollunt in cumulum, ſiue cum torrentes, ac fluij primò terram mollem proluunt; deinde prouunt, ac rapiunt duriorẽ, saxa quoq; deuoluunt; tũ locum multis sæculis ad mirandã altitudinem excauantes, ex vtroq; latere ingentem efficiunt eminentiam, ex qua deinde terræ partes aſſiduis imbribus reſolutæ, extractæque frigõibus delabuntur; saxa ipſa humore mollita in ſubiectã cauernam decidunt; quod fit vsq; eò, quoad præceptus eminentia fiat decliuis. hinc Montes penduli ferè deorſum ſunt, cliuos habent, ſupernè ſaſtigiati, & quadam quaſi pyramidis forma, cum aut vi ſpiritus exitum eluctantis cellus extuberat; aut agitatione Ventorum arenæ cumuli attolluntur, aut ſuperiora emollita vis imbrũ ad ima prouoluit. Verum n. verò, vt vniuerſè de hoc genere loquar, aliorum doctiſſimorũ hominũ ſententiæ ſemper adhæſi, q̄ putant, idẽ eſſe generationis Montũ cauſſam, ac Cœli, maris, fluuiorũ, ceterarũq; Mundi partium indagare. quẽadmodũ .n. hæc ſumus ille, & ſapientiſſimus Artifex ad varia mortaliũ cõmoda p̄creauit; itã & Montes. quamobrẽ facilè adducor, vt credam, eadem Montũ, præſertim eorũ, q̄ in immanẽ altitudinẽ aſſurgunt, q̄ totius Orbis terrarũ, fuiſſe natalia, atq; eos tunc primum ſe oſtentãſſe, /cũ aq̄ Dei nutu diſcretæ in terræ ſpecus ſe p̄mitũs abdiderunt; neq; illos audierim, qui in cõmuni eluuiõne terrarũ id factũ putant, ac tũ primũ aq̄s in mare p̄cipitantibus extuliſſe ſe Montes. enimverò, cur tãdiũ Orbis terrę cauerit Montũ vel cõmodis, vel ornatu? q̄ tũ .n. conſerunt illi ſiue ad aſpectus gratiã, vt p̄pter venuſtatem Veſuuius fuerit Veneri ſacer; ſiue ad regionis ſalubritatẽ, vt hanc õb cauſã

Cur montes
 ſpiritu, vel
 aquis extru-
 ti ferè pyra-
 midati ſint.
 Greg. Agric.

Sententia
 Auctoris de
 ortu montũ

Damascenus.
 Sepulch.

ed, qui à morbis conualuerant, se conferre sint soliti; siue ad cohibendū Ventorū impetū, vt iccirco deinceps importunū metuamus mare, cum ijs antea Vesuuus altior immani dorso, atq; vertice se oppōneret; siue deniq; ad rerū, quæ à terra nascuntur, fertilitatē, & copiā, qua hæc maximè pars Cāpaniæ abundabat. quid q, vt generatim loquar, nisi cum Orbe terrarū recens nato Montes statim se extulissent, malè multis arboribus p tot sæcula consultū fuisset, quarum nonnullæ colles amant, & perflata Ventis iuga, iam quæ nā præcipua matrix fontium, atque amnium præter Montes? adde, vt quidā ingeniosè scripsit, *Mōtes à Natura prouidè factos ad quasdā compages telluris visceribus densandas, & minimè quietas partes durissima sui materie coercendas*, cuiusmodi præsidij, q tellus magis indigebat, quam Cāpaniæ q creberrimis quati motibus solet; q quā hoc tēpore totius viciniæ tremor, peruerso ordine, à concusso monte Vesuuio fuit. Cū igitur montes tāq concamerationes qdam in ædificijs sint, hinc fieri nonnulli putant, vt inferiora se se magis, quam superiora ptendant, ad telluris, videlicet partes constipandas. q quā sunt qui aliā afferunt causam, cur pleriq; montium fastigiati sint. putant. n. materiam lapidū, ex quibus mōtes extracti sunt, esse sicciore expirationē cum humoris glutino, ac p inde cū illius, p priū sit attolli fursum, mirum non esse ajunt, cur montes in pyramidis figuram desinant; atq; hinc et fieri, vt quamuis Sole, ac pluuijs atteratur, nihil tñ de altitudine deperdant, nec extabescant. nisi dicas, cum res humanæ sint obnoxie mortalitati, ideò à Natura excitatas esse in Orbe terrarum, has quasi pyramides sepulcrales; & cum montes in primis ardere soleant & pyras habere, pyramidum quoque figuram satis eis esse accōmodatā. Ac Vesuuus quidem primū in vnum fastigium assurgebat, vti diximus, sed incendio desidentibus medijs, plures vertices extiterunt.

Ceterum neq; hic mons, neq; Aetnæus iccirco ex incendijs extitisse dicēdi sunt, quia pumicosi, atq; cinerei, sed eos, post coactam materiam, & accensam, excoxit crebra, & maxima

Montes quæ
ad finem a
Natura excitati.
Plinius.

Cur montes
à Natura excitati ferè
pyramidati
sint.
Fallopis.

xima vis igniū, Aetnā in primis ferè semper deflagrātē. Atq; hæc de ortu Vesuij dicta sint. nunc inquirendum est, vnde illi tot subterranei specus, q̄ prōptuaria sunt fomitis inflammandi, ac receptacula siue halituū efferuescentiū, siue Ventorum ignem exagitantium, quibus è locis horrendi mugitus existunt, quoties monstrū illud, ardente Chimæra maius, Vesuius parturit. sanè fabulati sunt Veteres, has specus effossas quondam gigantum opera, quorum Princeps, & Dux fuerit Besbicus quidā, à quo nonnulli, hunc montem Vesbiū dictum putant. gigantes .n. legimus excavasse littora, perq; maria deuoluisse saxa immensia, vt ostia Rhyndaci fluuij clauderent. nos verò, qui rationibus, non fabulis ducimur, eas horum specuum causas existimamus, quas in superioribus libris accersuimus à Natura; & quas ille, qui de Aetna scripsit, complexus est carminè, ita terræ cauernas rimatus.

Ambr. Nol.

*non omnis in arcum,
Nec stipata coit: siue illi causa vetusta est,
Nec nata est facies; seu liber spiritus intra
Effugiens molitur iter; seu hympba perenni
Edit humum limo, furtimque obstantia mollit;
Aut etiam inclusi solidam excedere vapores,
Atque igni qua sita via est, siue omnia certis
Pugnauere locis.*

Auctor Carmi-
nis de Aetna.

Iam illud vltimò quærendum est, vtrum ita Vesuius in-
regris sæculis defueriscat, vt nulli supersint penitus in visce-
ribus latentes igniculi. demiror aliquos ita opinari. mihi fa-
cile persuaserint nobiles sanè scriptores, qui hunc montem
aiunt, *fontis ignes habere maximos, & qui perpetuam fornacem
vocant, viri quoq; vel religione præstantes, qui Aetnā, & Ve-
suiiū indefessis ignibus flagrare dicūt, vel religionis ipsius ac
sapiētiae magister, qui singillatim Vesuiiū intus semper ardere
scripsit; q̄ Physici ipsi, qui his de rebus scripserunt, pluribus
ostendunt, docentq; cum perpetua sunt incendia montiū, signi-
ficari nullā esse obstructionē viarū, s̄n per interualla tēporū se se
fferant, inopia fomitis remisisse de stāma; neq; ad superiora eua-
fisse*

Dion.
Cassiod.

Pacianus.

S. Thomas.
in Boet.

Greg. Agric.

Io. Baptista
Porta.

Assē; nihilominus viscera intus semper ardere. & certè vaporaria ipsa, quæ vestigia, immò reliquæ incendiōrū in Vesuuio superesse solent, haud dubia sunt latentis ignis indicia. itaque Vesuuus subinde foedus iccirco ferit, vt immanius feriat; poscit inducias, vt copias restauret ad bellum; interim ille in testino, vt odio, ita igni clam exæstuat.

Iulianus cū
Ætnā colla-
tus.

Greg. Naz.
Iuuentus cū
Vesuij flā-
ma collata.
Hieronymus.
S. Thomas in
Boet.

Martialis.

Quāq̄ in hac calamitate, nostra potius inculanda sūt vitia, quæ Vesuuus suis quodāmodo repræsentat incendijs, nā vt Nazianzenus antistes Aetnā exardescens in religionē Iuliani, ita Hieronymus Vesuuū ebrosæ iuuentutis dixit imaginē. eius. n. est illa vox, *non tantis ardoribus Vesuuus æstuat, vt iuueniles medulla vino plena. nēpe* sciebat, illum & vitiferum esse, & Veneri fuisse sacrum. Adde testimonium sanctissimi, ac sapientissimi ciuis Thome Aquinatis, qui cū auros pecuniæ cupiditate inflāmatos; tūm inuidia flagrantēs cum ardente Vesuuio confert: *nēpe sicut ignis Vesui montis semper ardet, ita auari ardent in concupiscentia honorum; Et sicut ignis erumpens quandoq; consumit loca vicina; sic inuidi nocent verbis, si minus possunt factis.* alludit, opinor, ad linguas illas, q̄ in Vesuuio, dum conflagrat, igneæ ad pernitiē vibrant. Quid mirum igitur, eius ignem cum Tartareo ab alijs fuisse collatum, quādo improbitatis est typus? *vulta olim hic Venus est, cultus Hercules pellicis amore flagrans; expiari igitur is locus, quāmodo debuit elementis ad hoc maximè accommodatis, igni, & mari, quæ ambo euomuit, immo, si mos spectetur, etiā sulphure, cuius in lustrationibus apud Veteres vsus frequēs fuit. in eius lucis Satyri choreas ducere, & saltare foliti dicuntur, respōdeat illecebræ terra subsultans. ad prædam, ac latrocinia ibi latebra erat; nudus sit, ac spoliatus arboribus locus. Ceterum, quid aliud egit Vesuuus, nisi q̄ paruit Vniuersitatis Principi, ac summo Iudici? qui Naturæ obsequentis ministerio, cum lubet, vtitur, vt durissima hominum ingenia tanto certè igni emolliat. tanq̄ amentatas nobis Vesuuus dedit hastas, quas ad confingendam consccleratorum amentiam oratorijs lacertis intorqueremus. quis nuper non est*

est admiratus quantos in nostris animis motus effecerit Vesuvius suos non tam alte se extulit eius flamma, quam civium ardens pietas. inter Sirenium ipsius cantus, quanti nunc gemimus auditi? sub hoc tam molli Coelo, quam dura supplicia sunt sponte suscepta? An verò placuit rerum Romanarum scriptori de Urbe à Gallis incensa ita loqui, *Incendium illud, quid aliud egit, nisi* L. Florus.
ut destinata hominum, ac Deorum domicilijs Civitas non deleta, non obruta, sed expiata potius, & illustrata videretur immoverò Vtilitas ex hoc incendio.
 illud addere, *agere grates Dijs ipso tanta cladis nomine libet, quam pastorum casus ignis ille, & Romuli paupertatem abscondit.* nos, quibus est persuasum, hæc quæ accidunt in Natura, ab eius auctore Deo uno, veròque ad animi salutem dirigi, cur non putemus, hoc igni Campaniam, quæ inter cetera ornamenta, tot delubris, hoc est Coelitum domicilijs abundat, expiatam potius, & illustratam fuisse, quam oppressam, atque deletam eodemque incendio factum, non ut absconderetur, quæ tunc erat Romana paupertas, sed potius, ut paterent Neapolitanæ civitatis religio, ceteraque virtutes, quæ veræ sunt opes, quin et ipsæ quæ certè vocantur opes, atque diuitiæ in profugos largiter effusæ, præter eas, quas profuenti maximo frugum parens postea protulit vellus. At immanis est facta mortalium strages. audio, sed concussit se antea Vesuvius, quasi excutere, conatus à se incolas; sed inciderunt hi ultro in flammam, ne patrios relinquerent focos. Illud verò nonne beneficij loco habendum, quam nisi concitatus ille spiritus, atque incensus exitum hic invenisset, actum esset de Patria, quæ funditus desedisset; nunc omnium salus, ac vita pretio vitium stetit. ab illo cinere vivimus, ab illo spiramento spiramus. Herculanium in tot exitia, quasi monstra, incidit, ne in nos illa sævirent. popa nostri funeris repensa est funeratis Pompeijs. Sed quanta tandem illa ipsius incendij gratia? si quidem cum sulphur aërem digessisset, Natura, ne diceretur nouerca, sed mater, suavissimum nectar in arborum, quæ supererant, frondes expressit. compensavit suo nectare nostras lacrymas, itaque quæ mella durauerat in æra, aërem, quæ etiã effecerat æreum gravi cinere, ac ferrugineum, postea
 liqua-

liquavit in mella, ut nouis Campania delitijs pasceretur, quã fuerat flãma depasta. deniq; nõquã verius Vulcanus est Mulciber dictus, quã cum nos suauissimo rore demulsit. Atq; ut rem omnem breui complectar. itã Vesuuius nube cinerea Solem eripuit, ut sui decremento iam diẽ nobis reddiderit auctiorem; quippe Solẽ ipsum, qui ex eius iugo summa hieme nascitur, nunc, quia decreuit humilior, citius huic Vrbi pfert. porrõ itã turbulento exarsit incendio, ut sopitã excitarit, inflãmaritq; pietatẽ. nõpe ex illa flãma montis est oborta lux menti: cum sulphuris, ac bituminis odore nos affluit, tunc maximẽ arã tẽplorum thure fragrant; cum regionem terremotu concussit, tunc virtutẽ corroborauit, atq; firmavit. sparsit arenã, ut sit in luãta, sed in ea declarata victrix est Pietas. cinerẽ fudit, sed religio reuixit. mugitus edidit auditos quam longissimẽ, sed nostri gemitus peruaserunt Coelum. Campaniam lapidibus, ac telis igneis vulnerauit, maximamque fecit mortalium stragem, sed demum ynius ex Immortalibus exiguo sanguini cessit.

Hęc habui (Præful illustrissime) quæ de incendio Vesuuij dicerem. emergere nunc vellet oratio ex illa fuligine, & in tua virtute, gloriaq; versari, quò certẽ nitidior appareret; sed nolunt immortales laudes tuæ confundi cum cinere. libet. n. *Plaut. in Mil.* ad hoc Plautinũ illud accõmodare. huius modi *sermone* nõ *queritant cinerem.* alium aliquando magis idoneum nanciscar locum. Iam si decrescens in dies Vesuuius tantam suffecit dicendi materiem, quantam sufficet exaggerata virtus tua cum honoris etiam incremento / ardet interim Patria, mihi crede, desiderio tui, quæ non arsit incendio. quicquid mœroris calamitas attulit, tuo deponet aspectu. cum ad nos perueneris, demiraberis tu Vesuuium minore fastigio, admirabitur ille te maiore. macte esto, quã religione, quã gloria, dum ille decrescit, quã mole, quã flamma. Neapoli. Campaniæ Cineribus.

FINIS LIBRORVM.

-I

IO. BAPTISTAE MASCVLII CHRONOLOGIA INCENDIORVM VESVVI, ET EPHEMERIS VLTIMI.

Superiora quoq; Incendia Vesuij ex antiquitatis ruderibus eruere aggredior, res erit eruditus viris non ingrata, difficilis tamen, quia vetustate obscura, & ipsa Vesuij fuligine inuoluta, cinereq; contexta; vt mirum non sit, à nonnullis, qui hac de re scribunt, multa confundi; quid .n. distincti afferas, vbi oculis quoddam Chaos offunditur, fumida nube Vesuiiū ipsum tegente? sed poterit noster fortasse

Horatius,

labor, ex fumo dare lucem. Scorsim igitur Chronologiam instituo.

Quam .n. Incendia ferè omnia percurri, cum superiora contahi

lib. 9.

cum hoc vltimo; tñ, quia incerta nunnalla sunt, & controuersa, quæ cursum orationis impediabant, ea diligentius hic examinanda esse duxi.

Quæ verò in singulis incendijs acciderint in Orbe terrarū siuè læta, siuè tristia, ea cōmemorare superuacaneū est visū;

præsertim cum non pauca dicta sint, cum de prognosticis huius

lib. 8.

Incendij agerem. tamen hoc ego semper de Vesuuiio sensi, quod

scriptor ille de Ætna, cum dixit, *Ætnam non tam mala porten-*

Orosius.

dere solere quam inferre.

Ac primò quidam sunt, qui putant, ante illud incendium, quod

Tito imperante contigit, Vesuuium nunq̃ conflagrasse. lapsi sunt

Maiolus, & alij redarguunt.

in hoc nonnulli viri docti, & quod magis miror, etiam ex anti-

quioribus, nam Sextus Aurelius Victor ita scriptum reliquit,

Titi tempore Mons Vesuuius in Campania ardere cœpit, nisi fortè

hoc iccirco dicat, quia apud vulgus oblitterata iam erat, atq; de-

leta memoria veterum Incendorum; vel cœpisse dicatur ardere,

Vesuuius cœpit ardere ante Christi natum, Annus.

quia post illud incendium, *singulis ferè annis hac fieri solita*, vt

ait Dio, tamen mitius. sanè vt PseudoBerofus ille sit, qui ab he-

roicis vsq; temporibus huius Montis incendia repetit, qui tñ non

contemnendus auctor est. vt Strabo tantum coniectura nitatur ab

Lambinus.

exesis igni lapidibus, quæ certè satis firma est, vt Georgio Agricola videtur. vt Lucretij locus de Vesueo, suspectus non nemini sit, nè Misenum legi debeat, cum tñ vix credibile sit, productâ à Marone imitatore Lucretij eius nominis primam syllabâ, quæ fuisset ab illo correpta. vt Flori verba de cauis Vesupij locis, vnde Spartacus sit elapsus, non omninò persuadeant, cum certè rem probabilem faciant; at legi debuerunt Diodorus, Vitruuius, Tertullianus, qui apertissimè affirmant, ante illud incendium, q̄ sub Tito contigit, exarsisse Vesuuium. Diodorus igitur, qui ante Christum natum sub Casare Augusto vixit, lib. 4. de Herculis in Capaniam aduentu ita loquitur. *Campus quoq; ipse dictus est Phlegraus à colle, qui olim plurimum ignis instar Aetnae euomens, nunc Vesuuius vocatur, multa seruat antiqui ignis vestigia.* non modò ignem euomuisse, sed plurimum affirmat, idq; antiquitatis. & cum *Aetna instar* dicit, indicare videtur èt hùc nò semel more illius coflagrasse. Aduertendum est aut in Græco legi *ὄρυξ* errore, vt opinor, typographorum, pro β. substituto σ. ob similitudinem, nam si paulò inferius lineam superiorem deflexeris. β. erit σ. Legi quoq; debuit Vitruuius, qui etiam ante illud incendium Titi, sub Tiberio vixit, eius verba sunt lib. 2. c. 6. *non minus memoratur antiquitas creuissq; ardores, & abundasse sub Vesuuii monte, & inde euomuisse circa agris flammam, ideoq; nunc qui spongia siue pumex Pompeianus vocatur, excelsus ex alio genere lapidis, in hanc redactus esse videtur generis qualitatem.* non de quolibet igne loquitur, sed de exaggerato, & abundanti; cum ait, *abundasse ardores.* Deniq; inter Scriptores nostros legi debuit Tertullian⁹, qui, etsi post Christum vixit, tamen satis apertè ostendit, antea Vesuuium exarsisse, vt mox dicemus.

Locus ab Etymologia

Vnde dicta hæc regio palæstina.

Quamquam, èt si locupletissimis his testibus carerent, admonerent eos, qui hæc negant, veterum Incēdiorum, ipsa huius Mōtis, ac Regionis nomina, quippe (si Annio credimus) appellata est iam olim à Ianigenis hæc Regio *Palæstina*, quam vocem latinè interpretatus ait, apud Hebræos *Pilam*, & *Palen ostium*, vel originem percussione significare. *Esan* verò, & *Esai ignem*. dicitur aut ostium, seu ianua incendij, quia ex hoc loco, qui latet abstrusus, ignis aliquando erumpit. quod si verum est, Incendij ianua nemo aptius opponi potuit, aut debuit, quam Iannarius. sed hæc Etymologia, quâ affert hic scriptor, indigere videtur censura. quippe apud Hebræos neq; Pila, neq; Palæ significat ostium siue originem percussione; ignis verò apud ipsos dicitur *Es*, non *Esan*, aut *Esai* Fateor quidem, si mista nomenclatura sit, ex Græca voce πύλη,

Pylæ

Pylis, quæ ostium significat, & ex Hebraica *vs. Es*, quæ ignem, dici posse ostium incendij, sed appellanda esset *Pylensana* & non *Palensana*. Igitur mihi magis verisimile videtur, hanc esse tantum Hebraicam vocem inuentam quidem à Ianigenis, hoc est à posteris Noe, qui Ianus est dictus, nempe inter humanum genus extinctum, & instauratum positus quasi bifrons; cõpositam tñ ex verbo *פלא*: *Palà*, quod est *absconditum esse, seu latere*, & ex nomine *vs. Es*, quod, vt dicebam, significat *ignem*. producta deinde a Latinis dictione, vt a Cumis sit Cumana regio, sic à *Palès* fieri potuit *Palensana*, sic. n. appellanda videtur potius, quam *Palensana*, quia ignis Hebraice, vt dixi, non dicitur *Esan*, vt putat Annius; sed *Es*, nisi dicas literum *n* postea in Palensanã irrepsisse, vt tempus & vulgus corruptor est dictionum. Addo, si mauis, coniecturam alterius nomenclaturæ, quæ optimè declarat Vesuuij naturã, videtur. nã deduci et posse vox *Palensana*, ab alio fonte item Hebraico; hoc est a verbo *פלא* *Palàs*, quod est *Cinere inuolueri; atque conspergere*. quo verbo vtitur Ieremias vates cap. 6. *conspergere cinere*. Ezechias item c. 27. quasi *Palensana* sit Regio *conspergenda, suis inuoluta cinere*, ac certe Vesuuius cineris maximè effusione inter ardentia cetera loca insignis est. Nomen igitur ipsi loci a prisca temporibus acceptum indicare videtur, iam tum conflagrasse Vesuuii. præter hoc admonent et veterum Incendiorum alia duo huius Montis nomina, quibus item ante Christum natum est appellatus. quippè. *Pblegra* dictus à Græcis, vt colligitur ex Diodoro, quasi ardēs. *φλέγην* .n. *ardere* est. Deniq; latinum ipsum nomen antiquum Vesuuij idem indicat. *Vesuuia* enim dicta est a Veteribus fauilla; quam obrem nonnulli suspicati sunt, hunc montem ex incendio extitisse; atq; ex flamma primùm prodixisse in lucem; Atq; hæc tria nomina certè multò ante illud Incendium sub Tiro fuere; tametsi Ambrosius Nolanus multa de hoc nomine, vt puto, fabulatur, cum ait, eum à Galeno appellatũ fuisse Lesbiũ, quod olim Lesbij relicta patria huc se contulerint. Lesbij .n. vt est apud Solinum, aliquando imperium maris tenuerunt; vel iccirco Vesuuij nomen hoc impositum, quòd, quemadmodum Lesbij insignes erant fœditate verborum, vnde *parcemia, Lesbij digna loqui*, ita ille aperto ore cineres, ignesque eructans Campaniam fœdet. quã idem Ambrosius fatetur, in alijs Galeni codicibus legi Vesuuium siue Besbiũ, non Lesbium, sed opinatur ita dictum a quodã Duce Pelasgo, qui hic damnatus exulauerit; esse autè nomen viri proprium Besbium ex Stephano colligit. vel certe a Besbico gigante, qui nomen indidit et insulæ prope Cy-

R. Mardocheus
Pagninus.

Vesuuij
tymon.

zicum, a quo cū Socijs hic Mōs sit excauatus. deniq; risum mouet alia, quā refert, huius nominis origine; cum dicit; Vesuium ex tribus constari vocibus, nempe ex particula *Ve*, quæ ad incrementum rei significandum addi solet apud Latinos, & dictione, *sus*, quæ motum ad superiora ostendit, & *uia*; vt Vesuius idem sit, quod mons, ad quem ardua sursum via fit, quod nomen multo magis *Ætnæ*, *Olympo*, ac multis alijs montibus celsioribus ipse Vesuio conueniret. sentiendum igitur cum viris doctis, Vesuii oliu fauillam dictam, atq; ad huius montis naturam significandam, qui insignis est in eiectanda infinita vi cineris longè, lareq; id nomen impositum. decreuit postea; seu degenerauit Vesuii nomen in Vesuium; nam vt ait Galenus; *ceteri Romani in monumentis suis, & item qui nunc accuratius loqui volunt, Vesuium vocant; at celebre nunc, & nouum nomen est Vesuius omnibus mortalibus notum propter ignem, qui e terra in sublime emittitur.* Plutarchus quoq; appellat *βδοβυος*; cum memorat Sibyllæ *Vaticinium de monte Vesuio*, ita etiā Silius, & alij; atque ita legendum putat Carrio apud Valerium Flaccum, Stacium, & Martialem. Redarguitur autem meritò a viris doctis Seruius, qui apud Maronè distinguit Vesuum a Vesuio; atq; illum quidem montem esse Liguriæ dicit. atqui mons ille Ligusticus dicitur *Vesulus*, non *Vesueus*. itaque Scholiastes Boethij in eum locum.

Vide Abr ab.
Ort elium.

Seruij lap-
sus.

Redulphus.

Cur hic
mons dica-
tar Sum-
manus.
Blondus.

causæ
Bernardinus
Julianus.

Torquet fumificos Vesueus ignes.
sic ait. *Vesueus mōs est in Campania nō longè ab urbe Neapoli, sēper ardens. est & alius immensa altitudinis in Alpibus, qui Vesulus, non Vesueus, vt nonnulli indocti dicunt, vocatur.* notandum hic et est illud, *semper ardens*; nam, vti aliàs dixi, semper Vesueus flagrat intus, licet ignis nō semper foras erumpat. iam vulgò hic mons Summanus vocatur, siue Summa, quasi summus, ob celsitudinem videlicet, vt interpretatur Blondus; fecit autem vsus, vt hoc nomen ad iugum alterum celsius, quod oppidum respicit eiusdem nominis, pertineat. certè ob hanc insignem altitudinem, mons ipse Athos a Georgio Agricola cum hoc monte confertur; verum hæc Blondi interpretatio illud habet aduersū q̄, ne longins abeam, multi ex Apennino montium; qui celsiores sunt, id sibi nomen æquius vendicarent. non displicet alterius interpretatio, qui ex illis Cælij Rhodigini verbis de Vesuio, *Montem hunc etiam Summani dicunt*, putat Summani dictum, hoc est Plutonis, qui eo nomine est appellatus, quasi *Summus Deorum Manium*, vt docet Martianus. ac certè huiusmodi loca ardētia scimus apud Veteres appellata *Plutonis obis*. Et quoniam de huius montis altitu-

altitudine, vide illum appellari Sumanum Blondus putat, incidie mentio, operę pretium videtur, hoc loco illud expendere, q̄ quidã nuper scripserunt de Vesuuiio, qui eum cum Sinai monte comparant, qui mons Deo legislatore quondam est nobilitatus; aiuntq; Vesuuium esse eadem prorsus magnitudine, & quasi mole corporis, qua Sinai; quod eo argumento confirmant; quia mons Sinai multorum iudicio idem esse creditur, qui mons Casius, de quo Plinius sic scribit. *Casij montis. altitudo in directum quatuor millium passuum est;* at tantundem, inquit, altitudinis habet mons Vesuuius. quemadmodum igitur (vt ex horum sententia loquar) Casius mons, siue Sinai totus exardescere in flammis, dum iura Deus populo daret; ita nunc maxime, ardente Vesuuiio, diuina iura valuerunt, mortalibus ostento deterritis; ac sicut idem mons Casius insignis fuit Pompei tumulo, atq; cineris ita nunc Vesuuius cinere Pompeiorum, quod oppidum apud eius radices sepultum iacet. Sed hac in re primum illud moneo, non vnũ appellari Casium montem; atq; illum quidem, cuius altitudo à Plinio dicitur quatuor millium passuum, esse supra Seleuciam, non in Arabia, vbi est alter ille mons Casius, qui à multis putatur esse mōs Sinai. Deinde Vesuuij mōtis altitudinē nō habere quatuor millia passuum in directum, quemadmodũ habet ille mōs Casius supra Seleuciam, qui quam sublimis sit, colligitur ex eo, quod narrat Plinius. *Illius excelsa altitudo quarta vigilia orientem per tenebras Solem aspicit, breui circumactu corporis, diem, noctemq; pariter ostendens, alia ratio est huius Campani montis, cuius quidem accliuus ascensus a radicibus ad cacumen continet quatuor millia passuum; at verò ad perpendicularium altitudo eius iugi, quod celsius est, prout respondet æquori, non amplius continet, quã mille, centũ, ac nouẽ vulgares passus, qui sunt geometrici mille, ducenti, quinquaginta, & vnus. Ceterũ si de illo ipso Casio monte, qui est in Arabia, loquamur, non est omninò certum, illum eundẽ esse, ac Sinai. nam Adrichomius diligens scriptor diuersum illum facit a Sinai monte; atque ille quidem insignis dicitur Pompei deuicti tumulo, hic inuictę virginis Catharinę, quę sic graphice describit. *Sinai mons est rotundus, omnĩ in ea regione celsissimus, & ascensu difficillimus. continet in altitudine graduum septem millia, demptis locis, in quibus rectis passibus ascenditur, & non per gradus.* est tñ ille mons Arabię huic Campanię, figura, vt in topographia apud ipsum Adrichomium videre licet, nō omnino dissimilis; quippe & ille biceps est: habens duo iuga, medijs desidentibus. q̄ altius est, Sinai appellatur; quod depressius, Orb, siue Choreb. deducit et, vt hic noster,*

An mons Vesuuius sit eiusdem altitudinis, ac mons Sinai.

Vide Tabulam Abrah. Orselij.

noster, radices ferè in orbem. deniq; ille conflagrare visus est olim adfucitio igne, hic innato. Effecit, vt ad hæc digrederer, nomen ipsum huius montis, vulgò Summani, quo Blondus propter celsitudinem appellatum dicit.

Nunc, vt ad id, quod institueram, redeã. Vesuuium multò ante Christum natum arsisse, admoner ipsa montis nomenclatura. nã, vt dixi, probabile est primũ nomen, quod sortitus est apud Hebræos, ac posteros Noe fuisse *Palès*, quod est. *absconditus ignis*, aut *Palas*, quod est *conspersa*, vel *inolutio cineris*, vnde sit hæc Regio dicta *Palesana*. Alterum deinde nomen fuit apud Græcos *Phlegra* idest ardens, vnde huius regionis Campi dicti sunt *Phlegraei*; quãquam in Thessalia quoq; Phlegrati Campi fuerunt. Tertium nomen fuit apud Latinos *Vesuuus*; quasi fauillaceus; quod nomen postea contractum est in Vesuuium, siue Vesbium: Igitur, qui neque nomina huius montis animaduertent, neque scriptores; qui ante Christum natum deinceps Vesuuij locuti sunt, legerunt (nisi eos fortè contempserint, quod minus crediderim) negarunt, hunc montẽ ante Titum aliquando arsisse, nituntur autẽ ea in primis coniectura; quod Plinius sedulus in historia, eius incendiõrum non meminisset. nec placet illa ratio de titulo. qui est *de locis semper ardentibus*, cum Vesuuus tarò ardeat. nam hoc ipsum non erat omittendum. ego potius dixerim, Plinium semper in animo habuisse, adire hunc locum, antequam in historiam rem infeteret; oblata deinde occasione accessisse, vt diligentius contemplaretur, sed extinctum, antequam de flamma scriberet. hoc ipsum nulli viri docti sentiunt, neq; verò adduci possum, vt credam, aut oblitum huius montis, qui penè ante oculos erat in Italia, cum de transmarinis et montibus accuratè loquatur; aut ab eo neq; Diodorum in primis, neq; Vitruuium, neq; Strabonem nobilissimos scriptores lectitatos fuisse; Obijciunt alij Cornelium Tacitum, qui ait Tiberiũ eius regionis prospectu Capreis delectatũ, *antequam Vesuuus faciem verteret*; quasi verò non hic mès subinde faciem vertat, ac suò postea è rogo quodãmodo reuiuiscat, ex ipso cinere viriditatem eliciens herbescentẽ; quapropter rectè a Sabellico dictum puto. *extiterunt in eo veteris incendiũ vestigia multa, & indubitata.*

Cur Plinius non menderit incendiõrum Vesuuij.

Primum incendium, & legitur probabile Vesuuij anno n. ùdi 1197. Pseudo Berossus. T. Annus

Cum igitur indubitatum sit ante Christum alias conflagrasse Vesuuium, imò verò antea Herculis tempora; cum dicat Diodorus, Herculem venisse in Phlegraeos campos, qui a Vesuuio ardere solito nomen illud iam acceperant; facile mihi persuaserit author ille, qui Berossum se dicit, Abrahami tempore Incendiũ, contigisse,

tigisse, præsertim cum eo tempore Chaldæi diuinos honores igni tribuerent, in quem Abrahamū ipsum, qui rem detestatus fuerat, iniecerant, quā diuinitus est ereptus. veroque simillimū est, Deū tunc maximè varijs in locis incendia excitare naturalibus quidē causis voluisse, in primis in hoc mōte, qui cinere circumquaque diffuso, qui tetra fuligine, qui fragore, orbi terræ se nobilem facit, vt ceteræ gētes, quæ in Chaldæorum, qui sapientia præstantes habebantur, sententiā facilè ituri erant, intelligerent, minimè debere diuinos honores Igni, cuius tot incōmoda, atq; exitia, certè initio, mortales experirentur, neq; immortalī Deo æquandū pallidi cineris largitorem. Ceterū non quia hic scriptor non est ille Berofus, cui Athenienses statuam cum aurea lingua dicarunt, iccirco mendaci lingua dicendus est. Quid .n. eū impellere potuit ad hoc palmare mendaciū? qui in montem venit huius maximè cōmentū? cur non de Ætna potius id finxit incendijs clara? quid? an non multa ēt circumferuntur Aristotelis, Augustini, & aliorū Sapientum nomine scripta, quæ quāquam admodum suspecta sunt de auctore; nō tamē ea, quæ dicuntur, omninō reijciuntur. adde à viris ēt nonnullis doctis libellam hunc, qui Berofi nomine circūfertur, adhiberi testem verustissimi huius incendij. verba eius scriptoris lib. 6. cū de ult. anno Aralij septimi, siue vt alij volunt, sexti regis Afsyriorum loquitur, illa sunt: *Et tempore arsit Italia tribus in locis, circa Istros, Cymæos, & Vesuuios*, Cymæos pro Cumzīs dictos non mirabitur, qui Græcis est imbutus, regnauit verò Aralius hic annos 40. trigésimo igitur nono accidit hoc incendium, hoc est a Mundo condito 2197. a diluuiō verò 541. ante Christū 1787. Iam hic annus, vel sequens incidit in Rebeccæ conceptū, ex qua Iacob ortus in spem tanti generis, vnde oriretur Deus homo. nē quis putet, Vesuuium semper exitia orbi terrarum incendijs minari. codē igitur ferè tempore Vesuuius, quo Rebecca parturijt. vni filij collidebantur in vtero excandescentes, alterius intra viscera spiritus luctabantur incandescentes. porrò Neapolim ædificatam aiunt anno a Mundo condito 4035. ante Christū 1167. multò igitur ante mugire Vesuuius cœpit, q̄ Siren canere.

Alterū Incēdium extitisse Herculis tempore quidā sibi persuadent, ex eo, q̄ Diodorus dicat, Herculem venisse in Phlegræos campos idest ardentis, qui id a Vesuuiō nomen acceperant, dicebatur .n. Phlegra, idest ardens. cum tñ Diodorus non dicat, eo tempore Vesuuium exarsisse, cum Hercules accessit, quod potius eum absterruisset ab ædificandis apud eum oppidis Herculano & Pompeis, ac totam illam, quam ducebat tanq̄ in Capitolium festā boum

An verisimile sit Vesuuium cōflasse sub Abrahamo.

Leander
Baccius.

Salianus.

Secundum
Incendium
Vesuuij cō-
ditis iam
Pompeijs.

boum pompam vertisset in omen funeris, cum recenti cinere Regio tota squaleret. Quòd autè post Herculis tēpora, vel certè conditis iam Pompeis incendium aliquod extiterit ante Christum, apertissimè colligitur ex Tertulliani verbis, qui in Apologetico hoc argumento aduersariorum Religionis calumniam infringit, qui calamitates ob hanc susceptā immitti aiebant; atqui oppressum est, inquit, incēdio Vesuuuij, atq; obrutū oppidū Pompeianū ante Christum natum, non igitur hic fons exitiorum. si de Titi incendio locutus esset, plūbeo, vt dicitur, pugione fodisset aduersarios; nulla vis esset argumenti. verba Tertulliani sunt illa. *Ora vos, ante aduentum Christi quanta clades orbē, vt urbem cecideret & paullo post, sed neq; Tuscia, neq; Campania de Christianis que- rebatur, cū Volfinios de Cælo, Pompeios de suo monte p̄sudit ignis.* est verò hic scriptor, vt ex eius operibus apparet, antiquitatis peritissimus. neq; verò hoc ei excidisse dicēdū est è memoria, sed liber, in quo hæc legerat; eodem v3. fato, quo exciderunt alij multi.

Tertullianus.

An sub Nerone Vesuuuius exarsit.
Boccacij lapsus.

* Post Christum natum sub Nerone Cæsare Vesuuuium flammæ euomuisse refert Boccacius in tractatione de montibus; atq; ita singillatim omnia cōmemorat, quasi ipse eā tempestate vixisset, & cuncta vidisset; eius verba sunt illa. *Vesuuuius Campaniæ mons est; ex hoc maximo cum insolarum pauore, Nerone Cæsare imperante, repente tam grandis erupit. circa verticē fumus, vt omnis breui tractu temporis ab eo tegetetur Regio; nec euauit ille, quin immò per dies plures adeò condensus permanfit, vt sublatis omninq; Solaribus radijs noctem faceret pluribus diebus continuam. tandem cum adiacentia omnia, & ipsum mare, quod in conspectu sub radicibus est, compleisset cineribus, cessans flammam ingentem è culmine multis euaporantem vidisse permisit, qua multis postea seculis excusos etuomens lapides perdurauit.* sed vnde hoc accepit Boccacius sub Nerone incendium? res vetus, nouus Auctor, sine teste antiquitatis; qui adducar, vt credam? aut igitur pro Tiro occurrit Nero, fax illa Urbis & Orbis terrarum, aut terræmotum, qui sub Nerone fuit anno Christi ferè LXV. putauit fuisse coniunctū cum incendio, quod tñ omnino siletur a Seneca, qui tum viuebat; atq; is ad singula quæq; incommoda descendit, & ad Lucilium scribit, quem Pompeianum fuisse legimus, quò diligentius eius Patriæ incōmoda referre omnia debuisset, agros incensos, vim cinerum & similia. nihil horum, sed tantum, hæc ait; *Nonis Feb. Regulo & Virginitio Coss Pompeios urbem Campaniæ celebrem desedisse accepimus. Herculani Oppidi pars ruit, dubiaq; sunt etiā. qua relieta sunt; Neapolis quoq; priuatim multa, publicè nihil amisit. adijciunt*

Terræmotus in regione Vesuuuij sub Nerone.

dis

INCENDIORVM VESVVI.

his sexaginta Ouium gregem exanimatum, & diuisas statuas. mota post hoc mentis aliquot, atq; impotes sui errasse. hæc Seneca, nullo prorsus verbo facto de flamma. sed nimirum Boccacio in fabulis apprimè versato facile fuit & hæc fabulã dare. q̃quã si l3 conijcere, q̃ quibusdam placet, non inficior illum terræmotum præludiũ quoddam fuisse, ac viam fecisse incendio paullo post secuto, concussis, laxatisq; meatibus montis. terræmotum quoque sub Nerone extitisse legimus Neapoli, cum ipse citharædi habitu caneret in theatro, tanq̃ cum Parthenope Sirene certaret, quæ turpẽ illud monstrum, cum se concussit, quodammodo a se excussit.

Incendium igitur Vesuij primum post Christum contigit anno octogesimo primo, Kal. Nou. hora ferè septima; malè in quibusdam typis legitur. 10. Kal. Septemb. imperabat tum Titus anno Imperij primo, etsi Cedrenus tertiuẽ dicat, Nicephorus Vespasianum vocat, non q̃ pater vnã cũ filio tunc imperaret, nã obierat iam ante quatuor fere menses; hoc est viij. Kalend. Iulij. sed quia Titus ipse paterno nomine appellatus est quoq; Vespasianus. Eusebius hic reprehendi solet, q̃ hoc incendium sub Traiano cõstituat; sed qui attente legerit, inueniet sub Tito; q̃uis paullo post, lapsus, opinor, memoria, Plinij mortem ex hoc incendio constituat sub Traiano: q̃ Platinam postea fefellit. alij dixerunt; contigisse sub Nerua, quorum opinio prorsus eneruis est. Iam hoc incendiũ, vt ait Plutarchus Sibylla præcinuit, cum nominat *vaticinium de monte Vesuito, ac Dicæarchæa conflagratione*: quæ verba de vtriusq; vaticinio incendij præferunt facem, vt intelligamus illa alia eiusdẽ scriptoris, ad Vesuiũ quoq; nõ ad Dicæarcheam tantũ pertinere. *Hæc verò, quæ recens apud Cumas, & Dicæarcheam acciderunt; nonne pridem Sibyllinis decantata sarminibus tẽpus veluti debens persoluit eruptionem, inquam, montani ignis, firuorem maris, saxorum, & massarum flagrantium venti vi eiectionem; tot tantarumq; simul urbium interitum, &c.* Iam hoc incendium sicut duos in primis extinxit doctrina clarissimos C. Pliniũ, & Cæsium Bassum, ita excitauit postea multos ad scribendũ. rem repetam a iunior Plinio, qui adfuit; & a Dione, qui rem pluribus enarrauit, distinctè agam, vt singula tanti incendij incommoda magis appareant. Illa de terræmotu sunt, ac primò quidem, vt Plinius scribit, *Breuis præcesserat per multos dies tremor terra, minus formidolosus, quia in Campania solitus; illa verò nocte sic inualuit, vt non moueri omnia, sed verti crederentur.* Dio verò sic, *Repentè ita graues terræmotus facti, vt omnis ea planities feruida esset, & culmina montium subsiderent,* his addit Plinius *Vebicula quãquã in*

Maiolus.

Tertium incendiũ anno 81 post Xpũ natum.

Baronius.

Eusebij Platinæ, & aliorum lapsus. *Plutarchus.*

Plin. in epist

b

pla.

planissimo campo in contrarias partes agebantur. illud ad fragorem pertinet, quod scribit Dio. *Ad hoc sonitus tum subterranei tãquam tonstrua. tum super terram mugitibus similes extiterunt, nec tñ ait quò fragor peruaserit.* De nube, & caligine sic idem. *Deinde magna copia ignis, fumiq; ita, vt omnem aërem obscuraret, occultaretq; Solem, non aliter, ac si defecisset.* Nubis autem forma ex Plinio huiusmodi primò fuit. *Nubis similitudinem, & formam nõ alia magis arbor, quam pinus, expresserit; candida interdum, interdũ sordida, & maculosa;* postea verò. *Nubes atra, & sordida ignei spiritus, porrectis, vibratisq; discursibus in longas flammaram figuras debisebat.* Ignium copiam sic explicat, *Pluribus in locis è monte litissima flamma, altaq; incendia relucebant.* nuper quoq; eadem species nobis oblata, adeò vt nonnulli putarent e multis crateribus eos ignes profundi. At lapidatio sic describitur a Dione. *tum exilire immensi lapides, & ad summos vertices peruenire.* de cinere idem hæc habet. *Tanta erat copia cineris, vt ipsum mare compleret. & mox. tantus fuit cinis, vt inde peruenerit in Africam, atq; Syriam, introieritq; Romam, eiusq; aërem compluerit, & Solem obscurauerit. id Romæ accidit paucis post diebus,* præterea de mari sic Dio. *Mare simul fremere,* addit Plinius maius quiddam *Mare in se resorberi, & tremore terra quasi repelli videbatur.* Illa verò spectra ad terrorem pertinent, quæ memorat Dio. *Putarunt nonnulli, Gigantes inter se seditionem facere, quòd multa imagines eorũ in fumo conspicerentur, quòd q; clamor tubarũ audiretur.* quantus aut fuerit metus hinc patet: *existimabant aut Mundum in Chaos redigi, aut igni consumi.* eiusdem est illud. *putare cœperũt omnia sursum, deorsum ferri, Solem q; in terram cadere, & terrã in Cælum conscendere.* Plinius sic, *Aeternã illã noctem, ac nouissimã Mundo interpretabantur.* his addit, auctum metum èt fictis; *Nec defuerunt qui fictis, mentitisq; terroribus vera pericula augerent; aderrant qui Miseni illud, rursus illud ardere falsò, sed erudentibus nunciabant.* Quid in tanto metu consilij ceperint, sic idẽ indicat. *multi manus ad Deos tollere, plures nusquã Deos interpretabantur:* omnes tamen impij, illi qui falsos orarent Deos, hi qui nullum numen crederent. Iam de vastatis agris, & de strage animalium sic Dio. *Ea res multa mala importauit non solum hominibus, prædys, & pecoribus; sed èt pisces, volucresq; omnes peremit.* Tum de hominum strage, & vrbium excidio; *Dualq; integras vrbes, Herculaneum, & Pompeios. Populo sedente in theatro, penitus obruit,* huc pertinet mors Plinij a Iunio descripta, præter Celsium Bassum Philosophum, ac Poetã (magister is fuit Persei Sa-
tyrici,

Volateranus;

tyrici, qui, & vnà cum villa conflagrauit. Deniq; consecuta mala describit Dio. *Hic cinis postea Populo Romano morbum pestilentem, & grauem immisit, & mox, sequenti anno multa Roma conflagrauerunt, quod incendium ex terra extitit; in primis ceciderunt Neptuni, Isidis, Serapidis, Iouis ades, Balneum Agrippa, Pætheon, diribitorium, theatrum Balbi, scena Pompei, Octauiani aedificia vna cum libris.* hoc incendium Romæ diuinitus extitisse ait Xifilinus, quandiu verò durauerit, ne Plinius quidem, qui adfuit, meminit; tñ dicit tertio die Aui cadauer elatum, nec tñ inde colligi potest, tñ omnino deferbuisset, nam èt nunc ante triduum missi sunt qui cadauera efferrèt. Titus orbis terræ delitiæ huc accessit, tributo laxato Capaniz. hoc idè imitatus, qui regno nùc præest, Emmanuel.

Post illud incendium sub Tito singulis ferè annis, ob materiz copiam non omnino absumptam, aruisse Vesuuium, refert Dio illis verbis. *Cinerem nonniquam proiecit, emittitq; saxa, tum resonat, mugitq; cum igitur Vesueus eiusmodi fit, hæc in eo quotannis fieri solèt.* loquitur de tempore quòd consecutù est, non quod præcessit incendiù; quàm nullo modo hæc comparanda esse ait cù incendio, quod sub Tito fuit.

Sub Seuero Imperatore conflagrasse Vesuuium narrat idè Dio. Lyncosthenes annum censet post Christum natum ducentessimum tertium, alij huic superiorem, aut posteriorem, præcesserat aliquot ante annis Cometes, de quo sic Dio, *Cometes per multos dies visus fuitq; opinio, cum magnum malum portèdere.* Ac primò quidè eius incèdij magnitudinè sic describit. *Per eos dies resplenduit in monte Vesuuio ignis maximus.* vox item Græca, ἰξλαυλὸς significat, hoc incendium lucis habuisse plurimum, flammæq; micantis, atq; vibrantis potius, quam obscuræ fuliginis. Deinde de fragore sic: *tantiq; mugitus extiterunt, ut Capuam vsq; audirentur, in qua ciuitate ego quoties moror in Italia, habitare soleo.* Tertio indicat omen incendij, & præfensionem sinistri euentus. *videbatur ex ijs, qua in Vesuuio acciderunt, quandam rerum commutationem fore, qua in Plautiano postea est facta.* florebat hic gratia: metuebant quoq; eū magis, quàm ipsū Pricipè, sed tñ ab huius genero est interfectus. Atq; hoc esse illud incendium, quidam arbitrantur, de quo Galenus meminit, qui floruit etiam sub hoc, Seuero 3. met. C. 2. *Vesuuus mons obijctur multumque cineris ab eo ad mare vsque peruenit, reliquia videlicet materia, tum qua in eo combusta est, tñ qua nunc èt vritur;* mendum est in quibusdam codicibus, *Lesbius,* vt aduertit Cælius Rhodig. his verbis indicat Dio, tñ vim incèdij, & ad mare vsq; decurrerit; tum copiã materiz, quæ adhuc arderet.

Annua ferè
Incendia
subsecuta,
sed minora.
Dio.
Philippus Clu
uerius.

Quartum
Incendium
anno ferè
203.

Non omittam vnum hęc , quòd pertinet ad statum huius Urbis: videtur hęc Seuero alioquin hoste veræ religionis accerrimo , vsa miti, ac placido , quippe extat marmor cum epigraphe , q̄ excitarunt Neapolitani Seuero ipsi, & Antonino filio, q̄ ē huiusmodi. *Imp. Caf. l. Septimij Seueri Pij; Pertinacis Augusti, Arabisi, Adiabentici, Parthici, M. Tribunitia Potestati vij. Imp. xi. Cof. ii. & Imp. Caf. M. Aurelij Antonini Aug. Trib. Pot. Domino indulgentissimo Ordo. P. Q. Neapol. D. D.*

Apud Sum-
mentium .

An Vesuuius
conflagra-
uerit sub
Diocletiano

Acta Ianua-
rij .

Simus Pert.

Quintum
Incendium
anno 472.

An hoc In-
cendium sit
extinctum à
S. Ianuario .

Sab Diocletiano ē Vesuuium conflagrasse anno trecentesimo quinto Maiolus refert , quod incendium Ianuarij sanguine dicit extinctum; nec vidit, obiecta fortasse ipsius Incendij fuligine , eo anno cedem Ianuarij fuisse, non prodigium sanguinis. Fuit quidē tum eius sanguis liber à flamma, liberator non item . interfectus . n. est ille xiiij. Kal. Octobr. allatum est deinde post septem menses Neapolim eius corpus, deinde sanguis. nullo igitur modo eo anno. prodigium præsentis sanguinis esse potuit ; præsertim cū nullus citetur antiquitatis testis. suspicor Maiolū, cōfudisse Vesuuianū incendium cū Cumano ; quod sub Diocletiano fuisse accepimus.

Conflagrasse Vesuuium refert Baronius anno quadringentesimo septuagesimo primo; citatq; Marcellinum Comitē Indictione ix. Leone, & Probriano Cofs. cum tñ , vt videre licet apud Panuinum, & alios , Marcellinus dicat, id accidisse indictione x. Marciano, & Felto Cofs. quamobrem dicendum potius, id primò contigitse anno quadringentesimo septuagesimo secundo, quem ipsum annum Sigonius huic Incendio tribuit . Primò igitur loco Marcellinus describit magnitudinem Incendij sic. *Indictione x. Marciano, & Felto Cofs. Vesuuius Campania mons torridus interstiniis ignibus astuans exusta euoruit viscera.* deinde horrendam caliginem sic. *Nocturnisq; in die tenebris.* tertio eruptionem immensi cineris longè, lateq; diffusū; *Totam Europæ faciem minutq; contexit puluere.* quarto voca pro salute facta. *Huius metuendj memoriam cineris Bizantijs annuam celebrant vij. Kal. Nouembr.* visum est hoc incredibile Bodino , vt Bizantium vsq; perueniret cinis; at fidem habere debuit historico veteri Marcellino, itemq; Procopio, qui ait. *Ferunt, cum Bizantijs semel cinis hic recidisset, sic loci eius homines terruisse, vt ex eo tempore ad nostram atatem annuis Deum supplicationibus placent ;* Refert idem Sigonius, additq; Leonem Imperatorem exterritum ad .s. Mamantem confuditse. *Quidam hoc anno incendium Vesuuij .s. Ianuarij sanguine extinctum putant; negant alij, id hoc anno accidisse, & rectè; nec mihi persuadere possum, hoc tantum beneficium, q̄ tanquã singulare,*

lare, atq; admirandum prædicatur, pertinere ad hoc tempus, cum paullo post iterum, atq; iterum Vesuvius conflagravit; quis enim non videt, multum detrahi de beneficij magnitudine, si statim annis sequentibus eadē calamitas sæviit? qua de re mox plura dicam.

Iterum arsisse Vesuvium anno quadringentesimo septuagesimo tertio narrat Procopius; ac miram cineris eruptionem declarat his verbis. *In Tripolimq; item Libya altero, & subsequenti anno illapsum affirmant*, non vnum dicendum est incendium, quod ut triplex narratur, interiecto anno inter singula.

Sextum In-
cendium
anno 473.

Ex citatis Procopij verbis, qui ter intra triennium contigisse incendium dicit, aperte colligimus, conflagrasse Vesuvium etiam anno quadringentesimo septuagesimo quarto, & in eundem locū regressum cinerem, hoc est in Tripolim Libyæ. Libet autem hic referre Procopij verba, quæ modum, quo hæc Incendia Vesuvij sūt, graphicè describunt. *In Montis cacumine medio hiatus profundior patet, ita ut coniciari possit, in penitissima terra hunc penetrare, ignemque ex infima parte existere qui vis poterit conspiciari, qui in eius voraginis supernum os procumbere ausst. unde, & flamma in semet fota altius excitatur, nulli tamen, qui in ea regione sunt, hominum, negotium exhibet. verū tamen ubi sonitum mugientis similem Mons ediderit, non longè post cineris vim quandam ingentem emittit; et si quæ fortè eā iter habentē emissus cinis deprehenderit, nulla huic erit vita spes reliqua; quòd si in domicilia is forte sublatus cinis inciderit, & hæc quidem nimio degrauiata onere colabuntur. porrò si validior ingruerit ventus, sublimè adeò cinerem agit, ut spectari non amplius queat, & eò desertur, quòd procliuior ventus abstulerit, in longinquā plerumq; delatus regionē illabitur, hæc tria de mugitu Vesuvij, de collapsis cineris onere tectis, deq; eo longè proiecto, in hoc vltimo incendio, prorsus ita acciderunt; hoc ipsum idem Procopius libro tertio, agens de Vesuvio, sic explicat is plerumq; mugienti sonitum non absimilem reddit, qui cum ferme sit, ingens vis cinerum subsequitur statim, & feruentium eruptionis; ac tum præcisos ab imis penetrabilibus lapides, excusosq; flamma sublimes, ac varios violentior spiritus agit, ad summumq; propellit fastigium, expulsosq; inde dispergit, ac temerè ex ipso præterea montis culmine in Aetna morè fluidus ignis descendens, magna diluuiis ad radices vsq; protenditur, fluentiq; aqua similis, qua parte desertur, vniuersa absumit. hæc èt de eructatione lapidum, & de igneo veluti fluuiio cineris, omnia deuastante nuper contigerunt.*

Septimum
Incendium
anno 474.

Octauum
Incendium
anno 512.

Contigit èt incēdium anno 512. sub Theodorico Italix Rege, qui regnavit ab anno ferè 493. vsq; ad 526. in hunc autē annū incēdium

cidisse

Cassiodorus.

cidisse cenſet Sigonius lib. 16. Occid. Imp. At quæ de illo eleganter Caſſiodorus narrat , in partes diuidam ; ſcribit verò nomine Theodorici Regis ad Fauſtum Præpoſitum, ac mandat , vt Campanis tributa remittat ob acceptam ingentem calamitatem, quo vno malo ideo hæc prouincia laboret , *ne perfecta beatitudine fruatur.* primò igitur indicat, quæ præcurrunt incendio. *Premittit ſigna graua ; tantis .n. molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat , vt excitatus quidam ſpiritus grandiſono fremitu vicina terrificet.* ſecundò agit de tenebris. *Fuſcatur aer loci illius exhalatione teterrima .* nota tantùm vicina loca fragmitu exterrita , & caligine fuſcata, cum nuper fragor peruaſerit Dalmatiam. tùm agit de cineris eruptione ; *Per totam penè Italia cognoscitur, quando illa indignatio incitetur. volat per mare magnū cinis decoctus , & terrenis nubibus excitatis tranſmarinas quoque prouincias pulueris guttis compluit, & quid Campania pati poſſit, agnoſcitur, quando malum eius in orbis alia parte ſentitur. videas illie, quosdam quaſi fluuios ire pulueres , non liqueſcentiū metallorum riuos cōmemorat , vt fieri ſolitum narrant in Ætnæ incendijs . negauimus .n. ſubefſe Veſuuiio perfecta metalla. videtur autē Caſſiodorus exprimerè id , quod nunc accidit , quemadmodum in eo , quod ſubdit. *vicinis quaſdam moles eructat , & tot ſaculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur ; quis credat tam ingentes glebas uſq; in plana deductas de tot profundis biatibus ebulliſſe, & ſpiritu quodam eſſante montis ore conſputas, quaſi leues paleas fuiſſe proiecſas? alia cacumina magna terrarum localiter videntur ardere, huius incendia penè Mundo datū eſt poſſe cognoscere.* altius ceteris locis ardentibus Veſuuius exturbat cinerè , & maiore cum impetu; quia non niſi infinita penè materia collecta eructat incendium, cui os illud quantūuis immane anguſtum eſt. adde vim nitri magnam, exagitantis incendium; quamobrem èt fragor illius tam longè auditur. tùm incōmoda recenſet Incendij. *Stupeas ſubito uſq; ad arborum cacumina dorſa intumuiſſe camporum, & luſtuoſo ſubito calore vaſtata, qua latiffima fuerant viriditate depicta.* poſt hæc cōmoda in poſterum ex cinere conſequuta oſtendit. *Vomit. fornax illa perpetua puniceas quidem , ſed fertiles arenas; qua licet diuturna fuerint aduſſione ſiccata, in varios ſæctus ſuſcepta germina mox producunt, & magna quadam celeritate reparant, qua pouſſo ante vaſtauerant;* quamquam hac in re illud Procopius admonet, *Aiunt, ſi ea ruruſus eructatio cinerum fiat, neceſſarium fore omnino, illius Regionis loca vt omnium frugum iæduram ſubeant,* quod nunc accidit in agris multis, qui arena plūrima,*

Veſuuius
fornax per-
petua .

rima, & cinere infinito sepulti sunt. quod verò vterq; scriptor ait præmitti signa cladis, satis ostendit fructum Historiæ; neq; enim nunc defuit tempus Oppidanis consulendi sibi, & rebus suis, mugitu antecedente cladem, immo etiam terræmotu. porrò hoc tempore Campania, atq; hæc maxime Vrbs à Theodorico quam non modò humaniter, sed et honorificè tractata fuerit, cognosci potest ex eius litteris apud Cassiodorum lib. 2. & lib. 6.

* Mugitus tantum Vesuvij auditus est anno quingentesimo trigesimo octavo. non erupit flamma, quòd tanta vis spirituum nõ subeslet, quæ ingentes montis obices posset effringere, nec tanta ignis materies. ceterum non est dubitandum quin esset spiritus intus accentus, habere. n. diximus Vesuvium ~~apertè~~ altè defossum; & intus plus minusve semper ardere. Procopij verba illa sunt. *Procopius, ubi primum in Campaniam venit, non minus militum quadringentis contraxit, frumentiq; maximã vim navibus recens imposti præparatum habebat. Per id tempus Vesuvius mons erugierat quidem, sed haud dum cineres eructabat, tametsi ex eius mugitu eructaturus iam credebatur, quàm obrem proximos accolæ formidine ingenti affecerat.* contracto milite Vesuvius mugitu quasi clasicum canere visus. Baronius hoc refert ad annum huic superiorem, cum Neapolis est a Belisario capta.

Mugitus Vesuvij sine incendio anno 538.

Procopius
Tarcagnota.
Georg. Agric.
S Thomas, &
alij :

* Iam præter mugitum hoc anno editum, præcesserat alter, quem miror ab alijs non animadversum. apertè hoc colligitur ex verbis ipsius Procopij in eodem loco. *Perunt, & ante centesimum, annum eodem in monte mugitum factum, & hunc alterum paullo post subsequutum.* sed faciunt negotium illa verba, paullo post, cum dicat; *ante centesimum annum.* intelligendum igitur est, non eum loqui de interiecto spatio centum annorum inter vtrumq; mugitum, sed de tempore, quo hæc Procopius scribebat, cum iam nõnulli exacti essent anni a mugitu, quem Vesuvius ediderat, ipso militem contrahente, quem mugitum dicit alterum præcessisse. minus tunc spatij intercedebat, quã centum annorum. sed hoc ipsum spatiũ nõ paucos cõtinebat annos, brene tñ dicitur cõsiderata Vesuvij natura, qui diu morã interponere solet, cū exardescit in iras, aut in flãmã. certus autè annus superioris illius alterius mugitus definiri nõ põt, cū ignoretur, quo anno hæc scriberet Procopius.

Mugitus alter Vesuvij ante supra dictum .

De Incendio anni sexcentesimi octogesimi quinti imperante Constantino III. non V. vt quidam parum eruditè dicunt, meminere Sabellicus, Sigonius, & alij; in primis Paulus Diaconus hæc habet. *Hac tẽpestate stella noctis iuxta Vergilias, Cælo sereno, inter Domini natalè, & Theophaniam, apparuit omnimodo inlibrata,*

Nonum Incendium anno 685.

ta, veluti cum Luna sub Sole est constituta. posthac mense Februario meridie stella ab occasu exiit, qua cū magno fulgore in partes Orientis declinauit. De hinc mense Martio Vesubius eructauit incendium per dies aliquot, & omnia virentia circumquaq; pra puluere, & cinere illius exterminata fuere. quāquam q̄ narrat de Cometa, qui circa Christi natalia fulserit, Platina non facillē admittit. negat. n. natura fieri posse, vt per illud tempus iuxta Vergilias appareret, quæ æquinoctio verno oriuntur, cum Sol Arietis signū ingreditur: quod fieri consuevit ix. Kal. Aprilis, occidereq; incipiunt æquinoctio autumnali, non desunt tū ex Mathematicis, qui hanc Platinae censurā subijciant suæ, quemadmodū & illud, q̄ subijcit, reprehenditur ab eruditis, cum ait, in alio Vesuij incendio Pliniū perijisse, q̄ classi præerat iussu Traiani, at impabat tū, vt diximus, Titus. Neapolim participem fuisse incommodorū ex hoc incendio, refert Tarcagnota. atq; ego hoc esse illud Incendium existimo, q̄ primū à S. Ianuario restinctum in eius actis legimus: sentit hoc idem inter ceteros Paulus Regius, qui eius vitam diligenter scripsit, quiq; à Baronio ipso in Martyrologio testis citatur; & sanè, vt dicebam, non ita magnum beneficiū existimatum esset, si id accidisset anno quadringentesimo septuagesimo secundo; propterea quod duobus annis subsequētib; iterum, atque iterum excitatum est Incendium tanto cum impetu, vt cinis Libyam peruaserit. Supplicationes, quidem annuæ a Bizantinis fuerunt indictæ, at neq; Procopius, neq; Marcellinus Ianuariū nomināt. Immo verò Græci, vt videre licet in eorum Menologio, bis Sancti Ianuarij festum diem agunt hoc est, xiiij. Kal. Octobr. cum sanguinem fudit, & iterum xj. Kal. Maij inclinante Aprili, non aliā, opinor, ob causam, nisi quia, cum Martio excitatum esset Incendium, Aprili mense extinctū est breui, quod indicat Sigonius his verbis. *Per dies aliquot*. atq; ita beneficij magnitudo magis apparet. hinc ille mos, atq; ritus, qui diu iuguit, vt die, qui Palmarū dicitur, & in Aprilē ferē incidit, donaria quædam Ianuario, publico Ciuitatis nomine, offerri solerent, nimirum ob Incendium eo die extinctū; vt idem dies, & Duci triumphalis esset, & Militi. Neq; vero Baronius videtur hoc sibi velle, vt dicat, id accidisse in eo Incendio, q̄ Marcellinus narrat, sed tantū, vt magnitudinem beneficij ostendat, quanta soleat esse vis Incendij Vesuijani, ex ijs, quæ non semel acciderunt, declarat his verbis. *Ne verò quis putet hanc esse hyperbolem, legat in primis, quæ de alia eruptione sub Tito Imperatore narrantur, & quæ scripsit Marcellinus Comes &c.* quod si sensisset Baronius, illud miraculum accidisse in eo incendio, quod.

Incendium
Vesuij hoc
anno primū
extinctum à
S. Ianuario.

Mar-

Marcellinus refert, profectò non sine censura prætermisisset sententiam Pauli Regij, quem ibi citat; cum hic nèget, tunc id accidisse, sed anno sexcentesimo octogesimo quinto. Quanta autem fuerit eo anno Incendij magnitudo, & quantus huic Vrbi periculi metus iniectus, apparet ex actis Ianuarij, in quibus hæc leguntur, *Cum Vesuuus vasto tremore concussus igneis exundaret globis, & circumquaq; fuëntibus Vrbes calidis cineribus peruasaret; vix tandem Neapolis iuxta eiusdem Montis conflagentis sita radices, precibus effusis cum lacrymis, vita opem meruit, tendens ad Cælum cum voce manus; sed super his etiam ruere Cælum videbatur, procumbebantq; in humum ardentem omni destituti solatio, cum rerum etiam Natura periret, ad solitum B. Ianuarij martyris intrauerit cubiculum;* ita extinctum est immane illud incendium; quamobrè ab exteris quoq; nationibus ob prædij magnitudinem, ædem Ianuarij celebratam idem Baronius refert; Daud quoque Romeus, qui acta Ianuarij, & Zampulla, qui res Neapolitanas scripsit, Paulo Regio subscribunt; qui omnes hoc ferè tempus prodigio assignant; additq; Zampulla, Bizantinos ipsos huc aduentasse; neq; verò mirum videri debet, non semel cinerem Bizantium vsq; peruolasse, cū & in Tripolim Libyæ altero, & subsequenti anno perlatum narret Procopius, vt dictum est. horribile omnino fuit hoc incendium, vt propterea mirè beneficium effulserit in tanta caligine. siquidè *rerù Natura perire* videbatur; & vt Romeus ait. *manabat hoc malū per totā Campaniā. ignis omnia consumebat; maior in dies fiebat; & in aquam coniectus non extinguebatur. mons lapides iaciebat. Neapolis ad xij. millia passuum contremiscebat, iā iamq; incendio arsurā.*

Daud Romeus.
Zampulla in hist. Neap.

Excitatum Incendium anno octingentesimo septuagesimo nono quidam colligunt ex indice Heremperti Chronologi, apud quem leguntur hæc verba; *His diebus præsul Athanasius missus Apocryfarius ad Siciliam, Saracenis ad radices montis Besubij residentibus, Sulthaimum Regem exposcit, illiq; veniens præfecit: sed iusto Dei iudicio primò omnium super eum insurgens cepit Neapolim grauius affligere, & deuorare omnia exterius.* non modò barbarè, sed obscurè dicta Oedipum requirebant; hæsi primum, expendi verba. tandem incidi in ipsius Heremperti Historiam, ex qua epitoma collecta; scriptum ibi erat sic. *cepit grauius affligere, & deuorare animas exterius, & puellas.* statim apertè intellexi, non tam de Incendij, quam de furoris, vel fortassè de Cupidinis flamma esse sermonem; neque ad Vesuium, sed ad Sulthaimum Regem pertinere, quæ dicebantur.

An Herempertus locutus sit de incendio Vesuij anno 879 Besubij sic legitur.

An arserit
Vesuius
anno 983.

Nonnulli incendium, quod ex Leone Ostiensi contigit anno millesimo quadragesimo nono, referunt ad annum nongentesimū octogefimum tertium secuti-Baronium; qui tamen hac in re variē sentire visus est; vt videbimus suo loco.

Decimum
Incendium
anno 993.

Incendium anni nongentesimi nonagesimi tertij refert Baro-
nius ex Glabro Rodulpho, qui narrat, *amirandas flammarum
eruptiones e Monte Vesuuio contigisse; multas praterea Italia, &
Galba Ciuitates deuastatas. ipsamq; Romanā Urbē magna ex par-
te incensam: cūq; sacrosissimi Petri delubrum corripuisset ignis sup-
plicatione indicta, implorata ipsius ope, vti sua tueretur, nec sineret
minus firmos à fide desiscere, statim euersisse flammam.* atque
hoc videtur fuisse illud incendium, quod Salerni Princeps Guai-
marius vidiſſe fertur hoc anno, qui cum procul aspexisset piceas,
atq; sulphureas e Vesuuio repente flammās eumpere, exultima-
uit, scelestum aliquem ex viris primarijs obijſſe diem, cui funestus
ille, ac feralis roguſ eſſet accensus: fuit hoc vulgo perſuaſum; at qui
(ò cæcas hominum mentes) dum noctu ipſe vnā cum scorto con-
cumberet, repente infelicem animam exhalauit; cuius cadauer
ab eodem scorto proiectum iacuit inſepultum; at non caruit rogo
illo immani, cui alios ipſe deuouerat. De Guaimario nitor hac
coniectura, quia cum nepos eiufdem nominis obierit anno ferē
millesimo quinquagesimo primo, auus eius dicitur interfuiſſe
incendio Vesuij.

Chron. Cassin.

An Vesu-
uius arserit
anno 124.

Arſiſſe Vesuuium anno etiam millesimo vicesimo quarto sub
Benedicto eius nominis VIII. quidam ex aliorum ſentētia refert;
quia tamen nullum ſcriptorem nominat, non facile aſſentior; ac
vereor, ne hoc confuderit cum ceteris incendijs eius ſæculi; præ-
fertim cum nihil peculiare referatur de hoc, vt diſtingui videatur
ab alijs.

Vndecimū
Incendium
anno 1036.

De Incendio, quod contigit anno millesimo trigesimo sexto, ſic
Anonymus Caſſinenſis. *anno 1036. sexto Kal. Febr. Mōs Vesuuus
eruētauit Incendium, ita vt vsq; ad mare decurreret.* Nec plura.
intelligi tamen poteſt accepta calamitas de agris incensis, & va-
ſtatis pagis, & oppidis, in quæ incurrit.

Duodecimū
Incendium
anno 1039.

Conflagraſſe Vesuuium anno millesimo quadragesimo nono
colligitur ex Leone Ostiensi in Chronico Caſſinenſi. in eum
igneum caminum conijci viſi ſunt Pandulphus Capuz princeps,
& vt addit Petrus Damiani, Ioannes militum Dux: *Quo mortuo
Mons Vesuuus in flammās erupit, tantaque sulphurea reſina con-
geries ex ipſo Vesuuio ptinus fluxit, vt torrentē faceret. ac decurrens
eum impetu in mare deſcenderit.* In anno huius Incendij; conſtituē-
do

tomo x.
tomo xi.

do Baronius multum æstuat, testimonium afferens Petri Damiani; ac modò nongentesimum octogesimumtertium, modò millesimū tricesimum octauum recenset, cū tñ apud Leonem Ostiensem, quē sequi se velle dicit anno millesimo quadragesimonono Incendiū contigisse legatur, quod libri margo indicat. Animaduertendum igitur est, plures fuisse Pandulphos; atque eum quidem, qui tempore Othonis II. Capuæ Princeps erat, fuisse cognomento Caput ferreum; sed facili ad pietatem animo, atque ad religionem propenso; quippe qui Romano hierarchæ Ioanni XII. ex Vrbe expulso p̄sto fuit; quo itē Principe sacre ædes excitatæ sūt multæ. obiit is anno 980. vt ex Nili actis constat; quare cum Otho aduersus Saracenos expeditionem suscepit tribus post annis, negādum planè videtur, visum illud horrendū ad Pandulphum Caputferreum pertinere. Porrò præter hunc, alij eodem nomine fuerunt, vt Pādulphus Theani Comes, & is qui de S. Agatha dictus est, & Pandulphus iunior, idest Pandulphi tertij filius. atq; hunc nonnulli in historia eorum temporum. eruditi putant eum esse, quem Vesuij caminus ardens exceperit. Alterum verò spectrum obiectum cuidam Pythagoræ puero, cum ille ob surreptū aureum calicem ex æde sacra, in cœnoso lacu, nempe fordidus Princeps, à teterrimis Genijs, demergi visus est, ad parentem pertinet. quāquam Baronius ad vnum, eundemque refert. quasi sacri crateris ereptori crater igneus deberetur. reclamant tamen Capuæ tabulæ, ex quibus colligitur ad patrem, qui anno ante incendium Vesuij obiit, pertinere aquam, ad filium flammam; ac paratum alteri cœnum, alteri fœnum.

Quis fuerit Pandulphus conlectus in Vesuuium. Vide Michselem Mon. in SS. Capue.

Incendium anni tricesimi centesimi octauo Anonymus Cassinensis, refert his verbis, *Innocentius Papa facta synodo, Anacleti parte damnauit. obiit Raynulphus Dux. Mons Vesuuius per quadraginta dies eructauit incendium; Rogerius Rex venit in Apuliam, & cepit eam.* Hoc incendium distinctum omnino est ab eo, quod sequitur; quia hoc anno per quadraginta dies durasse dicitur, altero verò anno per octo tñ dies; etiā si Synodus facta pertineat potius ad annum sequentem. De eodē incendio sic Anonymus Cauensis loquens de Rogerij aduentu Salernum. *Post hac Mons Vesubius magnum excitauit incendium, quod sequutus est puluis tantæ densitudinis, vt totum aerem obtenebrarit, & totam hanc operuerit regionem, Principatum vsque, & Calabriam; & cepit auctus; sic lego, non vt quidam actio, vt opponatur voci sequenti, decrescens, quemadmodum & Plinius de quodam fonte loquutus est. Auctu, diminutione crescit, decrescitq;.* post hanc vocem sequitur lacuna;

Decimum tertium Incendium anno 1138,

quam sic puto explendam XII. Kal. Iun. deindè subdit, *Et paulatim decrefcens per XXX. dies, totidemq; noctes, ficut ventus eundè puluerem agitabat, terram operiebat, &c.* Iterum post hæc interiacet lacuna fortasse, sic explenda, *Defijt.* fequitur, *Die Apoftolorum Petri, & Pauli.* ita Cauensis concordabit cum Caffinenfi numero dierum; nam per 10. dies incendium fuit in augmento, per 30. reliquos in decremento. Quidam negant huius anni incendiū, quòd fcriptor dicat, tunc Concilium celebratum de damnatione partis Anacleti, & obijffe Raynulphum, quæ ambo fequenti anno cõtigerint, quafi verò in his temporum confenfionibus etiã viri docti non errent, vt alibi diximus. Ceterum cur hoc incendium non dicatur diftinctum à fequenti, cum huic quadraginta, alteri octo tantum dies affignentur? neque nunc primò vnum incendiū breui fubfecutum eft alterum, vt videre licet apud Procopium.

Decimum
quartum
Incendium
anno 1139.

De incendio anni millefimi centefimi trigelimi noni hæc habet Falco Beneuentanus. *Hoc anno Kal. Iunij mons ille, qui prope Ciuitatem Neapolim eft, ignem validum, & flammæ visibiles proiecit per dies octo, ita, vt Ciuitates contigua, & Caftra mortem expectarent; ex cuius Incendio puluis niger, & horribilis exiuit; & vsque Salernum & Capuam, & Neapolim puluis ille à facie venti per uolauit; ignis verò ille per dies octo uifus eft, de quo puluere Ciues multi Beneuentani, & ego huius operis defcriptor collegimus; femel atque iterum ait, octo dies duraffe incendium, vt apertè conftet, hoc diftinctum effe à fuperiore, quod quadraginta ipfos dies durauit.*

Decimum
quintum
Incendium
probabile
anno 1306.

Non facile negandum uidetur, quod apud Leandrum Albertū legitur Incendium anni 1306. fub Benediçto IX. quod à multis error putatur, pro anno 1036. at quo argumento? primo quia, inquirunt, facile poffunt hæc numerorum notæ præpofitæ, vel poftpofitæ peruerti, quid tum? iccirco nè erratum eft, quia errari poffet? certè Leander pluribus, & diuerfis typis impreffus eft, & in omnibus idè recentetur annus, nec eū quifquã fapientum ante hoc Incendium cenfuræ fubiecit. quid quòd Scotthus, qui etiam Pighiū teftem adhibet, hunc eundem annum numerat? immo verò peculiare quiddam affert; indicat enim locum, ex quo ignis erupit, latius uidelicet montis, cum ait; *non folum per craterem fibi uiam aperit incendium, fed etiam per ima montis latera, ficut ante ducentos feptuaginta feç annos Benediçto IX. Pontifice contigiffe tradunt Itali annales, cum ingens flammariū featurigo è latere montis erupit, atque ignis liquidus torrens in mare profluxit.* quibus uerbis fignificat, fe hæc legiffe apud alios annalium fcriptores, non folum apud

Scotthus in
Hiner.

apud Leandrum Cosmographum, qui non meminit loci, hoc est lateris montis, vnde ignis profluxit. Neq; verò alterum illud argumentum peruincit, quòd Benedictus XI. qui ab alijs dictus est IX. sub quo ponitur hoc incendium, biennio ante iam obiisset; nã in huiusmodi annorum consensionibus etiam viri docti quandoq; inter se dissentiunt, immò labi solent. quid enim tam certum, ac decantatum, quam primum post Christum incendium contigisse sub Tiro? quod tamen nonnulli e Sapientibus, aut ad Neruam, aut ad Traianum retulerunt, & cum ceteri Scriptores ferè omnes intelligant de primo anno Imperij Titi, Cedrenus tamen tertium nominat. cum igitur non modò Leander, sed alij scribant, hoc èt anno còflagrasse Vesuuium, & locum ipsum noui crateris notent, cur id negabimus, adducti suspicione numeri, qui peruerti possit? adde contra morem Vesuij esse, vt quingentos ipsos propè annos feriat sit. Cæterum quòd ait Scotthus, incendium non solù per superiorem craterem, sed etiam per inferiora montis latera viam sibi quandoque aperire, in hoc vltimo experti sumus. quippè antequam erumperet ex antiqua voragine, effudit primò se per nouum hiátum illi lateri propiorem, quod vergit ad ea, quæ appellantur Atria; quamuis ob diffusam igneam materiam crateres viderentur multi. huius hiatus os patebat, vt postea quidam dimensi sunt, passus circiter viginti cum cauea oblonga potius, quã profunda. à dextero eius oris latere alter hiatus accedens ad figuram semicirculi, cuius ambitus septuaginta circiter passus complectebatur; dehiscibat verò in inum passibus circiter quadraginta. relicta sunt tantùm vestigia quædam facti, cinis, & exusti lapides. De hac incendij licentia euagantis per latera, quidam interpretantur illa Boethij verba, quibus Vesuuus dicitur, *raptis vagus caminis.*

Quidam Vesuuium conflagrasse scribit etiam anno millesimo trecentesimo quadragesimo septimo; ac testem eius rei citat Petrarcham in epistola ad Ioannem Columnnam, quod planè demiratus sum, cum nullam ibi faciat mentionem de Vesuij flamma, sed de eluuiione potius, de tempestate, ac procella. Habuit tñ illa calamitas, si componere velimus magna cum paruis, aliquid còmune cum hoc incendio. nam primò dicitur, *Repente horribili fragore, non tantùm fenestra, sed murus ipse ab imis fundamentis impulsus tremuit.* deinde quod etiam ad nos pertinet, *Longius cã, si omnem illius inferna nocētis horrorem verbis amplecti vellem, quamuis longè extra verum sistat fidem, tamen trascendit oratio, quis Cæli fragor, quis terrarum tremor, quis mugitus pelagi, quis*

Eusebius
Platina.

Tempesta
à Petrarcha
narrata non
Incendium
anno 1347.

ho-

dominum ululatus. pelagi, non Vesuuij mugitum nominat. tum pietas indicatur, quam etiam hoc tempore Neapolis prætulit: *Religiosi viri, quorum in adibus habetamus, repentino malo territi Crucibus, ac Sanctorum reliquijs armati, Dei misericordiam implorabant; omnes ad Templum pergimus, ibiq; effusi, multis cum gemitibus, lacrymis pernoctamus, Regina interim iunior nuda pedes, & inculta comas, & cum ea sæmineum ingens agmen, expugnata periculis verecundia, Regia egrediuntur, & ad Regina Virginis templum festinant, orantes veniam rebus extremis.* denique calamitas his verbis ostenditur: *Littus elisis, & adhuc palpitantibus refertum cadaueribus erat; huic cerebrum, illi præcordia fluebant; tantaq; mulierum erat eiulatio, ut maris, Cœliq; fragorem vinceret.*

*Acta Synodi
Neap. cōf. 66.*

Nota

Anno millesimo quadringentesimo quadragesimo institutum est, ut semel in mensē ritē Ianuario patrono, propter singularia beneficia in hanc urbem, recitarentur horariæ preces, fieretq; solemne sacrum. non quod eo anno Vesuuius arserit, sicuti non quia in actis Agrippini itē Patroni, & Gaudiosi mentio fit de Vesuuii, iccirco dicendum est, eorum etiam ætate, conflagrasse. Ceterum in hac re illud sanè est animaduersione dignissimum, quod in eo decreto de recolendo Ianuario certus dies statutus sit, *Mensis quatuordecimbris decimus sextus*, in quem diem nunc incidit conflagratio, nempe ut est obliuiosa posteritas, ea honoris significatio iam erat abolita; itaque excitatum nuper ipso prorsus die incendium ad pristinam pietatem immemores excitauit. In eo decreto princeps inter Patronos declarabatur Ianuarius his verbis amplissimis: *Qui veluti stella matutina inter Angelorum agmina irradiat, & hanc Ciuitatem clypeo sedulo munit, ac protegit, ita mortales, qui clarissimæ stellæ memoriam abiecerant, amiserunt in illa incendij fuligine Solem ipsum; sed clypeo certè ad præsidium spoliati non sunt.*

*Decimum
sextum in-
cendiū an-
no circiter
1900.*

Anno circiter millesimo quingentesimo, conflagrasse Vesuuiū narrat Ambrosius Nolanus, qui eo tempore viuebat; ac se oculatum testem fuisse dicit; nec verisimile est, eum fuisse mentitum, cū hoc recenti memoria scripserit, quamobrem potuisset ab omnibus facillè argui, cuius verba sunt lib. 1. cap. 1. *Nostra verò tempestate id ostendit Vesuuij caminus: triduo enim aerem teterrimum vidimus usq; adeò ut cuncti mirantes compauescere cœperint; deinò ubi deserbuit æstus, qui materiam extollendo omnia texerat, pluit cinere subrufo quam plurimo, quo cuncta velut niue tenui oblecta videbantur, neq; ille ignis extinctus protinus est, in vertice enim*

montis eius loca multa excauantur in rupibus, ut vaporaria fiant quò plerumque malè valentes Augusto mense ascendunt, ut per dedudationes nimias solutis, exunctisq; articularum humoribus curentur, adnotanda sunt illa verba, aerem teterrimum vidimus: non ait, hæc se audiuisse; licet aliquandiu procul à patria sit commoratus, sed vidisse. At obijciunt sericarium nescio quem in ceteris garrientem, hæc in re mutum, cui potius fidem habent, quam doctissimo viro: item Tarcagnotam, qui ait, sua ætate extinctam ferè fuisse memoriam Ardentis Vesuiij; sed cum Nola proxima Vesuuiio sit, malim habere fidem, & Nolano ciui, & philosopho. Adde Fabium Iordanum, qui sic scriptum reliquit: *sub Aragonensis Regibus, Vesuuius ingentes extulisse flammam, magnamq; cinerum vim effluisse traditur.* Potuit verò hic à Maioribus, ne dicam à Patribus rem accipere.

Passarus.

Munsterus in sua Cosmographia narrat, Vesuuium conflagrasse etiam anno millesimo quingentesimo tricesimo octauo, vel nono, quod tamen neutro anno contigit in hoc monte, sed anno ex his, priore in agro Puteolano, ut rectè aduertit vir eruditus Neapolitanæ Historiæ scriptor. deceptus est igitur loco: nimirum cum ipse longè hinc abesset. Quoniam verò illa conflagratio conuenit in multis cum hac Vesuuiana, & huic Vrbi proximus locus est, libet breuiter ea perstringere, quæ narrat Simon Portius vir doctus in primis eius ætatis; qui philosophiæ quoque fontes aperit, præter illas, quas Astrologi superiores sequuntur causas, stellarum videlicet conuentus, hoc est cum Saturno Martis certis in locis, ac Solis, Lunæq; defectus; nam & in hoc Vesuij incendio illi, & magnū vt vocāt, conuentū astrorum anno 1623. mense Iulio factum, & hoc ipso anno 1631. Solis eclipsem ix. Kal. Nouemb. & horoscopum ipsum incendij suspectum faciunt. Sic igitur rem narrare aggreditur. *Fuit hæc Puteolana Regio ferè biennio magnis terramotibus agitata, atq; vexata; at verò V. & IIII. Kalend. Octob. perpetuis diebus, noctibusq; terra commota est.* nos autem hoc incendium penè ex insidijs occupauit, ea tantæ nocte, quæ præcessit crebrius, sed leuius concussa tellure; tum addit illud mirum commune cum hoc tempore. *Mare passibus ferè ducentis recessit, quo quidem in ioco ingentem piscium multitudinem accola cepit.* sed illud prorsus horrendum. *III. tandem Kal. magnus terra tremor, qui inter radices montis, quæ Barbarum incolæ appellant, & mare iuxta Auernum iacet, sese erigere videbatur, & montis subito nascentis figuram imitari; qua die, hora noctis secunda, ille terræ cumulus aperto velut ore, magno cum fremitu, magnos ignes eomuit.*

Müsteri lapsus confu-
dendens incē-
dium Puteo-
lanum cum
Vesuuiano
anno 1539.
I. C. Capaccius

*mutit; pumice; & lapides, cinerisq; sædi tantam copiam, ut qua ad-
 buc exstabant Puteolis adificia, operuerit; herbas omnes texerit; ar-
 bores fragerit; aues quoq; & nonnullas quadrupedes bestias inte-
 remerit; qui quidem cinis ad LX. ferè passuum millia exhalationis
 vi proiectus est. Mons circa eam voraginem, & pumicibus, & cine-
 re plusquam millium passuum altitudine una nocte congestus aspi-
 citur. Tum aggreditur explicare causas cum terræmotus, tum
 incendij, quæ quoniam à nobis pluribus declaratæ sunt, quædam
 tantum, quæ præcipua videntur; & ferè communia cum Vesuui-
 o sunt, Colligam. primum dispositionem loci ad Incēdium indicat.
 Puteolana Regio vicina est mari, aquis calidis, & lutofo sulphure
 abundat. Montes habet, qui ad mare vsq; procurrunt, ubi cauerna
 multa, ac magna, caloris vim plurimam cobibent. Deindè cum ex
 eo quæreretur, vtrum ignis ille in bitumine præsesset, an potius ex-
 halationum motu esset accensus, respondet. materiam quæ eam illā
 antea arfisse, quod aquarū iuxta illam calidarū seaturigines indē-
 cabant; sed exhalationū impetu, & excundi vim, & incendiū maius
 accepisse. in hoc certè incendio Vesuuij tantam vim cinerum ma-
 gna ex parte, tempore collectam credibile est, cum eius viscera sē-
 per ardeant: putat autem, causā incendiū esse exhalationes, quæ mo-
 tu velocissimo materiā bituminosam in terra caavernis clausā inflā-
 ment, atq; eā igne perustam magna vi propulsā eijciant: cum enim
 ignei natura sint spiritus, coerceri nequeunt: coercentur autem,
 vel à terra soliditate, vel à crebris imbribus, quibus terra meatus
 occluditur, vel à vicino mari, & tum frigore, tū fluctu fumos illos in
 terra viscera repellit. Quòd autem in eo incendio cinis egrediens
 in vicinis locis ficcior, in longinquis humidior cecidisset, hanc
 rationem affert; Quòd primū egrediens ab ardore ficcior efficiatur;
 at verò cū longius cadere nequeat, nisi prius in aeris mediā perueniat
 regionem, crassior ibi, & humidior fiat, itaq; descendat. tum quær-
 it, cur nec fumus semper efflueret, nec fremitus exaudiretur; sed ex
 interuallo? huius rei illud in causa esse dicit: Quòd primis diebus
 os voraginis erat angustum; flamma item illa ab intimis terra vi-
 sceribus proficiens cum in prociectu, & voraginis ori proxima esset,
 magno cum fremitu erupit; deindè dum exhalationis altera pars à
 terra profunditatibus, ad os voraginis ciceretur, non poterat fremitus
 ab ijs, qui longè erant, percipi. De resorpto autem mari, seu re-
 troacto, quod nos etiam nuper adeò demirati sumus, hæc habet.
 Mare primum recessit, quia exhalationes exitum quærentes terrā
 rarefecerunt; quæ veluti sitiens aquam per suas rimulas hausit, quo
 factum est, ut pars illa terra, quæ mari prius alluebatur sicca remā-
 serit*

Simon Port.
 quid senserit
 de incendio
 Puteol.

Cōparatio
 incendij Vesu-
 ui. cum
 Puteol.

ferit. Post hæc cum ab eo quæsitum esset, quandiù duraturù esset illud incendium, respondit, *hoc à se ignorari, nec sciri aliter posse, nisi librata materia.* putauit tamen, breuius incendio Vesuiiano haudquaquam futurum Puteolanù, cum torus ager sulphureo bitumine ita plenus esset, vt haberet ignis ille aptâ, nec citò defecturam materiam. Sensit igitur hic scriptor, sulphureum bitumen esse materiam incendij; est certè sulphur ad concipiendam flammam pròptissimum, bitumen ad fouendum etiam ignem, & sua pinguedine alendum, diuq; seruandum maximè accommodatum. Porrò de prognosticis hæc ait. *Ego cum Peripateticis dico, nullam praesensionis istius certam esse causam. & mox. nihil certi hæc significare præter siccitatem affirmo, cui frugum penuria succedere consuevit; quæ & pestem multis ante seculis accidisse accepimus. Astrologi intestina bella secutura prædicunt. corpora namq; ob superiores squalores ita arserunt, vt animus sit; sed ex accidenti ista omnia siccitatem sequuntur.* Atqui in hoc incendio Vesuij consequuta hyems, etiam cum eluuiè, suspiciõne istam sustulit, & quanquam deinde æstas torridior, & autumnus sicciõs fuit, tamen subsequuti postea sunt imbres maximi, cum miro vitium prouentu. Nam quod attinet ad bella, ardent hæc potius apud Aquilonem, quam apud Vesuij caminù; initio verò eius incendij potius discordes antea, qui erant, animi compositi sunt, & quæ inflammata erant odia, extincta. Addam ad hæc Simonis Portij dicta, nonnulla alia, quæ in hanc rem eadem ætate scripsit Petrus Iacobus à Toletò, quæ ad Vesuiiani incendij intelligentiam non parù faciunt. Is retroacti maris alias quoq; affert rones, vel quòd littoris solù vi spiritus intumescès se extulerit, eaque accliuitate relapsæ aquæ secesserint; vel quòd vis eiusdem spiritus per meatus euadentis, & erumpētis eas retroegerit. Fragoris verò causas ita distinguit, vt eum, qui antecessit hiatù, putet ortum ex tumultu spirituum concitatorum, ac terræ latera succutientium: eum aut, qui edebatur, cum primâ vorago patuit, spirituum impulsui tribuat, aerem in exitu verberantium; at qui subsequutus est incendium, eum editum putat, cum ab iisdem spiritibus debacchâtibus, atq; omnia permiscentibus; tû à collisione faxorù, quorum nonnulla bonis magnitudinem æquabant, quæ in sublime iacta cum decidebût, alijs intercurstantia concrepabant; quamquam ego sine nitro, & ammoniaco sale huiusmodi fragorem in incendijs fieri vix posse multis ostendi; præsertim cum hic scriptor dicat, fuisse similem ei, qui editur è machinis bellicis, cû pilæ exturbantur. Adde luctam, & pugnam contrariarum naru-

Petr. Iacob. à Tol. quid senserit de incendio Puteolano

rarum, & facultatum in confusis elemētis, ac mistis varijs, quam obrem metuiffe aliquando dicuntur: *ne mundus redigeretur in Chaos*. Quærit deinde, cur ignis ille non eodem semper modo effruesceret; septimo .n. die in primis desæviit. putat, id ortum ex vario siderum, & planetarū aspectu, quod certè proximè tribuendum potius fuit, vel vberiori materiæ ad incendiū promptè, in quam per interualla ignis incideret, vel certis ventis flammâ exsuscitantibus, vt cōtingit in Aetna. De prognosticis verò existimat, cū terræ motus, atq; incendia sint à Natura, nihil aliud significare, quàm vel suas causas; quæ maximè continentur illa clauforum spirituum lucta; vel effecta, cuiusmodi sunt in terremotibus, ædificiorum ruina, noui fontium ortus, & quædam alia, ceterum nihil portendere sinistrum, vel stabilitati regnorum, vel religionis cultui, quæ incommoda inter cætera minari Mathematici solent; imò ex ea Puteolani agri cōflagratione hoc potius ipse præfagit; cum iam liberior spiritus telluris hiatum, atq; exitū nactus esset, illam diū quietam futuram; ob ignem verò effusum (adde-re potuit vim sulphuris) incolas puriore iam Cælo sanius victuros; nisi fortè, quia noui montis obiectu maris aquæ in Auernum deinceps lacū influere non possent, nec eius virus corrigere, aeris corruptio consequeretur. Sed horribile prorsus est, quod hic scriptor addit. ait enim, se magnopere vereri, nè et hic mōs, siue collis, qui imminet Neapoli arce Hermite nobilis, vnà cum vicinia ignibus clam sub terra serpentibus (quippè inter Cumas, & Vesuuium est positus) aliquando voraginem aperiat, atq; hanc vrbe illustrem gloria, faciat etiam flamma, ac Parthenopes cineri iniiciat suum, & quamquam nulla apertè apparent hic vel sulphuris, vel bituminis vestigia, tñ quid penitus sublateat, ignoramus. certè ad Lucullanum, vt scribit Maranta in epistola ad Paulū Monachum, aquæ scaturiunt, quas ex ferri venis prouenire dicit, ideoq; adstringendi vim habere, atque acidas esse, at ex non insigni adstrictione minimam aluminis partem permisceri affirmat; quapropter latentem in eo colle, ac toto tractu ignem subesse censet, sed & hic collis Lucullani castri, & mōs ille cū Hermite arce cōtenti sint ignibus, quos subindè è tormentis æneis iaculatur, præter eos, quos hic aliquot ante annis explosit, cū illapso in pyrii pulueris cellam fulmine, non sine clade detonuit. Deniq; non vacat admiratione, quod in Puteolano illo incendio contigisse narrat M. A. de Falconijs, eius historiæ scriptor; fumidâ videlicet nubem, atq; cineream, quæ inde se efferebat, Vesuuium versus intēdere solitam cursum, quo indicio putat, cognata esse ambo hæc

An metuen-
dum sit nè
aliquando
erumpat in-
cendiū n
Neapoli .

M. Ant. de Fal-
con opin.
Nota.

intē

inter se loca conceptaculis igniū, nisi dicamus, ea re significatum, erupturū inde post exactum ferè sæculum simile in multis incendiū, quanquam longè horribilius, atq; immanius; sed nimirū ductores, & arbitri nubium venti sunt. Narrat præterea idem scriptor, ex illo noui montis cratere erūpere visas igneas veluti trabes ingēres, quemadmodum ex hoc Vesuuio vidimus; columnas itē igneas, quæ tñ ædificiorum casum, atq; excidiū minarentur. Cinerem quoq; rarefactum, ac luti instar depluisse Neapoli, eūq; imbrem hinc ad Vesuuium fuisse nube delatum. Visas quoq; ardere flammas inter vndas; Mare ipsum resorberi, vel retrahi; idq; contigisse ante incendium decem ferè horas, quod nuper apud nos non ante patefactum montis hiatum contigit, resorbentis videlicet, attrahentisq; quasi per fistulas mare, vt repleretur inanitas; quod ille tum factum putat, fatiscente tellure vi spiritū quassantium; eas aut aquas, partim igni fuisse consumptas; partim in puteos deriuatas, qui statim inuenti sunt pleni; partim vnā cum cinere in sublime proiectas, hinc lutum illud depluisse; quod etiā fieri potuisse dicit, eodem cinere in superiore aeris regione humefacto, vel ipsi pluuiæ commisto. huiusmodi sædum cinerē excepit nuper Vesuij regio Natalitijs Christi maxime, immortalitatis auspicijs versis in omen funeris. Multa deinde ille disputat de terræmotu doctè satis; sed ea de re pleni sunt libri, plenæ sapientium voces, in primis Aristotelis, atq; Senecæ. vellē plura de incendio. Placet verò, quod negat, hæc, & similia, quæ à Natura pro ueniunt, propriè dici portenta, atq; prodigia; idq; Augustini auctoritate confirmat, qui Varronis definitione sic vtitur, vt non tam ijs, quæ contra Naturam accidunt, quàm ijs, quæ supra Naturam, ac futurum aliquid significant, nomen illud conuenire dicat, vulgò tñ appellari prodigia, quæ raro fiunt, etsi in Natura sint multa, quæ maiorem excitare deberent admirationem, cuiusmodi sunt Solis, Lunæq; defectus, sed eam sustulit frequens aspectus. Terræmotum igitur, atq; incendium hic scriptor ad ea tantū extendi putat, ad quæ efficienda vim à Natura sortita sint, in cetera verò tñ incidere, atq; incurrere. Tum pestilentie suspitionē vel ex eo tollit, quod qui extinctas anes, ac pisces comederint, nihil inde incommodi perceperint, secus quā in Liparensi olim incendio, acciderat; quæ coniectura etiā hoc tpe nos metu liberat, igni præsertim aerē corrigente. Neq; verò metuendū ait, ne nimia siccitate, aut agri exarescerent ad fruges, aut animi exardescerēt ad bella, cum hiems statim & imbres consecuti essent. quæ ratio nos etiam consolatur. Sed in eo incendio Puteolano illud in pri-

August. 20.
de Civ 8 22.
et 26.

Mellitus li-
quor in in-
cend. Puteol.
Brafauola.

mis admirationem videtur habere, quod Antonius Brasauola, Medicus Ferrariensis, qui tùm eius artis laude florebat, cū illius incendij fama commotus Puteolos appulisset, vidisse se narrat; nempè circa Cumanum agrum se offendisse pueros, qui panis of-
fas studiosè admouerent frondibus arborū, tùm eas audè in os ingererent; cumq; rem admiratus quæsisset ex illis, cur ita face-
rent, pueros respondisse, se mellitum inde succum elambere; quod ipsum hoc tempore in Vesuuij regione contigit tenuatus .n. aer, atq; digestus halitu illo igneo, atq; sulphureo rorem mellitum in reliquias arborum apud montis radices expressit, qui videlicet antea amarissimas ex oculis lacrymas expresserat, licet hic li-
quor, si cum illo ceret, Deo Iudice, suauitate præcellat.

Danielis Bar-
bari error de
incendio an-
ni 1568.

Scholiastes Virruuij Daniel Barbarus, qui Cardinali Granuela-
no opus dicauit, nec multis ante annis diem suum obiit. prop. 2.
hæc habet. *Vesuuus sapius arsit maximè sub Tito; sed me scgi-
bente, ac typos corrigente allatum est, incendium vsque ad decem-
millia passuum tanquam fluuium excurrisse, & exustus pumices
ad senum pedum altitudinem reliquisse*; typos autem corrigebat
anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo. terræmo-
tus tantùm circa hæc tempora fuisse legimus. Sed arbitror,
aliquem hoc ei de incendio inposuisse, vt sunt, qui scribūt, audi
rerum nouarum, quas operi attextant. nec mirum, nam & in hoc
nuper incendio nobis ipsis, qui penè ad radices Vesuuij sumus,
multa imponebantur, vt propterea non pauca consultò præter-
miserim, prodigijs similia, minimè omnium vulgò credulus; neq;
.n. in tanto Naturæ tumultu rumorem sequutus sum, sed famâ;
ac testibus vsus in primis oculis.

Decimum
septimum
anni 1634.

Deniq; hoc incēdiū, quod nuper contigit anno millesimo tri-
cesimo primo, qui concursus malorū cōsiderauerit, hoc est diu-
turnitatem illius, coniunctam eluuiem, ac cetera quæ enumera-
uimus incommoda, facillè constituet, esse tempore vltimum, cala-
mitate primum. Decies igitur, ac septies conflagrauit Vesuuus,
præter ea incendia, quæ nobis ignota, & quæ leuiora singulis ferè
annis consecuta sunt illud sub Tito. Quod si addas mugitum
semel, atq; iterum editum, ac terræmotum in eius montis regio-
ne Neronis ætate, quæ fortasè etiam inchoata quædam incendia
dici possent, & leuiora quædam quasi pugnantium spirituum vili-
tationes, vicies vel exarsisse, vel seuiisse videbitur. Iam hoc vltimū
incendium non est cur pluribus præsequar, cū satis multa dicta
sint decem libellis. tñ hic ad absolutâ, perfectamq; cognitionem;
Ephemeridè dabo. obseruata verò sūt ea, quæ dicā, partim à nobis
Neapoli, partim ab ijs Patribus nostri ordinis, quæ apud Vesuuiū
commorantur.

EPHE-

29

*Ephemeris Vltimi Incendij excitati
Anno XXXI. sæculi xvj.*

XVII. Kal. Ian. Imminentem cladem præiuit noctu creber terra tremor circa Vesuuij regionem maior quam Neapoli; quem motum haud dubiè intus accensi, & interclusi spiritus ira faciebat. Tum decimatertia circiter hora primùm infra verticem ex eo latere, quo per subiectam planitiè Vesuuius vergit ad mare, nouùm vulnus patuit. initio nubes in pini modum se extulit, mox in immensam altitudinè subacta omnia operuit. aer, qui purus erat, ac liquidus, repente inhorruit: concreti nubium, ac fumi globi cœli speciem confuderunt, ac toti vicinæ primùm obductus traxit caliginis squalor insedit, prænuncio incendij sulphure. Iam adusto die audiri mugitus immanes, cõcrepare omnia, quasi sonitu ruinae montis. Fenestræ in primis vitreæ horribilem in modum instrepere, atq; concuti, nullo impulsu ventorum: nubes tonitruis, ac fulgetris perstringere aures, atq; oculos: effundi post meridiem terra caligo obsæpescit omnibus prodigio, in primis extèris, qui mali fontem ignorabant. accenderunt multis in locis ellychnia interdum, vt se dignoscerent, eodem ipso die cinis multas Italix vrbes longè discretas occupauit: extremam peruenit Apuliam, Barium tamen antequam Lupia, quæ longius distant, cinerem excepit: venti putantur in causa fuisse. Samniũ, & Picensũ fragorem accepere, non cinerem. seriùs hinc Neapoli pluit noctu, quem consecutus imber statim diluit. fuit autem varium genus cineris, color itè varius; pellucidis laminulis alicubi mistis eius lapidis, quem Arabes vocant Talch: multis in locis etiã arena pluit. ponderosus ferè fuit cinis, & quasi chalybeus, is maxime, qui noctu pluit, nimirum humore, ac frigore densior, quidam è bitumine adstrictus, & concretus in massam. eodè quoq; die, & sequenti in multis Italix locis, in Apulia præsertim, in Magna Græcia, in Vmbria fragor auditus horribilis, simillimus ei, qui è machinis bellicis, cum pilæ exploduntur, editur. Samnites Nicatem montem mugisse suspicati sunt, Dalmatæ Turcicã classem committi cum nostra; qui fragor, non tã horrendus in tonuit Neapoli, quàm in remotioribus locis, ventis v3. eũ deferentibus, & nitrosis spiritibus intra nubem luctantibus, atq; in ipso cursu exardescèntibus, vt fit in tonitru. Ipsa verò nocte, quæ eum diem est consecuta, tã horribiles mugitus, & quasi tonitrua audita; tã crebrò, ac vehemèter terram mouit, vt eam noctem vltimam, ac sempiternam putaremus.

XVI

XVI. Kal. Ian. die Mercurij paulò ante meridiem hoc est hora ferè decima septima, post horribilem terrèmotum, vetus Vesuij vorago patuit dirupto cratere, è quo infinita vis cineris erupit. textit is Adriaticum mare, Aegeum, & vt quidã narrarunt, pontù èt Euxinù. eiusdem cineris pondere, & lapidum imbrì, Nolanz in primis Urbis, aut depressi, aut comminuti sunt imbrices. cinis immensus alicubi, & fenestras ædium æquauit, & tecta. Tum ignei quasi torrentes effusi immisto bitumine alij alijs excurrere diuortijs, more anguim, aut fulminis obliqui: incensi agri, euerse domus, templa diruta, nè vestigijs quidem relictis. villæ, pagi, oppida triginta. & eo amplius, aut magna ex parte vastata, aut planè deleta. greges plurimi, armenta multa oppressa: tria, vel quatuor hominum millia varijs in locis extincta; semustulati non parui in ipsa fuga. In Herculanium maximè, oppidum celeberrimù, atq; Pompeios turbo ille desæuit. Tum cinerei torrentes in mare cù infinita materia deuoluti, intra horz ferè dimidiù (rem sanè mirandam) nouam plagam maritimam, quæ ad quingentos alicubi passus excurrit in mare, relictis in continenti scopulis, toto ferè tractu à Resinensi ad Pompeianum vsq; ingenti mole effecerunt. Inter hæc horribili spectaculo mare ipsum, cuius non minus crater, quàm montis ardebat, subito resorberi, vel retrahi à littore, toto penè crateris ambitu Surrentum vsq; ad trecentos alicubi passus, & eò amplius, nauigijs in sicco destitutis, atq; haud dubiè perituris, nisi mox à Vesunio, qui prodigiosè illud exhauerat, redditum fuisset, & cum impetu etiam præter littus refluxum. nimirum Natura inanitatem infensissimam Vniuersitati rerum arcente; post infinitæ materiæ effusionem, aquis quasi per fistulas montis per occultas specus attractis, ac tantisper detentis, donec laxato, aut intruso aere proprias remitterètur ad sedes; euomuit autem eos fluctus Vesuuius vnà cum visceribus; quod testabatur non modò immensa vis arenæ, sed recentes ostreæ, atq; conchyliæ. ita Incendium consecuta, siuè comitata ingens elunies est, coniuratis aquis marinis, & pluuiialibus, & nouorum fortassè fontium, vt fit in terrèmotu; obstructis autem aquæductibus, & fossis æquatis, vel arena, vel cinere; terra quoq; durata bitumine, nec aquas resorbente. igitur inundauere torrètes ad palmos ferè quindecim elati; secumq; immania prorsus, & enormia saxa, auulsaq; radicitus proceras arbores rapuere. hac elunie factù, vt reliquæ agrorum, & oppidorum, quæ superfuerant flammis, latè vastatæ sint, atq; demersæ. Porro post patefactum os voraginis, nõ ita vehemètes, atq; horribiles, nec ita crebri cõsecuti sũt terrèmo-

sus

rus, spiritu v3. libertatē iam nacto . Ceterū in illo turbine videtur quodāmodo ignis reueritus nōnulla Tempia, in primis illud magnæ Dei Matris Virginis ab Apuliano dicte, apud montis radices sitū; torrēte cineris aliō flectente cursū, & stantibus parietibus inter immanes terremotus, cū careret eo p̄sidio, q̄ habuit Dianæ Ephesæ Tēplū, *quod in solo palustri fecere, nē terremotus sentiret, aut biatus timeret,* torpēte v3. in huiusmodi locis spiritu ob crassitiem, Inter hæc ad auerruncandam Dei vltoris irā quotidie supplicationes indictæ, magna cū significatione pietatis, ad delubra, & aras Cœlitum; ex quibus Ianuarium in primis Apotropæū, & ἀλεξικακόν huic Vrbi p̄stō fuisse nemo est, qn̄ fateatur.

Plinius:
P. Tac. à Tol.

XV. Kal. Ian. fremere Vesuuius, eiaculari flammarū globos, & lapides; ardere mare; tellus concuti. interea rumor spargi, vel ad vesperam, vel certē in tempesta nocte Neapolim funditus ruituram; omnia confundente metu .

XIV. Kal. Ian. Vesuuius tantisper visendi sui aliqua ex parte copiā fecit; q̄ iā mole dep̄ssior, ac penē alter obstupefactos aspectu tenuit; attollebat tñ quā altissimē nubē. at verò terra p̄petuò in superficie motu vibrare, vt sit collisione aeris in tonitruis, & explosione pilarum in machinis bellicis: interdū tota mole immanius concuti. Videtur autē Neapolī, ac ceteris in locis p̄pinquis terremotus extitisse ex consensu cū Vesuuiio, ob communē partitū continentis inter se nexū; ac p̄pterea vehementius in vicinia, quā in Vrbe trepidabatur. Eodē argumento deuoluebatur ad nos ferē vnā cum motu fragor è monte tanquā è mali fonte profusus, ac porrò ferebatur spatio decrescēs; vterq; aut cum ibi leuior erat, vt postea accidit, anrequam Neapolim pertingeret, euanescebat. quòd si quis terræmotus in locis, quæ longius distant, fuit, is factus videtur ob continuatos, ac sibi consentientes terræ cuniculos; per quos è Vesuij specubus inito cursu concitati spiritus permeantes eò ferebantur .

XIII. Kal. Ian. Noctū ingens terræmotus regionē cōcussit, paulò ante auroram horribili procella omnia permiscente .

XII. Kal. Ian. Iterū concitata procella cum turbine, magna vis ventorum incubuit fluctuante adhuc terra, tectisq; nutantibus.

XI. Kal. Ian. Tanta vicinis oppidis, ac Nolanæ in primis Vrbi offusa caligo est ex tetra Vesuij nube, vt alter alterum lateret.

IX. Kal. Peruigilio Natalis Christi sub meridiē penē nox obortæ, tãq; horribiles alicubi fuere nimbi p̄sertim ad Aqlonē versus, vt emortualem potius timerēt multi, quàm Natalē sperarēt diē. eluies quoq; Nolanos agros latē vastauit.

VIII.

VIII.Kal.Ian. Natalitijs ipsis Christi circa Vesuuij regionem, alijsq; nōnullis in locis pluit cinis, timueruntq; Mundi occasum in eius ortu, qui ipsum condidit. apud Vesuuium verò lutum pluit, fœdato pulcherrimo dierum.

VI.Kal.Ian. Vesuuius, vt in omnibus Aetnam imitaretur, canduit niuibus. sed fumo pariter teret, ac niger.

IV.kal.Ian. Ante auroram atra tempestas cū horribill fragore intonuit; ingentem aliq̄ rupem intra Montis caminū præcipitate coniectura fuit, quo tpe, cū fulgure igneæ veluti trabes duę visæ è Vesuuij vertice intēntari, quarum altera Maranum versus, (pagus est supra Neapolim) altera in mare cū impetu ruit; mane iterū mōs cooptus est niuibus, nec tñ sine fuligine in altū euecta.

III.Kal.Ian. Sub auroram tellus intremuit crebro motu, & vehementi. consternata metu Neapolis pacē à Superis expoposcit.

Prid.Kal.Ia. Nec vltimus anni dies immunis periculi fuit, procella noctū concitata horribili circa Resinā maximè, & Octavianum; è Vesuuiio eruperunt aquæ præcipientes; eructauitq; eodem ferè tempore cum fumidis vorticibus flammæ.

Anno XXXII. sæculi XVI.

Kal.Ian. strenas de more dedit Vesuuius sequenti nocte, cinerē v3. magis tñ igne digestū, ac tenuatum, iteq; toto eo, qui cōsecutus est, die.

VIII.Id.Ian. Pro thure, ac Myrrha, quę obtulerunt eo die Reges, Vesuuius sulphuris suffimenta obtulit, ac bituminis.

VII.Id.Ian. Intempesta nocte tellus intremere non ante desijt, quàm albesceret dies. tñ ignea veluti lingua, & vibrans in hospitium, q̄ Quercus dicitur, incidēs decē, & octo ferè hōines absūpsit.

V.Idūs Ian. Cum ignei quasi Cometæ speciei mōs arsisset, mox tam tetra se extulit nebula, vt ab orto, vel sepulcro potius statim die ad meridiem tota vicinia tenebris inuolueretur.

III. & pridie Idus Ian. Vulgò rumor iterū increbuit, fore, vt Neap. subsideret, q̄ Mathematicus qdā vaticinatus fuerat. vbiq; ciuilatus, vbiq; imminētis exitij metus, & mortis imago non vna.

Non. Febr. Ea nocte, quæ præcessit sacrū Agathæ dię, excitata ingēti procella, tellus intremere, Mons infremere, nouas flāmas euoluere, bitumen euomere. Abellæ montis quoq; fontes intumescere, quibus cum maximo imbri iunctis tota Regio demersa, multa ædificia diruta.

Idib. Febr. Bis concussa immaniter tellus est, & quod non sine horrore visum, puniceæ, ac rufi è vertice cineres erupere.

XI.Kal. Mar. Adhuc Vesuuius mugire, bituminis vim emittere atq; sulphuris, quassari tellus.

IX.

IX. Kal. Mar. Vsq; ad Kal. ipsas niue multa conspersus Vesuuus tamen ardere non desijt.

V. Non. Mar. Cū noctū, maximi iunbres, ac turbine cōcitati essent, rupibus in voraginē Montis actis in præcep̄s, ~~terre~~ sulphuris odor finitimos perculit, q̄ potissimū accidit, quoties molibus oppressa, collabentibus aspirare flamma liberè nequit.

Prid. Id. Mar. Noctū tellure concussa, igneam è voragine trabem erumpentem Oppidani metu consternati viderunt.

XI. Kal. Apr. cōmota bis tellus vehementius circa Vesuij regionē. iterū igneo veluti doceta mōs exarsit; eo die tā tetto sulphuris odore hic in Vrbe fumus afflatus, vt illuc medicæ artis periti missi sint, qui causas sagaciter odorarentur.

Apr. mensē ver illud Campaniz, vbi effloresceret, vix habuit; agris exultis, aperire se terra non potuit, frustra infractis aratro superioribus glebis, obdurata v3. multo bitumine erat, atq; arena oppressa. à frugibus quidem feriata in otio fuit, sed tamen laborauit motu: ycinia in primis Veseti.

Fuit hoc Aprilis mensē, itemq; Maio tellus durior, sed cœlū mollius. prodigium existimari posset, nisi Philosophis penitus essent perspectæ Naturæ opes, & sulphurei halitus vires, calore, ac siccitate aerem digerentis; argumēto èt agri Puteolani, vt alia dixi. enimuero in tot, ac tantis exitijs, recenti adhuc vulnere, suauissimus in superstitū arborū frondes depluit succus circa Vesuij regionē. rē accepi à viris doctis, q̄ eū degustarunt: similit̄ fortassè dixisses liquori, quē nationi Hebræorū Cœlū propinavit, nisi ille repositus in vrna fuisset aurea, vnā cū florenti virga; hic aut̄ in vrna cinerum desloratæ Campaniæ.

XIII. Kal. Maij, Hic dies incidit in triūphū magni Liberatoris nostri in Cœlū euecti. Idē quodāmodō triūphalis fuit Ianuario; nā supplicatio ei est indicta cū pōpā; perturbare hāc Vesuuus conatus est, ac diē, quo immortalitas nos excepit, scedare cinere. Mugitū èt edidit cōcussa tellure, effuditq; rursus, quamquā minore cū impetu, cinerē. Exterriti primū Oppidani coniecere se in fugā, sed statim cōposita oīa. Interim Neapolis astuta Ianuarij præsidio contēnere Vesuij minas, institutā pōpā producit. illic visebatur in triūpho reuiuiscens Deus, hic viuus sanguis, & quanquam huic vnus erat deuictus hostis ignis; is tñ in finitibus copijs poterat immanitate præponi, quippè, qui momento penè temporis Campaniam deuastarat.

Kal. Iun. Noctū Vesuuus, ac tota regio intremuit; iniectus èt erat metus, qui paulō ante, de cinere, sed vmen prauertimus, in auguratum est. n. eo diē nostrum, q̄ hic habemus coniunctum Lyceo templū sanè perelegans, inperso rite pavimento cinere: acta res est p purpuratum

Præsulem huius Urbis; inscripta sunt in ipso cinere elemēta Græcānica longè dispari stylo, quā quo Græcānici nominis oppidū descripsimus cinere sepultū. adhibitū thus, oleū, sal in dedicandis aris, ac tēplo, contra q̄ in Vesuuio factū, q̄ et dictus est *Ara, in qua suffimenta. siue thymianata sint omnis generis,* nā apud ipsam sulphur pro thure fuit, & pro oleo, illud incendiariū, quod è petris effluit, nec deest illi sal ammoniacum, & similia. inspersum est quoq; aris, ac templo ritè merū; atqui hoc tantū caret nunc (quis credat ?) Vesuuus.

X. Kal. Iul. Noctū nō multò ante aurorā mugire tellus, vehemētius cōmoueri (est aut Vesuuio solēne terramotū declarare mugitu) nutare tecta, atq; parietes. Iterū inclinante iam die motus excitatus, q̄quam leuior. admonuit nos religionis, ac pietatis; quippè is dies sacer erat Paulino. atqui legimus, cū ille animā exhalaret, tot antè sæculis, eo ipso die subito motū concussam fuisse tellurē, quæ sensū quodāmodo doloris expressit, in morte eius, quo gauisa fuerat colono purpurato, Senatoria v3. trabea in lacernam, lituo pontificio in rastra mutatis.

VII. Id. Iul. hora circiter noctis exacta, leuiter Neapoli mouit tellus. Pridiē Kal. Aug. duabus circiter horis ante aurorā Vrbs grauius contremuit. incussit tñ is motus, nō magis merū, quā religionē; quippè hic dies sacer erat Ignatio parenti nostro sanctissimo; venit igitur in mentē eius terramotus, qui accidit, cū primū ille nouas viuēdi rōnes instituit, concussa domo, vitreisq; fenestris effractis, quo motu iam tum cœpere fana Deorum euerti, atq; Hæreticorum pergama labefactari, focijs ad tantarum rerum molitionem accersitis, & coniuratis.

XIX. Kal. sept. cū pridie concitata subito procella, atq; ingens imber reliquias intelicis Campaniæ obruisset, peruigilio ipso Assumptæ in Cœlum Dei Matris sub noctem terra mouit. Solent .n. post magnos ætus effusi imbres id efūcere, obstructis .s. terræ rimis, vt spiritus euadere nequeat.

Sept. mensē crebriores fuere terramotus, sed in Vrbe leues, plerūq; noctu, in primis XV. Kal. Octobris, nec mirum Autumni tempore hæc accidisse, vt Phyci norunt.

VI. Kal. Octob. bis terra mouit semel occumbente Sole, iterum nocte concubia.

V. Kal. Nouēb. cū esset Cælū nubilū, ac pluuū, teterrimus odor sulphuris hæc Urbē afflauit, non sine graui mephiti, vt proinde nonnullis inijceretur de pestilētia suspicio, sed solabatur suo nos auspicio patratū, qbus is dies sacer est, nō. solū pietate, sed medicinæ arte p̄statiū.

VIII. Non. Octob. intēpesta nocte vehementius tellus mouit. igneam facē instar Comētæ noctu supra Vesuuium multi se vidisse testantur, quæ fortasē ostenta fuerunt accensarum expirationum.

VI.Kal.Nouemb.Luna defecit,dira ex Astrologis quidā minabatur, in primis ingentes terræmotus,quos,incipiente Luna deficere,feri solere dicit Arist. sed cū interdiū ē vasto craterē magna vaporū,expira- tionumq; vis,densa cum nube, se foras extulisset, intus lucta non fuit.

V.Idus Nouemb.hora post Solis ortum,terra mediocriter mouit.

XIII.Kal.Decemb.horis ante auroram ferē duabus,magna repente commotio facta,nec statim refedit terra;alij, sed leuiore motus subse- cuti.flante per hos dies Aquilone,densas extulit nubes Vesuuius,hoc verò die densissimam.

III.Kal.Dec.Circa Vesuij regionem tam tetra caligo est offusa, vt imaginem referret fumi,qui primū erupit.

IV.Non.Decemb. frigido aere,sub auroram terra leuiter apud nos æmouit, sed metus iniectus non leuis, quippè anniuersaria dies appetebat incendij,ac verebatur nē Vesuuius iterū aliquid mali parturiret. erat is dies Francisco Xauerio sacer. itaq; montis iactatio in mentem reuocauit, cū ille terræmotibus, qui in Indica regione sunt maxi- mi,ad percellendos Barbarorum animos vteretur.

VI.Id.Decemb.sub auroram subitus fuit tremor terræ:is dies Con- ceptæ Virgini sacer est.hoc est illucescenti Auroræ. motus is nobis si- gnificare visus est,quantum illa tum Erebo terroris incusserit.

V.Id.Dec.Iterū cōmota noctu,& vehementius tellus.excussus sopor, incussus metus,nē eadem,aut simili calamitate annus se reuolueret.

XVII.Kal.Ian.Fuit hic dies in summa oīum expectatione,vel metu, quippè anniuersarius incendiij. ergò noctu horribilis excitata procella est,quā præiere fulgetra.confecuta immania tonitrua, & crebri fulmi- nū ictus. post hæc Vesuuiana regio omnis intremuit.per diem sulphu- rea mephitis,ac teter odor Neapolim quoq; perfudit:institura suppli- catio,& grates actæ Ianuario apotropæo:atq;hic annuus orbis est Ve- suiij deflagrati.

Anno XXXIII. sæculi XVI.

Kal.Ian.Fuscū Cælum,ac ferrugineū fuit. sub noctē Vesuuius odo- re sulphureo afflauit Urbem, qui superiore anno iisdem Kal. cinerem dederat.nempè huiusmodi sunt Vesuij strenæ.

III.Nonas Febr. qui dies sacer est Dei Matri Virgini ritè lustratæ, sub auroram tremor terræ prolixior in Vrbe fuit.

IX.Kal.Martij,Vulcanus non tam in Vesuuiio sæuij,quā in Aetna, ad cuius radices oppidū decem ferē millibus passuum ab vrbe Cati- na distans non multo ante auroram subito terræmotu corruit, non si- ne incolarum strage miserrima.

III.kal.Martij circa meridiem iactati sumus motu non leui.

Kal.Martij noctu tam ingentes,& crebri terræmotus Vesuuianam in

primis regionem concusserunt, vt exterriti ex oppidanis multi fuga sibi consuluerint; cum pridie eius diei Neapolis leuiter tremuisset, quasi primas iactante hastas Vesuuiio.

V. Idus Martij teter halitus sulphuris, ac bituminis de monte circumquaque diffusus.

X. kal. Aprilis, quo die parentare ritè cepimus morienti Deo, Vesuuius anteuertens prodigiõrum memoriã, quæ in eius morte contigerunt, terræmotu factõ renouauit.

VI. Id. Apr. Solis deliquit fuit, ludibrio fuere quorundã Mathematicorũ minã, qui Solis extincti, rursus Vesuuiũ accedẽdũ vaticinabãtur.

V. Id. April. adulta iam nocte, circa Vesuuium grauius terra mouit, itemq; pridie idus.

IX. & VIII. kal. Maij, apud Vesuuiũ bis terra mouit, semel vehementiusq;

VII. & VI. kal. Maij inclinante iam die, ora Vesuuij primũ leuiter, deinde grauius tremuit.

Pridie Non. Maij ibidem nocte mouit mediocriter tellus.

VII. kal. Iun. sub. Solis occasum, cum Vesuuiũ contẽplãrer, ac mita- rer inuiciorẽ iam factũ, repente concussa tellure, fumida ex illius cratere se nubes erupit, conuoluta fumiglobis.

VII. Id. Iunij post meridiem, in regione Vesuuij tetramotus ingens contigit, quem consecutus est alter leuior, cuiusmodi etiam præcesserant III. & III. Nonas.

XVII. kal. Iulij circa eandem regionẽ mouit semel, atq; iterũ tellus.

VI. kal. Iulij mane tanta contigit apud Vesuuium terræ concussio, vt incolæ meditarentur fugam: paulõ post mons immugijt; trepidatum etiam Neapoli eodem tempore non leuiter.

IV. kal. Iulij post Solis ortum, in Vesuuij ora fauus fuit tetramotus, mitior VII. idus.

Pridie Idus Augusti post meridiem Vesuuij regio de morte contremuit, itemq; XVII. kal. Sept. at verò XV. & XIII. retro odore sulphuris, ac bituminis est afflata.

III. kal. ipsa Sept. non sine tetramotu circa viciniam fuere, nec is, qui consecutus est dies.

Pridie Non. Sept. post meridiem Neapoli semel, atq; iterum, tertio verò vehementius terra mouit. deinceps aut vix, aut nihil in Vrbe trepidatum.

XIV. kal. Octob. hoc est peruigilio S. Ianuarij, Vesuuius cum vicinis se commouit, sed hostem veritus victorẽ, lenius, ac diu postea quieuit.

XVII. kal. Ian. alter hic fuit anniuersarius dies incendij, reterrimus odor sulphuris, ac bituminis viciniã afflagit; q̄ et contigit anniuersario superiore, vt videretur hæc quadã quasi morbi reuoluta periodus.

Anno

Anno XXXIV. Sæculi XVI.

VII. Idus Iun. post longam quietem, ferijs esurialibus ineuntis æstatis, tendente ad occasum Sole, tellus mouit, Neapoli quidem leuius, circa Laurinium oppidum non longè admodum à Vesuuio vehementius. in causa fortalsè fuerunt imbres crebri, & maximi, qui terræ meatus obstruxerunt, quamobrem spiritus exitum eluctabantur.

Deniq; præsens Vesuij status hic est. Reuiruit nonnullis in locis; in multis tamen herbescens viriditas ferè nulla, tum propter arenam immensam, tum propter boum penuriam, vel obrutis incendio armentis, vel pastu destitutis; arborum tamen, quæ superfuerunt, ac vitiû maximè fœcunditas mira. Offringuntur interea glebæ; effoditur tellus ferro, quo item refricantur cicatrices superiorum vulnerum, quæ accepit hæc regio; quippè cum è ruderibus exusti lapides, ac bituminati vnà cum cinere, atq; arena eruuntur, veterum quoq; incendiorû occurrunt horrenda vestigia. Ceterùm Vesuuus fumum adhuc egerit, qui cum vapor est ex aquis præfertim vicini maris, quas intra specus calore resorbet; tum halitus è sulphuris, ac bituminis potissimum venis attractus: hic magis attollitur certis quibusdam ventis flantibus, vt fit apud Aetnam Euro, & Africo. Sæuire tamen Vesuuus penè desijt, ac minari; & si qui proximè habitât, audire se subinde dicât quosdam quasi susurros, spirituum videlicet, qui reliqui sunt, obmurmurantium; iugum tamen montis excutere vix queunt, comminutis viribus, & copijs iam dissipatis.

F I N I S .

INDEX QVAESTIONVM

Præsertim Physicarum de Incendio Vesuuij,
quæ in toto hoc Opere continentur.

- 1 **Q**uot modis excitari possit incendiū sub terra. pag. 81
- 2 Ad incendium sub terra excitandum quot, & quæ concurrere soleant. 90. & Chron. 24
- 3 Cur ardeant ea potissimum loca, quæ sunt iuxta mare. 91
- 4 Cur Montes præcipuè ardere soleant. 90 & 299
- 5 Vesuuius in primis cur accommodatus sit ad incendium. 97. & 212
- 6 Italia cur maximè disposita sit ad incendia. 82
- 7 An halitus ex quavis materia extractus sufficiens sit ad excitandum incendium. 87
- 8 An vera sit causa, quam Mathematici assignant huius incendij. 101
- 9 An Sol, & Astra, proximè excitent incendia sub terra. 108. & seq.
- 10 An depressione cœlestis axis, excitentur incendia. 85
- 11 Quis conuentus Astrorum præcesserit hoc incendium. 293
- 12 Quis fuerit horoskopus huius incendij. 257
- 13 An ictu fulminis sub terra excitari possit incendium. 107
- 14 An arte, 106
- 15 An casu, 105
- 16 An aliquod indicium præcesserit huius incendij. 239. & 300
- 17 Quænam fuerit proxima causa huius incendij. 88
- 18 An sit commune aliquod promptuarium ignis sub terra. 219. & seq.
- 19 Cur ignis hic, cum terra tegatur, non extinguatur 179
- 20 Cur si loca ardentia sunt inter se cognata, vix animaduersa in ijs sit aliqua mutatio ardētis Vesuuij. 136 & Chron. 26.
- 21 An ignis subterraneus sit eiusdem naturæ cum elementari. 155 & 163
- 22 An locus ignis diuersus, ac regio

- indicet diuersitatem naturæ. 177
- 23 An agendi varietas illā indicet. 77
- 24 Vtrum agendi diuersitas oriatur ex materia, an ex forma ignis. 77
- 25 Cur ignis Vesuuij multa mollia in æneā penè duritiem constrinxerit, & alia quædam inusitata effecerit. 159 & 162.
- 26 Quid hic ignis habuerit cōmune cum igne fulmineo. 159
- 27 Vtrum validius sit ad incendium bitumen, an sulphur? 134. & seq. & Chron. 25.
- 28 Cur bitumen diutius ignem conseruet, quàm sulphur. 235
- 29 Quo maximè bituminis, genere nutriatur ignis Vesuuij. 129. & seq.
- 30 bitumē quemodo ignē nutriat. 127
- 31 Cur ignis bituminosus non extinguitur aqua, sed potius alatur. 174
- 32 Cur Veteres ad extinguendum incendium subterraneum centones iniecerint. 174
- 33 Cur lapides ad eundem finem coniecerint. ibid.
- 34 Cur incendium Chimære montis extinguitur fœno, non aquis. 144
- 35 Cur Veteres ad extinguendum ignē bituminosum iniecerint cruenta cadauera. 175
- 36 Cur ad extinguendum ignem sulphureum, & bituminosū aliquando sit adhibitus sanguis è vulnere. 175
- 37 Cur maris aqua ignem bituminosum alat potius, & irritet, quàm extinguat. 174
- 38 Mare quomodo dicatur incendio fomitem sufficere. 98
- 39 An terræ halitus tantum sit sufficiensustus incendij subterranei. 143
- 40 An quæuis terra, nisi bituminosa sit, aut sulphurea, alimentū igni subterraneo sufficere possit. 142
- 41 An aluē sit proprium eius ignis alimentum. 142

42 An

- 42 An lapis molaris. 142
- 43 Propago perpetua materię, ac fomit-
tis in incēdijs subterraneis vnde pro-
ueniat. 135. & seq.
- 44 Vnde in hoc incendio ingens ille
strepitus in fenestris præsertim vitreis
sine impulsu ventorum. 75
- 45 Vnde fragor horribilis instar toni-
trus, aut tormēti bellici. 79. 93. & 129.
- 46 Cur nitrum, & sal ammoniacū ere-
pitum in Igne faciant. 138. & 76
- 47 Ignis Vesuuij cur obliquē, non rectā
ferretur. 140
- 48 An torrens cinereus excurrere po-
tuerit sine aquis. 105
- 49 An materia liquida metallica deslu-
xerit ē Vesuuiō. 146
- 50 An Vesuuius contineat perfecta me-
talla. 144
- 51 Quæ signa sint venæ metallicę, ibid.
- 52 Cur montes metallici ferē infœcū-
di sint. 145
- 53 Vnde accepta sit vis tanta materię
Vesuuiō maior. 96
- 54 Mare qua ratione in hoc incendio
se contraxerit. 97, & Chron. 27
- 55 Mare vt cibi potuerit ā Vesuuiō
monte, atq; euomi. 97, & seq. & Chr. 30
- 56 Nubes cinerea quot passuum millia
se in altum extulerit. 88
- 57 Cinis egressus vtrūm nunc primūm
totus extiterit, an ex parte antea col-
lectus, igni latente. 197. Chron. 24
- 58 Cinis cur Orientem versus, ac meri-
dientem excurrerit 95
- 59 Cur cinis, qui in huiusmodi incēdijs
longius cadit, humidior, qui propius,
sicciore esse solet. Chron. 24.
- 60 Cur cinis iterū effusus tenuior fue-
rit, quā primus, Chron. 31. & cur qui
noctu cecidit, densior. Chron. 29
- 61 Cur ignis non eodem semper modo
efflueret in incēdijs. Chron. 26.
- 62 Cur mugitus, ac fremitus montis nō
perpetuus, sed ex intervallo exaudire-
tur. Chron. 24.
- 63 Cur mugitus ē terra diuersi generis
esse solet. 79
64. Fragor vnde prius solet in incēdijs,
Chron. 25.
- 65 Cur in quædam loca delatus sit fra-
gor tantūm huius incēdiij, non item
cinis. 94
- 66 Cur fragor magis auditus longē, quā
Neapoli propē. 94. & Chron. 29
- 67 Cur ignis initio non eruperit per an-
tiquam voraginem. 89
- 68 An plures extiterint nuper noui cra-
teres, præter vnum in latero. 297.
& Chron. 21.
- 69 Ignis qua ratione aliquando apud
Æolias insulas, & alibi exiterit ē ma-
ri. 9. & 219.
- 70 Ignis vniuersē quot modis gigni pos-
sit. 87
- 71 Ignis qua rōne aliquando sit spontē
accensus in materia putri, in fimo co-
lumbæ, in feno dissipato, 169
72. Ignis qua ratione adoleseat. 171
- 73 Ignis quot modis intoret. 172
- 74 An in terræ centro vi Siderum ex-
citari possit incendium. 112
75. Quinam sit proprius ignis locus ex
sententia Pythagoræ, Platonis, Ther-
mopoli, & aliorum 179. & seq.
- 76 An vera sit opinio existimatiū ignem
subterraneum profundē latere triginta
millia passuum ā superficie. 182
- 77 An ignis subterraneus necessarius
sit Vniuerso 193
- 78 An hic ignis faciat ēt ad pulchritu-
dinem Vniuersi, & ad voluptatem. 203
- 80 Cur cinis præsertim bituminatus agros
reddat fecundos. 201. & seq.
- 81 Vaporaria Vesuuij quibus morbis
vtilia. 196
82. An calor Thermarum aliunde pro-
ueniat, quā ab igne subterraneo. 198
- 83 Vtrūm ignis calefaciens Thermas
sit in cuniculis, an sub cuniculis. 183
- 84 An subsit incēdijs subterraneis finis
aliquis arcanus ex peculiari Dei con-
silio. 200. & deinceps.
- 85 An hic finis arcanus prohibeat, quo-
minus causæ nales sint veræ causæ. 224
86. Cur apud omnes fere nationes in-
cēdia subterranea sint. 212. & seq.
- 88 An Vesuuius exarserit ad Diuitis
alicuius scelesti pœnam, vt olim non-
nullis persuasum fuit. 230
- 89 Vtrūm huiusmodi locis ardentibus
aliquando Mānes impij verē addi-
cantur, an vana oculorum ludibria
sint. 226. & an hic ignis erūpat ē Tar-
tarō, vt quidam suspicantur. 60

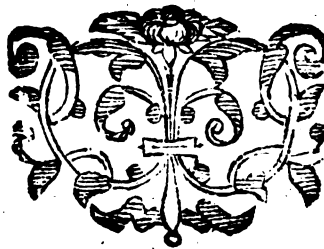
I N D E X.

- 98 An etiam pij Manes his locis addici
soleant. 227
- 99 An sub ea loca beata vita descen-
dere possit. 230
- 99 An ignis quo Mundus deflagabit,
sit accipiendus e Vesuuius, vt olim
suspiciabantur. 231
- 99 An lazius factus Vesuuii crater in-
dicet proximum Mundi terminu. 234
- 94 An huiusmodi incendia vniuersè ali-
quid portendant 236. & deinceps, &
Chron. 1. & 26.
- 95 Vtram quæ narrantur calamitates,
casu incidant in incēdia, an ab his de-
nuncientur. 146. & seq.
- 96 An hoc incendium singillatim por-
tendat Principum obitus, aut infortu-
nia. 251. & 254
- 97 An ex hoc incendio metuenda sit pe-
stilentia. 259. & Chron. 28
- 98 Cur terræmotus frequentius pesti-
lentiã parere soleant, quã incēdia. 260
- 99 An hoc incendiũ portendat bellũ, &
Italix direptionem. 256. & Chron. 25
- 100 An, vt quidã scripserunt, hoc tēpore
metuenda sit Mundi catastrophe 262
- 101 An hoc incendiũ Neapoli in primis
aliquid sinistri portendat. 238
- 102 An Romæ, & cur non vt olim, eam
fœdarit Vesuuij cinis. 236. & 252
- 103 An hoc incendium portendat mu-
tationem Religionis, aut aliud in eo
genere incommodum. 249
- 104 An ob siccitatē ex incendio metuē-
da sit frugum inopia, & fames. Chr. 27
- 105 An verendum sit, ne ex hoc incēdio
consequatur insania. 261
- 106 Quid præsentire liceat ex hoc incē-
dio. 269. & Chron. 25.
- 107 Fuerit ne hoc incendium omnium,
quæ de Vesuuiio narrantur, calamito-
sissimum 270. & deinceps.
- 108 An incendia subterranea periodos
habere soleant, vt fit in morbis. 147. &
149.
- 109 An nuper in Vesuuiio periodus hu-
iusmodi aliqua sit animaduersa. 150. &
Chron. 36.
- 110 An ignei morbi in microcosmo cor-
respondeant duratijus terrarum - 148
- 111 Quandiu duraturum sit hoc incen-
dium. 147. & 151. & Chron. 25
- 112 An prælagire possimus Vesuuium
iterum exarsurum. 245
- 113 An si effoderetur, desineret eructare
incendia. 176
- 114 Cur incendia montium sæuiora sint,
quã quæ in planitie sunt. 176. & 299
- 115 Vtrius incendia sæuiora esse soleant
Ætnæ, an Vesuuij. 303
- 116 Cur Vesuuius longius, quam Ætna
cineres eiecit. Chron 14.
- 117 An cum desijt foris conflagrare Ve-
suuius, intus ardere non desinat. 309
& Chron. 4. & 14.
- 118 Cur solitus Vesuuius aliquando no-
ctu, etiam multo ante incendium, flam-
mulis intermicare. 300
- 119 Qua ratione agri hoc incendio exu-
sti excolendi. 208
- 120 Semiustulati hoc incendio qua ra-
tione curati sint. 150
- 121 Quæ causa fuerit melliti succi, qui
post incendium circa Vesuuij regionē
pluit. 126. & Chron. 33
- 122 An ex proximo Neapoli monte, siue
colle, vbi arx est, quã vocant Hermitē,
vel ex vicinia metuendum aliquãdo sit
incendium subterraneum. Chron 26
- 123 Quæ fuerit causa efficiens terræ-
motus in hoc incendio. 72. & seq. &
Chron. 31.
- 124 Quod signum terræmotus præcef-
serit. 78
- 125 Quod genus terræmotus fuerit in
hoc incendio. 75. & Chron. 31
- 126 Rectè nē Aristoteles terræmotũ cū
ægri corpore comparauerit. 74. & 147
- 127 Terremotus cur mitiores fuerint post
apertam antiquam voraginem 76
- 128 Cur postea terræmotus non omnino
cessarint. 76
- 129 An terræmotus tum solum redeat,
cum idem redit conuentus Astrorũ. 77
- 130 Quæ causa contineat spiritus sub
terra exitum vetans. 76. & Chr. 24
- 131 An spiritus causa fuerint tumoris
illius, qui apud Vesuuij verticem exti-
tit aliquot menses ante incendium. 89.
& 294.
- 132 Cur Autumnus, & post imbrem, & no-
ctu maximè terræmotus contingere
soleant. 76. & 81. & Chr. 24. & 34
- 133 Cur terræmotum aliquando conse-
f qua-

I N D E X

- quatur incendium subterraneum. 83
- 134 Vnde acciderit ingens eluuius vnâ cum incendio facta. 82. & Chron. 30
- 135 Quæ causa sit, cur montes habeant specus subterraneos. 90. & 309
- 136 An Vesuuium montem, vt quidam de ceteris dicunt, extulerit in sublime vis astrorum. 306
- 137 Montes quem ad finem excitati sint à Natura. 304
- 138 An Mons Vesuuus primùm extiterit ex incendio, vt alij nonnulli. 305
- 139 Mons Vesuuus quando primùm extitisse dicendus sit. 306
- 40 Cur in Vesuuio monte Veteres Herculis, & Veneris delubra excitari. 294
- 41 Cur SS. Patres Vesuuium vitiorum typum fecerint. 310
- 142 An post orbē conditum excitati sint alij montes, & qua ratione. 306
- 143 Cur mōtes serè pyramidati sint. 307 & seq.
- 144 An montes verè decrescant ob incēdia, quod de Ætna negare, videtur Seneca. 303. & 293
- 145 An mōs Vesuuus, vt quidam scripserunt, sit eiusdem altitudinis, ac mons Sinai, vbi in igne data lex est. Chron. 5
- 146 An ignis ille in monte Sinai fuerit subterraneus. 228
- 147 An ignis, quo Pétapolis cōflagrauit, fuerit subterraneus, vt vult Strabo. 225
- 148 An verisimile sit Vesuuium, conflagrasse Abrahami ætate. Chron. 6.
- 149 An præter illud incendiū sub Abrahamo, alterum incendium extitisse, dicendum sit, etiam ante Christum natū, conditis iam Pompeijs. Chron. 7.
- 150 An Vesuuus cōflagrarit post Christum sub Nerone, Diocletiano, & alijs quibusdā Imperatoribus. Chron. 8. & 12
- 151 Cur Plinius non meminerit incendiorum Vesuuij. Chron. 6.
- 152 Quando primùm dicendus sit S. Ianuarius extinxisse incendium Vesuuij. Chron. 12. & 16.
- 153 An Vesuuij nomen sit compositum, vt quidam volunt. Chron. 4.
- 154 An verum sit etymon ab Annio allatum de hac regione Palensana, vt idē sit, atque ostium percussiois incendij. Chron. 3. & seq.
- Præter hæc, alia nonnulla de incendio queruntur.

Finis Indicis Quæstionum.

INDEX ERVDITIONVM

ET ALIARVM RERVM NOTABILIVM,

quæ in toto hoc Opere continentur .

- A** **L**cygoneus gigas subesse Vesuuiio dictus pag. 59. Eius ossa Neapoli olim ostentabantur. 65
Amphitetræ species in Vesuuiio, & alijs quibusdam montibus ardentibus. 301
Antiochia post terræmotum Theopolis dicta 38
Aenariæ ignis subterraneus. 216
Aëolix Insulæ ardentes. 218. cur sic appellatæ. 90
In Apamea marini fluctus olim cum piscibus ex terræmotu extiterunt. 98
Aquæ quot modis attrahi possint. 98
Aream apertam in Babylone pestis consecuta. 106
Argei campi noctu splendentes. 204
Aræ similis dictus ab Historicis Vesuuius cum suffimentis. 238. & 302
Astrorum genus quadripartitum secundum Chaldaeos. 84
Astrologorum quorundam ineptiæ de Horoscopia. 265
Atlas dictus causa incendiiorum. 85
Aëniæ filium se dictitabat Selurus quidam. 304. **A**ëniæ incendia numerantur. 217
Cum **A**ëna Vesuuius collatus 304
Athos mons collatus à Georgio Agricola cum Vesuuiio. 299
Atria locus in Vesuuiio. 301
Auri liquentis specie incendium mirum in monte quodam. 204. **A**uri ferax regio glebas habens instar marmillæ. 97
Autumnalibus maximè somnijs cur fides non habenda. 249
- B**
Bassus Philosophus, & Poëta crematus olim vnâ cum villa ex incendio Vesuuij. 46
Bituminis varix species. 128. & seq. eius vires 132. Prodest oculis, neruis, anhelis 132. **E**o illinunt **A**gyptij cadauera. 133. **E**o Arabes nimiam fragrantiam regionis temperant. 133. **A**lit ignem, ac seruat diuicius, quam sulphur. 135.
- T**erra eo secunda redditur. 133. & seq.
Babylonis muri eo ferruminati. 133
Bitumine illinebant Persæ sagittas. 139
Bodinus negans longum Vesuuiani cineris cursum reprehenditur. 102
Bombycis generatio 164
- C**
CAlx cur aqua potius, quàm oleo accendatur. 168
Campaniæ laudes. 187
Clypeus Homericus Mundi symbolum. cur Vuleani opus dicatur. 207
Cû Chimæra môte Vesuuius collatus. 61
Chaldæorum opinio de incendijs. 109
Cinis quam utilis agris. 201. **C**inis crematorum adhibitus ad curandos faucium morbos. 261. **C**ineris Vesuuiani colores, & species varix in hoc incendio. 13. **E**ius cineris incredibilis cursus, & copia. 12
Cithara nomen balnei in **A**enaria. 174
Collatio superiorum incendiiorum Vesuuij cum hoc ultimo. 270. & deinceps.
Combustiæ horæ, quæ dicerentur à Babylonijs. 44
Cometes aliquando præcessit incendium Vesuuij. 292. **C**ometarum varix formæ. 176
Commoda ex igni subterraneo. 194. & seq.
Crazer malorum prou. 293. **C**razer Helenæ Homericus 36. **C**razer amicitix symbolum apud Scythas. 293 **C**razer Vesuuij vetus quàm amplus. 293. nouus crater in hoc incendio.
Croesi Regis interminatio facta de excidio in Pini morem quid sibi vellet. 9
Cyborus mons vnâ cum oppido olim abforptus. 19
- D**
Dæmon malus visus aliquando accedere Vesuuium. 117. itæ **A**ëna ibid.
Deciij deuotio facta apud Vesuuium 45
Descriptio vastatorum oppidorum. 16. & 284.

I N D E X

Descriptio ædis magnificæ S. Ianuarij. 62
 Descriptio, ac definitio incendij subter-
 ranei. 183
 Descriptio terræmotus, ac naturæ spiri-
 tuum. 80
 Descriptio ignis naturæ. 165
 Descriptio bombardæ. 138. & 76
 Descriptio nubis cineræ enascentis. 9
 adultæ. 10
 Digitum suum colligi post necem cur ius
 ferit S. Ianuarius. 55
 Dij olim culti à Neapolitanis 54. invo-
 cati contra incendium Vesuuij sub Ti-
 to, sed frustra. 54
 Diuinæ iustitiæ exemplum duplex nuper
 apud Vesuuium ostensum. 232
 Diogeniani literæ in sepulchro inuentæ
 de profunditate terræ. 182
 Dolia duo bonorum, & malorum, apud
 Iouem Homericum quid significet 255
 Draco fluuius è Vesuuij radicibus ema-
 nans. 295. Draco gentilis nota fami-
 liæ Boncompagnæ. 295

E

E Lunies ingens consecuta incendium
 25. & deinceps.
 Epomeus mons apud Ænariam olim
 terræmotu collapsus. 19
 Epulum quasi funebre appositum à Ve-
 suuio. 163
 Eucharistia mirè ab eluione seruata. 29
 Expeditio ad Vesuuij regionè à Patribus
 facta. 44. & seq.

F

F Razor huius incendij quàm longe
 auditus. 12. Fragar incendij Aetnæi
 cum Vesuuiano collatus. 103
 Fulmen in ijs, quæ tetigit, relinquere so-
 let aliquando vnguis vestigium. 116
 Fœcunditas mira vitium post incendium
 pag. 209

G

G Emmæ quædam natura representã-
 tes incendia. 229
 Geometria qua occasione inuenta. 281

H

H Eph. 2. montes vbi ardent, noctu
 lucent campi stellarum modo. 203
 Herculis templum olim in Vesuuiio fuit.
 pag. 294
 Hercules conditor Herculani, & Pompe-
 iorum. 35. Herculanus nodus quis 34

Herculani oppidi vastitas horribilis. 32
 & seq.
 Hippocratis dictum parum piè reprehē-
 ditur. 46
 Hominum capita cur vespertinis horis
 aliquando circumfusceant. 301
 Hypotypolis incendij 20. & seq.

S Ianuarij Patrociniũ. 52. & deinceps.
 viuens pugnauit cum feris in thea-
 tro Puteolano, mortuus pugnat dum
 flamma in amphitheatro Vesuuiano,
 vtrobique vicit. 57
 Illas malorum narratio de Vesuuiio. 270
 Ignis vniuersè natura, & vires. 164. quot
 modis oriatur, adolescat, intereat. 168.
 & seq. Ignis lacus ex scētia Pythago-
 ræ, Platonis, Hermopoli, & aliorũ. 179
 & seq. Ignis ex ægri cœxa mirè exiliis
 149. item ex afflictu brachij. 168. Ignis
 dictus naturæ custos, artifex, & magi-
 ster artium 165. Ignis coronatus. 207.
 Ignis immanis bellus dictus ab Ægy-
 ptijs. 57. Igni olim per lusum infligi
 vulnera solita. 54. Ignis cur in sua
 sede non ardeat, neque splendeat 166.
 Ignis variz formæ in meteoris 170
 Ignis fatuus quis dicatur 115. cum
 eo collatus ignis Vesuuij 161. & 166.
 Ignis cur non æquè resistit, atq; agit
 172. in igni extinguendo cur validius
 acetum, quàm aqua 273. caussa cur aqua
 ignem extinguat 273. Pulueris cuius-
 dam incendiarij mira vis. 114. cur
 ignis cinere seruetur. 172
 Ignis subterranei effecta mira 157. & 162
 Ignis Vesuuij fulmineo cognatus 159.
 Ignei viceris ex hoc incendio annua
 periodus mira. 150. Igni sulphureo, ac
 bituminoso extinguendo olim adhibi-
 tus sanguis è vulnere. 175. Igni sub-
 terraneo diuinus honor olim exhibi-
 tus 155. Ignei Dei subterranei fraus
 detecta 155. Ignei morbi microcosmi
 respondent incendijs terrarum 148
 Incendij huius vltimi dies notandus. 6. &
 Chron. 22. in incendijs subterraneis re-
 primendis mos Barbarorũ 42. in ineen-
 dijs Ethnici ipsi soliti magis preces fũ-
 dere, quàm aquas 49. contra incendia
 Veteres soliti cõscribere parietes 176.
 Inter epulas incendia nominare olim

omi-

ominosum 163. Incendium Liparense septimo quoque anno instaurari solitū 150. Incendia subterranea apud oēs fere nationes sunt 212. cur Neapolis inter ardentia loca sit constituta 213. Incendia faciunt ad commodum, & pulchritudinem. Vniuersi 206. ad excitandam pietatem 212. ad experimentum virtutis 228. Igni subterraneo visū aliquando cruciari Manes impij, & purgari 211. Purgatoriū ignis imago quædam 227. Incendia aliquando e mari extiterunt 198. & 219. Incendia apud Barbaros similia Vesuuiano 227. Incendium apud Peruanos simile incendio Pentapoleos 224. mirum quoddam incendium interdiū flagrans, noctū fragrans 204. Incendium Vesuij sub Tito à Sibylla predictum 290. eius incendij audito vaticinio homo Ethnicus respicit 40. quæ calamitates consecute sint incendia 211. qui euestus læti 249. Incendiosam veterum vestigia nuper inuenta in Vesuuio 270. Incendia prænunciant vltimam Mundi conflagrationem 235.

Incendiarum auis quæ dicta, & cur, 239. ea visa iustabatur Vrbs 239.

Incendiarū quo supplicio affecti 290.

Indi quidam missi in ignem subterraneū ob veram religionem, 228.

Inscriptio inuenta in sepulchro S. Agathe 57

Inuidi, & Auari collati à S. Thoma cum Vesuuio ardente 310

Iuuentus à S. Hieronymo collata cum Vesuuio ardente ibid.

Iulianus Apostata collatus cum Aetnæ incendio à Gregorio Nazianz. 310. & 104

Ioachimi Abbatis vaticinium à quibusdam malè intellectum 267

Iustiniani Imperatoris pietas in terremoto 211

Italia desinit in formam clypei Amazonicæ 258. similis quernio folio, & pedis cruri ibidem.

Iter per Vesuij regionem 29

Iter ad Vesuij craterem 296

L

Lapidatio immanis è Vesuuio monte facta 13. cur non Neapolim versus 60. & seq.

Laus Christianorum Principum huius temporis, 255

Leonis Imperatoris, pietas in incendio Vesuij, 211

Liparense incendium olim septimo quoque anno instaurari solitum 149

Liberalitas Neapolitanæ Ciuitatis in excipiendis, & alendis profugis ex incendio. 46

Ludi genus à Thesco institutum, in quo tristitia mista cum lætitiis 256

Lyceum Neapolitanum publicū exceptit hospitio profugos ex incendio 47

Lyncei cuiusdā vanitas de inspectis aquis subterraneis sub Vesuuio 485

M

Mare in incendio resorptum, seu retroactum 19. Mare de Vesuuio mōse desum. 26. Mare ardere visum 18

Mare fomitem sufficit incendijs. 97

Maritima plaga noua ingens facta ex infinita materia in mare incendij vi deuoluta 18

Mathematicorum vanitas de hoc incendio 101

Materia multiplex, & varia egesta è morte 143

Mellitus succus post incendiū pluit circa Vesuij regionem 27. & 36

Idem acciderat in Puteolano incendio 126

Montes varij ardentes 220. Mons eructans incendium instar auri liquentis 204. Montes non sustulit in sublimem vis astrorum, vt quidā putarunt 306

Mons auri ferax cum gleba instar mammillæ 47. Mons quidam bitumen emittens in mare tanquam sagittas ardentes. 133

Mons quidam cur à Barbaris superstitione cultus 31. Montes quem ad finem Natura excitauit 308. Mons apud Barbaros ardens cum spectro mali demonis exsplendescens. 49. Montes duo inter se concurrere visū incendium excitarunt. 83

Mons Misericordix dictus & eius laus. 46 & 205.

Mūd^o mira specie instar lyre Scuero Imp. obiectus. 156. Mūdū carmini simile facit Augustinus 156. Mundus collatus ab Aristotele cum Xerxis regia 190. Mundus

I N D E X.

- duo quo igni conflagrabit.** 234
N
 Naphte miram vim in concipienda flamma expertus Alexander. 123
 Natura confultrix prouida utilitatum et in incendijs 193
 Neapolitanæ ciuitatis laus, & descriptio 213.
 Nitri Natura, & vis 139. & 76
 Nubes cineræ in hoc incendio altitudo mira 88. eiusdem forma 9
- O
- O** Lei incendiarij, quod petroleū vocant, scatebra apud Vesuuium. 4
 Ordo militaris quidam in rerum vniuersitate spectatur 191
- P
- P** Alex innatantes in sanguine S. Ianuarij 60
 Pandulphus quis ille fuerit, qui olim in Vesuuium ardentē injici visus Chr. 19
 Perfarum mos in precando 176. in bellando 129
 Pietas Neapolitanorum in primis in hoc incendio 80. & deinceps.
 Pietas Oppidanorum, qui interierunt in hoc incendio 277
 Pinum initio nubes expressit 9. Pinus exitij symbolum. 9
 Pix ardens cur oleo extinguatur? 173
 Pompeiorum vastitas horribilis 52
 Prognostica ex hoc incendio. 236. & deinceps.
 Præfagire qua ratione solerent ex Aetnæ cratere. 245
 Puteolanum incendium collatum cum Vesuuiano 216 quis conuentus Altorum illud præcesserit 101
 Puella mirè in eluione seruata. 28
 Pulos gallinarū, vt igni subiecto excludant Ægyptij 164
- R
- R** Omæ laus 236. nihil hoc incendio male ominatus Vesuuius 236. cur non vt olim sub Tito eam cinere consperferit 237
 Rogus à Romanis post incensum cadauer vino perluebatur. 269
- S
- S** Anguinis S. Ianuarij mira vis in restringendis incendijs 51 & deinceps.
 Sanguinis Martyrum riuus collati cum
- Solis radijs a Chrysostomo 56. Sanguinis colore illius possessiones Ægyptiorum aduersus incendia 53. Sanguis vulnere addhibitus à Barbaris aduersus ignem bituminosum, & sulphureū, 54. Sanguinis riuus sub flammis visus quid portenderint Alexandro 55. Sanguis in area Vulcani visus quid portenderit 53
 Senecæ dictū minus piè reprehenditur. 210
 Selurus, qui se filiū Aetnæ fingebat, vt punitus 305
 Sinai mos an eiusdē altitudinis, ac Vesuuius 228. an arserit igni subterraneo 225
 Solis, & Lunæ nomine celebres thermæ Puteolis 195. Solem orientem, qui exercebantur 189. Solis vna viarum Neapoli dicta 213. Neapolis olim Soli sacra 213
 Spartaco Vesuuius ara, & asylū fuit. 304
 Spirituum natura, & vis incredibilis in terræmotu 85 & 98
 Sulphuris odor præueniens incendij 123
 Sulphur cur diuinum dictum 223. eius vsus in lustrationibus 126. nitorem aufert argento, quod nunc maxime splendet effusum in egenos 125. Sulphuris natura, & vires 29. eius suffitufusus color conciliatur capillis, rosæ pallefcunt, confert oculis, auribus, suspiciosus, obliuiofus 124. eius vsus contra pestem 259. Suffitu pallorem Iaruarum induxit conuinijs Anaxilaus 106. cum sulphure bilis collata 84. de sulphure quid Chimici sentiunt 124. Sulphureus halitus melliti roris causa Puteolis, & in Vesuuiio 126
 Sibyllæ vaticinium de Mundo cum prole ruituro ridiculè intellectum. 265
 Sibyllæ vaticinium de conflagratione Vesuuij, & Dicearchæ. 291
 Supplicationes indictæ.
- T
- T** Erræmotus causa non ita facilis cognitu 72. cur nullum certū terræmotus Deum Veteres constituerint, 7v. Terræmotus incommoda, & damna 10. & 73. Terræmotus quot generi 73. signa 78. eius descriptio 80. quādiu Neapolis eo laborauerit, & quo genere 75. In terræmotu parietes piè cōscripti 176. Terræmotus, & fulgura

I N D E X

tiones qua arte quidam imitatus	138.		V
Terræmotus horribilis anno 1627. in Apulia 70. in terræmotu non commoueri infani hominis esse, dicit Aristoteles	71	Vaporaria Vesuuij quibus morbis utilia.	196
Thermę in Academia Ciceronis post eius obitum salubres oculis	146	Vastitas Italiz' qua specie Annibali representata	4
Theodorici statua, quę erat Neapoli, prodigiöse difficta	238	Vastatio Oppidorum in hoc incendio & seq. & 284.	16
Themistocles in venditione prædij addi per præconem iussit, bonum ei adherere viciñum	289	Veneris templum olim in Vesuuio monte	294
Thespius Solensis olim respicit audito Sibyllę vaticinio de incendio Vesuuij, & Dicearchę.	40	Vertumnus Mundi simulacrum.	189
Theotimi dormientis in rete Fortuna regna conijciebat.	276	Virgilius defensus à calumnia	100
Theatralium ludorum infania	278	Vesuij mōtis descriptio 291. & deinceps ei à Poetis afficta persona	292
Tubę sonus auditus è Vesuuio ardente sub Tito 231. & 275. tuba in hoc incendio sub cinere inuenta.	275	Vesuris fluuuius apud Vesuuuium	295
Typhocus cur dictus subesse locis ardentibus.	84	Vrbani VIII decretum aduersus horoscopos laudatut.	260
		Vulcano cur Venus iuncta dicatur, deinde Aglaia.	207
		Z	
		Zoroastes excudens scintillas ab Aitris magica arte, ab ijs crematus.	85

Finis Indicis Eruditionum, &c.

Laus Deo, Beatęq; Virgini Matri 1634.

2

CB

